

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

№26

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2016

UDC (უაკ) 008 (100)
კ-897

მთავარი რედაქტორი ინდირა ძაგანია
Editor-in-chief Indira Dzagania
Главный редактор Индира Дзагания

რედაქტორები **Editors** **Редакторы**
ლირა გაბუნია Lira Gabunia Лира Габуня
ოლღა პეტრიაშვილი Olga Petriashvili Ольга Петриашвили
მარინე ტურავა Marina Turava Марина Турава
ირინე ჯობავა Irina Jobava Ирина Джобава
ირმა ზაქარაია Irma Zakaraia Ирма Закарая

კომპიუტერული რედაქტირება **Computer Editing** **Компьютерное редактирование**
რობერტ მესხი Robert Meskhi Роберт Месхи

პასუხისმგებელი მდივანი **Executive Secretary** **Ответственный секретарь**
ლიანა გვასალია Liana Gvasalia Лиана Гвасалия

სარედაქციო საბჭო

ჯონი აფაქიძე (საქართველო), დელვინ ჰარნიშჩი (აშშ), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ირადა ჰუსეინოვა (აზერბაიჯანი), ენდროუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კორნელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფეგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), პეტრე კონონენკო (უკრაინა), გიორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიდუ (საბერძნეთი), ილიას უსთუნეიერი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ახმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), დავით გოცირიძე (საქართველო), ლეონიდე ჯახაია (საქართველო), მიხეილ ბოგუცკი (პოლონეთი), ირენა კუდლინსკა (პოლონეთი), ვილემ ჰენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჟანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), მერი მადარშახი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლუტსკანოვი (ბულგარეთი), ქემალ მაკილი-ალიევი (აზერბაიჯანი), ირინა ანდრიუშენკო (უკრაინა), მარია დიმასი (საბერძნეთი), რიტსუკო ინოუე (იაპონია), ალა საინენკო (მოლდავეთი), მანუელ ფილიპე დე კოსტა (პორტუგალია), რომან დიაკონი (ლატვია), რეგინა კარველინე (ლიტვა), ალექსანდრე გრუშა (ბელორუსია), მარია ზუნკალი გუტიერეს მანგადო (ესპანეთი).

Editorial Board

Joni Apakidze (Georgia), Delwyn Harnisch (USA), Billal Dindar (Turkey), Irada Huseynova (Azerbaijan), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Peter Kononenko (Ukraine), Gheorghe Popa (Moldova), Ilona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), David Gotsiridze (Georgia), Leonid Jakhiaia (Georgia), Mikhael Bogutski (Poland), Irena Kudlinska (Poland), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Azerbaijan), Irina Andriushenko (Ukraine), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal), Roman Dyakon (Latvia), Regina Karveliėne (Lithuania), Alexander Grusha (Belarus), Maria Juncal Gutierrez Mangado (Spain).

Редакционный совет

Джони Апакидзе (Грузия), Делвин Гарнишч (США), Билял Диндар (Турция), Ирада Гусейнова (Азербайджан), Эндрю Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Петр Кононенко (Украина), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), айтен Мустафаева (Азербайджан), Давид Гоциридзе (Грузия), Леонид Джыхая (Грузия), Михаил Богущкий (Польша), Ирэна Кудлинска (Польша), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Тольсбаева (Казахстан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Кямал Макили-Алиев (Азербайджан), Ирина Андриущенко (Украина), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия), Роман Дьякон (Латвия), Регина Карвелине (Литва), Александр Груша (Белоруссия), Мария Хункал Гутиэрэз Мангадо (Испания).

EAN 9771512 43 6007

მანანა ღამბაშიძე
(საქართველო)

თემა-რემატული მიმართების პრობლემატიკა
თანამედროვე ბერძნულ ენაში

წინადადების ფუნქციონალური პერსპექტივის მოდელი (FSP) (აგრეთვე, თემა-რემატულ დაყოფად წოდებული) იკვლევს, როგორ ზემოქმედებს ერთმანეთზე ტექსტუალური კოჰეზიური საშუალებები და წინადადების სინტაქსური ნიშნები, როგორებიცაა ინტონაცია და სიტყვათარიგი. წინადადებასა და ტექსტში ინფორმაცია-თა დაყოფის დროს წინადადების ფუნქციონალური პერსპექტივა, რამდენადაც წინადადების აქცენტს ითვალისწინებს, გადის წერილობითი ენის ფარგლებიდან. წინადადების ფუნქციონალური პერსპექტივა ტექსტის კონტექსტთა ჩამოყალიბების დროს, როგორც ტექსტის კოჰეზიური მიმართებების სისტემაში მომყვანი მოდელი, ქმნის კავშირს ტექსტის ფორმასა და შინაარსის მხარეს შორის. ის, რომ წინადადება იყოფა ნაწილებად, რომლებიც ცნობილ და ახალ ინფორმაციას გადმოსცემენ უკვე „სუბიექტის“ და „შემასმენლის“ ანტიკურ ცნებებშია მოცემული. მაგრამ დღეს ისინი წინადადების კონტექსტთა გრამატიკულ სტატუსთან არიან დაკავშირებული და ძირითადად ტერმინებით „თემა“ და „რემა“ აღინიშნებიან.

თემაში აღინიშნება წინადადების ინფორმაციული საფუძველი. ეს ნიშნავს იდენტიფიცირებას იმისა, რის შეხამებაც რაღაც გამოითქმის. ტიპურად იდენტიფიცირებული კონსტრუქციებია ნომინალური ფრაზები, რომლებშიც განსაზღვრული არტიკლი იმაზე მიუთითებს, რომ მთქმელის ვარაუდით, საუბრის საგნები მსმენელისათვის ნაცნობია. საუბრის საგნებიც, რომლებიც წინადადებაში ნაცვალსახელებით და საკუთარი სახელებით გამოიხატება, თემატურადაა იდენტიფიცირებული. ტექსტუალურად თემატური ელემენტებისთვის ტიპურია ანაფორული¹ და ანადექსის² კოჰეზიური საშუალებები.

„რემა შეიცავს შინაარსებს, რომლებიც იდენტიფიცირებულ თემას წინადადების გამონათქვამის ჩარჩოებში მიეწერება, ანუ მის შესახებ გამონათქვამს. ის პრედიკაციას ემსახურება, რომლის ცენტრშიც ჩვეულებრივ უღლებადი ზმნა დგას. უღლებად ზმნაზე დამოკიდებული რემატული სფეროს ნომინალური ფრაზები რემის სიახლეს აღნიშნავენ ხშირად განუსაზღვრელი არტიკლით“ (2, 1862).

ფუნქციური სიტყვები კატაფორის³ და კატადექსის საშუალებით რემატული სფეროს ჩარჩოებში მიუთითებს, რომ შესაბამის ცნებებს ტექსტში შემდგომი ინფორმაციები მოჰყვება. რემის განსაკუთრებულად გამოყოფილი ნაწილი ატარებს აქცენტს. ნაცვალსახელები და საკუთარი სახელებიც შეიძლება იყოს რემატული. მათი იდენტიფიკაციური შედეგი ამ შემთხვევაში განისაზღვრება მათი მიკუთვნებით პრედიკაციასთან.

¹ მეტყველების ფიგურა, რომელიც მდგომარეობს საწყისი სიტყვის განმეორებაში ყოველ პარალელურ ელემენტში.

² როგორებიცაა ich, du, er, wir, da, jetzt, dann, so, რომლებიც მნიშვნელობებს მხოლოდ სამეტყველო სიტუაციასთან მიმართებით მოიპოვებენ (1, 138).

³ პროფორმების მითითების და კავშირის ფუნქცია. კატაფორული ელემენტები ემსახურება რეციპიენტის ყურადღების მართვას და დაძაბულობის წარმოქმნას (1, 335).

უ. ენგელი თემა-რემატული მიმართების შემდეგ დეფინიციას იძლევა: „თემა ყოველთვის „მსუბუქ“ ნაწილს წარმოადგენს. ის ქმნის ინფორმაციის ჩარჩოს, ასახელებს რაიმეს, რომელზეც გამონათქვამი კეთდება. ძირითადად, თემა გამონათქვამის თავში თავსდება.“

რემა არის შეტყობინების (ცნობების) ბირთვი და ამით მიზეზი, რის გამოც ვსაუბრობთ. ის, ძირითადად, მთავარ აქცენტს ატარებს და, ჩვეულებრივ, მარჯვნივ თავსდება“ (3, 33).

უნდა აღინიშნოს, რომ რემა ყოველთვის არ შეიცავს ახალს, ისევე როგორც, თემა არ გადმოსცემს აუცილებლად ცნობილს. ორივე სფეროსთვის ნიშანდობლივია ყოველთვის „ინფორმაციის ჩარჩოს“ ნიშნები, შესაბამისად, „მთავარი მაცნე“. გამონათქვამის ორი კომუნიკაციური ნაწილის აღნიშნისათვის ლინგვისტიკაში გამოიყენება სხვა ტერმინებიც: ლოგიკური სუბიექტი, ლოგიკური პრედიკატი, ფსიქოლოგიური სუბიექტი, ფსიქოლოგიური პრედიკატი, აზრობრივი სუბიექტი, აზრობრივი პრედიკატი, ძირი და პრედიციული ნაწილი, მოცემული და ახალი.

თემად და რემად დაყოფას ეწოდება აქტუალური დაყოფა, რამდენადაც იგი მოცემულ კონტექსტში ან მოცემულ კონკრეტულ სიტუაციაში მოსაუბრისა და დამწერისთვის აქტუალური და არსებითია. ამ ტერმინის გვერდით ლინგვისტიკაში გამოიყენება სხვა ტერმინებიც: „კომუნიკაციური დაყოფა“, „კონტექსტუალური დაყოფა“, „წინადადების ფუნქციონალური პერსპექტივა“, „წინადადების კომუნიკაციური პერსპექტივა“.

რემის და თემის ბირთვი შეიძლება შეიცვალოს. პრობატულ საშუალებას ამისათვის წარმოადგენს აქცენტი, რომელსაც ნებისმიერი ნაწილის გამოყოფა, მისი როგორც ბირთვის აღნიშვნა შეუძლია.

შედარებით იშვიათ შემთხვევაში რემა შესაძლოა გამონათქვამის თავში მოთავსდეს. რემის მარკირების საშუალება ამ შემთხვევაში არის, პირველ რიგში, გამონათქვამის მთავარი აქცენტი, გამყარებული ხშირად უჩვეულო სიტყვათა წყობით:

Paß Achtung, Fabrikantle! (4, 39).

რემა გამონათქვამის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს, მაშინ როცა თემა მხოლოდ გაგების ხელშეწყობას ემსახურება. არსებობს ფორმები, ძირითადად მოკლე გამონათქვამები, რომლებიც მხოლოდ ერთი რემისგან შედგება:

Danke! (5, 55).

Bendorf! (დასახელების დროს) (5, 56).

Becker! (წარდგენის დროს) (5, 71).

გამონათქვამები პრინციპულად ექვემდებარება თემა-რემატულ დაყოფას. თემა-რემატულად დაყოფილი გამონათქვამების თანმიმდევრობა, შინაარსობრივი შეთანხმებები და უახლოესი გეგმები უზრუნველყოფენ ტექსტის კონექსიას.

ფუნქციონალური თვალსაზრისით, ყოველ გამონათქვამში გამოიყოფა ილოკუცია და პროპოზიცია.

პროპოზიცია გადმოსცემს გამონათქვამის მნიშვნელობას ვიწრო აზრით, იმას, რაც უცვლელი რჩება, მაშინ როცა გამონათქვამის მოქმედების ტიპი იცვლება. ამდენად, გამონათქვამებს:

Die Fahrt dauerte **dreiviertel Stunden** (5, 37).

Dauerte die Fahrt **dreiviertel Stunden?**

Die Fahrt soll **dreiviertel Stunden** dauern!

ერთნაირი შინაარსი აქვს, რომ მგზავრობა განსაზღვრულ დრომდე (სამი მეოთხედი საათი) გრძელდება, მაშინ როდესაც მოქმედების ტიპი იცვლება.

ილოკუცია გამოხატავს გამონათქვამის მოქმედების ტიპს („მეტყველების აქტის ტიპიზაცია“), ანუ რა არის გადმოცემული: თხრობა, შეკითხვა, ბრძანება, მუქარა,

წინააღმდეგობა და ა.შ. კომუნიკაციაში მისი გამოყენება ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც პროპოზიციის.

ილოკუციის გამოხატვის საშუალებებია:

1. უმეტესად ინტონაცია (ტონის მრუდი თხრობის ბოლოს დაბლდება, შეკითხვის ბოლოს მაღლდება).
2. ბგერის სიძლიერე (ბრძანებები ხმამაღლა წარმოითქმის, ვიდრე თხრობითი ხასიათის შეტყობინებები).
3. სხვა პარალინგვისტური საშუალებები – მიმიკა და ქესტიკულაცია“ (3, 35).

მიუხედავად იმისა, რომ შეუძლებელია ამ საშუალებების ისეთი ზუსტი აღწერა, როგორც წინადადებების წევრების და ფლექსიის ფორმების, მთლიანობაში ისინი კარგად ფუნქციონირებს. შაზოგადოდ, თანამოსაუბრე პირი უპრობლემოდ შეიცნობს შესაბამის ილოკუციას.

კომენტატორული ზმნიზედები: *wahrscheinlich, vermutlich, vielleicht*, მოდალური ნაწილაკები – *aber, also, auch, bitte, bloß, denn, doch* და უარყოფა უშვებენ ცალკეული წინადადებების თემა-რემატული სფეროს განცალკევებას. ამავე დროს წინადადება გადადის ფუნქციონალურად ნეიტრალური დამოკიდებული წინადადების სიტყვათაწყობაში, ზმნის პოზიციით ბოლო ადგილზე. ხოლო შესაბამისი სიტყვა ორივე სფეროს შორის თავსდება.

..und er kann nicht länger als eine Minute, *wahrscheinlich* weniger, im Besitz des Geldes gewesen sein (5, 131).

თემატური სფერო
und er nicht
länger
als eine Minute

{
wahrscheinlich
weniger
}

{
რემატული სფერო
kann im Besitz
des Geldes gewesen sein.
}

ანალოგიურ მიმართებებთან დაკავშირებით, უ. ენგელი პროპოზიციისა და ილოკუციის გვერდით ასახელებს კიდევ ერთ ელემენტს – პემას, რომელიც პირველად ცვმბმა შემოიტანა. პემა უმეტესად დამატებით ინფორმაციებს აწარმოებს.

„პემა წარმოადგენს ნაწილთა კომპლექსს, რომელიც არ აწარმოებს ძირითად ინფორმაციებს, არამედ მათ აფასებს, რომელიც ასევე არ ემსახურება ილოკუციის გამოხატვას, არამედ მასაც მხოლოდ აფასებს“ (3, 35).

პემას, ჩვეულებრივ, მიეკუთვნება ზმნის უღლებადი მორფემა და ექსისტიმატორული გამონათქვამების დიდი ნაწილი. შემდეგ გამონათქვამებში პემა წარმოადგენილია ფაკულტატურად:

Es war *vielleicht* der üppigste Juni (4, 80).

Immerhin schien ich *wirklich* in Bendorf zu sein (5, 55).

Sie sind *ja so* glücklich (5, 30).

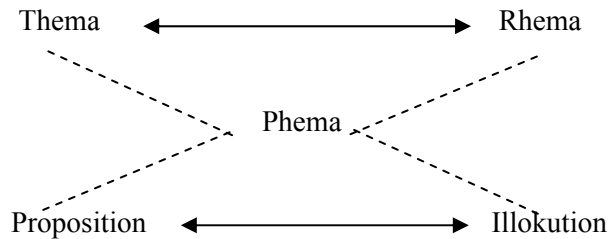
Freude herrschte *sicher schon* in den Herzen (5, 85).

მოცემულ წინადადებებში „*vielleicht*“, „*wirklich*“, „*sicher*“ ვერიფიკატული თავისუფალი წევრებია და აღნიშნავენ წინადადების რეალურობის ხარისხს: უმეტესად სინამდვილე გვევლინება დადასტურებულად (დამოწმებულად), შეზღუდულად ან საეჭვოდ. მორფოლოგიური გამოხატვის ფორმებია: მოდალური ზმნიზედა, უფლექსიო ზედსართავი სახელი.

„*ja*“, „*schon*“ მოდალურ თავისუფალ წევრებს წარმოადგენს. ისინი, მცირე გამონაკლისის გარდა, ზემოქმედებენ გამონათქვამის ილოკუციაზე, აძლიერებენ, ასუსტებენ ან ცვლიან მას სხვადასხვა ხერხით: გამოხატავენ მთქმელის მიდგომას, ან უქმნიან პარტნიორს გარკვეულ განწყობას. მათ არ დაესმის შეკითხვა და მათ-

თან არ დგება უარყოფა. ისინი არ თავსდება წინაველში და უმეტესობა მათგანი უმახვილოა. მორფოლოგიური გამოსახვის ფორმაა: გამონაკლისის გარეშე – ნაწილაკები.

პემა შეიძლება თემა-რემატულ დაყოფას დაემატოს. ის, რასაც პემა გადმოსცემს, არც თემაა და არც რემა, არც ცნობა და ფუნქციონალური კომპონენტების ნაწილი: თუმცა ის ორივე სფეროსთვის განსაზღვრულ როლს ასრულებს, აკავშირებს თემა-რემატულ სფეროს ფუნქციონალურ სფეროსთან, რაც გრაფიკულად შეიძლება შემდგენაირად გამოისახოს.

თემა-რემატული მიმართების ურთიერთქმედებას აქვს ერთი მიზანი – გააფართოოს წინადადების, ნებისმიერი ტიპის გამონათქვამის შეტყობინება. ყველა ავტორთან ერთმნიშვნელოვნად არ განიხილება თემა-რემატული მიმართება, მაგრამ ყველა ავტორის კონცეფციაში საერთო არის ის, რომ თემა-რემატული ჯგუფი განიხილება როგორც წინადადების, გამონათქვამის აზრობრივი დაყოფა, მისი კომუნიკაციური საფუძველი. თემა გადმოსცემს ნაცნობ, განსაზღვრულ, მოცემულ, საწყისს, ანუ ძველ ინფორმაციას. რემა გადმოსცემს უცნობ, განუსაზღვრელ, ანუ ახალ ინფორმაციას. რემის საშუალებით გადმოცემული ინფორმაცია არის უფრო არსებითი, მნიშვნელოვანი, ამიტომ რემა წარმოადგენს გამონათქვამის ინფორმაციულ ცენტრს.

რამდენადაც იგივეობრიობა არის „მუდმივის“ და „სტატიკურის“ არსებობაზე დამყარებული, თემა წინადადებაში – გამონათქვამში, პირველ რიგში, ფუნქციონირებს სახელების ან მათი ექვივალენტების და სახელადი კონსტრუქციების სახით. ხოლო განსხვავებულობა, რომელიც დაკავშირებულია „ცვალებადთან“, „დინამიურთან“ თავის გამოხატულებას პოულობს რემაში, ანუ პირველ რიგში, პრედიკატში და პრედიკატულ კონსტრუქციებში.

აქტუალური სინტაქსისი შედის, პირველ რიგში, მსმენელის გრამატიკაში, ვიდრე მთხრობელის გრამატიკაში. ასეთი წარმოდგენა ნაწილობრივ განპირობებულია ტერმინებით, რომლებიც ხსნიან თემისა და რემის არსს. მაგალითად, „მოცემული“ და „ახალი“ განისაზღვრება მსმენელის პოზიციიდან, ხოლო - ინფორმაციულად უფრო – და ნაკლებმნიშვნელოვანი განისაზღვრება მთხრობელის პოზიციიდან. თემა და რემა განიხილება როგორც ფუნქციონალური, სემანტიკური კატეგორიები, რომელთა როლს წინადადების შემადგენლობაში ადგენს მთხრობელი, მაგრამ ამავე დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს ლექსიკური და გრამატიკული ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ მოცემულ ენაში და კონტექსტი და სიტუაციური ფონი, რომლებიც უზრუნველყოფენ შეტყობინების ინფორმაციულობას.

წინადადების ერთნაირი სინტაქსური შემადგენლობისას მისი აქტუალური დაყოფა შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. წინადადების სხვადასხვა ვარიანტში თემის და რემის შემადგენლობაში შეიძლება შევიდეს ამ წინადადების სხვადასხვა სინტაქსური კომპონენტი.

წინადადება შეიძლება განვიხილოთ როგორც დაძაბულობის ველი

(Spannungsfeld), რომელიც სამ ნაწილად იყოფა: წინაველი, შუაველი და ბოლოველი (ე. დრახი).

ჩვეულებრივ, ყოველი წინადადება იწვევს განსაზღვრულ დაძაბულობას. რელაციური განტვირთვა წარმოიქმნება წინადადების ბოლოს. თუ ნათქვამი შედგება რამდენიმე წინადადებისგან, მაშინ უკანასკნელ წინადადებას მოაქვს საბოლოო განტვირთვა. წინაველში, ჩვეულებრივ, თავსდება თემა, შუა და მომდევნო ველში – რემა.

ემოციურ საუბარში გამონათქვამი შესაძლოა რემით დაიწყოს:

Sofort verschwinden muß ich jetzt, sonst verpasse ich meinen Zug“ (6, 316).

Neulich haben sie mich kontrolliert (5, 32).

შუაველი (Mittelfeld) წარმოადგენს უფრო რთულ გამოსახულებას, ვიდრე წინა და მომდევნო ველი. წინაველი შესაძლოა ზოგიერთი სახის ელემენტარულ წინადადებაში საერთოდ არ არსებობდეს. მაგალითად, ზმნურ ბრძანებით წინადადებაში, კითხვით წინადადებაში. რადგან შუაველი შეიცავს საკუთარ, ზოგჯერ ძალიან მრავალ კომპონენტს, იქ შესაძლებელი ხდება ადგილის სხვადასხვა კომბინაცია. განსაკუთრებით ბოლო წლებში ტარდება ცდები, განისაზღვროს წესები, რომლებიც დამახასიათებელი არიან შუაველში სიტყვათაწყობისთვის. ძალიან ნათლად იკვეთება ტენდენცია, რომ თუ შუაველი შეიცავს რამდენიმე წევრს, მაშინ მათი პოზიცია შემდეგი პრინციპით განისაზღვრება: რაც უფრო მჭიდროდ უკავშირდება წევრები ზმნას და რაც უფრო ძირითადი არიან ისინი წინადადების ჩაკეტვისათვის და მისი საერთო აზრის გამოხატვისთვის, მით უფრო სცილდებიან ისინი ზმნის უღლებად ნაწილს.

Er will ... fahren. „fahren“ქმნის ყველაზე მჭიდრო ერთეულს მოდალურ ზმნასთან და იგი ძალიან სცილდება მას. მაგრამ ხშირად არ არის ნათელი, სინტაქსურად რომელი წევრები დგანან ზმნასთან ახლოს. წარმოიშობა სხვა ფაქტორებიც, რომლებიც გავლენას ახდენს სიტყვის ადგილზე.

მოსაუბრის კომუნიკაციურ-ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ზმნის ჯგუფში ხშირად ძირითადად გვევლინება არა ის, რაც სტრუქტურულად უფრო ახლოს დგას ზმნასთან, მაგალითად, პირდაპირი დამატება, არამედ ირიბი დამატება და, შესაბამისად, სიტყვათაწყობა – Ich gebe dem Knaben den Briefიცვლება სიტყვათაწყობით – Ich gebe den Brief dem Knaben (7, 303).

მაშასადამე, კომუნიკაციურად მნიშვნელოვანს აქვს ტენდენცია მოთავსდეს წინადადების ბოლოს. ამავე დროს გავლენას ახდენს რიტმული საფუძვლები. რიტმულად მიმე წინადადების წევრები, რომლებსაც ეს სიმძიმე უკვე გარკვეულ მნიშვნელოვნებას ანიჭებს, იჩენენ მიდრეკილებას შეძლებისდაგვარად წინადადების ბოლოს მოთავსდნენ (Behagels Gesetz der wachsenden Glieder – ბეჰაგელის მზარდი წევრების კანონი).

აქტუალური დაყოფის ვარიანტები ძირითადად განსხვავდება სიტყვათარიგით. სიტყვათარიგის ცვლილებით იცვლება აქტუალური დაყოფა. სიტყვათა სხვადასხვა წყობის დროს წინადადების აზრი, მისი კომუნიკაციური დანიშნულება სხვადასხვაა.

მაგალითად: Dieses Haus / stand auf der Erde (5, 38).

(„/“ - არის თემა და რემა დაყოფის ნიშანი). მოცემულ წინადადებაში Dieses Haus - არის თემა, stand auf der Erde- არის რემა. წინადადება პასუხობს კითხვაზე: სად დგას სახლი? - იგი დგას მიწაზე.

სიტყვათაწყობის ცვლილების დროს იცვლება აქტუალური დაყოფა და წინადადების კომუნიკაციური დანიშნულება.

Auf der Erde stand / dieses Haus.

Auf der Erde - არის თემა, dieses Haus - არის რემა.

წინადადება პასუხობს კითხვაზე: რა დგას მიწაზე? – სახლი.

ამრიგად, სიტყვათაწყოების შეცვლით შეიცვალა წინადადების აქტუალური დაყოფა და, აქედან გამომდინარე, მისი კომუნიკაციური დანიშნულება. სიტყვათაწყობა ემსახურება აქტუალური დაყოფის გამოხატვას. სიტყვათაწყობა წარმოადგენს აქტუალური დაყოფის ძირითად საშუალებას.

აქტუალური დაყოფის მეორე მნიშვნელოვანი საშუალებაა ინტონაცია. წინადადების ინტონაციური ცენტრი - ფრაზული მახვილი ეცემა რემაზე, როგორც გამონათქვამის მთავარ კომუნიკაციურ ნაწილზე. თემა გამოიყოფა ტონის აწვეით. ტონის გაწვევება ქმნის პაუზის შთაბეჭდილებას თემის შემდეგ, თუმცა ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია რეალური პაუზაც.

სიტყვათაწყობა და ინტონაცია, როგორც აქტუალური დაყოფის გამოხატვის ორი ფორმალური საშუალება, იმყოფება ერთმანეთთან რთულ და მჭიდრო ურთიერთკავშირში. აქტუალური დაყოფის დონეზე სიტყვა და სიტყვათა მთელი კომპლექსები წინადადებაში განლაგდება იმის მიხედვით, აქტუალური დაყოფის რომელ კომპონენტში შედიან ისინი – თემაში თუ რემაში. სტილისტურად ნეიტრალური სალიტერატურო ენის სწორი ლოგიკური აღნაგობა მოითხოვს, რომ თემა, როგორც გამონათქვამის ამოსავალი, საწყისი კომპონენტი, მსმენელისთვის ან მკითხველისთვის ხშირად ნაცნობი, მოთავსდეს წინადადების თავში, ხოლო რემა ახალი, მკითხველისთვის უცნობი, მოთავსდეს წინადადების ბოლოს, თემის შემდეგ. ამ წესის დარღვევას ენაში მივყავართ მონათხრობის ლოგიკური თანმიმდევრობის დარღვევამდე ან ექსპრესიული შეფერილობის წარმოშობამდე.

ენაში სიტყვათარიგის კანონზომიერების შესწავლის სირთულე იმაში მდგომარეობს, რომ სიტყვათაწყობა ერთდროულად ფუნქციონირებს წინადადების სტრუქტურის ორ დონეზე – სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე და მისი აქტუალური დაყოფის დონეზე.

წინადადების სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე საქმე ეხება წინადადების სინტაქსური კომპონენტების განლაგების წესებს. ამ წესების შესწავლისას არსებითად გვევლინება სინტაქსური დაყოფის იერარქიის ცნება, ანუ წინადადების თანმიმდევრული დანაწევრება სინტაქსურ ჯგუფებად, ხოლო ჯგუფის შიგნით – მის შემადგენელ კომპონენტებად, რომლებიც ამ ჯგუფს შეადგენენ. ქვემდებარის და შემასმენელის ურთიერთგანლაგება განისაზღვრება აქტუალური დაყოფით. ჯგუფის შიგნით შესიტყვების კომპონენტების ურთიერთგანლაგება (თუ ქვემდებარის ან შემასმენელის ჯგუფი არ იყოფა აქტუალური დაყოფით) ექვემდებარება წესებს, რომლებიც დაკავშირებული არიან შესიტყვების ტიპთან და ამ კომპონენტებს შორის სინტაქსური მიმართების ხასიათთან.

აქტუალური დაყოფის დონეზე სიტყვათაწყობას აქვს განსაზღვრული ფუნქცია, რომელიც დაკავშირებულია წინადადების აზრთან – ის განასხვავებს თემას და რემას. თუ ქვემდებარის ჯგუფი (ან ქვემდებარე გაუვრცობელ წინადადებაში) ემთხვევათემას, ხოლო შემასმენელის ჯგუფი (ან შემასმენელი გაუვრცობელ წინადადებაში) ემთხვევა რემას, შეიძლება ვილაპარაკოთ აქტუალური დაყოფის შესაბამისობაზე სინტაქსურ დაყოფასთან.

Felsbrocken, so groß wie ein Haus, / lagen hier umher (8, 95).

(ნიშანი / გამოხატავს თემად და რემად დაყოფას).

მოცემულ წინადადებაში ქვემდებარის ჯგუფი ემთხვევა თემას, შემასმენლის ჯგუფი ემთხვევა რემას, ანუ ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ აქტუალური დაყოფის შესაბამისობაზე სინტაქსურ დაყოფასთან.

შესაძლებელია სხვა მიზანდასახულობაც, როცა თემა არ ემთხვევა ქვემდებარე-

რის ჯგუფს, ხოლო რემა შემასმენლის ჯგუფს. ამ შემთხვევაში აქტუალური დაყოფა არ ემთხვევა სინტაქსურ დაყოფას. ამიტომ თავის ძალას კარგავენ წესები, რომლებიც აუცილებელი არიან წინადადების სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე და ძალაში შედიან წესები, რომლებიც არსებობენ აქტუალური დაყოფის დონეზე: თემა უნდა მოთავსდეს რემის წინ.

In einem Garten hingen / Hemden, steif wie Schloßgespenster (9, 209).

ამ შემთხვევაში თემა არ შეესაბამება ქვემდებარის ჯგუფს, ხოლო რემა არ ემთხვევა შემასმენლის ჯგუფს, ანუ აქტუალური დაყოფა არ ემთხვევა სინტაქსურ დაყოფას. წინადადების იმ ნაწილების სიტყვათაწყობა, რომლებსაც არ ეხება აქტუალური დაყოფა, ექვემდებარება შესიტყვების ფარგლებში მოქმედ წესებს.

მოცემულ წინადადებაში აქტუალურ დაყოფასთან დაკავშირებით შეიძლება ქვემდებარის და შემასმენლის ჯგუფის განლაგება, მაგრამ სიტყვათაწყობა შესიტყვებაში უცვლელი დარჩა. სიტყვათაწყობა სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე არ წარმოადგენს აზრის განმასხვავებელ საშუალებას, ე.ი. ის არ ემსახურება გრამატიკული კატეგორიების განსახვავებას, ხოლო აქტუალური დაყოფის დონეზე იგი ასეთ საშუალებას წარმოადგენს. სიტყვათაწყობა არარელევანტურია, არ გააჩნია აზრის განმასხვავებელი ფუნქცია წინადადების სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე და რელევანტურია – აქვს აზრის განმასხვავებელი ფუნქცია მისი აქტუალური დაყოფის დონეზე. სიტყვათაწყობის აზრის განმასხვავებელი ფუნქცია ხორციელდება ფრაზის სტილისტურად ნეიტრალური, რიტმულ-მელოდიური, ინტონაციური სტრუქტურის და ფრაზის ბოლოს ფრაზული მახვილის ფონზე.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ყველა ავტორთან ერთმნიშვნელოვნად არ განიხილება თემა-რემატული მიმართება, მაგრამ ყველა ავტორის კონცეფციაში საერთო არის ის, რომ თემა-რემატული ჯგუფი განიხილება როგორც წინადადების გამონათქვამის აზრობრივი დაყოფა, მისი კომუნიკაციური საფუძველი. თემა-რემატული მიმართების ურთიერთქმედებას აქვს ერთი მიზანი – გააფართოოს წინადადების, ნებისმიერი ტიპის გამონათქვამის შეტყობინება. აქტუალური დაყოფის დონეზე სიტყვა და სიტყვათა მთელი კომპლექსები წინადადებაში განლაგდება იმის მიხედვით, აქტუალური დაყოფის რომელ კომპონენტში შედიან ისინი, თემაში თუ რემაში. სტილისტურად ნეიტრალური სალიტერატურო ენის სწორი ლოგიკური აღნაგობა მოითხოვს, რომ თემა, მსმენელისთვის ან მკითხველისთვის ნაცნობი, მოთავსდეს წინადადების თავში, ხოლო რემა, მსმენელისთვის ახალი უცნობი, მოთავსდეს წინადადების ბოლოს, თემის შემდეგ. ამ წესის დარღვევას ენაში მიგვაგვართ მონათხრობის ლოგიკური თანმიმდევრობის დარღვევამდე ან ექსპრესიული შეფერვლობის წარმოშობამდე.

ლიტერატურა:

1. Metzler J.B. Metzler. Lexicon Sprache. Verlag J.B. Metzler, Stuttgart, Weimar, 2000.
2. Duden. Grammatik, Band. 4 Dudenverlag, Mannheim, 2005.
3. Engel U. Deutsche Grammatik. Judicium Verlag GmbH, München, 2004.
4. Hesse H. In der alten Sonne. Erzählungen. Ikar Verlag, M. 2004.
5. Böll H. Mein trauriges Gesicht. Erzählungen. Radugaverlag, M. 2003.
6. Schendels E. Deutsche Grammatik. Morphologie, Syntax, Text. Vysshaja Skola, M. 1982.
7. Admoni W.G. Der deutsche Sprachbau. Prosveschenie, M. 1986.
8. Kain F. Der Föhn bricht ein. Aufbau-Verlag, Berlin, 1962.

9. Federspiel, J. Das gelobte Dorf. Erzählungen von deutschsprachigen Schriftstellern. Menedsher Verlag, M. 2000.

Manana Gambashidze

The problems of theme-rematic relations in the modern German language

Summary

The theme-rematic relations are not examined monosemantically with every author, but in general, it is a fact that the theme-rematic group is examined as semantic articulation of sentence, expression, its communicative base. The interaction of theme-rematic relations has one object – to enlarge structure of every type of expression, sentence. On the level of actual articulation the word and the whole complexes of words will be arranged in the sentence based on the components of actual articulation (theme or reme) they get in. Stylistically the direct logic structure of neutral literary language requires that the theme known to the listener or reader will be arranged at the beginning of the sentence, while the new reme unknown to the listener will be arranged at the end of the sentence, after the theme.

The breach of this rule in the language brings the breach of logic succession or origination of expressive nuance.

Манана Гамбашидзе

Проблематика тема-ремати́ческого отношения в современном немецком языке

Резюме

Тема-ремати́ческое отношение однозначно не рассматривается каждым автором, но в концепции каждого автора общим является то, что тема-ремати́ческая группа рассматривается как смысловое членение предложения, выражения, ее коммуникативное основание. Взаимодействие тема-ремати́ческого отношения имеет одну цель – расширить сообщение предложения, любого типа выражения. На уровне актуального членения слово и целые комплексы слов расположатся в предложении в зависимости от того, в какие компоненты актуального членения входят они, в тему или в рему. Правильное логическое строение нейтрального литературного языка стилистически требует, чтобы тема, знакомая для слушателя или для читателя, расположилась бы в начале предложения, а новая, неизвестная для слушателя, рема расположилась бы в конце предложения, после темы.

Нарушение этого правила в языке приводит к нарушению логической последовательности или к возникновению экспрессивного оттенка.

Maria Sleahitichi
(Moldova)

THE ROMANIAN CONTEMPORARY NOVEL IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Introduction

In 1944 the literature in Bessarabia became part of the bigger literary brotherhood of the Soviet Union, but some important writers managed to hallmark some sort of evolution despite the ideological clichés of socialist realism. The would-be antagonistic narrative formulas can be interpreted today as early manifestations of postmodernism, in line with the often secretive opposition on the part of the “Soviet intellectuals.” We intend to explore the Moldavian novel in Bessarabia in the period 1985-2015, during the Gorbachev regime and the following transition years. The most important contribution of this study is that it establishes a timeline for the Romanian literature on the left bank of the Prut river. The methods used are content analysis, synthesis, and the historical comparison.

The Romanian novel in Bessarabia has seen noticeable changes in the past three decades. New species appeared, and the writing adapted to the new concepts and circumstances in literature. The authors, whether young or more experienced, managed to break the taboos established in almost fifty years of totalitarianism and thus reclaim a treasure of literary themes. The writers of the eighties altered the aesthetic paradigm of the novel and moved towards magical realism, textualism and postmodernism. They brought into the limelight new forms in novel writing, e.g., the journalistic novel, the autobiographic novel, and the memoir novel. The youngest authors represent a generation born under the Soviet regime, but read in Europe. This detail is relevant for the new perspective on both the genre and the idea of writing. And yet, in Romanian literature, the Bessarabian writers are acknowledged in terms of their “historical and geographical” existence, but not necessarily recognized for their merits. For example, literary critic Ion Simuț, while agreeing that it is natural to expand the Romanian literary space in order to include the expats, the literature of the extreme right, and authors from Bessarabia, concludes that the „value hierarchy remains unchanged” (10, 29). To first line critics, the writers from Bessarabia are yet to make a mark, and here opinions vary between „numerous, undecided [...], with few exceptions (Vitalie Ciobanu, Leo Butnaru), overwhelmed (Grigore Vieru), or out of tune (most of them)” (9, 1401). Even if the Bessarabian writers have not yet been fully integrated in a joint literary space, whether inside or outside the canon, as literary historian Nicolae Manolescu suggests (“their place in a history of Romanian literature cannot yet be accurately defined”), they continue to write unabatedly.

a) The recovery discourse in the literature of the Sixties

The Sixties are marked by four of the most important prose writers: Ion Druță, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, and Vladimir Beșleagă. Two of them in particular have had a considerable impact in bringing about essential changes in the choice of topic, theme, concept, narrative structure, and quality in the discourse of the novel, even as late as the dawn of the third millennium. Aureliu Busuioc’s concepts and writing are illustrative in this sense. His works are points of reference in the spectacular evolution of the Bessarabian novel in the last half-century. His Romanian debut novel of 1966 *Singur în fața dragostei* was followed by a memorable batch of novels such as *Unchiul din Paris* (1973), *Local – ploii de scurtă durată* (1986); *Lătrând la lună* (1997); *Pactizând cu diavolul* (1999); *Spune-mi Gioni* (2003); *D’ale vânătorii* (2005); *Hronicul Găinarilor* (2006), *Și a fost noapte...* (2012). *Singur în fața dragostei* drew the critics’ attention while still warm from the printing press, and for good reason, as Aureliu Busuioc was obviously breaking the vulgar tradition of Socialist Realism. The novel proposed an alternative narrative

formula, a different hero, and a different narrator. In his reference study *Romanul moldovenesc contemporan*, issued in 1969, critic Vasile Coroban (7, 228) noted that the novel

Singur în fața dragostei aims a powerful blow at a number of literary formulas which are out of touch with reality; the novel deserves attention because its author does not make carved idols covered in abstract virtues in order to worship them, but has a more realistic and objective perspective on things and people.

The novel represents a fresh start not only from a narratological point of view, but also from new thematic approach: the narrator undermines the authorial sovereignty on purpose. For example, the fictional space is peppered every now and then with pages from a diary, in the fashion of another Romanian novelist, Camil Petrescu. The novel introduces an ironic sort of discourse, a provocative game of homo-, and heterodiegetic perspectives. The narrator takes Radu Negrescu as his ally and turns him into a representative figure for a series of grumblers. Most of Aureliu Busuioc's novels feature such a character – aloof and with a big ego, strongly individualised and memorable. The other two novels published by 1989, *Unchiul din Paris* (1973) and *Local – ploi de scurtă durată* (1986), confirm this new narrative manner and the catalogue of characters, but fail to stand up to the debut book.

After a break of more than ten years, the return to the novel comes with a change in the scenery. In *Lătrând la lună* (1997) [Engl. “Barking at the moon”], the writer experiments and plays with perspectives, making them somewhat more complex by the choice of voice. Here the perspective on the world comes from the pages of a dog's diary, in dog language. The voice is Enrique, a ratter whose owner is a philology researcher. The latter translates the diary of the former into human language and can't help annotating his own attitudes and impressions in some metadiegetic chapters, tempted by the dog's considerations on the changing society after 1989. But here the narrator's typical irony is subdued. This novel obviously marks the author's return to the old rhythm of novel narration which, just like a toy mechanism, needs a bit of stretching and rattling before coming to its usual pace. The other two novels, *Pactizând cu diavolul* (1999) și *Spune-mi Gioni* (2003), published in a more relaxed political and literary atmosphere, are indeed innovative in the context of the contemporary ideological emancipation and the flourishing diversity of literary styles and directions. This time, both at a thematic level and at structure level, Aureliu Busuioc gave Romanian literature of Bessarabia the most accomplished novels on the topic of the impact of Russian, Soviet, and KGB influences on society before and after 1944. No other writer on the left bank of the Prut river has ever been so preoccupied to explore this period in the history of Bessarabia – shunned for so long – or reflected it in fiction to such an extent. With visible autobiographic turns, the novel *Pactizând cu diavolul* depicts a confuse society struggling to adapt to the new political conditions. The world adapts, as the writer notes, in a process of trading values and moral principles, but also as an act of survival. In the same line of ideas, the topic is built into a generalizing destiny, and the elements of fiction combine in convoluted alchemical equations between individual and collective memory, as shown in *Spune-mi Gioni*, the novel we referred to before (12).

Hronicul Găinarilor (2006) appears to be the most elaborated from the structural point of view. Narrative stretches, parody, text and intertext – all are coated in a layer of irony. This novel synthesizes the history of Bessarabia, here presented as the playful parody of a medieval chronicle. Although its starting point is far back in time, the text moves into a different aesthetic paradigm, i.e., postmodernism. With this novel, Aureliu Busuioc joins the plethora of writers who made their debut in the nineties (most of them). His last novel, *Și a fost noapte...* (2012), marks the end of a long writing activity which changed the face of Romanian literature in Bessarabia. As we mentioned in an article in the journal *Convorbiri literare* (11), the author did not intend to make his last book a new experiment of paradigmatic effects. The book is merely a conclusion that Aureliu Busuioc draws as a man of literature in a restless country.

The second personality in the literature of the last three decades is Vladimir Beșleagă. Also a writer of the sixties, his creativity is intact to this day, and his art is fully aligned with the trends in novel writing to date. He is an impressively prolific writer, with a list of books including: *Zbor frânt* (1966), *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979) *Sânge pe zăpadă* (1985, the first book of the trilogy about the Moldavian chronicler Miron Costin), *Cumplita vreme* (1990, the second book of the same trilogy), *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* (1988), *Nepotul* (1998), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci sau Dublul suicid din Zona Lacurilor* (2014). After his novel debut, Vladimir Beșleagă developed his prose in a psychological manner reminiscent of William Faulkner, compounded with the stream of consciousness and the *mise-en-abyme*. This made his prose very unusual in the multitude of narrative feints which passed for the „Moldavian Soviet literature” of that time. The novel *Zbor frânt*, by now a literary hallmark generating an impressive bibliography, soared into the didactic canon and is now regarded as illustrative for the essence of Bessarabian literature along with other three novels: *Povara bunătății noastre* by Ion Druță, *Povestea cu cocoșul roșu* by Vasile Vasilache, and *Singur în fața dragostei* by Aureliu Busuioc. In full post-Khrushchev thaw, the author represents a social, political, and human reality of ambiguous psychological effects. Isai, the main character, is the end-of-country man who embodies a fundamental theme in the frontier literatures of those cultures often situated in the vicinity of antagonistic neighbours. His life, from childhood to maturity, is a piece of the very history and geography of that pace, with its wars and borders. Just like in Milan Kundera’s novels, *Zbor frânt* exemplifies „an anthropological experience”. Just like his Czech contemporary, Vladimir Beșleagă depicts the tragic history of the 20th century through the fate of a simple man rather than a historical view. Asked by Christian Salmon, „What is that specific thing which the novel can say about history? Or, how do you view history?”, Milan Kundera (8, 50) replied, „historiography is the history of society, not the history of man. That is why historical events in my books are often overlooked by historiography.” It is precisely the same with Vladimir Beșleagă. Even when he takes his topics from the medieval history of the Romanian principalities and borrows distinguished cultural personalities (such as Miron Costin in *Cumplita vreme*), the story still focuses on the man himself, with his restlessness, joys and daily events which converge towards the destiny of his land and the geopolitical games in Central Europe.

After the press success of his debut novel, in spite of having to consent to changing the title from *Țipătul lăstunului* to *Zbor frânt*, the author initiated an ample project which unfortunately was meant to stay in the drawer for a while. Vladimir Beșleagă is one of the few authors whose work was banned until Mikhail Gorbachev’s Perestroika. The history of the novel *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* is a special event in the post-war literature of Bessarabia. Written in 1969-1970, the book was intended to be a tragic poem, and it remained hidden from the public for eighteen years. The author believes this is his signature book and that it is unfair to keep it under cover while the public continues to revel in the aura of his debut book. Although after 1990 the book *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* aroused some response, it still awaits a critic interested in the story of a young man who lived in a place between two worlds in the 1960s and 1970s. Critic Alexandru Burlacu (3, 61) considers the novel *Noaptea a treia*⁴ special for several reasons. First, it is the most representative of all the resistance novels in our history, and the least affected by compromise and parochialism – the cardinal sin of Romanian literature in Bessarabia.

In his second book, Vladimir Beșleagă intensifies the modern paradigm of his prose, as Mircea V. Ciobanu aptly describes it in his synthesis *Proza din Basarabia: o evoluție sincopată*.

⁴ This is the title of the censored version.

The latter (6, 303) bestows upon Beșleagă a great amount of national and international merit:

Vladimir Beșleagă uses analytical and psychological prose, and builds his discourse on the flow of the character's memory, in line with the tradition of the modern novel established by such names as Faulkner and Proust, and by Liviu Rebreanu and Camil Petrescu in Romania. This type of writing introduces the inner struggle and tension as part of the discourse rather than the fable or narration.

The third and final edition (1) of the novel is a structural reiteration of the narrative model of ancient tragedy, with the summary of the fable in the opening of each section. The omniscient and omnipresent narrator reconstitutes Filimon's history in a diegesis of the stream of consciousness. Vladimir Beșleagă represents a pensive world. His characters are like pensive willows. They live in a state of inner anguish, a sort of tragic persistence against the ill-shaped world they have to live in. The sense of inner tearing is a defining state of his characters. They talk incessantly, embark on long soliloquies, talk to the others in their secret world, daydreaming really. Thus, the novel is based on a double dialogism: that of the ontological relationship of dialogue, typical of humans as shown by Mikhail Bakhtin, and the extrinsic dialogism. The interlocutor's locution and imminence are salient features of Vladimir Beșleagă's writing. If Aureliu Busuioc's prose is bent on breaking some taboo though crucial themes in the history of Bessarabia, Vladimir Beșleagă prefers a character designed by structure and temperament to oppose the evils of the world. Unlike the ironic and cynical character (and narrator) of his peer, Vladimir Beșleagă's character is a profoundly dramatic being, a torn spirit.

But the writer's search is not over yet, not even in his eighties. Again, in his latest novel – *Voci sau Dublul suicid din Zona Lacurilor* (2014) – Vladimir Beșleagă proposes an innovative narrative formula which merges the dialogue typical of the detective drama and the textualist-discursive one. The reader will be impressed by the orality taken to an extreme, ie, the author's eccentric idea of "speaking his novel." The book is the confession of an author "now contemplating the end of his career" as he shows in the Foreword. Vladimir Beșleagă delves into the language of his books, and his novels bring the language to the forefront while juggling timeframes and descriptions in monologue. In the Foreword to the novel *Voci...* we find an author freer than ever and more willing to identify himself with his own text, with the narrator and characters. He cancels all rules of composition and technique. They no longer matter since all the plots, the attributes of narration, voices and masks fall into place in an organic and coherent network, of their own accord, as if by reflex.

I have dreamt to have a spoken book for many years. Yes, that is right, a spoken book. As I very much enjoy experiments, I grabbed a voice recorder and recorder this text. Then I let it cool down, put it on paper and took it to a publisher.

This is the story of the book in Vladimir Beșleagă's own words (2, 5). The voices and text are a continuous flow, are thrown in an *abyme*. The book owes its authenticity to the strange but very real discourse, i.e., the conjoining but non-linear writing, thoughts, questions, returns, or debates. The book is a living performance of spoken discourse as it was first conceived as a spoken book pushed onto paper.

b) The Modernist and postmodernist authors of the Eighties

Beyond the compound genres of postmodernist writing, it seems that, as poet Alexandru Mușina believes, it is easier to assess and probe postmodernist novelty in epic rather than lyrical structures. After the first wave of Romanian⁵ writers (the generation of the eighties including Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Ștefan Agopian, and others), a new group came into the limelight, those of the nineties. Their representatives (Simona

⁵ We believe it is possible to consider a generation of the eighties active both under socialism (or communism) and after its fall, as it happens in many countries in Central, East, and South-East Europe.

Popescu, Andrei Bodi, etc.), although younger, joined the same aesthetic paradigm. They proposed a new type of discourse in novel writing in an effort of realignment with the European mainstream. But their peers from the left bank of Prut (be they of the same generation, or the same aesthetic views) were left behind as it were. They missed the first Romanian wave of the Eighties, but succeeded in synchronizing their writing with the Nineties wave. In Bessarabia, the epic Eighties take shape with Vasile Gârneț's literary debut, in the still Soviet Socialist Republic of Moldova, with the novel *Martorul* (1988) – a text meant to synchronize with, and reclaim the mainstream writing. Then, in 1991, Vitalie Ciobanu had his debut with *Schimbarea din strajă*, in the newly proclaimed Republic of Moldova. In the same year, another author, Nicolae Popa, published the novel *Cubul de zahăr*, having already written two collections of poems (*Timpul probabil*, 1983, and *Ghid pentru cometa Halley*, 1987). *Cubul de zahăr* is probably the first rewritten novel of the generation; its modified version was published in 2005. Then, in 1996, appeared the novel *Gesturi. Trilogia nimicului* by Emilian Galaicu-Păun, who had already published verse collections as early as 1986. Another poet, Ghenadie Postolache, after publishing three collections of poems, came into the limelight again in 2000 with the novel *Rondul*, followed by other four. As the Bessarabian writers published their books in a period of social and geopolitical turmoil, they did not have the expected cultural and literary impact and failed to make themselves a significant image. Even though they did not present a sufficient sample of writing, they did alter the perspective on the language, the novel construction, and the ways of representation of the world within the narrative structure.

It may well be that, first of all, they persistently ruled out the long-established cult of the past and lyricism inspired by Druță's prose [...]. In the eighties appeared not only the intertextual (self-) ironic, self-referential and playful writing, but also the literary experiment proper, which quickly recovered the lost lapses of modernism, avant-garde, and postmodernism. Additionally, this made room for another type of narration – pure, classic, realist, authenticist, and minimalist... (6, 307-308).

The period 1990-2010 sees a profusion of novels. The Eighties wave is joined, albeit with a serious temporal handicap (which is not always a bad thing though), Anatol Moraru with his novel *Turnătorul de medalii* (2008), Constantin Cheianu with *Sex & Perestroika* (2009), Val Butnaru with *Cartea nomazilor din B.* (2010) and others. Thus, a quarter of a century from the Bessarabian version of the Eighties wave, the new writers were able to take their reward from a different social and literary reality, a different rhetoric, new tools (which do not necessarily ensure the value of a novel by themselves, but their contribution is definitely not negligible).

c) The Novel of the New Wave

At the beginning of the 21st century, the Romanian prose in Bessarabia was completed with the late arrivals. Thus, Dumitru-Dan Maxim made his debut in 1998 with the novel *aștepTații FIULUI sau carte pentru căruțași*. „The modern novel (as well as the modern Romanian)” is a narratological exercise where the author experiments with, explores and builds „new narrative strategies” (5, 7). Mihaela Perciun prefers a prose of the marginal, as she takes her characters from the periphery of society. Her emotional and persuasive writing grants artistic recovery to people who lost their way in the muddy waters of political and social transition. After her novel *Printre vagoane* was published in 2005 – where the characters seem to live in a small world and belong to the same human typology as those in the novels of Andrzej Stasiuk – her second book *Printre bărbați* (2010) aims to give a woman's perspective on the men's world.

It is safe to say that the novelists who published after 2000 were born in the former Soviet

Union and acknowledged in Romania (as Gheorghe Erizianu aptly puts it). Most of them made their literary debut in the last decade of the last century, and their writing bears the traces of the Eighties paradigm. Some of them initiate a new aesthetics (e.g., *Manifestul fracturismului* by Dumitru Crudu and Marius Ianuș) and a new current. But, essentially, the fracturist and nihilist group does represent a New Wave of postmodernism – the Nineties branch of the Eighties. The specific discourse, the merge of fiction and non-fiction, self-referentiality, narrative destructuralization, a simplification of perspectives, non-technicist writing – all these features confirm the above.

The first to announce this new branch are Iulian Ciocan and Dumitru Crudu. They were both graduates of the Transilvania University of Brașov where brilliant members of the Eighties used to be their teachers. And yet, they managed to develop their own style, encouraged by Gheorghe Crăciun but still quite different from his. Their self-referentiality is of a different nature, and the social aspects get to prevail over other concerns such as textualism, in general, or somatic writing in particular. Iulian Ciocan, who is also a literary critic, made his literary debut in 2007 with the novel *Înainte să moară Brejnev*, and then his second book *Tărâmul lui Sașa Kozak* came out in 2011. Like other Bessarabian writers, he is known in Europe via translation. The novels of Iulian Ciocan look in retrospect at the Soviet and post-Soviet aspects of Bessarabian society and make a homodiegetic narration/confession. Dumitru Crudu, who made his debut with poetry, published his first novel in 2008, *Măcel în Georgia*, then a collection of short stories in 2011 – *Oameni din Chișinău*, and in 2013 the novel *Un american la Chișinău*. His narrative style is candid, verging on autobiography, with a relaxed language also found with other writers who choose to emancipate the language from the former totalitarian norms, even at the risk of pushing it to the extreme. Another New Wave writer is Ștefan Baștovoi. He made his debut with a collection of poems (*Elefantul promis*, 1996), but also wrote the novels *Iepurii nu mor* (2002, 2007, translated into French) and *Nebunul* (2006, translated into Russian). *Iepurii nu mor*, one of the relevant books in Bessarabia, is the story of a child traumatized by the Soviet schooling system, put in an unusual narrative formula.

Vasile Ernu led an entire regiment of Bessarabian writers; he signed hybrid texts characterized by a special combination of memoir and artistic fantasy. In 2006 he published his memorable book *Născut în URSS*. The book illustrates a generic formula for an entire generation of writers including Pavel Păduraru, among others. His novel *Karlik* (2006) adds an authorial style of narration to the Nineties trend. But perhaps the most homogeneous novel writer is Liliana Corobca. In 2003 she made her debut with a novella – almost a short novel in its own right – *Negrissimo*, followed by the novel *Un an în Paradis* (2005), also translated into Italian and German. In 2013 she published the novel *Kinderland* which soon got a great critical acclaim. She picks her stories verge on the marginal: an underground writer, an immigrant woman who leaves her homeland behind in order to be able to feed her family, some children whose parents are working abroad and so on. Another writer with a relaxed writing style is Alexandru Vakulovski. The shocking titles of his first two novels (*Pizdeț*, 2002, and *Letopizdeț. Cactuși albi pentru iubita mea*, 2004) admittedly can distract the reader, but the texts actually tackle current social issues, just like the other two books that followed suit (*Bong*, 2007; *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montană*, 2010). We also note a book published in 2012, *Bibliodoteca* by Mihail Vakulovski, about the fortunes and misfortunes of being a librarian.

The latest additions to the Bessarabian novel writing come from a series of authors who transcend borders – literally. They are the generation who took down the barbed wire fence from the Prut border, and not just metaphorically. They took it and turned it into a museum exhibit. The social and political changes that became part of their life resulted in a fresh type of writing, oriented rather towards journalism, an interest in events and documents. This generated a novel where autobiographical aspects are subordinated to the text. Although we can make a few

reasonable comments on some of the books of this generation, it has not had its last word, and it will be a while before we can put forth a coherent critical assessment of the narrative constructs proposed by Iulian Ciocan, Dumitru Crudu, Ștefan Baștovoi, Pavel Păduraru, Liliana Corobca, Alexandru Vakulovski, Vasile Ernu, Mihail Vakulovski, and Oleg Serebrian. But we can glimpse a new wave coming after them, too. These are writers born in the former Soviet Union and acknowledged in Europe. The trauma of exile, the good or bad memories of a place to which they belong or cannot belong, and deep nostalgia will leave memorable marks on their writing; it will take them somewhere else, with a new meaning, destiny, and a new kind of literature.

Conclusions

At the end of three decades of Romanian literature in Bessarabia influenced by historical changes we can formulate a few conclusions.

1. In 1985-2015 there have been three artistic generations: the Sixties, the Eighties, and the New Wave / the Millennials.

2. The novel has a function of recovery. Of particular interest are the books published by Aureliu Busuioc and Vladimir Beșleagă, both belonging to the Sixties wave. Their fiction is characterized by a combination between autofiction, biography, bookishness and a playful quality of writing.

3. The writers of the Eighties make the transition from the modernist manner of writing to postmodernism, or even a combination between the two – i.e., a modernist narration with some postmodernist techniques.

4. The New Wave writers decrease the complexity of the narrative construct in their novels as compared to their predecessors of the Eighties. But the social themes regain their place in the novel. In fact, it is safe to say that the social novel comes back. Writers who spent their childhood in the former Soviet Union assimilate an important fragment of individual and collective memory and import it into their texts with both fictional and non-fictional techniques. The novel now makes use of the documentary, the journalistic discourse, historical discourse, as well as some cultural elements from Eastern literatures. The reality of transition, with its traumas and social desolation, focus the novel on topics revolving around adaptation and resilience in both children and grownups.

5. The novel is still on the rise in the Romanian literature of Bessarabia, with a good chance of reaching the Romanian readers everywhere (since Bessarabian writers have been promoted by publishers within the borders of Romania) and the wider international public, if we consider the frequency of translations into other languages.

Literature:

1. Beșleagă Vladimir. *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Chișinău: Cartier, 2013.
2. Beșleagă Vladimir. *Voci sau Dublul suicid din Zona Lacurilor*. Chișinău: Arc, 2014.
3. Burlacu Alexandru. *Texistențe*. Vol. 2 Scara lui Osiris. Chișinău: S.n., 2008.
4. Busuioc Aureliu. *Și a fost noapte...* Chișinău: Cartier, 2012.
5. Cimpoi Mihai. „Așteptatul (aștep-TATĂL) Adevăr”. In Dumitru-Dan Maxim, *aștepTații FIULUI sau carte pentru căruțași*, Chișinău, Arc, 1998.
6. Ciobanu Mircea V. *Deziluziile necesare*. Chișinău: Arc, 2014.
7. Coroban Vasile. *Romanul moldovenesc contemporan*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1969.
8. Kundera Milan. *Arta romanului*. Translated by Simona Cioculescu. București: Humanitas, 2008.
9. Manolescu Nicolae. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Paralela 45, 2008.

10. Simuț Ion. Reabilitarea ficțiunii. București: Editura Institutului Cultural Român, 2004.
11. Șleahițchi Maria. Recviem: Aureliu Busuioc «Și a fost noapte...», *Convorbiri literare*, nr. 1 (205), 2013, <http://convorbiri-literare.dntis.ro/SLEAHTITCHIian13.htm131>
12. Șleahițchi Maria. *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*. Iași: Timpul, 2007.

მარია შლიახტიციკი
თანამედროვე რუმინული რომანის მოლდოვას რესპუბლიკაში
რეზიუმე

მეოცე საუკუნის ბოლოს რომანის პოპულარობა იზრდება. ცენტრალური აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რომლებიც კომუნისტური რეჟიმების იდეოლოგიურ და პოლიტიკურ ტოტალიტარიზმს თავს აღწევდნენ, თხრობის, წერისა და ენის გაგების მეტამორფოზას დაექვემდებარნენ. ეს განსაკუთრებით იგრძნობა რომანში. ამ დროს რუმინული ლიტერატურა ხელს უწყობს მწერლებს მდინარე პრუტის მარცხენა სანაპიროდან. სტატიის მიზანია აჩვენოს მოლდოვას რესპუბლიკაში რუმინული რომანის განვითარება. სამი ათეული წლის განმავლობაში იქ იყვნენ სამი თაობის მწერლები: ისინი, რომლებიც წერდნენ 60-იან წლებში, 80-იანი წლების მწერლები და ე. წ. ახალი ტალღის მწერლები.

Мария Шляхтички
Современный румынский роман в Республике Молдова
Резюме

В конце XX века роман становится одной из самых популярных литературных разновидностей. Страны из Центральной, Восточной, Юго-восточной Европы, переходящие от идеологического и политического тоталитаризма коммунистических режимов, подвергаются захватывающей метаморфозе в понятиях рассказа, письме и языке. Это особенно примечательно в романе. В это время румынская литература приветствует писателей с левого берега реки Прут. Это, таким образом, создает место для пространства, у которого, в течение двухсот лет, была его доля трудности. Эта статья стремится представить развитие румынского романа в Республике Молдова. Более чем три десятилетия там были три поколения писателей в Бессарабии: те, кто писал в шестидесятых, оказывали конкуренцию писателям из восьмидесятых, которые не были столь же продуктивными, но сумели разносторонне развить формулы рассказа. И затем прибыли авторы так называемой Новой Волны, Millennials.

Гульнара Диасамидзе
(Грузия)

ВОПРОСЫ ЭМОТИВНОСТИ ПЕРЕВОДА В РУССКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Язык – как атрибут человека изучается с учётом его эмоциональной сферы, которая зависит от характера общения и сотрудничества между народами – носителями разных культур. Турецкий и русский языки представляют разные культуры и являются далёкими с лингвистической и с культурной точки зрения, т.к. относятся к разным языковым семьям. Поэтому анализ эмотивности даёт информацию об особенностях эмоциональности представителей разных культур.

Эмоции являются важным компонентом, сопровождающим деятельность человека. При помощи эмоций мы выражаем своё отношение к окружающему миру, к людям, с которыми общаемся, к предмету сообщения. Эмоциональность выражается на всех уровнях языка словообразовательными, синтаксическими и лексическими средствами. При переводе эмотивных высказываний переводчики прибегают к различного рода изменениям. Иногда опускается эмотивный компонент и расхождения в основном зависят от национальных особенностей и национальной специфики проявления эмоций. При переводе с турецкого на русский язык чувствуется мягкость, теплота и сдержанность, присущая восточным людям. Опускается или доминирует эмоция стыда, грусти и т.д. Она может быть характерна для носителя языка восточной культуры, которую характеризует в некоторых случаях сдержанность. Эмотивность оригинала смягчается в переводе за счёт опущения особой интонации и интенсивность эмоции сокращается. Иногда эмоция на письме отражается при помощи тире или многоточия. Тире – выразительное средство при создании эмоционального напряжения. Всё это связано с особенностями культуры переводимого языка. Опущение эмотивности немного снижает эмотивность всего текста, но не мешает общему эмоциональному воздействию.

Проблеме перевода может способствовать анализ, основанный на эмпирическом (практическом, не теоретическом) материале. Наиболее труден перевод с большой эмоционально-эстетической нагрузкой (например, поэтических произведений). Например, стамбульским издательством «Эверест» в 2003 году был выпущен перевод романа в стихах А.С. Пушкина «Евгений Онегин». Переводчики – член союза писателей России Каншаубий Мизиев, представитель небольшого тюркского народа – балкарцев и турецкий поэт и учёный Ахмет Неджет. Трудность в переводе объясняется понятными причинами: русский относится к индоевропейской языковой семье, а турецкий – к алтайской языковой семье. И ещё, например, Пушкин писал в первой половине XIX века, когда русский литературный язык отличался от современного, и турецким переводчикам трудно было понять язык пушкинской поры. Но переводчикам удалось более или менее сохранить стихотворный ритм, передать тончайшие оттенки переживания героев. И, конечно, появление первого перевода «Евгения Онегина» - знаменательное событие в истории русско-турецких связей.

Если сравнить лексику русского с лексикой турецкого языка можно увидеть пробелы в семантике одного из языков. Это лексические лакуны, где отсутствует слово, но может быть понятие в виде словосочетания. Лакунами для турецкого языка являются такие русские слова-эмотивы как, например: ликовать, любезничать, изнеживать, жуткий, обиженно, благоденствовать и т.д.

В русском языке существует множество «задушевных слов», непередаваемых на другие языки: заветный, ненаглядный и т. д.; слов с уменьшительно-ласкательными суффиксами: голубчик, душенька, миленький и т. д.; разнообразно окрашенные варианты имён: Мария,

Машенька Машуня. Такие слова как лапочка, лапушка, карапуз – не имеют перевода и являются абсолютными лакунами. Слова типа «именинник» могут быть пояснены в турецком языке лишь на уровне речи при помощи разъяснений.

В переводах можно обнаружить высокую частотность использования прилагательных, которые способны создать общий эмоционально-экспрессивный настрой произведения. Превосходная степень прилагательных оформляется суффиксами -ейш – айш. Она обладает дополнительным эмотивным оттенком. Поэтому тексты переводов не всегда адекватны тексту оригинала, а при сопоставлении разных переводов становится ясным различие в степени адекватности. Каждый переводчик, стремясь к выражению основной мысли писателя, дополняет её своими эмоциями и чувствами.

Для выявления поля эмотивности в аспекте переводческой эквивалентности в иностранной аудитории даётся следующее задание. Например: прочитать отрывок текста и указать, каким он является, эмоционально положительным или эмоционально отрицательным? Подчеркнём слова или словосочетания, которые, на наш взгляд, представляют в тексте эти эмоции. Переведём текст на русский язык. В задании намеренно отсутствует парамеир «нейтральный» для того, чтобы установить преимущественное тяготение текста к положительному или отрицательному полюсу эмоций. Вопрос «почему?» предлагает испытуемым объяснить свой выбор. Задание ориентировано на выявление общей эмоциональности текста и знака фиксированной в нём эмоции.

Анализ переводных текстов позволяет сделать вывод о том, что эмоция адекватно воссоздаётся в переводе. Специфика переводческой когниции такова, что представленная эмоциональная доминанта в иноязычном художественном тексте под силу любому реципиенту, если его уровень владения языком достаточно высок.

Лიტერატურა:

1. Русско-турецкий словарь. М. 1989.
2. Турецко-русский словарь. М. 1977.

გულნარა დიასამიძე ემოციური თარგმანის საკითხები რუსულ და თურქულ ენებში რეზიუმე

სტატია განიხილავს ემოციურ თარგმანს რუსულ და თურქულ ენებში. მათ შეუძლიათ სხვადასხვა ემოციური ხასიათის გამოხატვა; აქვთ სამყაროს ხედვის ეროვნული სპეციფიკა, რომელიც განპირობებულია კულტურის, ტრადიციების, რელიგიების თავისებურებებით.

Gulnara Diasamidze Upon emotional character of translation in Russian and Turkish Languages Summary

The article discusses emotional character of translation in Russian and Turkish languages. They can express different emotional characteristics and have national specifics of world vision, which is stipulated by cultural, traditional and religious peculiarities.

Самира Таривердиева
(Азербайджан)

ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИЗОБРАЖЕНИЯ СОВРЕМЕННОСТИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ И РУССКОЙ ПРОЗЫ КОНЦА XX ВЕКА

Лучшие азербайджанские писатели 70-80-х годов XX века интуитивно или осознанно избегали тех литературных ходов, тех жизненных материалов, тех идейных установок, сквозь которые обнаруживалась бы неприкрытая партийно-государственная или же классовая позиция. Даже если обнаруживалось совпадение позиций, они стремились как-то обозначить, что оно не результат их услужливости правящему аппарату, а результат истины. Эти же писатели пробовали писать вещи, в которых нетенденциозность, созерцание без идейной активности, отсутствие осуждения порождало особую эстетику текста.

Такие писатели, как Иса Гусейнов, Анар, Эльчин, Максуд Ибрагимбеков и другие, в своих произведениях избегали политических позиций, выбирали чисто нравственную позицию, избегая даже ее частичной политизации. Хотя художественная критика, литературоведческие исследования задним числом старались приписать им и политическую активность, интерпретируя нравственность текста тем, где это возможно, политическими терминами.

Произведения Мовлуда Сулейманлы явились дальнейшим развитием этой линии в литературном процессе Азербайджана 70-80-х годов. В них автор вовсе не ставил перед собой цели средствами искусства защитить социалистическую законность или же показать, как коррумпированность, нарушения законов чужды социализму, или как в конце концов любые нарушители законов караются справедливым судом, получают справедливое возмездие.

Мовлуд Сулейманлы вместо государственной позиции ставит во главу угла позицию рядового азербайджанца, в своей повседневной жизни получающего удары и от командно-административной системы, и от представителей теневой экономики. Невыносимость такой жизни, ее беспросветность обнаруживаются через мироощущение обыкновенного азербайджанца, не защищенного от стихии жизни ни особыми привилегиями, ни особой влиятельностью. Одним из аспектов освещения современности в прозе 70-80-х годов является тема коррупции, взяточничества. В обществе к этому явлению существуют самые разные отношения.

Государственное, непримиримое (во внешней атрибутике) отношение – это нескончаемые разговоры об искоренении взяточничества и теневой экономики, остающиеся в основном лишь словами, в которые никто не верит. Но есть еще одно отношение к коррупции, к теневой экономике. Это отношение рядовых людей, народа. Многие, например, видят корень этого зла (его субстанцию) не в самом человеке, а в той социально-политической системе, которая ставит перед человеком альтернативу: или воруй и обеспечь человеческие условия для своей семьи (ведь для получения квартиры, для лечения больных, для содержания престарелых родителей, для покупки одежды и пропитания требуются деньги, количественно намного превышающие зарплату), или будь нравственно-чистым, возвышенным человеком, несмотря ни на что сохраняющим незапятнанной свою репутацию, и живи, как многие другие, испытывая нужду во всем, даже в самом необходимом, несмотря на то, что работаешь не покладая рук.

Человек, понимающий всю сложность проблемы выживания в современном мире, ищет причины коррупции и теневой экономики не в отдельном человеке, но в общем состоянии общества. И он уже имеет иное эмоциональное отношение к тем, кого клеймит позором

официальная идеология. Он даже может в какой-то степени восхищаться их деловыми способностями, может видеть в них чисто человеческие чувства (любовь к ближнему, сострадание к бедному и т.п.). Он сочувственно относится к их человеческим качествам, хотя видит и негативные черты, порождаемые в результате их жизни по закону джунглей, понимает, что сама жизнь заставляет их стать безжалостными, хитрыми, коварными, бесчестными, так как иначе выжить в этом мире невозможно.

Стремление придать произведению характер правдивого повествования приводило к поиску художественных форм, возможных для публикации в то время. Так, например, роман Г. Бакланова «Меньший среди братьев» часто называли «текстом-раскаянием», где содержится излияние души интеллигента, в силу своей мягкотелости дошедшего до цинизма. Он разоблачает свое лицемерие и лицемерие окружающих его людей, но это приводит лишь к усталости от других и от себя. Его раскаяние вызывает уважение и говорит об искренности данного текста.

В азербайджанской литературе также выражались чувства, которые были определены К. Абдуллаевым в качестве типологической линии в литературе, формулируемой им как «тоска по непрожитой жизни» (1, 83-85). В этой тоске живут герои М. Сулейманлы («Чабан Ибрагим и его велосипед») (6), С. Сахавета («Мир, оставленный по ту сторону двери»), которые переживают о том, что не смогли прожить другой жизни.

Инакомыслие выражалось порой и в том, что появлялись произведения, в которых мораль одного человека противостояла морали большинства, которое было обрисовано обывательски (Анар «Шестой этаж пятиэтажного дома»), где писатель смело противостоит обыденному сознанию. Вслед за Анаром многие писатели исследуют феномен личности, осознающей свою глубину, свою экзистенцию, пытающегося проникнуть в глубину своего внутреннего, духовного, сокровенного существования, а не вскрывающего лишь социально-политические аспекты деятельности героя. Это усиливало и тенденцию к постижению национального духа.

В 70-е годы персонажи этого типа приобретают актуальность соответственно условиям застоя. Этические исследования, политические требования в то время, по существу, игнорировали смятение духа, тайну внутреннего мира, драму человека, у которого идет внутренний, духовный разлад. Правда, для литературы делалось маленькое исключение, ибо учитывалось, что без этой тайны, без этой глубины и драмы произведение становится плоскостным, художественное слово теряет свою мощь, свою силу воздействия. Однако, это исключение тут же ограничивалось тем, что от художника требовалось заключить смятение духа в конечный результат, в радость приобретения, в радость постижения истины и в результате достигнуть ясности. Даже если тип персонажей был таков, что его радость считалась нежелательной, то все равно требовалось, чтобы в смятении духа он или разлагался, или, увидев ясную истину, признался бы в своей никчемности.

В изображении современности используются самые различные тексты. Ф.С. Наджиева в своей диссертации проводит классификацию этих текстов. Она пишет о том, что в это время литературные художественные тексты отличаются друг от друга широким спектром эмоциональных отношений и нравственных характеристик: есть тексты-страдания и тексты о страдании, есть тексты-исповеди и тексты-презрения, есть умствующие тексты и тексты-созерцания, позволяющие все зрительно запечатлеть и т.п. (4).

В 70-80-е годы, как в Азербайджане, так и в России, поступательное движение литературного процесса дает о себе знать в освоении и этих возможностей текста. Повесть Мовлуда Сулейманлы «Мельница» (5) и его же роман «Голос» (5) может быть квалифицирован в признаках «текста-презрения». Конечно, обозначая текст нравственно-психологическим понятием «презрение», нельзя забывать о том, что система в динамическом состоянии не может быть реализацией одного свойства. Также и

художественный текст не может быть образованием, сплошным образомвыражающим только презрение. Тогда художественный текст потерял бы свою подвижность, стал бы монотонным, неподвижным рядом, что тут же сказало бы на снижении его художественности, его художественного уровня.

Конечно, говоря о тексте-презрении, нужно иметь в виду доминантность именно такого эмоционального и нравственного наполнения текста, а не его однотональность. Наряду с этой характеристикой существуют и другие, но не занимающие доминантного положения и относимые к самым различным персонажам, вернее, к их характеристикам. Так, в «Мельнице» есть эмоция жалости и сострадания к деградирующему человеку – когда-то умному, талантливому сельскому учителю Темиру. Чувством сострадания в тексте окрашены и женские персонажи, и дети. Однако именно на этом фоне еще сильнее звучит мотив презрения к людям, для которых характерно снижение духовности, выражающееся в стремлении к наживе, желании не отказывать себе ни в каких земных благах, чего бы это ни стоило.

Роман «Мельница» М. Сулейманлы (5) отличается от других произведений о современности, где доминировало презрение к отдельным отрицательным персонажам, являющимся антиподами общества. С одной стороны, изображалось общество в целом, отличающееся четкими нравственными принципами «социалистического» общежития, с другой стороны, – отдельные представители этого общества, всеми своими отрицательными качествами диссонирующие с этим «гармонически развитым обществом». Презрение здесь, если и имело место, оно давалось с государственных позиций. И это вызывало естественное недоверие читателя, так как в неофициальной жизни никто не скрывал, что коррупция, падение нравов были результатами действующих в обществе экономических отношений, на которых держался разбухший бюрократический аппарат государства с его чиновничеством и круговой порукой. И этой системе было выгодно находить «виновных», наказывать каких-то отдельных людей как взяточников, как нарушителей закона. Только так мог поддерживаться образ стражей законности. А это, в свою очередь, открывало зеленую дорогу образам «влиятельных» людей: представителей государственно-партийного аппарата, «цеховиков» и т.п.

В отличие от литературных произведений, в которых презрение к антиподам социалистического строя служило возвеличиванию бюрократии, у Мовлуда Сулейманлы это презрение было дано с позиции рядового азербайджанца, то есть как бы очеловечено, поднято на уровень нравственности, человеческой моральной позиции, а не общественного статуса и положения. Поэтому оно воспринималось читателем 70-80-х годов так искренне и убеждающе и с такой неприязнью – представителями официальной идеологии. Иначе нельзя понять, почему с таким одобрением воспринимались в официозной критике другие литературные произведения, в которых также была дана критика теневых сторон «развитого социализма».

Роман Мовлуда Сулейманлы «Голос» (5) в изображении современности стал продолжением повести «Мельница», но продолжением, написанным уже в 80-е годы. Здесь объектом презрения писателя становятся лабиринты большого городского дома (символически – города), в котором живут, каждый со свойственным ему «голосом», воры, спекулянты, взяточники и т.п. Перед нами возникает в духе критического реализма образ современного городского мира, в котором каждый по-своему испорчен, в котором нет простора для духовного полета, в котором нищета духа и чувств и нищета быта переплетены друг с другом.

Симптоматично, что эпиграфом к роману взяты слова классика средневековой азербайджанской поэзии Мухаммеда Физули, звучащие на русском языке приблизительно так: «поздоровался, но не приняли мой привет, ибо он не был взяткой». Этим эпиграфом

М.Сулейманлы с самого начала обозначает основную направленность своего романа. В романе мир моделируется в образе большого пятиэтажного дома, который олицетворяет современную жизнь, современный город, являющийся концентрацией «зла». Но он даже не пытается, сделав уступку официальной идеологии, «разбавить» это зло. Писатель, не учитывая каких-либо цензурных соображений, переводит в роман собственные ощущения от мрачной современной действительности.

Нравственное начало по своей силе уступает общественному злу, хотя символизированное воплощение его в притягательных образах собаки и Халея наделяет его силой в другом плане. Для читателя эти образы становятся мощными аргументами осуждения показанной в романе картины мрачной действительности. В эмоциональном плане единственными детерминантами положительных чувств являются именно эти образы, исключая воспоминания прошлого, которые отдельными фрагментами воссоздают лучших людей прошлого времени, времени детства Халея.

Современность выражена здесь большей частью метонимически. Автор демонстрирует уникальную способность – с помощью метонимической семантизации звука дать углубленные образы мира. В поэтике Мовлуда Сулейманлы вообще использование звуков как метонимических знаков, обозначающих разные психологические, нравственные состояния, занимает особое место. А в его сценарии, написанном для телеспектакля «Не настроенное пианино» (режиссер Рамиз Гасаноглу), осмысление нравственных состояний, коллизий на основе образов не настроенных и настроенных звуков становится сквозным. В этом плане роман «Голос» в творчестве писателя является дальнейшим углублением его художественного пристрастия к отображению современности. А в целом, роман «Голос» - это одно из произведений азербайджанской прозы 80-х годов, где уже заявлена свобода от идеологической критики и литературоведения, так как весь строй романа, вся его художественная структура ломают привычные, стереотипные показы современности, диктуемые и насаждаемые партийно-государственным аппаратом на протяжении многих лет. В этом М. Сулейманлы был не одинок.

В русской прозе 70-х годов становление нравственного облика современника приобретает еще более многогранный характер, чем в азербайджанской прозе. Это обусловливается тем, что произведения русских авторов по своему художественному уровню выше, но в большей мере тем, что в русской прозе, по сравнению с азербайджанской, поиск в указанном направлении ведется в большем количестве произведений, что неминуемо ведет к многочисленности различий.

В повести «Печальный детектив» В. Астафьев (3) дает страшную в своей бездуховности и антиэстетичности действительность русского городка в период «застоя». Повесть написана не в разоблачительной, а в печальной интонации сочувствия, сострадания (отсюда название «Печальный детектив»). Это произведение выглядело инородным в ряду других произведений о современности, создающих благополучную картину жизни. Написанное еще в период доперестроечный, оно послужило своеобразным началом для появления подобных произведений в эпоху гласности.

Картину современной жизни дают и рассказы В. Шукшина. Мир, не менее мрачный и жестокий, чем у В. Астафьева, у Шукшина дан в юмористической интонации. Рассказы Шукшина – это тексты, «отражающие неприукрашенное, как бы необработанное бытие», - писала Ф. Наджиева (4, 42). В них отчетливо представлены такие качества писателя, как искренность и честность, независимость и самостоятельность взгляда на современный ему мир. Умение показать жизнь во всей её нелицеприятной правде и достоверности – одно из отличительных качеств В.Шукшина. В мозаике отдельных ситуаций, как бы вырванных из общего потока социального бытия, писатель изображает современную жизнь в самых разных ипостасях.

В рассказах В. Шукшина, Анара преобладает объектность, даются реалии современного мира в их естественных проявлениях, в почти физически осязаемых формах. У В. Астафьева, В. Белова, В. Распутина, М. Сулейманлы отсутствие тайны текста компенсируется тайной мира. А в рассказах авангардистского плана, в прозе постмодернистов преобладает динамика сознания, тайна не жизни, не мира, а тайна текста. Здесь важна цель художественного построения.

Современность с её пристрастием к нравственным проблемам, обращением к вечным вопросам бытия, интересом к духовной жизни индивида требовала новых форм, где сознание повествователя было бы приближено к читателю в максимальной степени. В эпоху запрета свободы слова желание поделиться сокровенным, облачив его в форму зафиксированных на бумаге мимолетных ощущений, чувств, запретных мыслей и суждений, было очень сильным. Этим объясняется появление небольших по форме, лиричных по содержанию произведений, облаченных в краткую прозаическую форму. Среди них «Мгновения» Ю. В. Бондарева, «Ночные мысли» Анара (2) и т.п.

Произведения этого плана позволяли писателям не расплываться, концентрируясь на единичных малозаметных фактах, не требующих полифонии множества событий, сказать о том, что их волнует и тревожит.

Все это можно отнести и к жанру рассказа, с его лаконизмом, сжатостью, который позволял дать информацию, которая могла быть идеологически не обработана. Проза В.Шукшина, например, и некоторые рассказы молодых азербайджанских прозаиков, опирались именно на такую эстетику.

Русская проза, осмысливая в жанре рассказа современный мир, осваивала и новые перспективы. И в этом она существенно отличалась от творческих поисков азербайджанских авторов. В 80-е годы появляются рассказы, в которых отчетаненность каждого слова, каждой фразы, изящность построения, хитроумные сплетения сюжетной структуры являются главенствующими. Современность сама по себе не давала изобилия фактов, событий, поэтому в тексте таких рассказов все больше места занимает сознание повествователя с его динамикой, а не динамика самой жизни.

Литература:

1. Абдуллаев К. М. Автор-произведение-читатель. Баку: Йазычы, 1985.
2. Анар. Ночные мысли. Баку: Азернешр, 1988.
3. Астафьев В. Печальный детектив. М.1991.
4. Наджиева Ф.С. История и современность в русской и азербайджанской советской прозе 70-80-х годов. АДД. Баку, 1992.
5. Сулейманлы М. Избранное. М. 1986.
6. Сулейманлы М. Чабан Ибрагим и его велосипед. М. 1987.
7. Шукшин В. Избранное. М.1981.

სამირა ტარივერდიევა
თანამედროვეობის გამოხატვის თავისებურებები XX საუკუნის
დასასრულის აზერბაიჯანულ და რუსულ პროზაში
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია თანამედროვეობის გამოხატვის თავისებურებები აზერბაიჯანულ და რუსულ პროზაში მე-20 საუკუნის მიწურულს. ნაჩვენებია მეოცე სა-

უკუნის ცხოვრების პანორამა აზერბაიჯანელი (ანარსი, მეველუთ სულეიმანლი) და რუსი (ასტაფიევი, შუკშინი, ბონდარიოვი) მწერლების ნაწარმოებების მაგალითზე.

Samira Tariverdieva

Expressing modernity in Azerbaijani and Russian prose of the late XX century

Summary

The article deals with the salient features of the modernity image in Azerbaijani and Russian prose of the late twentieth century. The author showed a panorama of modern life in the twentieth century on the example of works of famous Azerbaijani (Anars, Suleymanli) and Russian (Astafev, Shukshin, Bondarev) writers.

მირანდა თოდუა, ნონა ქეცბაია
(საქართველო)

ყვავილთა სახელდება და მეტაფორული ბაზრება ძარტულ
მითოლოგიასა და ჰიმნობრაფიას

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით ყვავილი არის მცენარის გამრავლების ორგანო, რომელიც მეტწილად შედგება ყვავილისაფრისა, ბუტკოსა და მტვრიანებისაგან. ტერმინი **ყვავილი** აღნიშნავს მძიმე გადამდებ ავადმყოფობასაც, გვაქვს ყვავილ-ფუძისაგან ნაწარმოები სახელები: ყვავილნარი, ყვავილოვანი, საყვავილე, ყვავილობა, ყვავილიანი... ყვავილი გვხვდება შესიტყვებებში: ერთსქესიანი ყვავილი – ყვავილი, რომელშიც ან მარტო მტვრიანებია განვითარებული, ან მარტო ბუტკო, დედოფლის ყვავილი – ბაღებში გავრცელებული დეკორაციული მცენარე; იკეთებს მომრგვალო, ფარის მსგავს ფოთლებს და მონარინჯისფრო დეზიან ლამაზ მსხვილ ყვავილებს, დილის ყვავილი – მცენარე, რომლის ყვავილი დილაობით იშლება და სადამოობით იხურება, პატარძლის ყვავილი – თავაქინდრულ-ყვავილებიანი მცენარე, მოჰყავთ ქოთნებში; ფართოდაა გავრცელებული, როგორც დეკორაციული მცენარე (7, 36).

საინტერესოა ქართულში ყვავილთა სახელდება. ამ თვალსაზრისით, შესაძლებელია, დავინახოთ გარკვეული კანონზომიერება, თუ რის მიხედვით ერქმევა სახელი ამა თუ იმ მცენარეს.

ქართულ ენაში ყვავილთა სახელდება ხშირად უკავშირდება მცენარის ფერსა (მაგალითად, „გულყვითელა“, „ძირწითელა“) და ფორმას („ცხენისკუდა“, „ჩიტწივივა“, „კურდღლისტუჩა“, „ჩიბუხა“, „კელაპტარა“). მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, რომ ფორმის მიხედვით სახელდება მეტაფორული ხასიათისა: მცენარის სხეულის ფორმა მიმსგავსებულია ცხოველის, ფრინველის სხეულის ნაწილის ან საგნების ფორმას. მაგალითად, ჩიტწივივას თუ ცხენისკუდას (გურულ დიალექტზე „ჯორისკუდას“) შემხედვარე ვრწმუნდებით, რომ მეტაფორა ზუსტია. ზოგიერთ შემთხვევაში სახელდება უფრო კომპლექსურია. მაგალითად, მცენარე კელაპტარა არა მარტო წააგავს ფორმით კელაპტარს, არამედ ყვავილების ფერით ცეცხლს მოგვაგონებს და მთლიანობაში ანთებული კელაპტრის შთაბეჭდილებას ტოვებს.

მართალია, ყვავილთა სახელდება მეტწილად უკავშირდება მის თვისებას, ფერს, მიმსგავსებულია რაიმე საგანთან და გარკვეულ ასოციაციას იწვევს, მაგალითად, „ცისთვალა“, „პირიმზე“, „ცისვაზი“, „გუგლისკაბა“, მაგრამ ზოგიერთი ყვავილის სახელდებისას კლასიფიკაციის ახსნა ჭირს. მაგალითად, „ლაშქარა“ და, მით უმეტეს, ამავე მცენარის სახელწოდება კახურ დიალექტზე - „ქალბატონები“, თუმცა, შესაძლებელია, ეს ტერმინი ყვავილის რაოდენობას გამოხატავდეს. ასევე საინტერესოა ყვავილი „ქარაძენძი“, რომელიც ქარისაგან დაძენძილივით გამოიყურება. კიდევ ერთი ნაირსახეობაა სახელდება ყვავილის გავრცელების ადგილის მიხედვით. მაგალითად, სახელწოდება „ჩრდილის ლამაზა“ (პირიმზის სახელწოდება კახურ დიალექტზე) მიგვითითებს, რომ ეს მცენარე უფრო მეტად ჩრდილიან ადგილებში იზრდება, „კლდის ვარდი“ კი ქვიან, კლდოვან ადგილებში გვხვდება.

საინტერესოა ყვავილის მეტაფორული ბაზრება მითოლოგიასა და ჰიმნობრაფიაში. მსოფლიოს მრავალ ხალხში ცნობილია ხეთა მსახურების ჩვეულება, რწმენა საღვთო ხეთა, ტყის, მინდვრის და ყვავილთა მფარველისა, რასაც ადამიანთა საარსებო მოთხოვნილება განსაზღვრავდა, ის ნიადაგი იყო, რაზეც აღმოცენდა და განვითარდა მცენარეთა სიმბოლიკა“. აყვავებულ მცენარეს ბავშვობიდანვე ღვთის მსახურებისათვის აღთქმულ ექვთიმე ათონელის მეტაფორად ვხვდებით: „აჰყვავდი

ვითარცა მცენარე ღმრთის მცენარებისაი, ღირსო“ (10, 117). „ბიბლიაშიც არა იშვიათად გვხვდება მცენარის სიმბოლიზაცია, დამტკნარი მცენარე არის სიმბოლო ღმერთისგან დავიწყებული ადამიანის, ხოლო აყვავებული, ნაყოფიერი მცენარეები-მართლმორწმუნესი“. ჰიმნების თანახმად, მორწმუნენნი, მოწამენი, წმინდა მამანი სამოთხეში, უფლის ბაღში ყვავიან და საღმრთო სურნელებას აფრქვევენ: „ყუავიან მას მწუანივილოვანსა და ფშვან საღმრთოსა სურნელებასა“ (10, 243). ყვავილი თავისი ხანმოკლეობით წამავლობის მანიშნებელია. „განთიად ვითარცა მწუანე მხიარულ იყვენ და ყუაოდნენ, მწუხარი დაჭნენ და განკმენ და დასცუივენ (ფს. 89, 6), უჭკნობი ყვავილის გვირგვინი კი ღვთის ჩვეულობის ნიშანია, საღმრთო გვირგვინით თავშემკულნი არიან წმინდა მოწამენი და მამანი, რომელთაც უფლის აღთქმული მარადიული გვირგვინი დაადგეს თავს, რამეთუ წმინდა წიგნი გვასწავლის: „ნეტარ არს კაცი იგი, რომელმან დაუთმოს განსაცდელსა, რამეთუ გამოცდილ იქმნეს და მოიღოს გურგუნი ცხოვრებისაი, რომელი აღუთქვა ღმერთმან მოყუარეთა მისთა“ (იაკ. 1, 12). „სიყვარულმან ქრისტესმან შეგითხზა შენ გვირგვინი სურნელთაგან დაუჭკნობელთა ყუავილთა და გიხარის მართალთანა თანა სასუფვეელსა შინა, სადა თვით ჰნათობს ბუნებით იგი ნათელი“ (ეზრა, გვ. 158). უჭკნობი გვირგვინის ღირსი ხდება თავმდაბალიც, რადგან ყოველივე ამქვეყნიური დიდება წარმავალი, „რამეთუ ყოველი ხორცი თავად არს და ყოველი დიდება კაცისად, ვითარცა ყუავილი თავისაი: განკმა თავად იგი და ყუავილი მისი დასცვა“ (I პეტ. 1, 24).

გურგუნი სამეფუი საღმრთოთაგან ყუავილთა,
რომელი შეგითხზა სიმდაბლემ შენმან.

ვერ დააჭკნო იგი

აღმადლებამან ხორციელებრმან“ (9, 306).

სულიერ აყვავებას ემსახურება ღვთის მცნებით სვლა. „ყუავიან მარადის მართლმადიდებელთა მათ ქრისტესმოყუარეთა მეფეთანი, საღმრთონი სათნოვებანი - სიწმინდე, სიმშვიდე და სიმდაბლეი და გლახ აკმოწყალებაი“ (9, 307). ჰიმნოგრაფის სიტყვით, საღმრთო ყვავილს აჭკნობს წუთისოფლის სიყვარული და საცდური ამქვეყნისა, ადამიანი კი დღენიადაგ მარადიულ ღირებულებაზე უნდა ზრუნავდეს. ჰარმონიულობაში მოჰყავდეს სული და ხორცი:

„სინანულსა ყუავივილი
დააჭენის საწუთოისა
გემოთა სიყვარულმან
ხოლო მარხვისა ნაყოფმან
და სიწმინდის მადლმან

კუალად აღყუავილნის სულნი და ხორცნი“.

საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში ყვავილი ქრისტეს მეტაფორად დასტურდება. ანდრია კრიტელის საკითხავში „შობისათვის ღმრთისმშობლისა“ ვკითხულობთ: „მორჩ საკუთრებით არს დავით, ხოლო კუერთხ, ცხად არს, ვითარმედ ყოვლად უბიწოი ქალწული, ხოლო ყუავილად თვით თავადი ქრისტე, რომელი გალობს წიგნსა შინა ქებათასა სახისმეტყველებისა მიერ შესაბამისად თუსსა სახელწოდებასა სულნელებისასა“. ჰიმნოგრაფიაში „საღმრთო ყვავილი“ (10, 53) იესეს ძირისგან აღმოცენებულია „ძირისგან იესესა აღმოცენდა ყუავილი ქრისტე“ (10, 66), „ყუავილი შუენიერი აღმოსცენდი მორჩთაგან იესეისათა, სახიერ“ (10, 238), ღვთისმშობელი არის სურნელოვანი ყვავილის გამომღებელი „რომელმან გვშევ ჩუენ ყუავილი სულნელი“ (9, 202), „რომელმან გამოიღო ყუავილი იგი სულნელებისაი“ (10, 114). ყვავილი თავად ღვთისმშობელსაც მიემართება: „ყუავილო, სოლომონის მოსწავებულო“ (10, 393). ყვავილი წმინდა მამათა და მორწმუნეთა მეტაფორაცაა: „ყუავილი სულნელი ძირთაგან უნაყოფოა გამოჩნდა ფერითა მეწამულითა, ჰაბო“ (10, 183).

„აღორძინდეს საღმრთონი იგი ყუავილნი შუენიერადი პირმეტყუელნი, ნერგი ყოვლად დაუჭკნობელნი, სიონის შვილნი გონიერნი, ახლისა აღთქუმისანი, ძენი სულიერნი“ (10, 297). ყვაილი ლაკონიური სიმბოლოა ბუნებისა, მისი სრულყოფილების და უსაზღვრელობისა, ყვაილი განასახიერებს დაბადების, სიცოცხლის, სიკვდილისა და განახლების წრებრუნვას. ამასთანავე გამომხატველია სამოთხისეული სიხარულისა. სასულიერო პოეზიაში სამოთხე ყვაილ-სურნელოვნადაა დასახული: „სულმან წმინდან აღიტაცა ზეცად გონებათა და მუნ უჩუნა შუეები წმინდათაი ყვაილოვანსა სამოთხისასა“ (10, 183), „აწ ჰფრინავ ყუავილ-სულნელთა მათ შინა სამოთხისასა“ (10, 200). სამოთხეს, ედემის ბაღს, სიმბოლურად ყვაილთან აიგივებს „ღვთაებრივი კომედიის“ ავტორიც „თხზულებაში სამოთხე წარმოდგენილია გიგანტური სიდიადის თეთრ მისტიკურ ვარდად, მის ფურცლებზე ნეტარებენ წმინდანები, რომელთაც პოეტი „მარადიულ ვარდებს“ უწოდებს“. ყვაილის სიმბოლიკას უკავშირდება „საღმრთო სურნელების ფშვა“. ყვაილის სურნელება ხშირად განსაზღვრავს მის ინდივიდუალურ სიმბოლიზმს. მშენიერი ყვაილების დამატობელი სურნელი ჰიმნოგრაფიაში ხშირად გაიგივებულია მაცხოვართან, უფლის რწმენასთან სურნელება ხშირად მოიაზრება როგორც სარწმუნოების მადლი, მაცხოვარი სურნელოვანი ყვაილია, რომელმაც მოჰფინა სულიწმინდის სურნელება წუთისოფელს: „ყუავილი სულნელი, რომელმან სულნელ ყვნა კიდენი სოფლისანი“ (9, 202). სურნელების საპირისპიროდ გვხვდება სულმყრალობა, რომელიც ცოდვასთან, სარწმუნოებრივი მადლისგან დაშორებასთან არის გაიგივებული. „წესისა მისებრ სისძოისა შევამკობდეთ ყოვლად წმინდასა ღმრთისმშობელსა, რომელმან გამოიღო ყუავილი იგი სურნელებისაი და განდევნა სულმყრალობაი ცოდვათა ჩუნთაი“ (10, 114). სურნელებასთან ზიარება ღვთიური სასუფეველის მოპოვებას მიგვანიშნებს:

„უსასყიდლოსა
 ნელსაცხებელსა - ქრისტეს
 მეძავი იგი შეჰმურავს დღეს მკურვალედ
 და შენდობას ცოდვათა მიიღებს
 და განერინების სულმყრალობისგან მისგან
 სულიერისა მადლითა უფლისათა“ (9, 276).

„უსასყიდლო ნელსაცხებლის“ სურნელებისგან გარიდება ცოდვის მორევში ჩაფლვის და სულის განმწირვის მაუწყებელია:

„უმაღლო იგი
 მოწაფე განეშორა
 ღმრთეებისა სენისა სურნელებასა
 და უშჯულოთა მდღელთა ეზავებოდა მიცემასა მას სენსა“ (9, 274).

სულისა და ხორცის ცოდვის სულმყრალებისაგან განწმინდას, განსპეტაკებას ემსახურება მარხვა: „მარხვაი სიწმინდე ხორცთაი და სურნელებაი სულთა ჩუნთაი“ (9, 162).

ჰიმნოგრაფიაში წმინდა მამები ღვთისა და ღვთისმსახურებისათვის შეწირულ სურნელოვან მსხვერპლად იწოდებიან:

„ქრისტესა სიშოითაგან შენით
 მიგიძღუანეს მშობელთა შენთა
 მსხუერპლად სურნელად, ღირსო ეფთემი,
 რამეთი წინათვე შობისა შენისა უწყებელ იყვნეს
 მადლითა მათ შენითა
 სულნელებასა“ (9, 312).

მოწამეთა დაღვრილი სისხლის მეტაფორაა ნელსაცხებელი, რომელმაც ეკლე-

სია სურნელოვანყო, საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში ღვთისმშობელი სასაკმეველად იწოდება, რომელიც საღვთო სურნელებას აფრქვევს:

„გისხაროდენ ოქროისა სასუკუმეველო,
რომელისგან ვიენოსეთ ჩუენ ანგელოზთა
სურნმელებაი სულთა
ჩუენთა განმასურნელებელი“ (9, 170).

მცენარეული სამყაროდან ღვთისმშობლის ყველაზე გავრცელებული მეტაფორული სახელია შროშანი, რომელიც დედა-ქალწულის სიწმინდეზე, სისპეტაკეზე მიგვანიშნებს და მაყვალი, რომელსაც ბიბლიური მოსეს მიერ ხილული შეუწველი მაყვალი უდევს საფუძვლად და სიმბოლურ-ალეგორიულად წმინდა მარიამის საშოში ღვთის სიტყვის დაგანებისა და დედა-ქალწულობის აღმნიშვნელია: „გისხაროდენ, მაყუალო შეუხებელო მოსეს მიერ მოსწავებელო“ (10, 383).

ლიტერატურა:

1. იმედაშვილი გ., ქართული კლასიკური საგალობლის პოეტური მეტყველების ზოგი საკითხი, კ. კეკელიძის დაბადების 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, თბ., 1959.
2. კეკელიძე კ., ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 1965.
3. სისარულიძე ქ., ქართული ხალხური საგმირო პოეზიის საკითხები, თბ., 1970.
4. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, თბ., 1993.
5. უჯმაჯურიძე მ., ქართული ლირიკის ისტორიიდან, თბ., 1989.
6. ფენრიხი ჰ., სარჯველაძე ზ., ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 2000.
7. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1990.
8. ქართული პროზა, ტ. I, V-XI სს. მწერლობა, თბ., 1981.
9. ხაჩიძე ლ., იოანე მინჩხის პოეზია, თბ., 1987.
10. ინგოროყვა პ., ძველი ქართული სახულიერო პოეზია, ტფ., 1913.

Miranda Todua, Nona Ketsbaia

Naming of the flowers in Georgian language and understanding of the term – kvavili (flower) in spiritual poetry

Summary

According to the explanatory dictionary of Georgian language, a flower is an organ reproducing the plant seeds - angiosperms, mostly including perianth, stigma, and stamina. Term “flower” means also a severe infectious disease. There are words having the root or “kvavil” (flower) – “kvavilnari” (flower beds), “kvavilovani” (flowery), etc. Flower is also seen in the sintagmas - unisexual flower, flower queen.

In Georgian language, names of the flowers are connected to the plant color (“gulkvitela” – calendula), shape (“tskheniskuda” – Canadian erigeron, “chititsviva” – mountain girl, “kelaptara” – broomrape), to the distribution place (“kldis vardi” - orastachys), character (“pirimze” – felipea).

In Georgian term “kvavili” (“a flower”) is a common metaphor. In theology, the flower is confirmed as a metaphor for Christ. This term belongs to the Virgin as well. The most common metaphor for the Virgin from flora is a Lily and a Blackberry. At the same time, a flower is a laconic symbol of a nature, its perfectness. It depicts the cycle of birth, life, death and renewal. In

spiritual poetry, paradise is reflected as fragrance. To the symbolism of a flower is connected the "Holy Fragrance". The flower aroma mostly determines its individual symbolism. According to the hymns, the Savior is a fragrant flower, who has spread the Holy Spirit fragrance all over the world. Wonderful inebriating aromas of flowers are considered as the faith grace. In the contrary to the fragrant, we meet stinky, smelly, which is considered as a sin.

Миранда Тодуа, Нонна Кецбая

Наименование цветов в грузинском языке и метафорическое переосмысление термина – Квавили (цветок) в духовной поэзии

Резюме

По толковому словарю грузинского языка, цветок (квавили) – орган семенного размножения цветковых (покрытосеменных) растений, которое в основном состоит из околоцветника, пестиков и тычинок. Термин цветок также означает серьезное инфекционное заболевание. Встречаются имена, сформированные из слова квавили (цветок) – квавилнари (клумба), квавиловани (цветочный).. Цветок встречается и в синтагмах – однополые цветки, цветок королевы ...

Наименование цветков в грузинском языке связано с цветом растения («гулквитела» - Календула), с формой («цхенискуда» - мелколепестник канадский, «читицвива» - горянка, «келапгара» - заразица), с места распространения («клдис варди» - Молодило (горноколосник), характер («пиримзе» - фелипея красная) ...

В грузинском языке часто встречается метафоризация термина - квавили (цветок). В теологии цветок подтверждается метафорой Христа. Этот термин относится и к Богородице. Самая распространенная из метафор из флоры для Богородицы - это Лилия и Ежевика. Цветок также лаконический символ природы, ее полноценности, она изображает цикл рождения, жизни, смерти и обновления. В духовной поэзии с символикой цветка Рай относится к «благоуханию». Аромат цветка часто определяет ее индивидуальный символизм, по гимнам Спаситель это – благоуханный цветок, который распространил аромат Святого Духа во всем мире. Замечательный пьянящий аромат цветов рассматривается как благодать веры. В противоположность благоуханию встречается зловоние, который определяется как грех.

ანა ოსეფაშვილი
(საქართველო)

თარგმნის თანამედროვე ტექნოლოგიები

ჩვენ ინფორმაციულ ეპოქაში ვცხოვრობთ. სამყარო ჩვენს ირგვლივ, ინფორმაციის მკვეთრი ზრდის ფონზე, სწრაფი ტემპით ვითარდება და იცვლება. ამ პროცესის გამომწვევი მთავარი ფაქტორია ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT) განვითარება და მათი ჩართულობა საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში, რამაც საბოლოო ჯამში გლობალიზაციის პროცესამდე მიგვიყვანა. სწორედ მათი დახმარებით, ამჟამად პრობლემას აღარ წარმოადგენს კომუნიკაცია მსოფლიოს ერთი წერტილიდან მეორე წერტილში, თვალი ვადევნოთ მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებს, გავეცნოთ სხვადასხვა სფეროში გაკეთებულ ახალ აღმოჩენებს, მიღწევებს და ეს ყველაფერი – სახლიდან გაუსვლელად! მსოფლიო მოიცვა გლობალიზაციის პროცესმა, რომელიც დღემდე გრძელდება. ჩვენი სამყარო თვალსა და ხელს შუა პატარვდება და ახალ-ახალ მოთხოვნებს უყენებს საზოგადოებას.

პირველი საკითხი, რომელიც გლობალიზაციამ მოიტანა და რომელიც სასწრაფოდ საჭიროებს რეაგირებას საზოგადოების მხრიდან, არის ენობრივი ბარიერის დაძლევა. პრობლემა გამომდინარეობს იქიდან, რომ თანამედროვე ეტაპზე, სამეცნიერო სამყაროში ყველაზე ფართო გავრცელების არეალი აქვს ინგლისურ ენას. მეცნიერებს, რომლებსაც სურთ მათი აღმოჩენები ფართო მასებისთვის გახედეს ხელმისაწვდომი, უწევთ მუშაობა ინგლისურ ენაზე, რომელიც თანამედროვე საზოგადოების ძირითადი სამუშაო ენაა. მიიჩნევა, რომ დღესდღეობით მსოფლიოს მოსახლეობიდან (დაახლოებით 7.4 მილიარდი) ინგლისურად საუბრობს მხოლოდ 1.75 მილიარდი ადამიანი (1, 7). რაც მიუთითებს იმაზე, რომ მათ უმეტეს ნაწილს არ შეუძლია დამოუკიდებლად გაეცნოს უახლეს ინფორმაციას, ან გაუზიაროს დანარჩენ სამყაროს მათ მიერ გაკეთებული აღმოჩენები და სწორედ აქ დგება თარგმნის აუცილებლობა ისე, როგორც არასდროს.

სწორედ ამიტომ, დღეს აღარავინ დაობს თარგმნის მნიშვნელობაზე. თარგმანი საჭიროა თანამედროვე სამყაროს სრულფასოვანი ფუნქციონირებისათვის. აუცილებელია ახალ-ახალი აღმოჩენებისა და ინფორმაციის სისტემატური გაცნობა და მათი მიწოდება დაინტერესებულ პირთათვის. ამ სამუშაოს ასრულებს მთარგმნელი, მის მოვალეობას წარმოადგენს წყარო ენიდან (რომელი ენიდანაც თარგმნის) სამიზნე ენაზე (რომელ ენაზეც თარგმნის) ტექსტის გადატანა ისე, რომ გასაგები გახადოს მკითხველისათვის და ამავე დროს, ზუსტად გადმოსცეს ავტორის სათქმელი. აღნიშნული პროცესი კი ძალიან რთული და საპასუხისმგებლოა. მხოლოდ ლექსიკური შესატყვისების გადმოტანას წყარო ენიდან-სამიზნე ენაზე – თარგმნას ვერ ვუწოდებთ. თარგმნის პროცესი უფრო რთული და კომპლექსურია და ის მთარგმნელის მხრიდან ლექსიკური ეკვივალენტების გარდა, მრავალი საკითხის გათვალისწინებას მოითხოვს: ლინგვოეთნიკური ბარიერის დაძლევა, სადაც ლინგვისტურ ფაქტორში ვგულისხმობთ განსხვავებებს ენობრივ სისტემაში (ფონეტიკური, ლექსიკური, მორფოლოგიური), ხოლო ეთნიკურ (კულტურულ) ფაქტორში – განსხვავებულ ფონურ ინფორმაციებს; გრამატიკული და ლექსიკური ტრანსფორმაციები სამიზნე ტექსტში, რაც გამოწვეულია წყარო და სამიზნე ენებს შორის განსხვავებული ლექსიკურ-გრამატიკული სტრუქტურით; უზუალური და ენობრივი ნორმების გათვალისწინება თარგმანში; ექსპლიციტური და იმპლიციტური ინფორ-

მაციის გადმოტანა სამიზნე ტექსტში. ეკვივალენტურობისა და ადეკვატურობის შენარჩუნება თარგმანში და ა.შ.

იმისათვის, რომ მთარგმნელმა შეასრულოს ხარისხიანი თარგმანი, აუცილებელია მას გააჩნდეს შესაბამისი ცოდნა, გამოცდილება და უნარები. პროფესიონალი მთარგმნელების აღზრდა თანამედროვე ინფორმაციული სამყაროს ერთ-ერთი უმთავრესი გამოწვევაა.

მართალია, მთარგმნელები ყველაზე დიდ ცოდნასა და გამოცდილებას პრაქტიკული საქმიანობის დროს იძენენ, მაგრამ ფაქტია, რომ მათ პროფესიონალ მთარგმნელებად ჩამოყალიბებაში განსაკუთრებულ როლს, პრაქტიკულ მუშაობასთან ერთად, თეორიული ცოდნაც ასრულებს. სწორედ ამ და სხვა მრავალ, მომავალ მთარგმნელთა მომზადების საკითხებს შეისწავლის თარგმანთმცოდნეობის ერთ-ერთი დარგი – თარგმნის დიდაქტიკა.

თარგმნის დიდაქტიკა თარგმანთმცოდნეობის ახალი მიმართულებაა, რომლის ფარგლებშიც ინტენსიურად მიმდინარეობს კვლევა საკითხებზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს სასწავლო პროგრამის შედგენა, რომელიც პროფესიონალი მთარგმნელების მომზადებას შეუწყობს ხელს; როგორი უნდა იყოს თეორიული და პრაქტიკული მასალის შეფარდება და ა.შ.

თარგმნის დიდაქტიკის შესწავლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია მთარგმნელობითი ტექნოლოგიების დაზუსტებაც, რომელთა ინტეგრაციაც სასწავლო პროცესში, თანამედროვე მოთხოვნებიდან გამომდინარე, დიდი აქტუალობით სარგებლობს.

დღევანდელი მთარგმნელის პროფესიული მოღვაწეობა ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარების პირობებში მიმდინარეობს, ამიტომ აუცილებელია თარგმნის პროცესში ეს ტექნოლოგიებიც იყოს გათვალისწინებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მთარგმნელი ვერ იქნება კონკურენტუნარიანი შრომით ბაზარზე და, შესაბამისად, ვერ შედგება მისი, როგორც მთარგმნელის კარიერა.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარებამ, ერთი მხრივ, გამოიწვია სათარგმნი ტექსტების ზღვა მასალის დაგროვება და მთარგმნელებს საკმაოდ გაურთულა პროფესიული მოღვაწეობა, გამომდინარე იქიდან, რომ მათ უამრავი ტექსტის თარგმნა უწევთ საკმაოდ მცირე დროში. მეორე მხრივ, იგივე ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ თარგმნის პროცესში და მიიჩნევა, რომ დღესდღეობით მთარგმნელის პროფესიული მოღვაწეობა წარმოუდგენელია ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენების გარეშე.

არსებობს კომპიუტერული პროგრამები, რომლებიც ახორციელებენ თარგმნას სხვადასხვა ენაზე. მაგრამ აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ ეს კომპიუტერული პროგრამები ჯერ კიდევ დახვეწის სტადიაშია. ისინი (ჯერჯერობით) ვერ ახერხებენ ტექსტების სრულფასოვან და ხარისხიან თარგმნას. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამგვარი პროგრამები თავისუფლად და წარმატებით ითავსებენ ელექტრონული ლექსიკონების ფუნქციას, რაც მნიშვნელოვნად ამარტივებს მთარგმნელის მუშაობას.

მთარგმნელობით პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ენათა კორპუსებს, სადაც წარმოდგენილია კონკრეტულ ენაზე შექმნილი სხვადასხვა სახის (ლიტერატურული, არალიტერატურული, ზეპირი, წერილობითი და ა.შ.) ენობრივი მემკვიდრეობა. ამ ინფორმაციების გადატანა ხდება ვირტუალურ სივრცეში და წარმოადგენს ენის ლექსიკის უზარმაზარ ელექტრონულ ბაზას, რაც მომხმარებელს საშუალებას აძლევს გამოიყენოს ის ლინგვისტური და მასთან დაკავშირებული სხვა დისციპლინური კვლევებისათვის. მთარგმნელებს ენის ამგვარი კორპუსე-

ბი ეხმარება წყარო და სამიზნე ენებში ენობრივ და უზუალურ ნორმებთან დაკავშირებით ინფორმაციის მოძიებაში.

მთარგმნელობით პრაქტიკაში განსაკუთრებული ყურადღებით სარგებლობს ტერმინოლოგიური ბაზების მართვის პროგრამული უზრუნველყოფაც. ეს წარმოადგენს ერთგვარ თემატურ ლექსიკონს, მაგრამ ჩვეულებრივი თემატური ლექსიკონისგან განსხვავებით, აქ მოცემულია რამდენიმე სხვადასხვა თემატიკის ტერმინოლოგიური ლექსიკონი, რომელიც შეიძლება იყოს მონოლინგუური, ბილინგუური, ან მულტილინგუური. ამგვარი პროგრამები მთარგმნელს მნიშვნელოვნად უზოგავს დროსა და სახსრებს მთარგმნელობითი სამუშაოს შესრულებაში.

მთარგმნელთა დამხმარე ტექნოლოგიებზე საუბრის დროს არ შეიძლება არ ვახსენოთ „თარგმნის ისტორია“ (Translation Memories) – ლინგვისტური მონაცემთა ბაზა (მაგ.: SDL Trados Studio, CMS...), რომელიც ინახავს ნათარგმნ ტექსტებს სეგმენტებად (ფრაზები, წინადადებები, აბზაცები და ა.შ.) მომავალი გამოყენების მიზნით. ეს პროგრამა საშუალებას აძლევს მთარგმნელებს აღარ თარგმნონ ერთი და იგივე წინადადება ხელახლა. საბოლოო ჯამში, რაც უფრო მეტ მასალას აგროვებ „თარგმნის ისტორიაში“, მით უფრო მარტივია ახალი ტექსტის თარგმნა. პროგრამა გვთავაზობს იდენტურ ან არაიდენტურ, მიახლოებულ შესატყვისებს და შესაბამისად მათ ვიყენებთ, ან არ ვიყენებთ თარგმნის პროცესში. ახალი შესიტყვების მითითების შემთხვევაში პროგრამა იმახსოვრებს მას და შესაძლებელია მათი გამოყენება სხვა, მსგავსი ტექსტის თარგმნის დროს. „თარგმნის ისტორია“ ტერმინოლოგიური ბაზებისგან განსხვავდება იმით, რომ აქ ინფორმაციის დამუშავება მიმდინარეობს ტექსტურ და არა ლექსიკურ დონეზე. მანქანური თარგმანისგან განსხვავებით, რომელიც ადამიანის ყოველგვარ მონაწილეობას გამორიცხავს თარგმნის პროცესში, სადაც ენათა რაოდენობა ლიმიტირებულია და ხშირად მისი სიზუსტე მერყეობს 50%-70%-მდე, „თარგმნის ისტორიაში“ თარგმნას ახორციელებს პროფესიონალი მთარგმნელი, ხდება იდენტური/მსგავსი შესიტყვებების შემოთავაზება და მისი დახვეწა/რედაქტირება არ მოითხოვს განსაკუთრებულ ძალიანსხმევას. ასევე აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ მთარგმნელებს შეუძლიათ „თარგმნის ისტორიის“ ბაზაში შესრულებული სამუშაოს ერთმანეთისთვის გაზიარება, რაც კიდევ უფრო ამარტივებს თარგმნის პროცესს (2).

მთარგმნელთა კარიერული წინსვლისთვის, ასევე, აუცილებელია მათი მხრიდან „სამაგილო გამომცემლის“ (Desktop Publisher) სრულყოფილად ცოდნა. „სამაგილო გამომცემელი“ არის ისეთი პროგრამული საშუალებების ერთობლიობა, რომელიც ეხმარება მთარგმნელებს მათ მიერ შესრულებული თარგმანის გრაფიკულ გაფორმებასა და ციფრული მასალების შექმნის საკითხებში.

ეს არის არასრული ჩამონათვალი იმ თანამედროვე ტექნოლოგიებისა, რომელთა გამოყენებაც უწევთ პროფესიონალ მთარგმნელებს პროფესიულ საქმიანობაში. მათთან მუშაობა სპეციალურ უნარებსა და გამოცდილებას მოითხოვს. აუცილებელია, გავითვალისწინოთ თანამედროვე მოთხოვნები მომავალ მთარგმნელთა მომზადების საკითხში და მოხდეს ზემოთ დასახელებული მთარგმნელობითი საშუალებების ინტეგრაცია სასწავლო პროცესში, რათა მომავალი მთარგმნელები მომზადებულნი შეხვდნენ რეალური სამყაროს გამოწვევებს და არ გაუჭირდეთ ადაპტაცია ბაზრის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

დასახელებული მთარგმნელობითი ტექნოლოგიების გამოყენება თარგმნის პროცესში დაეხმარება მთარგმნელებს არა მხოლოდ თარგმნის სწრაფად და ხარისხიანად შესრულებაში, არამედ ხელს შეუწყობს მათ, იყვნენ კონკურენტუნარიანი და წარმატებულნი დასაქმების ბაზარზე.

ლიტერატურა:

1. The English Effect. British Council, 2013.
2. White. What is Translation Memory and How Does it Reduce the Cost of Translation? <http://www.languageintelligence.com/blog/post/what-is-translation-memory-and-how-does-it-reduce-the-cost-of-translation/>

Ana Osephashvili ***Modern technologies in translation*** **Summary**

We live in the “age of information”. Modern society is changing and evolving with the rapid growth of information. Integration of ICT in many different areas of everyday life played an important part in this process, which led us to the process of globalization.

The main issue raised by globalization that requires an immediate response from the public is overcoming the language barrier.

Nowadays, nobody questions the importance of translation in modern world. It is important to translate new achievements and the latest discoveries and deliver them to the people from different parts of the world who speak different languages.

The most important challenge in the “age of information” is to train professional translators.

Information and communication technologies are integrated in many different areas of modern world. They make it easier for us to perform different kinds of work. This concerns the translation studies too. That is why we think it is important that ICT becomes integrated in the process of translator training as well.

It is interesting, that on the one hand, the development of information and communication technologies have made it really difficult for translators to work as the daily volume of translation is growing at an incredible rate. But, on the other hand, technological tools and utilities that are now available to translators have made some work easier for them too. Many people think that ICT has become an important and essential part of the process of translation.

The main aim of the given article is to describe new technological tools and utilities that are now available to translators, such as “Translation Memories“, “Desktop Publisher”, terminology databases, etc.

Using this information and communication technologies make translation process a lot easier.

Анна Осепашвили ***Современные технологии перевода*** **Резюме**

Мы живем в эпоху информации. Мир вокруг нас, на фоне резкого роста информации, быстро развивается и меняется. Основным фактором, вызывающий этот процесс, является развитие информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) и их участие в различных областях общественной жизни, которые в конечном итоге привели к процессу глобализации. Первый вопрос, который подняла глобализация, и который требует немедленного реагирования со стороны общественности преодоление языкового барьера.

Поэтому, сегодня никто не оспаривает важность перевода. Перевод необходим для полноценного функционирования современного мира. Стало важнейшим систематически

знакомится с новейшими открытиями и информацией, и доставлять их заинтересованным лицам. Эту работу и выполняет переводчик.

Вырастить профессиональных переводчиков является одним из наиболее важных задач на современном этапе.

Профессиональная деятельность переводчика протекает в условиях развития информационных и коммуникационных технологий, поэтому необходимо в процессе перевода учесть также и эти технологии.

Интересен тот факт, что развитие информационных и коммуникационных технологий, с одной стороны, привело к накоплению текстов перевода и переводчикам, достаточно усложнило профессиональную деятельность из-за того, что им приходится переводить огромное количество текстов за сравнительно короткий срок. С другой стороны, те же информационные и коммуникационные технологии играют важную роль в процессе перевода и считается, что профессиональная карьера переводчика невозможна без использования информационных и коммуникационных технологий.

В статье обсуждается именно этот вопрос. Рассматриваются технологии распространённые в практике перевода на современном этапе: лингвистическая база данных «история перевода» (Translation Memories), программное обеспечение управления терминологическими базами данных – своего рода тематический словарь «настольный издатель» (Desktop Publisher), и т.д.

Использование перечисленных переводческих технологий помогают переводчикам и значительно упрощают им процесс перевода.

თეა ზოიძე
(საქართველო)

**შემოქმედი ბილინგვის ორენოვნება სამყაროს
ორ მოდელს შორის**

შემოქმედი ბილინგვის საქმიანობის პრინციპი ისევე მთლიანია, როგორც სინტაქსური კონსტრუქცია. ის ფორმალურად მიეკუთვნება ერთ მოსაუბრეს, მაგრამ რეალურად მოიაზრებს ორ დიალოგურ ურთიერთობას. „უთარგმნელობის“ სიტუაცია, რომელიც შესაძლოა არსებულებო, ქრება ბილინგვალური საკუთრების გამოჩენისას, რომელიც აგებს ხიდს სამყაროს ორ მოდელს შორის.

ერთი და იმავე აზრის გამოხატვის საშუალებების შედარებისას მშობლიური და უცხო კულტურის ფარგლებში შემოქმედებითი ბილინგვალური საკუთრება განსხვავებს მოცემული ენობრივი კულტურების ღირებულებათა სისტემებს. ბილინგვი ავტორი მარტივად ამჩნევს სხვაობას მათ შორის, რათა წყარო ენაში ინფორმაცია შესაძლოა იმპლიციტურად იყოს გამოხატული, სამიზნე ენაში კი – ექსპლიციტურად, ან პირიქით. მაგალითად, როგორც ჭაბუა ამირეჯიბი ქართულად და რუსულად, ან ვლ. ნაბოკოვი რუსულად, ინგლისურად და ფრანგულად. მათ აზრის გამოხატვის უფრო განსხვავებული შესაძლებლობები აქვთ, ვიდრე იმ მწერლებს, რომლებიც წერენ მხოლოდ მშობლიურ ენაზე. ერთ შემოქმედებით ცნობიერებაში ორი მთლიანის – ორი ენობრივი კულტურის შერევა და ურთიერთქმედება აუცილებლად წარმოქმნის რაღაც ახალს – ტექსტს.

ორენოვნება – ეს სამყაროს სისტემათა დიალოგია და „ორენოვანი“ ცხოვრობს რა სამყაროს ორ მოდელს შორის, შეუძლია მათი ურთიერთშევესება, იმდენად რამდენადაც ბილინგვის არსებობისას დიალოგის სიტუაციაში ყოველთვის ხდება მისი ინფორმირება პროდუქტიული, კრეატიული კროს-კულტურული პოზიციდან გამომდინარე.

საუბრობს რა იმაზე, რომ ჩვეულებრივ ადამიანს არ შეიძლება ჰქონდეს ორი მშობლიური ენა, ისევე როგორც არ შეიძლება ჰყავდეს ორი მშობელი დედა, ვ. გ. კოსტომაროვი ხაზს უსვამს ფაქტს, რომ „შესწავლილი ენა შეიძლება ადამიანის ცხოვრებაში მშობლიურ ენაზე მეტად მნიშვნელოვანი გახდეს“ (4, 11).

ავტორისეული თარგმანი თავისუფლად ორიენტირებულია ორი ენობრივი კულტურის სტიქიაზე, ორ ლიტერატურულ სტილზე. თარგმნისას ზოგიერთ ენობრივ სისტემას მთარგმნელი არ უნარჩუნებს აფორიზმულობას, ლაკონურობასა და გამომსახველობას, ზოგიერთი რეალია, რომელიც დამახასიათებელია მხოლოდ ერთი ერისათვის (ტანსაცმელი, საყოფაცხოვრებო საგნები, ნათესაობის აღმნიშვნელი რეალიები და ა.შ.) იცვლება იმ კულტურული რეალიებით, რომლის ენაზეც მიმდინარეობს უკვე ტექსტის თარგმანი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მთარგმნელი ანგარიშს უწევს მკითხველს იმ მხრივ, რომ გარკვეულ სიტყვას ან ფრაზას, რომელიც მის მშობლიურ ენაში არ არის, უკონკრეტებს სხვა სიტყვის ჩანაცვლების ხარჯზე, ან რემარკების საშუალებით (ჭაბუა ამირეჯიბის შემთხვევაში) ხდება მკითხველისათვის პირველადი კულტურის მატარებელი ტექსტის გაცნობა, მაგ.:

1. She wore a plaid skirt, blue jeans and sneakers (გვ. 40).

Она была в клетчатой рубашке синих ковбойских панталонах и полотняных тапочках (стр.73). მას უჯრედებიანი პერანგი, კოვბოური ლურჯი შარვალი და ტილოს ფლოსტები ეცვა (გვ. 48).

2. Seventh-grader enjoyed her green-red-blue comics (გვ. 42) – Третьеклассница молча наслаждалась зелено-красно-синими сериями рисунков (стр. 75) – მესამეკლასელი გოგო-

ნა ტკბებოდა ნახატების მწვანე, წითელი, ლურჯი სერიებით (გვ. 50).

არანაკლებ საინტერესო მაგალითებს ვხვდებით ჭაბუა ამირეჯობის „დათა თუ-თაშხიას“ მისსავე რუსულ თარგმანში:

1. თვისთა ჭაბუკი პირმშენიერი და რაინდი კეთილადნავი – თუთაშხა.

И был судьей над народом и правил им Туташха (Главенствующий бог в грузинском языческом пантеоне).

2. აბრაგის ცხოვრებას ეხებოდა ნაწერი.

Это была повесть из жизни абрага (Человек вне закона, скиталец, преследуемый властями, борец за справедливость).

3. ფაცხა.

Пацха (Жилище, сплетенное из прутьев орешника).

4. ოდა-სახლს.

Оду (Западногрузинский дом на сваях).

5. ისეთი ხმა გამოდის, ამირანი რომ კვდებოდეს.

Гул кругом, будто Амирани ((В грузинском фольклоре – Прометей).

6. ვითომ ქილა რძე კი არა, დადიანების მემკვიდრე მოყავდა სასიძოდ.

А в руках у нее не банка с молоком, а княжеское дитя.

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მწერალი – ვლ. ნაბოკოვი და ჭაბუა ამირეჯობი შემოქმედებითი ბილინგვები არიან, მათ შორის მაინც იგრძნობა დიდი განსხვავება: ვლ. ნაბოკოვი მაინც კოსმოპოლიტი მთარგმნელის როლში გვევლინება, საკუთარი ამერიკული „მე“ გააცნო მშობლიურ რუსეთს, მშობლიურ მკითხველს; მაშინ როდესაც ჭაბუა ამირეჯობი პატრიოტი მთარგმნელის როლში რჩება. რემარკების საშუალებით ცდილობს მეორადი ენის მკითხველამდე მიიტანოს საკუთარი კულტურა, ეროვნულ-კულტურული კომპონენტები, როგორებიცაა: ოდა, დადიანები, აბრაგი, თუთაშხა.

ვლ. ნაბოკოვისა და ჭაბუა ამირეჯობის ტექსტებზე მუშაობისას კიდევ გამოიკვეთა ფაქტი, რომ ავტორები თავს არ არიდებენ თარგმანში დამატებითი სიტყვების ან განმარტებების შემოტანას იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ნათარგმნი ტექსტი უცხო კულტურის მატარებელი მკითხველისათვის იყოს ისევე „წაკითხვადი“ და ახლო, როგორც ის ორიგინალი ტექსტის მკითხველისათვისაა.

ავტორისეული თარგმანი საკმაოდ რთული, მაგრამ ფრიად საინტერესო და ამავე დროს მრავლისმომცველი შემოქმედებაა, რომელსაც თავისებური მიდგომა და მრავალი მნიშვნელოვანი ასპექტის (ადრესატივს ფონური ცოდნა, თეზაურუსი და ლინგვოკულტუროლოგიური რეალიები) გათვალისწინება ჭირდება.

ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს, რომ მთარგმნელმა ტექსტში არ უნდა შეიტანოს თავისებურად აღქმის ელემენტები, რომლებიც შეიძლება განსხვავდებოდეს იმ რეციპიენტის შეტყობინების აღქმისგან, ვისთვისაც იქმნება ტექსტი ორიგინალის ენაზე.

ინდივიდუალური ბილინგვიზმი და მისი განვითარების ერთ-ერთი უმაღლესი ფორმა – შემოქმედებითი ბილინგვიზმია. შემოქმედებითი ბილინგვიზმის კვლევა გვაძლევს საშუალებას ბილინგვი მწერლის ენის საშუალებით მივუახლოვდეთ მის ენობრივ საკუთრებას და თვალი ვადევნოთ მისი განვითარების თითოეულ ნაბიჯს.

მაგალითების განხილვის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ზემოთ აღნიშნული ორი შემოქმედი ბილინგვიდან ჭაბუა ამირეჯობი რჩება უფრო მოგებუ-ლი მთარგმნელობითი თვალსაზრისიდან გამომდინარე, რადგან მან მეორადი ენის მკითხველამდე შეეძლო მიეტანა ის კულტურული რეალიები სრულად შენარჩუნე-ბული და, შესაბამისად, ნათარგმნი ტექსტიც ისეთივე ფასეული და ღრმა მნიშვნე-

ლობის მატარებელი აღმოჩნდა მკითხველისათვის, როგორც ეს მოხდა ქართველი მკითხველის შემთხვევაში.

შემოქმედებითი ბილინგვალური მცნების არსებობა მრავალი საუკუნის მანძილზე იმის მანიშნებელია, რომ სამყარო მიემართებოდა გლობალიზაციისკენ ნაბიჯ-ნაბიჯ, საუკუნიდან საუკუნემდე, განიცდიდა სტრუქტურირების სხვადასხვა გეოგრაფიულ და ენობრივ გამოცდილებას ერთი კულტურულ-ცივილიზაციური პარადიგმიდან მეორემდე.

საზოგადოება, რომელიც შეაბიჯებს მესამე ათასწლეულში, „განწირულია“ აუცილებელ ორენოვნებაზე. თანამედროვე ლინგვისტიკა დგას აუცილებლობის წინაშე უფრო ღრმად და გაცილებით ფართო მასშტაბებით შეისწავლოს შემოქმედებითი ბილინგვიზმი. მისი კვლევა და შესწავლა გულისხმობს იმ მიზნების განხორციელებას, რომლებიც აუცილებელია ლინგვისტური და ლინგვოლოგიკური ამოცანების გადასაჭრელად.

ლიტერატურა:

1. ამირეჯიბი ჭ., დათა თუთაშხია, გამომცემლობა „თეთრი გიორგი“, სიღნაღი, 1997.
2. ნაბოკოვი ვლ., ლოლიტა, ლოგოს პრესი, თბილისი, 2002.
3. Амиредживи Ч. Дата Туташхиа. Издательство Мерани, 1987.
4. Костомаров В. Г. Стилистика, компендиум лекций. М. 2004.
5. Мельников Г.П. Системная типология языков / Отв. редактор Л.Г. Зубкова. М. Наука, 2003.
6. Набоков В. Лолита. Азбука-классика. 2004.

Thea Zoidze

Bilingualism of creative bilingual in the two models of the world

Summary

The article discusses important issues of translation of bilingual author-translators. The role of a translator is widely shown by the examples of two greatest bilingual authors and translators, V. Nabokov and Ch. Amiredjibi. Their deed is invaluable in today's world of translation theory.

Tea Zoidze

Двухязычие творческого билингва между двумя моделями мира

Резюме

Статья посвящается проблеме индивидуального билингвизма и одной из высочайших форм его развития – творческому билингвизму. Исследование творческого билингвизма дает нам возможность приблизиться к языковой принадлежности писателя и пристально следить за каждым шагом ее развития. В статье также рассмотрены важные аспекты творчества писателей-билингвов Вл. Набокова и Чабуа Амиреджиби. Следует отметить, что роль их деятельности неопределима в деле современного перевода.

Габил Ахмедов
(Азербайджан)

ОСОБЕННОСТИ СЮЖЕТНОГО ПОСТРОЕНИЯ ПОВЕСТИ АРТУРА КОНАН ДОЙЛА «ДОЛИНА СТРАХА»

Детективная повесть «Долина страха» или «Долина ужаса» (1), так по-разному переводят это название, является самой значительной среди 60-ти произведений Артура Конан Дойла, составляющих творческое наследие знаменитого автора детективного жанра. В других рассказах из цикла истории преступлений мафии – «Пять апельсиновых зернышек», «Последнее дело Холмса» и «Красный круг» – писатель рассказывает о деятельности этих организаций в Англии и в США. Однако детальная история преступных деяний одного из таких бандитских сообществ дается в анализируемой повести «Долина страха». В первой части данного произведения известному сыщику в течении своего двухдневного интенсивного расследования удается найти человека, совершившего злобное и загадочное убийство и установить, что убитый вовсе не хозяин усадьбы Бирлстоун – Джон Дуглас, а его заклятый враг из Америки некий Тед Болдуин. Местный полицейский офицер Уайт Мейсон и специально отправленный ему на помощь из Лондона инспектор Макдональд не в состоянии распутать обстоятельства этого жестокого преступления. «Убитый был до крайности обезображен. На груди лежало странное оружие: охотничье ружье со стволами, спиленными на фут от курков. Было ясно, что выстрел произведен с очень близкого расстояния и поэтому заряд разнес голову почти на куски. Курки были связаны проволокой, по-видимому, для того, чтобы сделать одновременно выстрел из обоих стволов» (2).

После того, как Холмс раскрыл все обстоятельства происшествия и установил личность погибшего – Теда Болдуина, мафиози из Америки, владелец усадьбы Джон Дуглас, живой и невредимый, выходит из тайника, где скрывался в течении этих двух дней, зная, что согласно английскому законодательству, его ждет самое суровое наказание за совершенное убийство. Мистер Джон Дуглас рассказывает знаменитому сыщику и офицерам полиции историю своей жизни до приезда в Англию и эпизод, как он в одиночку уничтожил банду преступников в США.

О прошлой жизни Дугласа читатель узнает во второй части повести, хронология действия которой выдержана очень точно, события двадцатилетней давности происходят в 1875-м году в зимнее время в долине Вермисса Соединенных Штатов Америки, где свирепствует местная массонская ложа. При описании тяжких преступлений членов этой организации в каждом случае внешность и характер всех персонажей созданы с высоким профессиональным мастерством и психологизмом.

В самом начале произведения Шерлок Холмс знакомит своего друга Ватсона с содержанием зашифрованного письма, полученным во время завтрака от человека, условно назвавшего себя Фредом Порлоком. Шерлок Холмс рассказывает доктору, что этот человек работает у Мориарти и уже вызвал у последнего подозрения и потому умоляет своего адресата немедленно сжечь послание. В конце письма отправитель отмечает о необходимости поискать некоего Джона Дугласа из поместья Бирлстоун графства Суссекс, этот Дуглас находится в состоянии панического страха и нуждается в незамедлительной помощи. Холмс сжигает полученное зашифрованное письмо и пишет на листке бумаги слова «Бирлстоун» и «Дуглас», и оставляет его на столе. В тот же самый момент в жилище на Бэйкер-стрит, где проживают два друга, заходит давний знакомый Холмса, инспектор Скотланд-Ярда Макдональд, с изумлением он читает эти два слова и говорит, что владелец усадьбы был зверски убит в своем доме этой ночью. «Дуглас...» – пробормотал он. –

«Бирлстоун!» Господа, ведь это же чертовщина! Во имя всего святого, откуда вы взяли эти имена?!» (2).

Инспектор Макдональд сообщает, что он прибыл с просьбой о помощи в раскрытии данного преступления и не скрывает свой восторг перед великим умом Холмса, ведь он сумел предугадать преступление. Одновременно гость, обладающий чутьем опытного следователя, спрашивает, не имеет ли данное ужасное событие связь с руководителем преступного мира – тем самым профессором Мориарти. Получив положительный ответ, инспектор настаивает в своей просьбе пригласить Холмса для раскрытия убийства. Шерлок Холмс сообщает Макдональду, что уже длительное время он преследует этого преступника и его многочисленную шайку и уже близок час их ареста. В свою очередь Макдональд извещает Холмса, что после того, как он в прошлый разу слышал из уст сыщика об этом человеке, он лично посетил профессора и беседовал с Мориарти в его рабочем кабинете лицом к лицу. Холмс спросил инспектора, не заметили ли он в комнате профессора известную картину «Думающая женщина», принадлежащую кисти художника Жана-Батиста Грёза, и добавил, что данная работа была продана за полтора миллиона французских франков (2). Возникает вопрос: каким образом при скромной зарплате в 700 фунтов в год Мориарти мог приобрести столь дорогую картину?

Вместо ответа Холмс встает, вынимает из шкафа сборник криминальной хроники и рассказывает о Джонатане Уайлде, выдающемся преступнике, жившем век назад и являвшимся тайной пружиной лондонского преступного мира до 1750-го года. «Старое колесо поворачивается, и спицы возвращаются на прежние места. Все, что мы видим, когда-то уже было и снова будет. Я расскажу вам кое-что еще о Мориарти» (2). Холмс говорит, что официально назвать этого человека преступником будет нарушением закона. В рамках юриспруденции это было быочернением его имени. А книга профессора Мориарти «Движение астероидов» является такой вершиной чистой математической науки, что даже невозможно найти ученого, сумевшего бы дать критический отзыв на нее.

Холмс прибывает в Бирлстоун, в ходе своих бесед с домашними людьми Дугласа он выясняет, что никто из них ранее не видел в доме этого обреза ружья, ставшего орудием преступления. Также внимание сыщика привлек массивный молоток, валявшийся в углу комнаты, где произошла рукопашная схватка хозяина дома с убийцей. В ходе изучения места преступления стало ясно, что преступник проник в дом до того, как мост был поднят. Немного времени спустя был обнаружен велосипед, на котором приехал преступник и затем припрятал его в кустах. После того, как Холмс тщательно обследовал всю усадьбу, он пришел к мнению, что из тайников в доме были секретные ходы, и было возможно подслушивать разговоры в комнатах. На основе факта исчезновения обручального кольца, которое Дуглас всегда носил на пальце, офицер местной полиции Уайт Мейсон высказывает логическое предположение, что этот кровавый случай мог быть результатом личной неприязни преступника и жертвы.

Шерлок Холмс с двумя полицейскими и доктором Ватсоном допрашивают слугу Эмса и горничную Элен. Они подтверждают, что прибежали в комнату, где произошло происшествие в полночь шестого января 1895-го год, после тревожного звонка друга семьи Сесили Бэркера. Они оба вовсе не слышали звука выстрела. С приходом прислуги Бэркер отправился за близживущим доктором и в полицию. Осматривая ружье, лежащее на груди трупа, Холмс обнаруживает нескольких оставшихся букв под дулом и устанавливает, что оно было изготовлено на оружейном заводе в Пенсильвании. На полу также валялась маленькая карточка с надписью «D.V. 341». Когда Холмс спрашивает, имеется ли подобная бумага в поместье, он получает отрицательный ответ. Таким образом, отвергается вариант самоубийства хозяина дома. Слуга Эмс объясняет наличие молотка в комнате тем, что им пользовался Дуглас для перевешивания настенных рисунков и добавляет, что никогда

раньше не видел найденного ружья в доме. Официальные отношения Бэркера с госпожой снимают подозрения с него. Но факт отсутствия следов ног ушедшего преступника приводит офицеров полиции в замешательство. Во время разговора с Шерлоком Холмсом слуга Эмс добавляет интересную подробность, что в день происшествия его хозяин был настолько взволнован, что во время бритья поранил свой подбородок лезвием. И на самом деле на подбородок мертвеца был приклеен пластырь. Затем на допрос вызывается Сесил Бэркер. Он сообщает, что сразу спустился вниз из своей комнаты при звуках выстрела, но убийца уже к тому моменту успел скрыться через открытое окно. Затем он услышал шаги на лестнице и выйдя, преградил путь миссис Дуглас, он стал убеждать ее возвратиться: «Ради Бога, вернитесь в свою комнату! Бедный Джон мертв! Вы ничем не можете ему помочь. Идите к себе!» (2). Миссис Дуглас покорно пошла обратно. И только после этого он позвонил в колокол для прислуги и затем отправился в полицейский участок.

После его ухода Холмс выражает свое сомнение, что если Бэркер сразу после выстрела спустился в комнату своего друга, то убийца вовсе не успел бы открыть окно и выскочить наружу. Он также обращает внимание следователей на тот факт, что Бэркер прибыл на место происшествия в половине двенадцатого, а звонил в звонок в двенадцать. В своих показаниях Бэркер также упомянул, что несколько дней спустя после отъезда его друга из Калифорнии, где они проработали около шести лет, шестеро людей грубой внешности настойчиво расспрашивали его о Дугласе, то Бэркер сразу понял, что у того были серьезные враги. Но совесть у него была чиста, взаимоотношения с женой – очень милыми.

При осмотре комнаты покойного, Холмс видит только одну гимнастическую гантель вместо двух и придает особое значение этому обстоятельству. Когда сыщик спрашивает у жены покойного, был ли у нее другой возлюбленный до знакомства с Дугласом, то получает отрицательный ответ. Она добавляет, что каждый раз, когда она спрашивала мужа о его прошлой жизни, то он упорно молчал. Но однажды во время болезни Дуглас температурил и случайно пробормотал о Долине Ужасов и о страхе, который не покидает его до сих пор. Самое главное, что она с того момента запомнила фразу мужа о владыке тел и душ – главаре Макгинти (2).

Во время прогулки доктора Ватсона по старинному саду, окружавшему усадьбу Бирлстоун, доктор увидел миссис Дуглас и Бэркера. Его поразило веселое лицо миссис Дуглас: «На следствии она казалась серьезной и грустной, теперь же все следы горя на ее лице исчезли, глаза даже светились радостью» (2). Доктору кажется, что эти двое радуются тому, что им удалось обмануть следствие в канун новой совместной жизни. По возвращению в свой гостиничный номер он делится со своим другом впечатлением об увиденном и о своем решении, что убийцей является никто иной, как Сесил Бэркер, но Холмс решительно отвергает данное предположение.

Тем временем полицейские, ведущие данное расследование, возвращаются в гостиницу из ближайшего городка Тенбридж в самомприподнятом расположении духа и сообщают великому сыщику, что нашли там постоялый двор, где накануне остановился американец, прибывший из Лондона, и представивший себя как Харгрейв. На нем было желтое пальто, клетчатый жилет, серый костюм и он вечером поехал на велосипеде и вовсе не вернулся за своим чемоданом. Полицейские также осведомили Холмса, что ныне в Ричмонде, Ист-Лейме, Лейчестере и в Ливерпуле задержаны ряд подозрительных лиц в желтом пальто.

Холмс усмехнулся этому сообщению и произнес: «Я люблю честную игру и не считаю, что будет красиво позволять вам тратить время и энергию бесполезно. Короче, я пришел сюда, чтобы дать вам совет, который состоит из трех слов: бросьте это дело» (2). Шерлок Холмс дал им понять, что убийцу надо искать не где-нибудь, а именно на месте происшествия. По мнению сыщика, эти двое официальных лиц попусту тратят время. Вместо этого он посоветовал им купить в табачном киоске за один цент туристическую

брошюру «Усадьба Бирлстоун» и внимательно прочесть ее. Офицеры были обескуражены замечанием Холмса. Взяв зонтик своего друга, Холмс сразу же возвращается в усадьбу и согласно предварительному уговору, слуга Эмс впускает его через вновь опущенный мост. А утром Холмс требует спустить воду из рва, окружающего дом. Услышав это, Сесил Бэркер торопится незаметно вытащить какой-то сверток из воды. Но следователи выходят из-за кустов и отнимают у него мокрый сверток. Из него вынимают желтое пальто, наворотнике которого был ярлык портного «Фирма пошива верхней одежды. Вермисса, США». В свертке находилась также и исчезнувшая гантель, служившая балансом, державшим его на дне рва.

Холмс переводит свой взгляд на Бэркера и предлагает ему дать необходимые объяснения. Но получает следующий ответ: «я вправе сказать лишь одно: если здесь и кроется тайна, то она не мне принадлежит и не в моих привычках выдавать чужие секреты» (2). Тогда великий сыщик сообщает ему, что доктор Ватсон подозревает именно его в совершенном убийстве, но сыщик в данный момент понимает, что он здесь не причем. В этот момент Дуглас выходит из своего укрытия и, обращаясь к своей жене, говорит, что этот сыщик вывел все на чистую воду. А жена отвечает на его реплику фразой: «Милый, это даже к лучшему» (2).

Дуглас протягивает стопку бумаг доктору Ватсону и говорит, что в течении двоих суток он записал все, что приключилось с ним за эти дни и за последних двадцать лет самым подробнейшим образом. А инспектор Макдональд немного обиженно спрашивает, что если убитый не Дуглас, так кто же тогда этот труп? Участковый полицейский Мейсон также хочет знать личность убитого. Дуглас признается, что скрываясь в тайниках дома, хотел замести свой след от английской юрисдикции, также как и от преступной мафии. Эта банда преследовала его вначале в Чикаго и в Калифорнии, а затем тут в целях физического уничтожения. Предыдущий день в полдень он хотел совершить покупку продуктов питания и внезапно Дуглас увидел своего самого заклятого врага Теда Болдуина и осознал приближение катастрофы. Жена усомнилась в его сверхосторожности, однако муж не проронил ни слова.

Когда Джон Дуглас зашел в свою комнату, он подвергся нападению прятавшегося за шторами врага. В момент нанесения удара в живот Дугласу кинжалом тот парирует ударом молотка по руке противника. Враг достает ружье, и оба хватаются за него. Но настает момент, когда дуло направлено на убийцу, и оба одновременно нажимают на курок. С уничтожением своего противника Дугласа осеняет смелая мысль переодеть мертвеца в свой домашний халат, поскольку они оба одинакового роста и сложения, а также из-за того, что лицо того изуродовано до неузнаваемости. А одежду убитого он с другом Бэркером быстро связывают узелком, вложив гантель вовнутрь, и бросают в ров. Около получаса уходит на все это, и только после этого Дуглас прячется в средневековый тайник дома, а Бэркер бросается к звонку призвать слуг. Приглушенный звук выстрела был связан с близостью дула к телу. Дуглас успевает приклеить пластырь со своего пораненного бритвой лица к подбородку убитого и упрекает Холмса в невнимательности, в том, что сыщик не догадался снять пластырь и проверить наличие раны.

Дуглас только пожимает плечами, когда Холмс спрашивает его, каким образом Тед Болдуин узнал о его местонахождении. Холмс сообщает ему, что газетные заметки о смерти мистера Дугласа избавляют его от преследования американской мафии, но теперь предупреждает его о серьезной опасности, ожидающей со стороны английского организованного преступного сообщества.

В суде были рассмотрены все обстоятельства этого крайне удивительного дела, после чего Джон Дуглас получает возможность тайно переехать на жительство в Южную Африку и избавиться от преследования своих врагов. Но будущее оказалось страшнее прошлого.

Рука профессора Мориарти достала Дугласа, он упал за борт и погиб во время шторма около острова Святой Елены. Свидетелей происшедшего не было.

Роман был переведен на русский язык М.Литвиновым и включен в четвертую книгу 10-ти томного сборника произведений А.Конан Дойла. Первое же издание его в языке оригинала был произведен в журнале «Стренд» между сентябрем 1914-го и сентябрем 1915-го годов. В виде книги данное произведение вышло 27-го февраля 1915-го года в Нью-Йоркском издательстве «Доран». А в самой Англии отдельным изданием этот роман был отдан на суд читателей фирмой «Смит и Эльдер» 3 июня 1915-го года.

Литერატურა:

1. Артур Конан Дойл. Записки о Шерлоке Холмсе. Москва. Правда. 1989.
2. Артур Конан Дойл. Полное собрание произведений о Шерлоке Холмсе в одном томе.
3. Arthur Conan Sir Doyle. Sherlock Holmes: The Complete Novels and Stories in 2 volumes. 4. Novels and 56 Short Stories With an Introduction of Loren Estleman. New York. Bantam Books. 1986. Volume II.
5. Tracy Jack. The Encyclopaedia Sherlockiana. New York. Doubleday. 1977.
6. Pointer Michael. The Public Life of Sherlock Holmes. London. David & Charles. 1975.
7. Дойл Артур Конан. Собрание сочинений в 10-и томах. Ростов на Дону. Издательство Ростовского университета. 1991. Том 4.

გაბილ ახმედოვი
კონან დოილის მოთხრობის „შიშის ველის“ სიუჟეტის თავისებურებანი
რეზიუმე

წარმოდგენილ სტატიაში მოცემულია არტურ კონან დოილის რომანის „შიშის ველის“ სიუჟეტის ანალიზი.

Gabil Akhmedov
Peculiarities of narrative structure of the novel “Valley of Fear” by A. Conan Doyle
Summary

The present article provides an insight into the narrative structure of the novel “The Valley of Fear” by Arthur Conan Doyle.

Fatali Abdullayev
(Azerbaijan)

**NEW DIRECTIONS OF MIGRATION POLICY OF MODERN
AZERBAIJANI STATE**

If the migration processes reflect the objective tendencies pertaining to the world development on one hand, they depend absolutely on the development stages passed by each state, the social-economic conditions and democratic problems exposed by it, and, finally, the specific features of the concrete historical moment on the other hand. Namely, these multifaceted factors determine the dynamics, sources and motives, intensity and directions of the migration.

Presently, the new specification and intensive dynamics of the migration in Azerbaijan are researched and analyzed with serious scientific bases directed by the state policy in this field. Firstly, the problem is that any sovereign state has the right to conduct independent migration policy meeting its national interests and needs. The state is entitled to resolve a matter to provide the group of persons preferred by it with a right of permanent residence or a right of temporary shelter. Secondly, the problem of migration has both the global nature and other forms with national aspects. From this point of view, the peculiarities of the sources, structure and typology of the migration requires first of all to take into account in each state the migration realities taken place in length of time. Based on careful observation, we can acknowledge that the dynamics, kinds, and forms of the migration are subject to change from country to country. This diversity is called forth by the historical and political development stage passed by the country and its social-economic, geopolitical, and other peculiarities. The state's migration policy is conditioned by the unity of many-sided factors. The intensive dynamism of the migration conditions requires implementing a flexible policy consistent with the reality.

The state policy is derived from the objective scientific grounds, such as migration conception, program, doctrine, and strategy. If the grounds specified above are determined, the national migration policy will be performed taking into account the international obligations and cooperation undertaken by the country. It is known that in the modern time the migration is one of the global problems that underline the importance of national security and state identity matters.

From this point of view, the analysis and comparison of the specific features of the migration policy in each country is of crucial importance.

Formation and evolution of the independent migration policy in Azerbaijan

The geographic position, natural resources, strategic importance as a junction of the western and oriental civilizations, existence as a transit space for realization of many-sided political, economic, and cultural relations of Azerbaijan in the history of its development of statehood have shaped specific migration situation. In other words, our country was objectively located in a space where the interests of various states, as well as conflicts, wars, and disasters were collided, subjected to the intensive migration processes of people from one place to another. Our country was also an arena for different empires to realize their migration policy and their attempts made to weight new political line.

Within a century, the migration situation in the Azerbaijani state is shaped under the influence

of the first and second world wars, foreign intervention, the genocide, ethnic cleansing and forced migration processes carried out by Armenia within the framework of its state policy. “It is known that within 1912-1920s, the number of Azerbaijani population was decreased by 16,6 % as a result of the tragedy caused by the war and genocide, i.e. it was reduced from 2 million 339 thousand to 1 million 952 thousand persons. During the period from 1948 to 1953, more than 150 thousand Azerbaijani people were forcedly expelled and deported from their historical lands” (1, 220).

That is, within the last century, the compulsory deportation of the population from the historical Azerbaijani lands as a result of the war with Armenia took place repeatedly.

In general, in the last XX century, the Azerbaijani people faced several times with the state of being a refugee and enforced displacement. The geostrategic position and rich natural resources of Azerbaijan have tempted the powers interested in this region to forcefully evict Azerbaijanis from their historical lands, and, as a result of military actions, Azerbaijanis were repeatedly displaced from their native lands throughout a century.

From 1988, the Azerbaijani citizens were forcedly deported from their historical lands, Nagorno-Karabakh, the integral part of Azerbaijan. In the aftermath of the latest planned ethnic cleansing carried out by Armenia during 1988-1992, about 250 thousand Azerbaijanis were forcibly expelled from their historic homelands and found refuge in Azerbaijan. Twenty percent of the Azerbaijani lands - the territory of Nagorno Karabakh, as well as 7 adjacent regions were occupied by the Armenian armed forces.

Namely, in this period, one of the most tragic events of the 20th century - Khojaly massacre was committed.

When Heydar Aliyev came into power in the 90s of the last century, this reality was dominated in the field of migration. The outstanding political leader has firstly determined the mechanism of regulation of the forced migration, the grounds, strategic targets and urgent tasks of the national migration policy in the field of resettlement of refugees. It was inevitable and historical reality. The reason is that in ex-USSR, the migration specifics of the republics were not taken into account.

Azerbaijani refugees and IDPs who were displaced from their homelands were forced to find new homes in more than 1600 compact settlements in 62 cities and districts of republic, living in 12 tent camps, 3 settlements comprising of cargo carriages on railways, 16 “Finnish” style settlements, dormitories, half-finished construction sites, dugouts and other facilities with difficult and unbearable conditions.

At the end of the 20th century, the flow of refugees to Azerbaijan from Armenia was commenced from the end of 1987. “In the beginning of 1990, 2005 thousand compatriots were forcedly deported and they took refuge in Azerbaijan. Amongst them, 186 thousands persons were ethnic Azerbaijanis, 11 thousands persons Kurds and 3,5 thousand – Russians. In 1992, 196846 refugees were officially registered in Azerbaijan as a result of the fact that the main part of Kurds and Russian people who were refugees from Armenia have later left Azerbaijan for Russia and other CIS countries” (2, 456).

The factors stipulating the historical dynamics and identity of the migration policy in Azerbaijan are analyzed by various scholars and experts. For example, to the mind of a group of scholars, “The Azerbaijani people are not prone to the migration by their national specificity as their sense of patriotism is very strong” (3, 212).

According to the opinion of the other scholar, with reference to the demography and the field of human resources in Azerbaijan, “only three directions of the migration process manifest itself considerably from the social-economic and demographic point of view: 1) the forced resettlement of the population from the occupied lands to the central cities and other regions of the republic in connection with encroachment of the Armenian separatism into our republic; 2) consistent flow of the population from rural territories to the cities; 3) acceleration of the process of urbanization and

increasing of the town population in connection with forming of big cities” (4, “Elm”, 429).

According to the opinion of other scholar, “disintegration of the USSR has caused the intensification of the migration processes in Azerbaijan as in all republics. Hundred thousand people became IDPs in its own country in consequence of the so-called conflict of Nagorno-Karabakh and now they are dispersed in approximately 60 cities and regions and obliged to go through under harsh living conditions” (5, 471).

The analysis of the main point, directions, and goals, the conceptual grounds and practical realization of the national migration policy in Azerbaijan is amongst wide range topics. To this end, we have to pay special attention in our scientific works to analyze the aspects of the national migration policy as an integral part of the national development strategy, such as, the constitutional, legislative grounds, establishment of legal basis, establishment and activity of the state structures in the field of regulation of migration.

Azerbaijan Republic joined the 1951 UN Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol in December 1992, and subsequently established legal framework in full compliance with the international norms on refugees and IDPs.

Ninety-five decrees and orders have been signed by the President, long-term State Programs were approved, the Cabinet of Ministers adopted 357 decisions and orders, and Milli Majlis (the National Parliament) adopted 33 laws in relevant areas.

We have firstly to note that the Constitution of Azerbaijan Republic approved in 1995 contained the strategic grounds of the migration policy and the matters implying the rights and freedoms of people in this field. As seen from the article 60 of the Constitution of Azerbaijan Republic called “Right of foreign citizens and stateless persons”: 1) Foreign citizens and stateless persons staying in the Azerbaijan Republic may enjoy all rights and must fulfill all obligations like citizens of the Azerbaijan Republic if not specified by legislation or international agreement in which the Azerbaijan Republic is one of the parties. 2) Rights and liberties of foreign citizens and stateless persons permanently living or temporarily staying on the territory of the Azerbaijan Republic may be restricted only according to international legal standards and laws of the Azerbaijan Republic”.

The other important matter was reflected in a right of the Azerbaijani citizens to act freely and independently: Article 28. Right for freedom “Everyone legally being on the territory of the Azerbaijan Republic may travel without restrictions, choose the place of residence and travel abroad” (6, 17).

During the 90s, the regulation of the flow of internally displaced persons, reaching the level of social and economic disaster in Azerbaijan, management of its course curtailed the matter of implementing of the aforementioned migration policy, at the same time the matter of future of the Azerbaijani fate of sovereignty. The agreement signed by Heydar Aliyev aiming at settlement of the internally displaced persons, providing their basic needs, preventing from the next flow of internally displaced persons was of great importance. On 1994, a ceasefire was established. In the OSCE summits held in Budapest in 1994, Lisbon 1996 and Istanbul 1999, the measures were taken in the field of peaceful and political solution to the conflict. The break created thanks to the ceasefire regime enabled us to meet ordinary needs of the refugees, providing them with settlements required in its turn to establish the corresponding structures of the legislative basis. The state committee for problems of refugees and internally displaced persons was established namely to meet the needs specified above. Besides, within this period, the regulation of the forced migration was determined as the most important direction of the activity implemented by the state structures. It is acknowledged and observed clearly by dozens of decisions, decrees and orders and approved laws.

On October 16, 1996, there was held an international conference on the initiative of Asian Muslims Committee in Baku devoted to the problems of refugees and internally displaced persons.

In this conference joined by several representatives of Muslim countries Heydar Aliyev appeared with his historical speech related to the situation of the forced migration all over the country: “the stock of riches of our country, people and nation was devastated in the occupied territories of Azerbaijan. Certainly, all these facts imply the aspects creating danger for the human qualities, i.e. vandalism. But, unfortunately, at the end of the 20th century, in a time when the humanity reached the highest cultural level we have been met here in Azerbaijan with barbarism”.

In March and September 1999, the senior representatives of UN High Commissioner for Refugees visited Azerbaijan. They visited the places settled by the refugees and internally displaced persons forcedly deported from their native lands on account of the aggression of Armenia to study the situation. In December of the same year, Sadako Ogata, the UN High Commissioner for Refugees visited Baku.

At the same time, the extremely devastating scale of the forced migration in Azerbaijan, put an end to the occupation and aggression, returning of refugees to their historical lands, disclosure of historical truth to the world community were amongst the most important matters both of internal and foreign policy.

In 1992, Azerbaijan joined the UN International Convention “on the status of refugees”. At the same time, on June 9, Azerbaijan passed a treaty with the International Organization for Refugees established in 1996. The treaty was ratified by Milli Mejlis. The law acknowledging the treaty came into force on October 8, 1996. The government of Azerbaijan put forth all possible efforts through UN tribune to enable the refugees and displaced persons to return to their historical lands and to resolve the conflict of Armenia - Nagorno-Karabakh within the international legal framework.

The activity of the United Nations in Azerbaijan as a universal international organization in connection with problems of refugees and displaced persons covered *two main directions*. The first direction was related to granting of direct humanitarian assistance and secondly, was aimed to prevent the social problems of these persons with the time.

The shaping of the Azerbaijani government independent migration policy under such heavy conditions is clearly seen from the statistical picture of the life exposed by the persons being in the information blockade.

In addition to 250 thousand Azerbaijanis taken refuge in Azerbaijan as a result of military conflict, the forced deportation of many ethnic minorities was also amongst the cases occurred in the power of soviets based on the common political and ideological line. The Meskhet Turks, firstly deported to Georgia and then to the central Asian republics were obliged to take refuge in Azerbaijan because a conflict arisen in Uzbekistan in 1989. Their overall number during 1989-1991 was 51 649 persons.

The law of the Republic of Azerbaijan “On status of refugees and internally displaced (persons displaced within the country) persons” adopted on May 21, 1999 was one of the historical documents in the field of regulation of the forced migration. The basic concepts used in this law have the following meanings:

“The term “Refugee” shall apply to person who owing to well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside the country of his former habitual residence as a result of such events, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it.”

Besides, we may refer to some other decisions adopted in direction of resolution of the problems of refugees and internally displaced persons: the decision of the Cabinet of Ministers of May 26, 2006 “on providing of average salary in 2006 for the internally displaced persons, employed by the enterprises and organizations financed by the budget, deprived from their job

places due to the reasons beyond their will”, the decision of the cabinet of Ministers No: 132 of February 13, 2003 “on prolongation of the term of average monthly salary for the internally displaced persons employed by the budget enterprises and organizations, deprived from their job places due to the reasons beyond their control and not provided with a job”, the decision of the same institution adopted on November 28, 2002 “on concentration of the funds envisaged for development of the entrepreneurship in the country in the Funds of Assistance to the Entrepreneurship”, decision adopted on November 19, 2002 “on determination of non-refundable financial support for the internally displaced persons’ families to enable them to engage in the agricultural works and confirmation of the rules of allowance of this Funds”.

One of the main directions of the policy implemented as regards the regulation of the forced migration was the foundation of the corresponding legal and legislative base. It included the status of the refugees and internally displaced persons, settlement, social safety and other matters.

The other important matter included the development of the international cooperation, joining the international conventions in the field of migration policy of the government of Azerbaijan and its independent participation in the bilateral, regional and global cooperation events. One of the most important international conventions in this field is a document “on protection of the rights of all employed migrants and their family members” adopted in 1990. Azerbaijan, by a law adopted on December 11, 1998 joined this convention. According to the provisions of this convention, there was approved the law “on the labor migration” consisting of 4 chapters and 22 articles on October 28, 1998. On December 8, 2000, the Law of Azerbaijan Republic “on confirmation of the Constitution of the International Migration organization” was adopted. The principles of cooperation with this international organization having important status in regulation of the migration processes all over the world were founded namely within the period of the national leader. From 1997, the International Migration Organization (IMO) started to implement a special “program within the framework of these principles implying the establishment of the migration managerial potential in Azerbaijan”.

The availability of the appropriate legislation as regards regulation of the different kinds of migration alike its compulsory categories serves as a foundation of the migration policy. From this point of view, on December 22, 1998, there was adopted the Law “on Immigration”. On March 13, 1996, the Law of Azerbaijan Republic “on legal situation of foreigners and stateless persons” was approved. In 2000, the Law “on Labor Migration” was adopted. The government institutions responsible directly for the effective implementation of the migration policy in our country included about 15 ministries. Besides, the local executive powers organize the implementation of the state policy.

In general, there was created a legal base referring to the sound international practice during the first years of independence in connection with the social safety of refugees and internally displaced persons in the field of administration of the forced migration. By virtue whereof there were passed more than 20 decrees and orders by Heydar Aliyev, the President of Azerbaijan Republic. By the decree of the President, the state program “on resolution of the problems of refugees and displaced persons” was confirmed, there was established “the Social Development Fund for Displaced persons” and there were implemented other important events. At the same time, there were adopted the laws of Azerbaijan Republic “on status of refugees and internally displaced persons”, “on social protection of internally displaced persons and persons of the same situation” (7).

The effective migration policy serving the national interests of the state laid the foundation for recognition of international legal norms, multidimensional cooperation agreements and treaties. Firstly in the history of Azerbaijani statehood our country appeared as a subject with equal rights in regulation of the migration processes. Our state did its best to inform the international community in the field of securing the rights and freedoms of the forced migrants and refugees, using the

occupied lands with the purpose of illegal migration, trafficking and international terrorism. Signing the treaty on cease – fire was not able to prevent the forced migration flow. We can acknowledge that to determine the political and legal status of the migrants of all categories there were adopted corresponding laws. There were built tent camps to meet the fundamental needs of the refugees.

During 2003-2008, there were observed firstly the changes and tendencies in the dynamics and evolution of the migration processes in Azerbaijan, specific for the developed countries, whereby the foundation of the migration traditions of economic factor has been laid down. The changing of the migration situation both from the point of view of form, motive and essence became common for our county. There were laid down the grounds of the optimal management strategy in the field of migration policy, as a real result of all these events, the successful oil policy and economic reforms, the minimum needs of the forced migrant population were met and their rights were completely secured, despite our country was living in war. The international public opinion concerning the real situation of the forced migrant population commenced to change adequately to the realities of the world.

In general, we can acknowledge that after acquisition of state independence, the *migration flows in Azerbaijan has been exposed to the impact of tow contradicted factors – the processes of constructive and destructive nature*. Due to the processes stipulating the ethnic cleansing policy launched by the aggressive war started by Armenia with territorial claims, the migration flows have resulted forcedly in emergence of crowd of refugees.

The new stage of the development (from 2003) revealed the content of the migration processes *referring with the time to the constructive factors*. And within the last years, the passage to the market economy, the consistent implementation of the world integration course, the geopolitical situation in Azerbaijan, the attractiveness of our country as a transit space of global energy projects and its image as a leader of dynamic development have revealed in Azerbaijan a new reality in the field of migration. As a whole, in the stage in question there was not established any institution of the state status and the centralized state administration implementing the migration policy in the stage of social-economic development of the independency. It was achieved namely in the period headed by the president Ilham Aliyev.

Main features and strategic directions of migration policy in Azerbaijan in 21th century

In the new stage of development of the Azerbaijani state, as in all fields of activity, the situation of migration policy has been subjected to the radical changes. The fact of recognition of the position of our country in the region and all over the world as a leader of development, increasing of the investment attractiveness secured by the political guidance of our country, growing of the living standards of the population and establishment of the social and political stability turned it objectively into a space attractive for the migrants as well.

The new content of the migration processes has been reflected perfectly in the opening speech of the president Ilham Aliyev in the meeting of the Cabinet of Ministers devoted to the problem of social-economic development in the country: “Azerbaijan turned into an attractive country for the foreigners. They work in the different fields of activity. They are highest-paid professionals, specialized in the energy, service and other sectors”. It is a very interesting indicator of the development. According to the information given to me, within six months of the current year rate of arrival of foreigners to Azerbaijan was increased in six times. On one hand it is well and acknowledges our potential. At the same time we have to be ready to receive foreigners. To this end, there was established the State Service for Migration. We have to accelerate our policy of migration. We have to establish a very strong system. Each foreigner who crossed the border of Azerbaijan has to be registered. Even a person should not be employed here illegally. At any time we have to know the place attended and the work engaged by any foreigner. To secure the

comprehensive development in Azerbaijan, this matter has to be always in the centre of attention” (8, 15-16).

The state’s migration policy expressed in the “National Security Conception” of Azerbaijan Republic adopted on May 23, 2007, was included to the range of “main directions of the national security policy of Azerbaijan Republic”. As it seen from the last years’ analysis, the rapid social-economic development observed in Azerbaijan, widening of the international communications in the field of power engineering and transport, at the same time, the geopolitical position of our country resulted in intensification of the migration processes that stipulates in its turn the successful implementation of the migration policy and improvement of the migration processes regulation matters based hereupon.

To improve the state policy in the field of migration in the Republic of Azerbaijan in strict conformity to the recognized international norms and requirements of the modern time, there was adopted the State Migration program for 2006-2008. The State Migration Services has been established with the aim to implement the state policy in the field of migration, development of administration system, regulation and forecasting of migration processes.

The improvement of mechanism of migration processes in the country necessitates presently shaping of the effective migration policy, strengthening of international cooperation in this field, preserving the emigration processes under control and establishment of the unique information base (9, 3).

From 2003, there was started to adopt and implement the fundamental conceptions, state programs, decrees and laws referring to the sovereignty and national interests of our state based on an analysis of the historically shaped migration policy and practice of the developed countries in Azerbaijan. Approval of the conceptual documents reflecting in detailed form the state course in the field of migration policy implemented from 2003 and establishment of a special migration institution, managing the migration, shaping of wide range infrastructure regulating the control on this process, training of skilled workers meeting all international standards and relating of these processes generally to the country’s internal and foreign activity have to be estimated as historical achievements.

Despite there was not any forced migrant flow in Azerbaijan from 2003, the fact that the Armenia-Nagorno-Karabakh conflict was not resolved up to present was one of the aspects characterizing the situation in this field. As usual, the influence of the interests of the global powers collided in the region was still high. The efforts made with the aim to rock the social and political stability in the country through orange revolutions and those used by the different forces to prevent the replacement of the power by civilized way were still in force.

We can to express our idea as regards the possible impacts and their results on the migration situation in Azerbaijan in this period as follows:

1. The migration reality was exposed to changes all over the world and in the post-soviet space in connection with the transformations arisen at that time. The fact of instability in most of independent states (CIS countries), political fights and strife, lack of guarantees for security, intrastate and interstate conflicts, chauvinistic nationalism, xenophobia and migrant-phobia included still the main motive of the migrant flows.

2. The growth of the social-economic development level in Azerbaijan turned our country for the population of near and far states into an attractive country.

3. According to the geopolitical position of the Republic of Azerbaijan, it has to take a complex measures in the field of prevention of undesirable results of the transit migration in various fields directed from the country’s territory towards different directions. The migrants of the various categories have to understand the impossibility of using the country space’s transit potential for different harmful purposes.

4. The integration of Azerbaijan into the global space and the world economy, joining the

trans-national energy projects stipulated for the passage of the foreign labor migration to the intensive stage. The priority in this direction was to organize the measures and the related legislative base preventing the flow of illegal labor force to Azerbaijan. Taking the illegal migration under control, securing the country's population rights and freedoms in the labor market, including protection of the migrant employees' rights included to the priority matters.

5. Securing of the most serious control on the migrants and foreigners, intending to visit the country under different names with a camouflage of humanitarian interest aimed at violation of the stability, to spread out the various harmful tendencies, such as, missionary work and religious fundamentalism assumes an urgency.

6. Involvement of the intellectual- scientific migration to the country according to the priority directions of the development all over the world, experience obtained in this field by the world countries and the national statehood traditions, preparation of the system of measures for implementation of the policy aimed at prevention the brain drain.

7. Extension of the structure reforms implementing the migration, integration and adaptation policy.

8. Implementation of the system of events aimed at protection of the environment of tolerance in the field of migration in Azerbaijan.

9. The biggest challenge of Azerbaijan in the history of independency: to achieve the fair resolution of Armenia-Azerbaijan-Nagorno-Karabakh conflict, returning the forced migrant population to their native lands, which are the priority tasks of the state's migration policy.

10. The implementation of arrangements aimed at purposeful regulation of the intellectual, education and students' migration in connection with the integration processes to the world scientific, education and information system is now extended.

11. In light of all these problems mentioned above, there were started to important projects and programs in order to implement the new policy conforming to the requirements of the time as regards control on the migration processes, regional and global reality. The main goal of the state in this field includes the prevention of the negative results of the migration flows, control on illegal migration, securing the balance of rights and interests of the local population, protection of the legal migrants' rights and freedoms and involvement of the qualified migrant specialists to Azerbaijan.

The decisions adopted to regulate the intra-country migration and the flows of the population to the cities were of great importance in this respect. The approval of the "state program of social-economic development of the regions of Azerbaijan Republic" confirmed by the decree of the President of Azerbaijan Republic on February 11, 2004 (2004 - 2008) was of indispensable role in this relation. One of the conceptual state documents in direction of improvement of the management of migration was the "State Migration Program of Azerbaijan Republic" confirmed by the decree of the President of Azerbaijan Republic on July 25, 2006 (2006-2008).

The main goal of the Program was to implement the state policy in the field of migration, development of administration system of migration, regulation and forecasting of the migration processes, preventing the illegal migration flows and implementing of the social safety measures in relation to the migrants.

The State Program consisted of three strategic directions: characteristics of the migration processes in the Republic of Azerbaijan; priority directions of the state policy in the field of migration; international cooperation.

In order to study the international practice in the field of migration and to improve the effective legislation, the State Migration Service cooperates with series of influential international organizations and other world countries. Up to present Azerbaijan has joined 15 international legal acts in the field of migration.

The illegal migration creates a very great danger for all world countries, especially for those

that have not a rich practice in the struggle against this type of migration. As, Azerbaijan is not able to control on its occupied lands has repeatedly accentuated this matter in the international events.

It is to be noted that Azerbaijan is also amongst the states that provides shelter for the citizens of other countries. But, we know that this country has many refugees from the occupied regions. Therefore, it is impossible to give positive answer to the applicants intending to have shelter in Azerbaijan. Reviewing the applications lodged by the persons intending to acquire the status of a refugee in Azerbaijan is assigned to the Department of the refugee status determination/State Migration Service from 2008. For example, within 2008, approximately 100 persons appealed to the mentioned authority to obtain the status of a refugee and only one of them was provided herewith.

As it was noted above, Azerbaijan is a country, the territory of which was mostly populated by IDPs by the number of the population. The problem of refugees and IDPs is one of the directions of social policy of Azerbaijani government. So, in 2004, the decree on confirmation of the “State Program on Amelioration of living conditions and securing the employment for refugees and IDPs” was passed (9).

Forty-seven new settlements were built within 2001-2007 in Azerbaijan for the refugees and IDPs. The last of the remaining tent camps was abolished by December 2007. Thus, using the resources allocated by the State Oil Fund, eighty-nine new settlements were constructed, complete with social and technical infrastructure, with residential apartments covering the total area of 2.8 million sq.m, improving the housing conditions for 46000 families and 230000 refugees and IDPs. The leaders of influential organizations visiting Azerbaijan have highly regarded Azerbaijan’s efforts and collaboration with international humanitarian organizations in this area.

Today, forty-two international and forty-five local humanitarian organizations provide different assistance services for refugees, IDPs and other vulnerable populations of Azerbaijan.

Out of these international humanitarian organizations, ten represent UN agencies, fourteen are US-based and fourteen are European institutions, and eleven are from Eastern countries.

Their transparent and independent operations are coordinated from one center. According to the President Ilham Aliyev, if it were not for their operations in early 1990s, the humanitarian disaster would have had much more painful consequences.

During his visit to our country, the UN High Commissioner for Refugees H.E. Antonio Guterres noted: “What the President of Azerbaijan Republic has done for all the refugees and IDPs, as well as for international organizations in the country, is an example of excellence for many other countries facing similar problems. Our collaboration with the Government of Azerbaijan is at high standards.”

As the estimable result of the purposeful policies carried out by the President of Azerbaijan Republic, on 26 April 2012 Azerbaijan was elected as the full-fledged member of another respectable international agency – the Executive Committee of UN High Commissioner for Refugees.

Improvement of the state policy in the field of the labor migration and widening of the international cooperation in this regard are amongst the most important matters of the modern period.

Emphasizing the bilateral cooperation of Azerbaijan Republic in the field of labor migration, firstly, we have to note the Cooperation Agreement between the government of Azerbaijan and the International Migration Organization confirmed by the Law of the Republic of Azerbaijan of February 8, 2000. The agreement determines the main directions of activity of the International Migration Organization in Azerbaijan in the field of migration consultancy services and cooperation.

The laws of the civil society are of great importance in implementation of the state’s migration policy all over the world. A number of NGOs, unions and societies carry out their

activity in this field in Azerbaijan in regulation and management of migration, organization of works and in matters related to the cooperation with the international organizations. The organizations, such as, “Public Association of Azerbaijan Migration Center” and “Legal Assistance Center for Migrants” are characterized by their activity amongst these organizations. The resolution of the problems of migrants and the matters related to the protection of migrants’ rights are widely covered by the activity of the Commissioner for Human Rights – the Ombudsman.

Conclusion

Summarizing the migration policy shaped and realized in the period of independence in Azerbaijan we can note the below specified characteristics:

- In the first stage of the independence of Azerbaijan, the migration processes were of forced and violent nature. To regulate the flows of refugees and internally displaced persons the state was obliged to cope with difficult and acute problems not met up to present. The most important achievement is that Azerbaijan coped with settlement of this problem on the international law, political grounds, economic, social, cultural-spiritual and psychological directions, and to mitigate the severity of the problem of refugees known as humanitarian catastrophe did its utmost. The next stage of the activity is related to their return to the lands they were expelled wherefrom.

- If within the first years of independence the migration flow from our country was of political, national or ethnic character, later the main reason included the economic motives.

- The growth rate of the social-economic development in our country and implementation of the global transport projects has made the country an attractive space for the foreigners. It is known that the flows of regulated and illegal migration continue in full force.

The rapid flow of the migrants to Azerbaijan passing through dynamic growth period of the economic development makes contingent on emergence of new problems.

- The essence of the migration problems in Azerbaijan is adequate with those existent in Europe and USA. But the “biography” of the migration problem is completely different than Europe, as, the known processes are originating from the 90s of the last century and in the modern period have acquired new qualities.

- The migration strategy in our country is implemented according to the characteristics of the world and national practice. Only two lines of the migration policy were known all over the world up to present. The first is related to the restriction and imposing of severe prohibitions on the arrival of migrants and the second is characterized by liberal attitude, i.e., stimulating of the migrant flows. But presently we refer considerably to the policy of selective regulation of the migrants that may be called the synthesis approach. We can consider that Azerbaijan will give preference to the method of selective regulation of the migrant flows, which is able to take an important part in establishment of new scientific and information societies, referring considerably to the intellectual migrant resources.

- Azerbaijan is interested in restriction of the flow of the labor migrants before resolving the problem of unemployment. The flow of cheaper, low-skilled labor force is not consistent with the aims of the social-economic development.

- The most considerable aspect of the migration problem in Azerbaijan is that there is an optimal environment in the field of integration of foreigners to the society. The environment of tolerance formed historically in our country where various religions and cultures were coexisted within the centuries appears in quality of the biggest potential in settlement of the migration problem.

- Presently, the policy of migration is a priority matter being in the center of attention of the state and the community that doesn’t imply only the intensification of the migrants’ departure and arrival, but also a political matter as a selection of the optimal national model of administration of the migration.

- The complete solution of the internal migration problem will be possible only of return of the forced migrants expelled from their native lands forcedly and in the case of the territorial integrity of Azerbaijani territories under occupation.
- The policy of regulation of the migration was not of liberal or constructive nature and serves the national interests of the state. The policy of selective migration meeting these criterions is implemented.

Literature:

1. Policy in the post-socialist society: tasks, contradictions and mechanisms. M. Nauka, 2001.
2. Muradov Sh. Human potential: main tendencies, realities and perspectives, Baku, "Elm", 2004.
3. Rajabli H. Democratic situation in the republic within years of independence" / Scientific works of the university "Odlar Yurdu", 2006, No:17.
4. Muradov Sh. Human potential: main tendencies, realities and perspectives. Baku, "Elm".
5. Sardarov M. Management of population migration process in the country is paid attention // "Social-political problems", Collection of articles, 10-th issue, 2004, Baku city.
6. Constitution of Azerbaijan Republic, Baku, "Ganun", 2003.
7. <http://www.refugees-idps-committee.gov.az>
8. Revival - 21-th century, 2008, No:126-127.
9. Newspaper "Azerbaijan", July 26, 2006.

ფატალი აბდულაევი
თანამედროვე აზერბაიჯანის სახელმწიფოს მიგრაციული
პოლიტიკის ახალი მიმართულებები
რეზიუმე

თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში მიგრაციული პროცესების გაგენა პოლიტიკაზე ამ პროცესების დარეგულირების მექანიზმების შესწავლას საჭიროებს. მიგრაცია, როგორც მრავალასპექტოვანი პროცესი, ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი ხდება. გლობალიზაციის გაღრმავების ხანაში არალეგალური მიგრაცია საერთაშორისო უსაფრთხოებისთვის საფრთხეს წარმოადგენს. ამასთან დაკავშირებით, მიგრაციული პროცესების რეგულირებისა და კონტროლისათვის აუცილებელია ახალი მიდგომების შემუშავება. დღეს მიგრაციული პროცესების უარყოფითი შედეგების მინიმუმამდე დაყვანა ყველა სახელმწიფოსათვის განსაკუთრებით აქტუალურია.

წარმოდგენილ სტატიაში მიმოხილულია თანამედროვე აზერბაიჯანის მიგრაციული პოლიტიკის ფორმირება. ყურადღება გამახვილებულია განსაკუთრებულად მძიმე მიგრაციულ სიტუაციაზე ჰეიდარ ალიევის მმართველობის პერიოდში (1993-2003); გაანალიზებულია ჰეიდარ ალიევის მიგრაციული პოლიტიკის ზოგიერთი ასპექტი. დაწყებული 1988 წლიდან, მთიანი ყარაბაღის ომის გამო, აზერბაიჯანში 1 მილიონი ადამიანი გახდა დევნილი. ასეთ სიტუაციაში მიგრაციული პოლიტიკა ახალი სფერო იყო დამოუკიდებელი აზერბაიჯანისათვის. ამის მიუხედავად, 90-იან წლებში, ეროვნული ლიდერის ჰეიდარ ალიევის ხელმძღვანელობით, პირველად აზერბაიჯანის ისტორიაში, განხორციელდა მიგრაციული პოლიტიკა. ყოველივე ამან კი საფუძველი ჩაუყარა საერთაშორისო სამართლის აღიარებას, საერთაშორისო თანამშრომლობის ხელშეკრულებების გაფორმებას.

Фатали Абдуллаев
Новые направления миграционной политики современного
Азербайджанского государства
Резюме

В современном глобализационном Мире влияние миграционных процессов на политические процессы требуют изучения механизмов урегулирования миграционных процессов. Миграция, как многоаспектный процесс, превращается в неотъемлемую часть нашей жизни. В условиях расширения глобализационных процессов нелегальная миграция превращается в угрозу для международной безопасности. В связи с этим вопрос урегулирования и контроля миграционных процессов требует новый подход к этой проблеме каждого государства. Сегодня минимизирование негативных результатов миграционных процессов приобретает особую актуальность для каждой страны.

В статье дается обзор формирования национальной миграционной политики современного Азербайджанского государства. Внимание уделяется на чрезвычайно сложной миграционной ситуации в период правления Гейдара Алиева (1993-2003). Проанализированы некоторые аспекты и особенности миграционной политики. Начиная с 1988 года в Азербайджане в результате Нагорно-Карабахской войны более 1 миллиона человек стали беженцами. В такой ситуации миграционная политика была полностью новой областью для независимого Азербайджана.

В 90-х годах XX века национальная миграционная политика была реализована впервые в истории государства Азербайджана. Обслуживание национальных интересов миграционной политики заложили основу для признания международного права, подписание соглашений международного сотрудничества в рамках многосторонних договоров.

Ильяс Устуньер
(Турция)

**РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО ЧЕРНОМОРСКОГО УНИВЕРСИТЕТА (МЧУ) В
ГРУЗИНО-ТУРЕЦКИХ КУЛЬТУРНЫХ ОТНОШЕНИЯХ**

ВВЕДЕНИЕ

Международный Черноморский Университет основан после подтверждения Министерством национального образования и науки Грузии и был открыт в городе Тбилиси в 1995 году во время правления президента Эдуарда Шеварнадзе и премьер-министра Турции Тансу Чиллер.

На сегодняшний день в Международном Черноморском Университете четыре факультета, 23 направления с тремя стадиями (бакалавриат, магистратура, докторантура). В Грузии 74 университета. Международный Черноморский Университет в рейтинге университетов Грузии по качеству находится на 4 месте, выпускники МЧУ могут конкурировать с другими университетами мира. Также другой целью этого университета является быть дружеским мостом между Грузией и Турцией. В этом контексте МЧУ подписал много меморандумов и продолжает активную деятельность для того, чтобы ознакомить друг друга с культурой и литературой.

I. РОЛЬ В КОНТЕКСТЕ ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЫ

В Международном Черноморском Университете учатся студенты с 14 разных стран и работают преподаватели около 10 стран. Насчитывается приблизительно 24 клуба, в которых студенты могут стать представителем культуры своей страны. Студенты из Турции активно участвуют в культурных и литературных мероприятиях, а также знакомят со своей национальной кухней (это баклава, турецкий кофе и чай на первом месте), с искусством (курсы Эбру, уроки каллиграфии и т. д.), студентов других стран, устраивают «День поэтов и писателей», чтобы информировать о своей литературе. В мае месяце (17-18 числа 2008 года) представители КИБАТЕК и писатели из Турции, Туркмении и Кипра прибыли в МЧУ в город Тбилиси.

Каждый год в мае проводится Фестиваль Культуры (CulturalFestival). В этот день представители разных стран могут ознакомить страну со своей культурой, в которой они выросли. Студенты из Турции активно участвуют на этом фестивале и стараются максимально представить свою страну.

Приблизительно 7% студентов МЧУ изучают турецкий язык на разных уровнях. Тем студентам, которые учат турецкий язык на продвинутом уровне, устраивают литературные мероприятия в более тесном сотрудничестве с университетом. Также студенты могут получить возможность встретиться с поэтами и писателями турецкой литературы.

В 2008 году была основана программа турецкой филологии магистратуры и докторантуры. Это очень помогает развитию турецкой литературы в Грузии. Участвующие в этой программе студенты и преподаватели из Грузии могут посещать академические встречи в Турции и совместно сотрудничать.

II. РОЛЬ В КОНТЕКСТЕ ГРУЗИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

После распада Советского Союза Грузия была одной из стран, которая получила независимость в 1990-х годах. Грузия имела мало информации о соседней стране Турции, что некоторое время не позволяло сблизиться в плане культуры.

С 1995 года, со времени основания университет старается исправить и избавиться от этой проблемы. Одним из важнейших шагов в этом являются уроки грузинского языка, которые проводятся бесплатно. Цель их распространить и обучить как можно больше студентов и преподавателей, которые приезжают из разных стран.

Вследствие МЧУ выпустил двух турецких специалистов, которые получили образование в Грузии и распространили свою научную работу о культуре и истории Грузии на территории Турции.

МЧУ всей своей деятельностью и мероприятиями старается быть посредником между двумя соседними странами Грузией и Турцией.

В МЧУ есть танцевальный кружок, который состоит из своих же студентов. На официальные праздники Турции студентов приглашают в города, расположенные на побережье Черного моря, чтобы показать национальные танцы Грузии.

МЧУ сотрудничает с университетами Турции, в которые бесплатно отправляются преподаватели на летние курсы для распространения грузинского языка.

Результат

МЧУ к своему 20-летию продолжает быть мостом дружбы между Грузией и Турцией, улучшает отношения, изучает культуру, историю и литературу. Это является одним из важнейших целей Международного Черноморского Университета

Литература:

А. Напечатанные книги

1. Орхан Мэмиш. Грузино-турецкой; Турецко-грузинский словарь, 1999.
2. Эдуард Шеварднадзе. Великий шелковый путь (Перевод), 2000.
3. Совместные авторы. Грузинская культура (Обзор: Перевод: Харун Чимке), 2005.
4. Ильяс Устуньер. Южная стена горы Каф Грузия (Культура, традиции, пространство, стиль), 2010 год.
5. Ильяс Устуньер. Грузинский язык и литература, Стамбул: Публикации Какнюс. 2010.
6. Ильяс Устуньер. Турецкая литература в Грузии. 2013.
7. Основатель Грузинской тюркологии: Серги Джикия (Перевод: Ильяс Устуньер), 2014.
8. Совместные Авторы, Грузинский язык: Фонология. Морфология. 2015.
9. Бесик Харанаули. Книги, но Бесариони (Перевод: Харун Чимке). 2015.

Б. Книги, подготовленные к печати

10. Ильяс Устуньер – Исаак Ташделен. Грузины в турецкой литературе
11. Ильяс Устуньер. Турецкий язык. Исследования в Грузии: Высшие диссертации.
12. Ильяс Устуньер. Турецкое образование в Грузии.
13. Музаффер Кыр. Грузинская литература 20-го века (Период, тенденции, стили)

В. Завершенные магистерские диссертации

14. Анализ содержания Турецких учебников в Грузии.
15. Переводчикам грузинского языка. Методологические подходы к обучению турецкого языка: МЧУ, ССУ, ГТУ.

Г. Текущие магистерские диссертации

16. Семантическое сравнение по социальным вопросам турецко-грузинских притч.
17. Турецкое изображение в грузинской литературе.

ილიას უსტუნერი
შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტის როლი ქართულ-თურქული
ურთიერთობების კონტექსტში
რეზიუმე

1991 წლიდან მოყოლებული, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ პერიოდში თურქეთმა განავითარა მრავალმხრივი ურთიერთობები საქართველოსთან. განათლება წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს სფეროს ამ ურთიერთობებში. შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, რომელიც დაარსდა ერთ-ერთი თურქული არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ, არის თვალსაჩინო მაგალითი ორ ქვეყანას შორის საგანმანათლებლო-სამეცნიერო სფეროში თანამშრომლობისა.

შსსუ დაარსდა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსა და საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1995 წლის რეზოლუციის საფუძველზე, რომელიც, თავის მხრივ, ინიცირებულ იქნა საქართველოს პრეზიდენტ ედუარდ შევარდნაძისა და თურქეთის პრემიერ მინისტრ თანსუ ჩილერის მხრიდან.

დღესდღეობით, შსსუ სტუდენტებს სთავაზობს 4 ფაკულტეტს 23 სპეციალობით (სამივე საფეხურის ჩათვლით: საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამები). უმაღლესი საგანმანათლებლო ინსტიტუციების შეფასების განსაზღვრული კრიტერიუმებისა და შეფასების მიხედვით, შსსუ საქართველოს 74 უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას შორის პირველ ხუთეულში შედის.

გლობალური მასშტაბით კონკურენტუნარიანი ინდივიდების მომზადების ამბიციის პარალელურად, ჩვენი უნივერსიტეტი მიზნად ისახავს ორ კულტურას შორის სამეცნიერო-საგანმანათლებლო და კულტურული კავშირების გაბმასაც. შსსუ წარმოადგენს უმთავრეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას, რომლის ფარგლებშიც ხდება ორ კულტურას შორის ლიტერატურულ-ლინგვისტური სფეროების შესწავლა და კვლევის წარმოება.

Ilyas Ustunyer
The role of International Black Sea University (IBSU) in the context
of Georgian-Turkish relations
Summary

Starting from the collapse of the Soviet Union in 1991, Turkey has developed multidimensional relations with Georgia. One of the most important spheres of these relations is education. International Black Sea University which was established by one of the Turkish non-governmental societies constitutes a clear example of such kind of cooperation in the field of education between two countries.

IBSU was established based on the resolution of Ministry of Education and Sciences of Georgia and Cabinet of Ministers of Georgia in 1995, which was initiated by the President of Georgia Eduard Shevardnadze and the Prime Minister of Turkey Tansu Chiler.

Nowadays, IBSU offers 4 faculties with 23 departments on all three educational levels (Bachelor, Master and Doctorate levels). According to various criteria of evaluation IBSU is ranked within top 5 universities of Georgia out of total 74 higher educational institutions.

Along with the ambition of preparing individuals that have an ability to be competitive on a global scale, IBSU also aims at being a scientific and literary bridge between Georgian and Turkish Cultures. IBSU represents the main educational institution that studies the cultural bonds in the context of literary and linguistic domains of the two cultures.

ნესტან ჯაჭვლიანი
(საქართველო)

**პოლიტიკური მიზნის მიღწევა პროპაგანდის საშუალებით: აშშ-ის
პროპაგანდისტული პოლიტიკა მეორე მსოფლიო
და ვიეტნამის ომების დროს**

პოლიტიკური მიზნის მიღწევა შესაძლებელია არა მხოლოდ სამხედრო საშუალებებით, იარაღის გამოყენებითა და უშუალო დაპირისპირებებით, არამედ ისეთი არასამხედრო საშუალებებით, როგორცაა პროპაგანდა. ეს არის პოლიტიკური კომუნიკაციის უძველესი ფორმა, რომელიც ჩვენს დროშიც ინარჩუნებს ძალას. აღსანიშნავია, რომ პროპაგანდას უფრო ხშირად იყენებენ, ვიდრე ამას აღიარებს მრავალი მეცნიერი და პოლიტიკური მოღვაწე. ტერმინის მოკლე განსაზღვრება შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს: იდეოლოგიური და პოლიტიკური რწმენების აუდიტორიაზე გავრცელება შეხედულებების, ღირებულებების, წარმოდგენების, იდეოლოგიების, ადამიანისა და საზოგადოების ქცევაზე გავლენის მოხდენის მიზნით. ქვეყნები ეყრდნობიან პროპაგანდის მეთოდებს მთელი რიგი მიზეზების გამო. პროპაგანდა მიზნად ისახავს შექმნას და განამტკიცოს ისეთი საზოგადოებრივი აზრი, რომელიც ხელსაყრელი იქნება პროპაგანდისტისთვის და ხელს შეუწყობს მისი პოლიტიკის განხორციელებას. პროპაგანდის პროცესი გულისხმობს: 1. „კომუნიკატორს“ – სხვათა განწყობის, აზრის, ქცევის შეცვლის მიზნით. 2. სიმბოლოებს – დაწერილს, თქმულს ან ქცევითს, რომლებსაც კომუნიკატორი იყენებს. 3. კომუნიკაციის საშუალებას. 4. აუდიტორიას ანუ სამიზნეს. პროპაგანდა ხშირად ახდენს ფაქტების შერჩევით წარმოდგენას, რაც განაპირობებს ინფორმაციის უფრო ემოციურ, ვიდრე რაციონალურ ხასიათს. პროპაგანდის მიზანია სამიზნე აუდიტორიის დამოკიდებულების შეცვლა კონკრეტული საკითხის მიმართ, რაც სამომავლოდ პოლიტიკურ დღის წესრიგზეც აისახება. პროპაგანდა შესაძლოა განხილულ ქნეს, როგორც პოლიტიკური ომის ფორმა.

წარმოდგენილ ნაშრომში ჩვენ ვისაუბრებთ ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ განხორციელებულ პროპაგანდისტულ პოლიტიკაზე მეორე მსოფლიო ომისა და ვიეტნამის ომის დროს; ვაჩვენებთ იმას, თუ რამდენად განსხვავებული შედეგი შეიძლება ჰქონდეს პროპაგანდის გამოყენებას და შევეცდებით ხაზი გავუსვათ იმას, რომ პროპაგანდის ეფექტურად გამოყენების შემთხვევაში პოლიტიკური მიზნის მიღწევა შესაძლებელია, მისმა არასწორად გამოყენებამ კი შესაძლოა უკუსვლამდეც კი მიგვიყვანოს.

სხვა ქვეყნების მსგავსად, ამერიკა ყოველთვის იყენებდა პოლიტიკური პროპაგანდის სხვადასხვა საშუალებას. ამ ქვეყნის ისტორია „გაჟღენთილია“ ომებითა და სამხედრო დაპირისპირებებით. აშშ-ის დაარსების დღიდან დღემდე მსოფლიო აღიარებს ამერიკას, როგორც ერთ-ერთ მილიტარისტულ ძალას მსოფლიოში. მე-20 საუკუნე აშშ-თვის განსაკუთრებულად დატვირთული იყო, რადგან ამერიკა მონაწილეობდა ისეთ მნიშვნელოვან ომებში, როგორებიცაა: პირველი და მეორე მსოფლიო ომები, კორეის ომი, ვიეტნამის ომი, სპარსეთის ყურის ომი და სხვა მცირე ან არაოფიციალური სამხედრო დაპირისპირებები. პოლიტიკური პროპაგანდა არის ის საკითხი, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ყველა ამ დაპირისპირებას. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ამერიკის საინფორმაციო სამსახური აერთიანებდა პროპაგანდისტული საქმიანობის ყველა ფორმას: ბეჭდვითი, საინფორმაციო, კინოპროპაგანდა, რადიოპროპაგანდა, აწყობდა გამოფენებს და ა.შ. იგი აკონტროლებდა ისეთი ორგანიზაციების საქმიანობებს, როგორებიც იყო „ფორდის ფონდი“ და

„როკფელერ ფაუნდემენი“. ამერიკის საინფორმაციო სამსახური მჭიდრო კონტაქტებს ამყარებდა ადგილობრივ გამომცემლებთან და მათი მეშვეობით აწარმოებდა პროპაგანდისტული მასალის გამოშვებას. ერთი სიტყვით, ცენტრალიზებას უწევდა მთელ პროპაგანდისტულ საქმიანობას და აქტიურად იყენებდა სხვადასხვა მეთოდს.

სანამ უშუალოდ პროპაგანდის როლის განხილვაზე გადავალოთ, აუცილებელია, მოკლედ განვიხილოთ ისტორიული კონტექსტი. მოგეხსენებათ, მეორე მსოფლიო ომი ყველაზე მასშტაბური და სისხლისმღვრელი კონფლიქტი იყო კაცობრიობის ისტორიაში. მეორე მსოფლიო ომის განმავლობაში გერმანია, იტალია და იაპონია აწარმოებდნენ დამპყრობლურ ომებს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის წინააღმდეგ. მათი მთავარი მოწინააღმდეგეები იყვნენ: საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი და ჩინეთი. შემდგომ პერიოდში საბჭოთა კავშირი და რაც ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ამერიკის შეერთებული შტატები. მეორე მსოფლიო ომის ძირითადი ბრძოლის ადგილი იყო აზია, წყნარი ოკეანის აუზი, ევროპა და ჩრდილოეთ აფრიკა. აშშ თავდაპირველად ფორმალურ ნეიტრალიტეტს იცავდა მიმდინარე კონფლიქტში. მოსახლეობის უმრავლესობის ანტი-საომარი განწყობა ხელს უშლიდა პრეზიდენტ რუზველტს პირდაპირი მონაწილეობა მიეღო ომში დიდი ბრიტანეთისა და სსრკ-ის მხარეზე. თუმცა ფარულად ამერიკა ყოველგვარ დახმარებას უწევდა დიდ ბრიტანეთს. იაპონიის თავდასხმის შემდეგ აშშ-ის წყნარი ოკეანის ფლოტზე პერლ-ჰარბორში 1941 წლის 7 დეკემბერს, ამერიკა იძულებული გახდა ომი გამოეცხადებინა გერმანიისა და იაპონიისთვის. სწორედ არსებულ ვითარებაში ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკურმა ლიდერებმა საჭიროდ მიიჩნიეს პროპაგანდისტული პოლიტიკის გამოყენება. საზოგადოების ღირებულებებმა და ამერიკელი ლიდერების მიზნებმა კი მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ის, თუ როგორ უნდა გამოეყენებინათ პროპაგანდა.

მას შემდეგ, რაც აშშ უშუალოდ ჩაერთო მეორე მსოფლიო ომში, მისი პროპაგანდა ორიენტირებული იყო ინტერნაციონალიზმის საკითხზე, რათა საზოგადოება დაერწმუნებინა იმაში, რომ ომი გარდაუვალი იყო და ყველაფერი დასრულდებოდა ამერიკელთა სასარგებლოდ. მეორე მსოფლიო ომში ამერიკული პროპაგანდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფორმა იყო პლაკატები, რომლებიც ეხებოდა სხვადასხვა საკითხს ამერიკის ძლიერებით დაწყებული, მტრის სისასტიკით დამთავრებული. ეს პლაკატები საშუალებას აძლევდა ამერიკის მთავრობას გამოეაშკარაებინა მისთვის სასურველი შეტყობინებები და დამოკიდებულება ომის დროს. პლაკატების გარკვეული ნაწილი აქცენტს აკეთებდა ამერიკის ძლიერებაზე, ისინი იყო პატრიოტული ხასიათის და იყენებდა ეროვნულ სიმბოლოებს. პლაკატების გარკვეული ნაწილი კი წარმოადგენდა კონფლიქტის ბნელ მხარეს და ყურადღებას ამახვილებდა ომში ჩართულობასთან დაკავშირებულ რისკებზე. მისი მიზანი იყო გაეჩინა მტრის მიმართ სიძულვილი შიშისა და ეჭვის აღძვრით. გარდა ამისა, აშშ იყენებდა ბროშურებს მაშინ, როცა სხვა გზით ინფორმაციის მიწოდება არ იყო შესაძლებელი. მაგალითად, როდესაც მოსახლეობას ეშინოდა მოესმინა უცხოური რადიოსთვის. რადიოს გამოყენება მკვეთრად აჭარბებდა სხვა მედია საშუალებების გამოყენებას. რადიო სერია „გამარჯობა ამერიკელებო“ გამოიყენებოდა აშშ-ში მეგობრობისა და ურთიერთგაგების ხელშესაწყობად. ჟურნალ-გაზეთები, ასევე, წარმოადგენდა ინფორმაციის გავრცელების მნიშვნელოვან წყაროს. ამ პერიოდში მთავრობამ გამოსცა ჟურნალი „ომის სახელმძღვანელო“, რომელიც მოიცავდა მნიშვნელოვან რჩევებს.

მეორე მსოფლიო ომის მიმდინარეობისას პროპაგანდა ეფექტურად ებრძოდა იზოლაციონიზმს, რომელიც დომინირებდა ქვეყანაში პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ. პატრიოტული თემებითა და ემოციური მიმართვებით პროპაგანდა მეორე მსოფლიო ომის დროს ხაზს უსვამდა თითოეული ინდივიდის მნიშვნელობასა და

აქტიურ ჩართულობას მიმდინარე ომში. მოსახლეობას ინფორმაცია მიეწოდებოდა სწორედ იმ სახით, როგორც ეს რეალურად იყო. საბოლოოდ კი, აშკარა გახდა, რომ აშშ-ის ლიდერების რაციონალურმა მოქმედებამ და სწორად განხორციელებულმა მეთოდებმა შედეგი ნამდვილად გამოიღო.

რთული იქნებოდა გვერდი აგვევლო ვიეტნამის ომისთვის, რომელმაც უდიდესი გავლენა იქონია ამერიკის შეერთებულ შტატებზე. ვიეტნამის ომი იყო ერთ-ერთი ყველაზე ფართომასშტაბიანი კონფლიქტი, რომელიც მიმდინარეობდა მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში. თავდაპირველად სამოქალაქო ომი დაიწყო სამხრეთ ვიეტნამში, შემდგომ პერიოდში კი ჩაერივნენ სსრკ, აშშ, ჩინეთი და აზიის სხვა ქვეყნები. ერთი მხრივ, ომი მიმდინარეობდა იმიტომ, რომ გაერთიანებულიყო ჩრდილოეთ და სამხრეთ ვიეტნამი, მეორე მხრივ კი – სამხრეთ ვიეტნამის დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისთვის. ეს ომი 1950 წლის ბოლოდან 1975 წლამდე გაგრძელდა და მას შედეგად მილიონობით ადამიანის დაღუპვა და დაზარალება მოჰყვა. ვიეტნამის სახელწიფო კი მეტად რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა.

ვიეტნამის ომის პერიოდში აშშ არ იყენებდა პლაკატების პროპაგანდას ისე, როგორც იყენებდა მას მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. მნიშვნელოვანია ის, რომ პრეზიდენტიდან დაწყებული მოსახლეობით დამთავრებული, არავის ჰქონდა საბოლოოდ განსაზღვრული, თუ ვის ებრძოდა აშშ. ამას მოწმობს პრეზიდენტ ჯონსონის დაპირისპირება ვიეტნამის პრეზიდენტთან, რომელიც რეალურად არ წარმოადგენდა მნიშვნელოვან ძალას. გამოკითხვამ აჩვენა, რომ ამერიკელი გენერლების 70%-მა არ იცოდა, თუ რა მიზანი ამოძრავებდა ამერიკას ვიეტნამის ომის დროს. ამ მონაცემების გათვალისწინებით, არ არის გასაკვირი, რომ ამერიკას პოლიტიკური პროპაგანდის გეგმა ჩაუვარდა. მეორე მსოფლიო ომში, აღნიშნული ომისგან განსახვავებით, მესიჯები ნათლად იყო გამოხატული და ისინი ორიენტირებული იყო მოქალაქეთა მხარდაჭერაზე, ომის მიზნებსა და მათ მიღწევაზე. ამგვარი მოქმედება ვიეტნამის ომის საწყის ეტაპზე არ იყო საჭირო, ხოლო როცა ეს მთავრობას დასჭირდა, უკვე გვიანო იყო და, შესაბამისად, პოლიტიკურმა პროპაგანდამ ვერ გაამართლა. ომის ბოლო წლებში პროპაგანდა ფოკუსირებული იყო მხოლოდ ომის დასრულებაზე, რათა ამერიკას ჰქონოდა მეტი სამოქმედო დრო. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროპაგანდის ტაქტიკა იყო „შინ დაბრუნების“ აღლუმები, რაც გულისხმობდა მთავრობის მიერ აღლუმების ორგანიზებას სამხედროების სახლში დაბრუნებისას. ორგანიზების პროცესში აშშ-ის მთავრობა ცდილობდა სამიზნე რეგიონებში შეძლებისდაგვარად მცირე რაოდენობის მომიტინგეები შეეშვა, რათა აღლუმს ისეთი სახე ჰქონოდა, როგორც მთავრობას ჰქონდა დაგეგმილი. პრეზიდენტ ნიქსონის ფრაზა „peace with honor“ გახდა ომის სლოგანი. ეს იყო ამერიკული პროპაგანდის ბოლო გზავნილი, რომელსაც ხალხმა დაუჭირა მხარი. 1972 წლის ოქტომბერში აშშ, სამხრეთ ვიეტნამი და ჩრდილოეთ ვიეტნამი მივიდნენ შეთანხმებამდე, თუმცა ამერიკამ უარყო იგი, ვინაიდან იგი იმედოვნებდა, რომ შეძლებდა მიეღწია უფრო სასარგებლო შეთანხმებისთვის. თუმცა სამი თვის შემდეგ მან ხელი მოაწერა შეთანხმებას, რომელიც თითქმის არ განსხვავდებოდა წინა შეთანხმებისგან. ომი დასასრულს უახლოვდებოდა, აშშ კი ამტკიცებდა, რომ მან წარმატებას მიაღწია. თუმცა, რეალურად, სრულიად განსხვავებული ვითარება იყო. თვით აშშ-ის მოსახლეობაც კარგად ხედავდა იმას, რომ არსებული სიტუაცია მკვეთრად განსხვავდებოდა იმ სიტუაციისგან, რომელსაც ამერიკის მთავრობა აღწერდა და იმ ინფორმაციისგან, რომელსაც იგი ავრცელებდა პროპაგანდის საშუალებით. ამერიკის შეერთებული შტატების იმიჯი სერიოზულად იქნა დაზიანებული საერთაშორისო ასპარეზზე.

როგორც აღვნიშნეთ, ამერიკის ომების დროს ინტენსიურად გამოიყენებოდა

პროპაგანდის სხვადასხვა საშუალება: პლაკატები, ჟურნალ-გაზეთები, სიტყვით გამოსვლები, მედია საშუალებები და სხვა. ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, აშკარაა, რომ ამერიკული პროპაგანდა, რომელიც განხორციელებული იყო მეორე მსოფლიო ომის დროს, აღმოჩნდა გაცილებით ეფექტური, ვიდრე ვიეტნამის ომის დროს გამოყენებული პროპაგანდა. მიუხედავად იმისა, რომ ომის დროს მიმდინარე მოვლენები თავად წარმართავენ პროპაგანდის წარმოების გზას, მას მაინც აქვს უნარი, რომ მნიშვნელოვნად იქონიოს გავლენა საზოგადოებაზე. ერთ-ერთი კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ პროპაგანდა მეორე მსოფლიო ომის დროს ემსახურებოდა საზოგადოების მობილიზებას ტოტალური ომისთვის, მაშინ როდესაც პროპაგანდა ვიეტნამის ომის დროს მიმართული იყო კონფლიქტის მხარდაჭერისკენ. მეორე მსოფლიო ომის დროს პროპაგანდამ მოახერხა მიეღწია სასურველი მიზნისთვის, მართლაც იგი ხაზს უსვამდა თითოეული ინდივიდის აქტიურ ჩართულობას მიმდინარე ომში და სწორად გადასცემდა საზოგადოებას მნიშვნელოვან შეტყობინებებსა და აუცილებელ ინფორმაციას. თუმცა იგივე სიციხადე ვერ მოიძებნება ვიეტნამის ომის დროს. საზოგადოებისთვის ცნობილი გახდა, რომ დიდი განსხვავება იყო იმას შორის, თუ რა ინფორმაციას აწვდიდა აშშ-ის მთავრობა საზოგადოებას და რა ხდებოდა რეალურად ვიეტნამში. ამერიკისთვის უკვე გვიანი იყო ეზრუნა საზოგადოების უკმაყოფილებაზე. საბოლოოდ, მოსახლეობამ აიძულა ამერიკის მთავრობა, რომ ჯარები გამოეყვანა ვიეტნამიდან. ნათელია, რომ პროპაგანდამ ამ შემთხვევაშიც ითამაშა გარკვეული როლი.

საბოლოო ჯამში, ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ როდესაც მთავრობა ეფექტურად იყენებს პროპაგანდას, ის მოქმედებს, როგორც ძლიერი იარაღი, ხოლო როდესაც ის არ არის გამოყენებული სწორად, პროპაგანდის ძირითადი მიზანი შესაბამისად ვერ მიიღწევა. ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ სხვა ფაქტორები არ თამაშობენ მნიშვნელოვან როლს პოლიტიკური მიზნის მიღწევაში. თუმცა პოლიტიკურმა პროპაგანდამ შესაძლოა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს საზოგადოების აზრსა და ომის შედეგებზე. შესაბამისად, პოლიტიკური მიზნის ეფექტურად მიღწევაზე. ადამიანები ხშირად ვერ აფასებენ პროპაგანდის მნიშვნელობას ომის დროს. ისინი რეალურად ყურადღებას ამახვილებენ სამხედრო სტრატეგიებზე, იარაღზე და მთავრობის ლიდერებზე, ხოლო პროპაგანდას განიხილავენ, როგორც მეორეხარისხოვან ფაქტორს. საერთო ჯამში, საზოგადოებას არასდროს არ უნდა დარჩეს შეუფასებელი პროპაგანდის ძალა და მისი სწორად გამოყენება უნდა იყოს პრიორიტეტი, ვინაიდან სწორად შერჩეული პროპაგანდის ტაქტიკა სამხედრო გამარჯვების საწინდარია.

ლიტერატურა:

1. Lasswell, Harold D. The theory of Propaganda. The American Political science review. Vol. 30, No.3 (August). 1927.
2. Connelly M. and David Welch, eds. The Management of Perception: Propaganda, the Media and Warfare, 1900-2002. London: I. B. Tauris, 2003.
3. Cull, Nicholas J., David Culbert and David Welch. Propaganda and Mass Persuasion, 1500 to the Present. Santa Barbara, Calif.: ABC-Clio, 2003.
4. Horten, Gerd. Radio Goes to War: The Cultural Politics of Propaganda during World War II. Berkeley: University of California Press, 2002.
5. Lasswell, Harold D., Daniel Lerner, and Hans Speier, eds. Propaganda and Communication in World History. Vol. 1: The Symbolic Instrument in Early Times. Honolulu: University Press of Hawaii, 1979.

6. Chandler, Robert W. War of Ideas: The U.S. Propaganda Campaign in Vietnam. Boulder, CO: Westview, 1981.
7. Kodosky, Robert J. The Joint United States Public Affairs Office in Vietnam: The truth and consequences of American psychological operations. Ph.D. dissertation, Temple University, 2006.
8. Tucker, Douglas Byron. Preaching to the Choir: U.S. Government Propaganda Towards Its Own Citizens in Military Publications. Ph.D. dissertation, History, University of Southern California at Santa Cruz, 1983.
9. Welch, David. Germany. Propaganda and Total War, 1914-18: The Sins of Omission. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2000.

Nestan Jachvliani

The achievement of political purpose by means of propaganda: the US propagandistic policy during the World War II and the Vietnam War

Summary

Propaganda is the old form of communication, which is valid nowadays as well. Political purpose can be achieved not only by military means and weapons, but also with the effective use of propaganda. The propagandistic policy of the USA during the World War II and the Vietnam War is the obvious example of how it is possible to achieve a military victory if the propaganda is used effectively. Society should never leave underestimated the power of propaganda.

Нестан Джачвлиани

Достижения политической цели методами пропаганды: Пропагандистская политика США во время Второй мировой войны и войны во Вьетнаме

Резюме

Пропаганда - старая форма общения, которая также действует в настоящее время. Политическая цель может быть достигнута не только с помощью военных средств и оружия, а также с эффективным использованием пропаганды. Пропагандистская политика США во время Второй мировой войны и войны во Вьетнаме является очевидным примером того, как можно добиться военной победы, если пропаганда эффективно используется. Общество всегда должно оценивать силу пропаганды.

Ulkar Aliyeva
(Azerbaijan)

THE EUROPEANS STRUGGLE FOR AZERBAIJANI OIL

At the end of the XIX century and at the beginning of the XX century, the Russian Empire, especially Baku – city located on the shores of the Caspian Sea, were deemed as one of the main oil sources of the world. At the very beginning of the XX century, the city of Baku indeed surpassed Pennsylvania, and became the first city for oil industry in the world. The Nobel brothers - Rothschilds gained wealth and became very rich. The founder of the Nobel Prize Ludwig Nobel was known as the "Russian Rockefeller". Ludwig Nobel was the first to make tankers for the transportation of the oil from the Caspian Sea in the world. Shell Oil Company is also considered to be as one of the companies which was formed on the basis of Baku oil (1, 51).

In 1859, the first oil refinery plant was built in Baku. In 1867 the number of similar refinery plants has reached 15 (2).

In 1872, the commitment system that had become an obstacle in the way of development of the oil industry thereby impeding the flow of capital to the industry - was abolished, oily lands were divided into groups and were given to various capital owners by auction under the long term lease. While in 1873 the number of the companies operating in the city of Baku was 12, whereas their number reached 140 at the end of the century (3, 216).

Due to the rapid development of the oil industry and bringing a large amount of money following the abolition of the **obligatory land tax system (İltizam system)**, the efforts and interests shown so that to seize and capture the oil-bearing lands, have extremely been increased. The newspaper "Caucasus" highlighted and outlined this case as follows: "Currently, the population of Baku has got serious diseases of "oil", it just talks about oil, the rapidly growing oil industry indicates to the significant earnings made from oil business. Oil!.. Oil!... Oil!... If someone has got even some insignificant sums he tries to put his funds into the oil business. Many of them have presumed that maximum in two years they would become as Rothschild" (4, 222).

During the last quarter of XIX century there was a strong influx of French, Swedish, German and English capital into Baku oil industry (5, 218).

Yet in the first period of the flow of foreign capital into Baku oil industry, i.e. in 1875, the prominent Azerbaijani educator Hasan bey Zardabi wrote the following in the newspaper "Akinchi" about plundering the wealth of Azerbaijan by foreign capitalists: "We can clearly see a certain class of foreign people heading to our country who went back enriched. If you asked a French merchant what kind of wealth in this or other cities of our country can be found, the Frenchman would answer you in such a correct and accurate manner, relying on scientific principles available to him, that the fact that he is so knowledgeable in this matter would really surprise you" (4, 222).

In 1879 the Nobel brothers founded in Baku a joint-stock company known as the "Nobel brothers association", which soon turned into one of the biggest oil industry companies of the world. In 80-ies the French capital investment starts to flow to the city of Baku. It was being represented by a Paris banker Rothschild. In 1885 the Caspian and Black seas oil industry and trade society ownership were seized by him and later on he started actively to subjugate and monopolize the sales of Baku oil. But the representatives of the British capital began to appear in Baku at the end of the 90s (5, 218).

The "Nobel brothers company" was controlling 98% of the Russian oil within the period of between the end of XIX century and the beginning of XX century (6, 129). In the mid 70s of the XIX century, the Nobel brothers purchased oil-bearing lands and a couple of small kerosene plants in Baku. They started to make a huge wealth at the expense of rich oil resources laid on the

territory of Absheron peninsula. By the end of the century the "Nobel brothers association" had reached the maximum share of the Russian oil exports, oil production of the association was equal to 9 % of world oil production (7, 53).

All the measures taken place have contributed to the rapid development of the oil industry in Baku. Between the period of 1870 - 1880, oil extraction and production increased by 10 times. At the end of the century, about 500 million goods of oil had been extracted in Baku oil industry and oil production had exceeded the level of oil production in the USA. In the first year of the XX century more oil was produced, it was about 667 million cubic (3, 217).

Among the oil products transported from Baku to Russia along with the kerosene which was the main product, there were also gasoline, lubricants and others. This, in turn, caused the withdrawal of American white oil to the Russian market. Baku light oil had been exporting not only to Russia but also to other overseas foreign countries - such as China, India, Indo - China and Australia. In 1897 in order to increase the exports of white oil products and to facilitate their transportation, the construction of another white oil pipeline has begun between Baku and Batumi. Construction of the pipeline was completed in 10 years. The construction of the white oil pipeline has significantly increased oil exports (ibid). The 833 km length pipeline with a 200mm diameter of pipes had a carrying capacity of 900 tons of oil per year (2).

In general, the most pressing issues in 1880-1890 were the construction of the oil pipeline between Baku oil plants and the Black city, the realization of which have been done by the most active companies of that time such as the "Nobel brothers", "H. Z. Tagiyev" and "Baku oil society". In 1877 the first oil pipeline in Russian between Sabunchu oil fields and the Black city oil plants has been completed. In 1890 about 25 lines of 286 km long oil pipelines have been constructed which have the capacity to pump 1,5 million pood of oil per day from oil fields to oil plants of Baku region (6, 53).

In 1895 - 1898 the 8 British oil companies have been founded in the Caucasus oil industry 6 of which had been operating in Baku region. In 1897, the British have purchased the oil fields and oil processing plant belonging to six local companies at the amount of 12256 thousand manats (5, 219).

Foreign companies achieved legendary profits by exploiting the rich oil reserves of Azerbaijan. In a short time, they managed to return back the amount of capital spent for purchasing of the oil industry enterprises. Foreign investors were engaged in the oil production business without thinking about its future (4, 219-220). Their only interest was to make a profit by selling off the oil at the highest price as much as they can. They were not interested neither in the development of the oil industry nor in the use of any innovations for oil industry.

Major capital investments made into the oil production industry of Azerbaijan enabled the establishment of industrial-technical revolution. Since 1870, the drilling of oil wells began to be implemented by the method of pulsing of wells. The number of new wells drilled with the drilling method instead of old oil wells in started to rapidly increase. While the number of such drilled wells was equal to 9 in 1873, whereas their number increased and reached to 251 in 1879, and to 1710 in 1900 respectively (5, 220).

Thus, exploitation of oil resources and the low cost of labor forces have been providing the great revenue expectations of industrialists. While the initial capital of the Nobel brothers company was equal to 3 million manats (the currency of Azerbaijan), whereas, this capital had reached 15 million in 1883 (5, 223).

In Europe, the main rival of the "Standard Oil" company was "Nobel brothers" company and the "Caspian - Black sea society of Rothschilds and Rothschilds and Mantashov's companies in the Far East. The Russian white oil industry had seriously been competing with American oil industry in British oil market. Nobel had been retaining the white oil exports to Britain. In 1883, he founded the society of German - Russian oil export. This society had oil transportation tankers and oil storage facilities at its disposal of the. In 1897 Rothschild laid the foundation of the new trading

called English - Caucasian company which was engaged in selling of the Russian oil (5, 226).

One of the important markets for selling of Baku white oil was also Germany. This was a market where the position of Baku oil started to prosper. The amount of white oil exported from Baku to Germany in 1889 - 1903, Germany had caused to increase the total amount of imported oil in Germany from 8,9% up to 18,2%. The white oil processing plant founded by Rothschild in Austria was presupposed to process up to million pounds of oil annually (ibid).

Baku oil had the best-selling market in the Middle East as well. It consisted mainly of India, China, Indo-China, Australia, Japan and other countries. In 1886 the oil of Baku was first exported to India. Later, this oil was delivered to China and to other countries and it started successfully to compete with American oil (ibid).

In the early 1890-ies the rapidly increasing oil production, that left significantly behind other areas of industry development, caused the market to be filled with excessive amount of oil products. The oil industry overwhelmed with the crisis of abundance and this caused extreme reduction of price (5, p. 226). The numbers of offers had increased due to the abundance of products, but demand remained almost unchanged, for just this reason, prices began consequently to fall.

In 1910 that communist Stephan Shaumyan acknowledged that "The oil industry crisis is sustained by the sole buyers and exporters - by Nobel and Rothschild. The oil industry was actually monopolized by these two companies and they did whatever they wanted within the oil industry" (7, 54).

In early 1900, "Nobel brothers" company signed a contract with the Rothschild "Oil" company ("Nobmazut"). Either of these companies had taken over monopoly on the sale of oil products and pursued mutually agreed trade policy in order to gain the highest profit in domestic markets. In 1900, they accounted for 21% of oil production and 40% of oil export. In 1901, 57 % of the oil exported to the Russian internal provinces through the Caspian sea belonged to the Nobel and Rothschild companies, 43,5% of heavy fuel oil and 67,5% of lubricating oils belonged to the Nobel and Rothschild companies as well (8, 26-27).

As seen from the figures, starting from 1900, the duopoly began to dominate in the oil industry. Therefore both the "Nobel brothers" union and "Mazut" association were taking themselves very freely, and were doing whatever they wanted in this section of the industry. As a result, even though they managed to gain the highest profits, they caused a huge material and moral damage to Baku.

In 1900 they agreed upon establishing of the company "Consolidated petroleum and K^o" which was expected to run all their business. Very soon, the company signed a contract with Rockefeller which envisaged dividing the British oil market. According to this contract Rockefeller should have provided 60% oil and Russia had to provide the remaining - 40% of to the British market (8, 26-27).

Yet at the end of the XIX and at the beginning of the XX centuries Baku oil industry attracted attention of the king of American petroleum - Rockefeller and his "Standard Oil" company. But the rate of American capital share in the oil industry of Azerbaijan was extremely weak. American capital was represented in Azerbaijan with "Vacuum Oil & Co" - a company specializing in lubricant production. This basic capital of the company is 2.4 million rubles, 1.2 million of which was accounted for the US, but in the early XX century, the flow of large American capital owners of American society into Baku oil fields had increased significantly (9, 214-215).

American monopolies did not want to contribute to successful development of relations in the oil industry of Azerbaijan; on the contrary, they aimed to slow down oil exports to international markets, which was the most dangerous rival of the "Standard oil" company. According to the American oil kings advisor in Baku, in order to keep up an American oil monopoly - "Standard oil" company and with the aim not to be accused of intentionally reducing of oil export from Baku, these companies signed an agreement and worked with the Nobel and Rothschild companies (9, 214).

In order to neutralize their rivals, Nobel and Rothschild established strong ties with "Standart

oil və K^o of America and British - Dutch "Shell" trust company, respectively. Establishing the union with Nobel was much more important for Rockefeller. In 1902, the contracts that initially were signed between all branches of "Standart oil və K^o" in Europe and Nobel that came to expiration status, then was extended for five more years. The agreement was made between Nobel and Rockefeller in respect to divide "the spheres of influence" in Germany (8, 28).

During the years of crisis the capital inflows to Baku significantly fell down. But the position of the capital influx had still remained very strong. Thus, in 1902, the amount of foreign capital invested in the oil industry of Azerbaijan amounted to 30 percent of the total capital investment (8, 29).

The main reason for the increase of export prices was the fact that though it had not reached the level of 1900, but the prices were still increasing. But revenues obtained from the export of oil and oil products producers, were not sufficient for Baku oil producers, because due to not unification of small and medium-sized enterprises, they were forced to hand over their products to large companies. The "Nobel brothers" association, "Caspian - Black Sea Company", "Caspian Company" and other powerful firms that were able to keep up oil production in their oil plants and that had extensive oil storage tanks, were purchasing the oil at low prices from oil industrialists that could not afford to keep their oil products. A British consul from Baku wrote that "Those companies managed to gain the highest profits that controlled the sale of liquefied gas and kerosene in Russia (8, 26).

Foreign entrepreneurs were using different means, so that to displace the local owners of small oil industry and to keep them under their dependence. As an example, Rothschild entrepreneur can be specified. He was lending money to small businesses and was imposing such leasing terms that the borrowers found themselves eventually in dependent status from Rothschild. As the small businesses often could not afford to pay their debts on time further interest was being added to the amount of debt and thus the amount of debt was eventually increased. This way forced the owners of the small oil industry business to repay the debts by selling the oil fields and plants owned by them at any price. As a result, the owners of small oil industry were totally undergoing bankruptcy, in the best case; they were forced to leave Baku (5, 221).

The British capital held a remarkable place in the total amount of the share capital invested in Azerbaijan oil industry. In 1903 12 British enterprises with the total capital of 60 million rubles were functioning in Baku region in 1903 (8, 29).

Despite the crisis situation, the oil industry enterprises could still function with the profit. "Nobel brothers" company, "Caspian - Black sea association", the "Baku oil society", Russian "Oil" companies could obtain 20-37% of revenues. Oil companies were obtaining such huge oil revenues by increasing the production and use of oily lands and were escaping without involving additional costs for technical improvement. And this had caused the reduction of the labor productivity in the oil industry (citation taken: 8, p. 30).

This reduction caused falling down the role of Russian shared capital. If in 1901 the Russian share in the world oil production was 51%, USA - 43%, whereas in 1910 the share of Russia was reduced to 22%, and the USA share rose up to 62% (8, 33).

Yet at the beginning of the XX century, western experts believed that there were sufficient oil resources in Baku which were capable to provide the heating and power energy of the entire world (10, 331).

The monopolist "Nobmazut" union managed to take a dominant position in the oil market of the country in a short time. This was promoted by subjugation of oil and lubricant production under its monopoly. In 1909 around 50 and 40% of all the oil produced in the wholesale section in suburban areas of Baku was accounted for the "Nobel brothers company" and the "Oil" company respectively, and 10% was carried out by the remaining oil enterprises (9, 171).

Having monopolized oil production, "Nobmazut" company began to monopolize white oil production industry. By the end of 1907, the association managed to gather 75 % of the domestic

market sales of kerosene in Russian Empire. As a result of smart operative actions implemented by E. Nobel and Rothschild in 1909 the share of "Nobmazut" union for all wholesale of the oil refining in Baku reached 90%, the share of other companies was amounted only 10%. "Nobmazut" association had strong oil fleet. For example, in 1913 year 72 out of 160 oil transportation rail barges in Volga River belonged to this union and 46 of them belonged to "Nobel brothers" company and 26 barges belonged to "Mazut" association (6, 147-148).

In 1910, the share of the three most powerful financial industry associations "Oil", "Shell" and "Nobel brothers" in the Russian oil production market remained at a high level. During the time of the First World War the 86% of the entire share capital - were accounted for this association. Almost all of the major oil processing and refinery plants producing kerosene and mazut (black oil) and 12 out of 15 of the biggest Caucasus pipeline was at disposal of this association. This in turn enabled to control 90% of the industry oil distributed to plants and sea ports and $\frac{3}{4}$ th of sales of oil products. If in 1913 the joint oil production of these three groups was accounted for 60,2 % of Russian oil production, in 1914 it was 64, 1 %, in 1915 - 63, 5 % and in 1916 it was about 65 %. But this fact cannot be denied that the rest companies were not included into the specified associations - joint stock companies, were accounted for 14% of the entire share capital, fulfilling about 40% of all oil production (9, 174-175).

Oil production, its processing, transportation, oil trade affairs were mainly gathered in the hands of a few large monopoly associations. In 1914 about 60.7% of oil production in Russia - accounted for Baku oil industry where 66% of kerosene and nearly this much of mazut production accounted for the three monopolies - "Russian General Petroleum Corporation" ("Oil"), "Nobel Brothers Company" and "Shell" oil companies. The dominant authorities were regulated by foreign capital (11, 18).

In this period, the Azerbaijani oil industry experienced difficulties in terms materials and equipment. Despite the cessation of oil exports from Russia during the war, domestic oil demand could not be covered. It should also be noted that in 1917 about 93,7 million pood of oil was reserved in Baku. This oil was not transported to the central provinces of Russia due to the transport inaptitude. While in 1916 about 408 million pood of oil products was transported from Baku, whereas 348 million pood of oil was delivered in 1917 (ibid). Although the world was in a great need for oil but the Vice versa processes took place in Baku. It was unable to convey the extracted oil to its customers. The oil for which the entire world was struggling for - had become an unnecessary waste in Baku.

In early 1917, the Germans already realized that the primary means that could change the course of the war, was oil. The Germans began to look for ways to Baku oil. The first step in this way was the Brest-Litovsk agreement signed in March 1918. According to this agreement the military conflict between the Russians and the Germans had stopped. By that time, the Turks already started to arrive in Baku. They feared that the success of their partners would lead to destruction of oil sectors. Germany promised that in case if the Russians buy the oil from them the Germans would prevent the invasion of Turks (12, 202).

Lenin answered to this offer and said: "Of course, we are happy to do this". Then one of the leaders of Bolsheviks - Joseph Stalin via a telegraph sent a relevant decree to Baku commune - the Baku city administration. However, the local Bolsheviks disagreed with this decision. Their response was as follows: "We would never give back the oil that we produced to German invaders neither regardless the fact that we win or lost". Meanwhile, the Turks were attempting to seize Baku oil and were away from fulfilling the Germans intentions (12, 202).

The victory of Britain in the First World War proved the importance of natural resources, in particular the great importance of oil. It became completely clear that any country wishing to achieve ideological, cultural and economic growth should possess the resources and of course the oil was of great importance amongst these resources (2).

In 1917 the foreign capital continued to dominate in Baku oil industry. The 60% of the total oil production in Russia was accounted for 10 international finance groups involved into the oil sector. These financial groups managed to concentrate 75 % of the oil trade in the domestic market of Russia. In 1917, 257.9 million manats of foreign capital was invested into the Russian oil industry of which, 67% - came from English, 19.9% - from French, 5.5% - from German, 4.1% - came from the Netherlands and from other capitals. Three large groups of monopolists - "Oil", Nobel brothers and "Shell" oil were completely dominating in the oil industry (11, 63).

In May 1918, the Russians took a number of measures under the guise name of "Educative measures" with the aim to falsely call certain group of people thieves, speculators and began to administer these measures against this group of people. For example, in order to increase the resistance of the hostile bourgeois, the emergency committee allegedly assuming to struggle against Counterrevolution. In May and June of 1918, Lesner, who was a board member of the Nobel Brothers company, and Landau, who was a head of the Caspian - Black Sea Company, were arrested and deported. (11, 146-147).

Later, the British "Times" newspaper wrote about their arrival in 1918 in a manner as if to acknowledge the fact that "We had come to capture Baku oil fields" (8, 346).

With the aim to occupy Baku the British government sent General Lionel Dunsterville to Baku. The main purpose of the British general was to seizure a power in the Caucasus, and at the same time to invade the Caspian Sea and occupy Baku. In his memoirs Dunsterville wrote that the occupation of Baku would enable them to close the doors of Central Asia and, on the other hand, to close access to oil reserves for their enemies (13, 3, 60).

The seizure of oil resources regions took a special place in the German government plans that were in urgent need for fuel and other petroleum products. General Ludendorff believed that, occupation of the Caucasus would enable them to create the economic blockade and economically strengthen Germany as well as establish confidence in victory. In July 1918, Ludendorff in his speech during the confidential meeting held in Spa, Belgium, noted that the oil issue is of great significance for solving strategic problems of Germany and for this reason occupation of Baku was very important (8, 346-347).

In those days Mammad Amin Rasulzade (only president of the Democratic Republic of Azerbaijan (ADR) (1918-1920)) wrote to Mammad Hasan Hajinski (Minister for Foreign Affairs of ADR) that Germany and Turkey were using different approaches to the issue of Baku. Fearing of the fact that oil fields could be destroyed by the Bolsheviks, the Germans tended to agree with them to conclude an agreement on the purchase of oil. He further noted that there were differences between Turkey and Germany parties on issues related to the Caucasus (8, 348).

Very soon in order to achieve their goals the British who were trying to control the oil industry established the British Oil Control. The chairman of the British "Bibi-heybat" oil company Herbert Allen said in December of 1918 in London that "Russian oil industry duly organized and generously funded under the leadership of Britain can be a valuable source of income for the British empire" (8, 372). Over those years, the British had taken millions of pounds from Baku. On the other hand, the tyranny of the British in Baku had no limits. The British were behaving in Baku very freely and were not paying any taxes. On the other hand, they could have interfered with the government bodies and established a number of new institutions and decreed new orders.

Literature:

1. The Quest, Energy, Security, and the remaking of the modern world. Penguin books.
2. The victory would be impossible without the Baku Oil, devoted to 60th anniversary of the Great Victory.
3. Azerbaijan history reflected from most ancient times up to the beginning of the XX century,

Baku, Science, 1993.

4. Ilham Aliyev, Akif Muradverdiyev, The oil of Azerbaijan in the world policy. The First book. Azerbaijan publishing house, Baku, 1997.
5. Azerbaijan history in 3 volumes, II Volume, the publishing house of the Academy of Sciences of Azerbaijan SSR, Baku, 1964.
6. M. F. Mirbabayev brief history of Azerbaijani oil, Baku, The book was published in the Centralized Press Office of SOCAR.
7. Ch. A. Sultanov, the Interrupted flight. Second attempt. Sabah publishing house, Baku, 1997.
8. Azerbaijan history, 1900 - 1920, and in seven volumes, the volume V, Baku, Science, 2008.
9. Ilham Aliyev, Akif Muradverdiyev, oil of Azerbaijan in the world policy. The Second book. Azerbaijan publishing house, Baku, 1997.
10. Peter Hopkirk, On the secret service east of Constantinople, The Plot to bring down to the British Empire, published by John Murray, London, 2006.
11. Azerbaijan history, in three volumes, the volume I, "Science" Publishing House, Baku, 1973.
12. Daniel Yergin, Production: A world history of struggle for oil, money and the power. "Alpina Publisher". Moscow, 2012.
13. The General – Major Dunsterville, the British Imperialism in Baku and Persia 1917-1918 (memoirs), The publishing house – "The Soviet Kafkaz". Tiflis, 1925.

ულკარ ალიევა
ევროპელების ბრძოლა აზერბაიჯანული ნავთობისთვის
რეზიუმე

სტატიაში საუბარია მმართველი მონოპოლისტების კავშირის განზრახვაზე ნავთობისგან მაქსიმალური მოგება მიიღონ; ასევე აღნიშნულია, რომ ისინი დაინტერესებული არ იყვნენ რაიმე სახის ეკოლოგიური, ეკონომიკური და მორალური პრობლემების გადაჭრით. სინამდვილეში კი შესაძლებელი იყო პოზიტიური შედეგების მიღწევა როგორც ეკონომიკური და სოციალური სიტუაციის, ისე მოსახლეობის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად მატერიალური რესურსების გამოყოფით. მოკლე დროში აზერბაიჯანს შეეძლო გამსდარიყო ევროპის ერთ-ერთი განვითარებული და მდიდარი ქვეყანა. სამწუხაროდ, აქ ნახსენები არც ერთი პოზიტიური მომენტი არ იქნა რეალიზებული.

Улькер Алиева
Борьба европейцев за азербайджанскую нефть
Резюме

Статья повествует о намерениях союзов правящих монополистов к получению максимальной прибыли от нефти. Также автор особо отмечает, что они абсолютно не были заинтересованы в разрешении каких-либо экологических, экономических и моральных проблем. В действительности же, можно было бы добиться позитивных результатов при условии выделения материальных средств и вложений как на улучшение экономической и социальной ситуации в Азербайджане, так и на улучшение благосостояния населения.

За короткое время Азербайджан мог бы стать одной из развитых и богатых стран Европы. К сожалению, ни один из этих позитивных моментов не был реализован.

Сура Гусейнова
(Азербайджан)

РОЛЬ ЕВРОСОЮЗА В АРХИТЕКТУРЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Вызовы современной международной политики, соперничающие модели и сценарии развития мирового политического процесса требуют от Азербайджана оперативной и адекватной реакции на разнообразные тенденции внешнего политического пространства. Общенациональный лидер Гейдар Алиев, определив основные принципы и направления внешнеполитического курса суверенного азербайджанского государства, четко указал, что «одной из основных задач, стоящих перед нашей страной, является проведение умной, выверенной внешней политики, способной защитить позиции Азербайджана на мировой арене. Наша внешняя политика, в первую очередь, должна обеспечивать государственную независимость Азербайджана» (1).

Выступая суверенным и самодостаточным субъектом международных отношений, Азербайджан взвешенно относится к развитию сотрудничества с Европейским Союзом, постоянно наращивая потенциал эффективных взаимосвязей в политической, экономической и культурной сферах. Президент Ильхам Алиев, высоко оценивая успешное сотрудничество между Азербайджаном и Европейским Союзом, отмечает широкие возможности для дальнейшего укрепления партнерских связей между нашей страной и ЕС в различных областях. Значимость нашей страны в стратегических планах Европейского Союза признается европейским политическим истеблишментом: «Азербайджан – очень важный партнер для нас. Мы наладили надежное сотрудничество в энергетической сфере. Руководствуясь этим, мы взяли курс на долгосрочное сотрудничество, основанное на демократии и общих ценностях, в частности, на правах и фундаментальных свободах человека» (1).

По своему культурному и историческому наследию, по направленности внешнеэкономической деятельности и четким демократическим устремлениям, Азербайджан имеет все основания стать одним из важнейших акторов в системе европейской безопасности. «Европейский Союз,- отмечает председатель Политической группы европейских консерваторов и реформаторов Европарламента М. Калланан,- заинтересован в расширении сотрудничества с Азербайджаном, занимающим благоприятное стратегическое положение» (4).

Проводя прагматичную внешнюю политику, Азербайджанская Республика стремится к укреплению взаимовыгодного сотрудничества с Европейским Союзом, рассчитывая на более активном участии ЕС в справедливом разрешении армяно-азербайджанского Нагорно-Карабахского конфликта. Обозначенный аспект актуализирует проблематику данного исследования в связи с тем, что именно Азербайджан, являющийся единственным на постсоветском пространстве членом Движения неприсоединения, рассматривает Европейский Союз в качестве самостоятельного игрока на мировой арене, не манипулируя «противовесом ЕС роли и месту США в глобальной политике», как, например, члены Евразийского союза. Напротив, осознавая проблемы и внутренние противоречия этой европейской организации, Азербайджан выступает за широкий формат и успешное развитие отношений с ЕС, поддерживая его стремления преодолеть одностороннюю зависимость от США, утвердить свою самостоятельную роль в глобальной политике, продемонстрировать способность стать реальным полюсом силы в традиционном понимании Realpolitik. Азербайджан объективно вправе продвигать свою позицию в формировании новой архитектуры европейской безопасности, которая должна включать интересы нашей страны в качестве элемента общей внешней политики Европейского Союза. Таким образом, предмет

диссертационного исследования выступает не только в качестве актуальной проблемы теории европейской безопасности, но и в сугубо практическом плане позволяет проанализировать и сделать выводы по проблеме сближения стратегических действий Европейского Союза и Азербайджана в укреплении европейской безопасности.

Процесс формирования и укрепления военно-политической идентичности и стратегической культуры Европейского Союза в глобальной безопасности привлекает к исследованию этого политического феномена усилия европейских и американских ученых. В интересующем нас ракурсе особое внимание европейских аналитиков сосредотачивается на проблемах усиления оборонной составляющей и политики безопасности ЕС через развитие Западноевропейского Союза как военно-политической опоры Евросоюза и ослабление тенденций натоцентризма в новой архитектуре европейской безопасности.

Мы поддерживаем точку зрения ряда западных исследователей, считающих, что роль ЕС в формировании архитектуры европейской безопасности надо рассматривать с признания за этой структурой статуса глобального игрока, несмотря на то, что стратегическая культура и интегрированная субъектность Европейского Союза, как убедительно доказывают аналитики, пока не имеет законченной формы.

Роль Евросоюза в архитектуре европейской безопасности вследствие его расширений получает неоднозначную оценку европейских аналитиков. Исследователи-евроскептики убеждены, что слабо конструированная архитектура европейской безопасности размывается вновь принятыми странами. Однако значительная часть европейских политиков и исследователей рассматривает вхождение в ЕС новых членов как победу демократических принципов и либеральных ценностей, которые на фоне расширения НАТО стали действенным фактором усиления роли ЕС в новой архитектуре европейской безопасности.

В политической науке США так же не прослеживается единая концепция по роли ЕС в формировании новой архитектуры европейской безопасности, постоянно дискутируют представители двух направлений, которые можно определить как «мощь США и рыхлость Европы» и «некомфортный для ЕС гегемонизм США». В середине 90-х З. Бжезинский обосновал гегемонизм США в архитектуре безопасности «слабостью Европы», в начале 2000-х эту проблематику развил политолог Р. Кейган. Представители второго направления анализируют явные тенденции к росту влияния Европейского Союза в глобальной политике в целом, и новой архитектуре европейской безопасности. Американский политолог Р. Рейд объясняет тенденцию значительного усиления роли ЕС в архитектуре безопасности тем, что «лидеры и народы Европейского Союза твердо намерены изменить мир, в котором доминируют американцы».

Среди исследователей постсоветского пространства следует выделить труды Борко Ю. и Буториной О., Ковалева А., Потемкиной О., Юрьевой Т., Яжборовская в которых анализируются опыт, направления, сложности и специфика политики Европейского Союза в обеспечении безопасности европейского региона. Для российских исследований характерны две тенденции, с которыми мы не можем согласиться. Во-первых, оценивать роль Евросоюза в формировании европейской безопасности как стремление противопоставить европейское единство американскому гегемонизму. Во-вторых, рассматривать новую архитектуру европейской безопасности в парадигмах, предложенных В. Путиным. Российские политологи традиционно придерживаются цивилизационного подхода, постулирующего общность исторического процесса и христианской культуры, в совокупности противодействующих американизации европейской архитектуры безопасности. В результате такого подхода постулируются расхождения между США и ЕС, выступающего за сближение Европы с Россией. Однако украинские события, повлекшие одновременные санкции США и ЕС, показали ошибочность прогноза российских аналитиков. Особое внимание российских исследователей привлекает процесс партнерства Азербайджана и ЕС.

В азербайджанской политической литературе проблема новой архитектуры европейской безопасности еще не была предметом специального научного поиска. В плане исследования факторов, определяющих стратегическое партнерство Азербайджана и Евросоюза, следует, прежде всего, назвать основополагающий труд Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева «Каспийская нефть Азербайджана» (10). Важным источником для анализа отношений Азербайджана и Евросоюза стал изданный Фондом Гейдара Алиева сборник, посвященный пятнадцатилетию установления партнерских отношений нашей страны с ЕС.

Проблематика различных аспектов партнерства Азербайджана и ЕС в контексте геостратегических концепций этих суверенных акторов глобальной политики анализируется в трудах А. Гасанова. Отдельные сюжеты становления и развития отношений Азербайджана и Евросоюза проанализированы в исследованиях А. Аббасбели, М. Гасымова, Р. Мустафаева и др. Взаимодействие факторов, благоприятствующих вовлечению Азербайджана в сферу интересов ЕС, представлены в монографии Х. Гусейновой. Геополитическая стратегия Азербайджана в отношении ЕС, механизм программы «Восточное соседство» рассмотрены в диссертационных работах, защищенных азербайджанскими исследователями за рубежом. Ряд исследователей анализирует проблему взаимоотношений Азербайджана и Евросоюза в архитектуре энергетической безопасности Европы и возможностей справедливого урегулирования Нагорно-Карабахского конфликта. Недостаточно исследованными в литературе остаются вопросы, порожденные современным этапом развития новой архитектуры европейской безопасности и ролью Европейского Союза в ее реальном осуществлении. Малоизучены приоритеты геополитических интересов и последствия для Азербайджана реализации принципов новой архитектуры европейской безопасности.

Литература:

1. Ильхам А. Более высокая форма сотрудничества, чем ассоциация. Интервью в Давосе. 24.01. 2014. <http://ru.president.az/>
2. Ильхам А. Интервью азербайджанским журналистам в Стамбуле. 8.06.2010. <http://ru.president.az/news/interviews?page=2>
3. Алиева М. Азербайджан обеспечил свою энергетическую безопасность и вносит вклад в энергетическую безопасность стран-партнеров. Газ. Эхо. 17.сентября 2011.
4. Безопасная Европа в мире, который должен стать лучше. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIRU.pdf>.
5. Возможность ЕС использовать энергетический потенциал каспийско-кавказского региона <http://novosti.az/expert/20130821/299267024.html>
6. Гасанов Али. Современные Международные отношения и внешняя политика Азербайджана. Баку. 2007.
7. Гранперьею Катрин. Евразия: Перспективы и геополитические вопросы l'Harmattan. Paris. 2012.
8. Глава МИД Армении предложил разработать Договор о европейской безопасности», 29/06/2009. <http://www.armtown.com/news/ru/pan/2009062>
9. Договор о Европейской безопасности: импульс к развитию отношений России и Европы <http://rush.selyam.net/docs/300/index-62491.html?page=34>
10. Европейская Стратегия Безопасности - Безопасная Европа в лучшем мире. Люксембург: Бюро официальных публикаций Европейских Сообществ, 2009 г.
11. Энергетическая безопасность ЕС - новые подходы. <http://www.ensec.org/collective-energy-security-a-new-approach> Dateofaccess: 09.01.2014

12. Реконструкция Европы: конкуренция, безопасность, экспансия. 2010. М. Институт посткризисного мира.
13. Саргсян поддержал инициативу Медведева по Договору о евробезопасности, 20/08/2010. <http://ria.ru/politics/20100820/267212257>
14. Слуцкий Леонид. Присоединяться к Таможенному Союзу или нет – выбор Ильхама Алиева //www.vesti.az/news/191172
15. Турсунов К.В. Региональная энергетическая безопасность. Механизмы реализации на примере Европейского союза. // Экономика и управление/ под. ред. А.Е. Карлика. СПб.: Изд-во СПбГ УЭФ. 2011.
16. Шерр Джеймс. Угроза энергетической безопасности, долгожданный ответ Евросоюзу. http://gazeta.zn.ua/ARCHIVE/ugroza_energeticheskoy_
17. Energy Security. Draft General Report. Rapporteur Jos van Gennip (Netherlands). NATO Parliamentary Assembly, Doc. 064 ESC 06 E. April 4, 2006.
18. High-Level Planning Group . <http://www.osce.org/hlpg>
19. Haas Marcel de Geostrategy in the South Caucasus; Power play and energy security of states and organisations. Clingendael Institute, P.O. Box 93080, 2509 AB The Hague, The Netherlands 2006.
20. Inglehart Ronald, Welzel Christian, Modernization, Cultural Change, and Democracy The Human Development Sequence 2005 Cambridge University Press New York.
21. Presidency Conclusions, Brussels European Council, 23/24 March, 2006. 7775/1/06,REV <http://www.consilium.europa.eu/ue/en/ec/89013>.
22. To speak with the same voice. Communication Green Paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, COM (2006) 105 final of 08.03.2006. http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_
23. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. <http://eur-lex.europa.eu/> Date of access: 19.01.2014.
24. Shaffe Brenda... The gas policy after events in Ukraine. Azerbaijan, Shah Deniz, and Europe's Newest Energy Partner Foreign Affairs. December 17.2013. <http://www.foreignaffairs.com/-articles/140569/brenda-shaffer>

სურა ჰუსეინოვა
ევროკავშირის როლი ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურაში
რეზიუმე

ხანგრძლივი, კონსტრუქციული და ერთობლივად ხელსაყრელი ურთიერთობები ევროკავშირსა და ენერგორესურსების გარე მიმწოდებლებს შორის არის ყველაზე მნიშვნელოვანი ევროპული უსაფრთხოებისათვის და, შესაბამისად, ევროკავშირისა და აზერბაიჯანის შერწყმა წარმოადგენს განვითარების ერთადერთ გზას გლობალიზებულ სამყაროში. ზოგადად, მიგვაჩნია, რომ ურთიერთობა ევროკავშირსა და აზერბაიჯანს შორის ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის სფეროში შესაძლოა უფრო აქტიური ყოფილიყო, თუ ორივე მხარე გამოავლენდა რთულ საკითხებზე კომპრომისის პოზიციას უნარს.

Sura Huseynova
The role of the EU in the European Security architecture
Summary

The long-term, constructive and mutually beneficial relations of the EU with external suppliers of energy conservation is the most important destination for the European Security, and respectively convergence between the EU and Azerbaijan seems the only option for the developments in the globalized world. In general, we consider that the dynamics of interaction between the EU and Azerbaijan in the field of European security architecture could be more active, if only both sides have repeatedly demonstrated the ability to find compromises on difficult issues.

ამზა ჩარგაზია, ნესტან ჯაჭვლიანი
(საქართველო)

სიმღერის ტექსტი, როგორც პოლიტიკური გზავნილი

პოლიტიკა – ეს არის პოლიტიკური ერთობის მართვის ხელოვნება ან მეცნიერება, რომელიც მოიცავს ერის, როგორც ერთობის, ადმინისტრირებას და ქვეყნის-საშინაო-საგარეო საქმეების კონტროლს (1). თუკი ამ განმარტებას გავიზიარებთ, მივხვდებით, რომ პოლიტიკა გავლენას ახდენს სახელმწიფოს ყველა სფეროზე, პროცესთა უმრავლესობაზე. გამონაკლისს არ წარმოადგენს არც ხელოვნება. თუკი გავიხსენებთ ჩვენი ქვეყნის, საქართველოს, წარსულს, აუცილებლად წარმოგვიდგება XX საუკუნეში საბჭოთა კავშირის იდეოლოგიის – კომუნიზმის, სოციალიზმის გავლენა ყოველდღიურობაზე. ამას თან ერთვის წნეხი, რომელიც იდეოლოგიის დამცველ-გამავრცელებლებისგან იგრძნობა.

აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა კავშირი არ ყოფილა ერთადერთი ქვეყანა, სადაც ხელოვნება პოლიტიკური განწყობის გამოხატვის საშუალება იყო. თუ გავიხსენებთ მექსიკელ ფერმწერ ფრიდა კალოს და მის მეუღლეს, დიეგო რივერას, ისინიც მონუსხულნი იყვნენ სოციალიზმის იდეითა და თავად სტალინით. ისინი, როგორც ფერმწერები, ხატავდნენ ამ თემაზე. ფრიდას ცნობილი ფოტო, სადაც მას კომუნიზმის ნიშანი – ნამგალი და ურო – აქვს დახატული საკუთარ ტანზე შემოკრულ თაბაშირზე, თვალნათლივ მეტყველებს ზემოთ ნახსენებ გავლენაზე. კაპიტალისტურ ქვეყნებში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ იმძლავრა სოციალიზმის პოპულარობამ, მაგრამ უკვე 60-იანი წლებიდან იგრძნობა შესუსტება.

მხატვრობა არ იყო ერთადერთი სფერო, რომელიც პოლიტიკური მიკუთვნებულობის ან სიმპათიის გამოხატვის წყაროდ იქცა. მუსიკა, სიმღერები (გარდა ჰიმნებისა) იქმნებოდა გაქილიკებისა და მხილების მიზნით. მაგალითად, დიდ ბრიტანეთში პანკ-როკის მიმართულების ერთ-ერთმა დამაარსებელმა როკ-ჯგუფმა, The Sex Pistols-მა, 1977 წელს გამოუშვა სინგლი “Anarchy in the UK”. მოცემული სიმღერის შესახებ ქვემოთ დაწვრილებით იქნება საუბარი.

მუსიკა და სიმღერის ტექსტები, როგორც პოლიტიკური გზავნილის გადაცემის არაორდინალური და ეფექტური საშუალება, ყოველთვის აქტიურად გამოიყენებოდა. განხილული სამი კომპოზიცია დროის თვალსაზრისით მოიცავს „ცივი ომის“ ბოლო პერიოდს (XX ს.-ის 70-იანი წლებიდან), მის დასასრულსა და თანამედროვე ეპოქას. განიხილება კაპიტალისტურ ქვეყნებში არსებული დამოკიდებულება პოლიტიკური ლიდერებისადმი, რომელიც ზოგჯერ ხისტად, ზოგჯერ კი მსუბუქად გამოიხატებოდა.

The Sex Pistols – Anarchy in the UK

მოცემული სიმღერის სათაური ითარგმნება, როგორც „ანარქია გაერთიანებულ სამეფოში“. ლეგენდარული პანკ-როკ-ჯგუფის, The Sex Pistols-ის ეს სიმღერა გახლდათ იმ დროისთვის (XX ს.-ის 70-იან წლები) სენსაცია. როგორც ცნობილია, ანარქია – ეს არის საზოგადოებაში მმართველობისა და კანონის არარსებობა (4). შწორედ ეს ცნება გამოხატავს The Sex Pistols-ის ანტი-ორგანიზაციულ (Anti-establishment) დამოკიდებულებას, კერძოდ, იმ პერიოდში პანკების მოძრაობა ფეხს იდგამდა და ახალგაზრდობის დიდ ნაწილს მობეზრებული ჰქონდა ბრიტანული სამეფო ოჯახი, რომელიც ქვეყანას მართავდა. გახლდათ ბენდის პირველი სინგლი, რომელმაც გამოიწვია აზრთა დიდი სხვადასხვაობა. განსაკუთრებით აქტუალური

იყოს ანტისახელმწიფოებრივი ძალადობის იდეა. The Sex Pistols-ის პირველი სტუდიური ალბომი “Never Mind The Bollocks, Here’s The Sex Pistols („არ მიაქციო ყურადღება საყვედურებს, Sex Pistols აქ არის“) გამოვიდა მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ, რადგან “Anarchy in the UK”-ს მოსმენის შემდეგ ხმის ჩამწერმა რამდენიმე კომპანიამ უარი განაცხადა ჯგუფთან თანამშრომლობაზე. მხოლოდ Virgin Records-მა აიღო თავის თავზე ეს დიდი პასუხისმგებლობა, რის გამოც მას რთული პერიოდი დაუდგა. შტუდიას ხელი უნდა შეეწყო ალბომის პოპულარიზაციისთვის, მაგრამ არც ერთი სარეკლამო კომპანია (და თავად სამთავრობო უწყებებიც კი) არ მისცემდნენ მას უფლებას, მისი (ალბომის) რეკლამირება მოეხდინა. მაგრამ ჩანაწერების შემდგომმა გაყიდვებმა და რადიოს ჩარტებში მისმა გამოჩენამ სიტუაცია რადიკალურად შეცვალა, რაც უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე ეგაყიდვებიდან შემოსული მოგება.

როკ-ჯგუფის მენეჯერმა, მალკოლ მაკლარენმა, შეამზადა ჯგუფის წევრები, რათა მათ შორის არ ყოფილიყო აზრთა ჭიდილი. მან იცოდა, რომ ალბომის გამოსვლის შემდეგ პრობლემებთან ერთად მედიის ყურადღებაც გააღიზიანებდა მათ. აი, ასე ხდება, როდესაც ჯგუფის სოლისტი, სახელად ჯონი ლინდონი (იგივე ჯონი როტენი), სიმღერის დროს ამბობს, რომ ის არის „ანტიქრისტე“ და „ანარქისტი“.

რაც შეეხება სიმღერის ტექსტს, საინტერესოა წინადადება “I use the enemy”, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა სიტყვებით თამაში. სინამდვილეში, სიტყვა “Enemy” არის “NME”, ბრიტანული ჟურნალის, *New Musical Express*, აკრონიმი. The Sex Pistols ცნობილი გახლდათ იმითაც, რომ მედიით მანიპულირებდა, ამ შემთხვევაში კი ჟურნალმაც გადაყლაპა სატყუარა: სიმღერის რეცენზიაში მათ დაწერეს: „ჯონი როტენი მღერის ძალიან ცუდად, სიმღერა არის სასაცილოდ გულუბრყვილო და ზოგადი განწყობა არ სცდება მესამეხარისხოვან The Who-ს იმიტაციას“ (სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისინი დაადანაშაულეს ლეგენდარული ბენდის, The Who-ს მიბაძვაში).

მას შემდეგ, რაც ალბომი გამოვიდა, ბენდი მიიწვიეს ბრიტანულ თოქ-შოუში, სადაც წევრებმა არაერთხელ შეურაცხვეს წამყვანი, ბილ გრუნდი. ამას მოჰყვა დიდი ვნებათაღელვა, რომლის შედეგიც გახლდათ მათი ხმის ჩამწერი მეორე კომპანიის, EMI-ს მიერ ბენდის პარტნიორობაზე უარის თქმა.

სიმღერის ტექსტში აღნიშნულია რამდენიმე აკრონიმი, რომლებიც ასე განიმარტება:

- MPLA: პოლიტიკური ჯგუფი ანგოლაში – Movimento Popular de Liberacao de Angola.
- UDA: ჩრდილოეთ ირლანდიური კონფლიქტის ლოიალისტი მხარდამჭერები. UDA (Ulster Defense Association) მხარს უჭერდა დიდ ბრიტანეთს და წინააღმდეგობას უწევდა ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებას.
- IRA: The Irish Republican Army, ირლანდიის რესპუბლიკური არმია, რომელიც ეწინააღმდეგებოდა დიდ ბრიტანეთს ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანების მიზნით.

როკ-ჯგუფმა, ვნებათაღელვის გასამძაფრებლად და საკუთარი პოლიტიკური აზრის გამოხატვის მიზნით, ეს სიმღერა შეასრულა გემზე სახელად „დელოფალი ელიზაბეტი“, რომელიც მდინარე ტემზაზე, დიდი ბრიტანეთის პარლამენტის შენობის გასწვრივ მიცურავდა. ამ აქტის შემდეგ, ხმის ჩამწერი კომპანიის წარმომადგენლები და აქციის ორგანიზატორები დააკავეს, ხოლო გემი საჯარიმო ნავთსაყუდელში გადაიყვანეს.

მოცემულმა სიმღერამ “Anarchy in the UK” დიდი პოპულარობა მოიპოვა არამხო-

ლოდ გაერთიანებული სამეფოს ტერიტორიაზე. მისი სხვადასხვა ვერსია შესრულდა არაერთი ცნობილი როკ-ჯგუფის მიერ. მაგალითად, Mötley Crüe, ამერიკული ბენდი ხშირად ასრულებდა მას თავის კონცერტებზე, ხოლო 1991 წელს მათ ეს სიმღერა ჩაწერეს ალბომისთვის “Decade of Decadence”. მიუხედავად იმისა, რომ მათ ვერსიას ისევ “Anarchy in the UK” ჰქვია, ვინს ნილი (ბენდის სოლისტი) მას მღეროდა, როგორც “Anarchy for the USA”, სადაც სიმღერის ტექსტი მოდიფიცირდა ერთი მიზნით, კერძოდ, ის მიმართავდა ამერიკულ გაერთიანებებს, მათ შორის PMRC-ს (ორგანიზაციას, რომელიც ებრძოდა საეჭვო შინაარსის ალბომების გაყიდვას არასრულწლოვანებზე). მანამდე ლეგენდარულმა მეტალ-ჯგუფმა Megadeth-მაც ჩაწერა ეს სიმღერა 1988 წლის ალბომისთვის “So Far, So Good... So What!”-და ასევე გამოიცა სინგლად (5).

ბოლოს, აღსანიშნავია, რომ Anarchy in the UK პოპულარობას არ ჰკარგავს და მისი გავლენა იგრძნობა XXI ს.-შიც კი. BBC-მ საკუთარ ვებ-გვერდზე გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც საუბარია მოცემული სიმღერის სათაურის – როგორც პოლიტიკური ცნების – აქტუალობის დაბრუნების შესახებ. თავად დევიდ ქემერონმაც (დიდი ბრიტანეთის ამჟამინდელი პრემიერ-მინისტრი) რამდენიმე გამოსვლის დროს გამოიყენა ფრაზა Anarchy in the UK (2).

Dead Kennedys – California ÜberAlles

მოცემული სიმღერა გახლავთ ცნობილი Dead Kennedy-ს შემოქმედებიდან. თავად სათაურიც უკვე მიგვანიშნებს კავშირს ტოტალიტარიზმთან, რომელიც ამერიკის შტატ კალიფორნიაში არსებობდა. იგი გამოვიდა 1979 წელს და შევიდა ალბომში “Fresh Fruit For Rotting Vegetables”. ის გახლავთ პირდაპირი პოლიტიკური გზავნილი, რადგან პირველივე სტრიქონებში დასახელებულია კონკრეტული პიროვნების სახელი და გვარი.

იმ დროს (1970-იანი წლების ბოლოს) კალიფორნიის გუბერნატორი გახლდათ ჯერი ბრაუნი. სწორედ მას მიეძღვნა ეს სიმღერა, რომელიც დაიწერა ბრაუნის, როგორც წარმოსახვითი პრეზიდენტის, პერსპექტივიდან. ბატონი ბრაუნი წარმოგვიდგენს ამერიკის ე.წ. „ჰიპი-ფაშისტურ“ ხედვას. სათაურში “Über Alles” (გერმ. „ყველაფერზე ზემოთ“) არის პირდაპირი მიმართება ნაცისტებთან, რადგან ეს გახლდათ ნაცისტური გერმანიის სახელმწიფო ჰიმნის ნაწილი (“Deutschland ÜberAlles”) მეორე მსოფლიო ომის დასრულებამდე.

ტექსტის მეორე სტროფში ნათქვამია, რომ კარტერის ხელისუფლება მალე წავა და ბრაუნი გახდება „ფიურერი“. ფაქტობრივად, ეს მიგვანიშნებს მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში, კალიფორნიაში ნაციზმის აღზევების საშიშროებაზე. აღსანიშნავია, რომ მომავლის პერსპექტივაში დანახულია ჯინსებში ჩაცმული საიდუმლო პოლიცია (ეს მატერიალ ძალიან პოპულარული იყო იმ დროის ამერიკაში და არამხოლოდ). ეს მეტაფორა გულისხმობს ხალხის იდეებით, სიმპათიებით მართვას და არა ძალით, რაც შეიძლება ერთგვარად დაგუკავშიროთ ნაციზმს და გამოვაცალკოთ მისგან (3).

საინტერესოა ამ სიმღერის სახეცვლილი ვერსია, რომელიც Dead Kennedys-მა გამოუშვა 1984 წელს ალბომში “In God We Trust, Inc”. ეს ვერსია უკვე იმდროინდელ აშშ-ის პრეზიდენტზე, რონალდ რეიგანზეა, რომელიც ჯერი ბრაუნის წინამორბედი იყო კალიფორნიის გუბერნატორის პოსტზე. განახლებულ ვერსიას, რომელიც რეიგანს მიეძღვნა, უწოდეს “We’ve Got A Bigger Problem Now”. მოგვიანებით, როკ-ჯგუფის სოლისტი, ჟელობი აფრა ერთ-ერთი ნტერვიუში აღნიშნავდა, რომ აცნობიერებდა თავისი კონსპირაციული თეორიის არასწორობას ჯერი ბრაუნის მიმართ.

ჯგუფი მხოლოდ ამ ერთი პოლიტიკური სიმღერით არ შემოიფარგლა – მალე მათ გამოუშვეს ისეთი სიმღერები, როგორებიცაა: “Kill The Poor” (დახოცე ღარიბები) და “Holiday In Cambodia” (დღესასწაული კამბოჯაში). არსებობს California ÜberAlles-ის XXI ს.-ის ვერსია – „Kali-FormiaÜberAlles 21st Century”, რომელიც მიეძღვნა ასევე კალიფორნიის გუბერნატორს, არნოლდ შვარცნეგერს (6).

Pink – Dear Mr. President

Pink – ეს ცნობილი შემსრულებელი (ნამდვილი სახელი და გვარია ალი შამუერი) ყოველთვის გამოირჩეოდა თავისი უხეში სიმღერის სტილით, მაგრამ იგივე არ ითქმის სიმღერაზე “Dear Mr. President” (ძვირფასო ბატონო პრეზიდენტო), რომელმაც აჩვენა ფართო აუდიტორიას მისი პოლიტიკური და სოციალური ხედვები. მაშინ, როცა ის ინარჩუნებდა „ცუდი გოგოს“ იმიჯს, Pink ამავედროულად უგზავნის პირდაპირ მესიჯს ყოფილ პრეზიდენტ ბუშს. როგორც ერთადერთი მდებარეობითი სქესის შემსრულებელი, რომელმაც მსგავსი სიმღერა შექმნა, იგი შეეხო რამდენიმე ისეთ საკითხს, რომელთაც სხვები თავს არიდებდნენ.

“Dear Mr. President” შევიდა Pink-ის რიგით მეოთხე ალბომში სახელად “I’m Not Dead Yet”. განსხვავებით სხვა სიმღერებისგან, “Dear Mr. President” მხოლოდ ერთი ინსტრუმენტის, გიტარის თანხლებითაა შესრულებული. ამას სპეციფიკური დანიშნულება ჰქონდა: მაშინ, როცა მხოლოდ ერთი ინსტრუმენტის ხმა გესმის, ყურადღება ავტომატურად გადადის სიმღერის ტექსტზე – როგორც პოლიტიკურ გზავნილზე.

პირველივე სიტყვებით, Pink მიმართავს ბატონ პრეზიდენტს, სთავაზობს მასთან ერთად გასეირნებას და გულახდილად საუბარს. მთელი ტექსტი გამდიდრებულია რიტორიკული შეკითხვებით, მაგალითად, „რას ფიქრობთ, როდესაც უსახლკაროს ჰხედავთ ქუჩაში? რისთვის ღოცულობთ ღამით, სანამ დაიძინებთ? რას გრძნობთ, როდესაც სარკეში იხედებით? რამით ამაყობთ?” Pink ხაზს უსვამს იმ სოციალურ პრობლემებს, რომლებიც საზოგადოებაში არსებობს – უსახლკაროთა გაზრდილი რაოდენობა, ბავშვების უფლებების შელახვა, პირობების უქონლობა და სხვ. გარდა ჯორჯ ბუშისა, იგი ახსენებს პირველ ლედისაც (ლორა ბუში), მაგრამ ვერ ადანაშაულებს ქალბატონ ლორას, ვინაიდან თავად პრეზიდენტი მართავს ქვეყანას „ვისკისა და კოკაინის“ გავლენის ქვეშ. აკრიტიკებს ქვეყნის პირველ პირს იმის გამო, რომ მას (პრეზიდენტს) ვითომ რთული სამუშაო აქვს. საპირისპიროდ, ის ახსენებს ბუშის მიერ წარმოებულ ომებს, დაზარალებულებს, დატაკთა მიერ მუყაოთი შეკოწიწებულ საწოლებს – ნუთუ ამაზე რთულია, იყო პრეზიდენტი? (7).

დასკვნის სახით, აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკა ცხოვრების ყველა სფეროზე მოქმედებს და პირიქით. ხალხი ქმნის პოლიტიკას და მასვე შესწევს ძალა, გადმოიბაროს ძალაუფლება უკმაყოფილების შემთხვევაში. ხელოვანები ცდილობენ, ეს უკანასკნელი (უკმაყოფილება) გამოხატონ საკუთარი შემოქმედების მეშვეობით. განსხვავებით დაკვეთილი ქმნილებებისგან (პოლიტიკური სიმღერები მავანის ქებადიდების მიზნით, ნახატებები გასხივოსნებული პოლიტიკოსებისა და სხვ.), პროტესტი ხელოვნებაში ღირებულია იმდენად, რამდენადაც ეს სცდება მხოლოდ პრაგმატიზმს და ქმნის დიდ ფასეულობას. ზემოთ მოყვანილი კომპოზიციები დარჩება მომავალს, როგორც მანიფესტი შეუგუებლობისა, პოლიტიკური პროტესტანტიზმისა, რომელიც ბევრად უფრო მძლავრია, ვიდრე მასმედიის გავლენა. იგი კულტურულ მემსიერებაში მანამ იარსებებს, სანამ არსებობს ადამიანთა მოდგმა.

ლიტერატურა:

1. American Heritage Dictionary. Politics: The Free Dictionary By Farlex. Retrieved from The Free Dictionary By Farlex (2015): <http://www.thefreedictionary.com/politics>
2. BBC. Anarchy in the UK is back in the headlines. Retrieved from BBC News (2007), August 30): http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/6970230.stm
3. Genius. California Über Alles – Dead Kennedys. Retrieved from Genius (2015): <http://genius.com/Dead-kennedys-california-uber-alles-lyrics>
4. Merriam-Webster. Anarchy. Retrieved from Merriam-Webster – An Encyclopedia Britannica Company (2015): <http://www.merriam-webster.com/dictionary/anarchy>
5. Songfacts. Anarchy In The U.K by Sex Pistols. Retrieved from Song Facts (2015): <http://www.songfacts.com/detail.php?id=1625>
6. Songfacts. California Über Alles by Dead Kennedys. Retrieved from Song Facts (2015): <http://www.songfacts.com/detail.php?id=4614>
7. The Music Industry. Musical Analysis: "Dear Mr. President". Retrieved from The Music Industry (2010): <http://marya330.qwriting.qc.cuny.edu/2010/10/03/musical-analysis-dear-mr-president/>

Amza Chargazia, Nestan Jachvliani ***Song lyrics as a political message*** **Summary**

Politics, as an art of governing the political unity, covers every sphere of the state and has a big influence on it. Expressing the idea against government can be fulfilled in many ways. The most powerful, direct and rough among them is art, especially music which can be used as a political message. The previous century stood out by the variety of political processes and it was all was reflected in music. The rock-bands such as “The Sex Pistols”, “Dead Kennedys” and “Pink” were the authors of above-mentioned “message”. They were directly showing the soul of the society and its attitudes towards politics, and that is why they remain popular even today.

Амза Чаргазия, Нестан Джачвлиани ***Текст песни, как политическое послание*** **Резюме**

Политика, как искусство правления народа, покрывает все сферы государства и оказывает влияние на них. Выражение мысли против нее происходит разными путями. Среди них самое влиятельное, прямое и грубое - это искусство, в частности музыка - как политическое послание. Прошлый век выделялся разнообразными процессами, что и отразилось на музыкальном творчестве. Такие группы, как “The Sex Pistols”, “Dead Kennedys” и “Pink (промежуток времени - 70-ые годы XX века – современность), являются авторами этих посланий, которые при помощи музыки выражали дух эпохи, расположение общества. Они даже сегодня сохраняют популярность.

Играр Маммедли
(Азербайджан)

АЗЕРБАЙДЖАН В ПРОСТРАНСТВЕ БОЛЬШОГО БЛИЖНЕГО ВОСТОКА: ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ И ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Подобно иным наукам об обществе и природе геополитика изучает образование, деятельность и законы развития социальной, географической, политической, военной и иных имеющих отношение к геополитике систем. Как известно, в качестве объекта исследования геополитики выступают геополитическое пространство и геополитические процессы, а ее предметом являются геополитические интересы и взаимоотношения субъектов мировой политики. Геополитические взаимоотношения это в основном состояния относительного единства и борьбы различных сил. В связи с сущностью геополитических интересов уместно привести слова видного политического деятеля Великобритании Уинстона Черчилля (1874-1965), что у Англии нет постоянных друзей и союзников, у нее имеются лишь постоянные политические (геополитические) интересы. Геополитические отношения в мире могут быть рассмотрены с позиций следующих различающихся уровней: в рамках лишь одной специфичной цивилизации, либо политических отношений между соседними или дальними государствами, относящихся к различным цивилизациям; политические отношения между государственными объединениями, регулярно изменяющими свой состав, (например, противостояние коалиций государств в период Второй мировой войны, противостояние между блоками НАТО и Варшавского договора и т.д.); межцивилизационные политические отношения, имеющиеся в одной стране (Япония, Китай, Индия) прежде всего в виде различающихся религиозных направлений, межцивилизационные отношения между государствами того или иного континента (например, Северная Америка), либо внутри крупных групп различных государств (Западная Европа, Восточная Евразия, Латинская Америка); наконец система глобальных политических отношений, охватывающая в рамках всей планеты все государства, цивилизации, соответствующие институты (ООН и его организации) и механизмы.

XXI век явился в мир в качестве века глобализации. Прозрачность границ между государствами, процессы взаимной интеграции между различными народами, расширение и углубление двухсторонних отношений охватили всю нашу планету. При всем при этом более высокое внимание привлекают связи, тесное сотрудничество в различных сферах – в политике, экономике, культуре, военной сфере тех стран, которые размещены в одном регионе, входят в одно геополитическое пространство.

На нынешней стадии развития мира процессы интеграции и глобализации являются основными тенденциями. Однако, если человечество встречало XX век с полными оптимизма надеждами, порожденными крупными достижениями в развитии науки, то процессы глобализации зачастую большого не оптимизма не порождают. Перспективы этого сложного и неоднозначно оцениваемого процесса заставляют нас задуматься. По существу, глобализация должна обеспечивать устойчивость развития, целостность государств, стабильность их систем управления, способствовать устранению дискриминации в экономических отношениях, повышению благосостояния народов. Несомненно, среди определяющих направлений этого процесса наряду с соблюдением верховенства принципов и норм международного права, приданием эволюционного характера процессам развития, обеспечением взаимного доверия и верности общечеловеческим ценностям, должен быть и всемерный учет характерных национальных особенностей каждой страны. Следует отметить, что глобализация во многих странах сопровождается образованием объективных и субъективных проблем.

Азербайджанская Республика также вносит свой вклад в развитие глобализации. Наша страна, используя свое выгодное географическое расположение, имеющее определенную геостратегическую значимость в мировом масштабе, свои богатые природные ресурсы и большой потенциал, способна достаточно эффективно реализовать роль моста между Востоком и Западом. Азербайджан осуществляет усилия по реставрации Великого Шелкового Пути, созданию транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия, добыче и транспортировке на мировые рынки карбогидрогеновых запасов Каспийского бассейна. Эти проекты имеют большое значение для всестороннего развития многих государств мира. Все это дает толчок эффективному международному сотрудничеству и оказывает положительное воздействие на глобальное развитие.

Несомненно, политика, проводимая государствами, в немалой степени предопределяется также и их географическим расположением. По ряду позиций пространство Большого Ближнего Востока обладает довольно весомой геополитической значимостью. Среди этих позиций уместно отметить большую численность стран в этом регионе, их немалые природные богатства, охват регионом большой сопредельной территории трех континентов, большое транзитное значение региона. Наряду с тем, что в геостратегическом плане Большой Ближний Восток является одним из самых важных регионов мира он также выступает, как уникальная в историческом отношении территория, поскольку именно здесь возникли и причудливо переплелись мировые религии. Именно в этом регионе были порождены иудаизм, христианство и ислам, на этом пространстве жили и действовали почитаемые во всем мире пророки. Такие древние религиозные храмы, как церковь, синагога и мечеть, также возникли на этой территории.

Как известно, термин Большой Ближний Восток был предложен американскими политологами (1). Большой Ближний Восток охватывает 26 стран, включая и Азербайджан. Он включает регионы Среднего Востока и Ближнего Востока и нередко используется и в варианте названия «Большой Средний Восток». Ряд авторов к «Среднему Востоку» относит Иран, Афганистан и Пакистан, а страны к западу от них считают «Ближним Востоком», имея в виду их расположение по отношению к Европе. Однако нередко понятие Ближнего Востока трактуют расширительно, включая в понятие Ближний Восток и страны Магриба [Западная Сахара, Мавритания, Марокко, Алжир, Тунис Ливия] (2). На наш взгляд, из стран Африки в Большой Ближний Восток возможно включить лишь Египет, но не страны Магриба. Во-первых, в пределах Африки чисто географически лишь Египет можно считать расположенным на Востоке, имея в виду для сравнения географию Европы. Страны же Магриба по отношению к Европе находятся не на востоке, а на юге. Во-вторых, страны, расположенные в едином геополитическом пространстве, должны также характеризоваться общностью не только географии, но и истории, схожестью культуры, ментальности, особенностей экономического развития и т.д. Хотя страны Магриба и относятся к мусульманским странам, однако их географическое расположение, ментальность довольно далеки от адекватных характеристик стран Ближнего Востока. Относительная близость стран Магриба к Южной Европе способствовала значительному испанскому, французскому, итальянскому влиянию в них. В отличие от этого Египет больше находился под воздействием турецкой культуры, будучи длительное время в составе Османской империи. Наконец, в странах Магриба базовым этническим субстратом является берберский субстрат с его специфичной культурой. В странах Магриба берберы намного превышали численность переселившихся с Аравийского полуострова в VII-XI вв. арабов (3). В отличие от этого в Египте базовым является арабский субстрат.

В-третьих, то обстоятельство, что страны Магриба являются арабоязычными и относятся к мусульманскому миру не может служить основанием для включения их в состав Большого Ближнего Востока. На африканском континенте и вне Магриба также имеются

арабоязычные страны, например, Чад, Коморские острова, Джибути, Судан и Эритрея. Однако эти страны однозначно не включаются в Большой Ближний Восток. Кроме того, в западной и центральной частях Африки располагается немалое число мусульманских стран – Гамбия, Гвинея, Гвинея-Бисау, Мали, Чад, Нигер, Нигерия и т.д., которые также однозначно не имеют отношения к Большому Ближнему Востоку. В свете сказанного, на наш взгляд, в Африке лишь Египет уместно включить в пределы Большого Ближнего Востока.

В Европе в состав Большого Ближнего Востока совершенно однозначно входит европейская часть Турецкой Республики. Вместе с тем, на наш взгляд, уместно включить в этот регион также Албанию и Косово, учитывая близость ментальности мусульманского большинства этих стран к восточному мировосприятию, общность их исторических судеб с недавней Османской империей, близость их уклада жизни с восточным образом жизни, получившим в последнее время дополнительные импульсы к усилению в связи с нарастающей их интеграцией с современной Турецкой Республикой. В отмеченных аспектах в скором будущем, на наш взгляд, вполне возможно будет включить в Большой Ближний Восток также и Боснию и Герцеговину, Македонию, которые все более будут склонны к трансформации в этом направлении, если учитывать доминирующее демографическое развитие мусульманской части их населения, а также их активно развивающиеся экономические, культурные связи с Турцией.

В Азии в таких странах как Бангладеш, Индонезия, Малайзия, Мальдивские острова большинство населения составляют мусульмане. Однако и эти страны нет оснований включать в Большой Средний Восток как по признаку их географической удаленности от Среднего Востока, так и по значительным ментальным отклонениям их от ментальности населения стран Ближнего Востока. Итак, при включении той или иной страны в Большой Ближний Восток, на наш взгляд, необходимо в комплексе учитывать такие факторы, как общность исторических судеб, верований, политико-экономической жизни, культуры, языковые особенности.

Контуры Большого Ближнего Востока охватывают пространство, расположенное на стыке трех континентов – Азии, Европы, Африки, окаймляясь при этом Средиземным морем и Индийским океаном. В широтном направлении это пространство составляет порядка 4400 км (от гор Памира до турецкого острова Имросв Эгейском море), а меридиональном направлении около 3300 км от Синопского мыса в Черном море до Баб-эль-Мандебского пролива в Аденском заливе (4).

Азербайджан в географическом аспекте занимает уникальное положение на стыке Европы и Азии. В последнее время наблюдается рост внимания азербайджанских ученых к дискуссионному вопросу географического расположения страны в Азии или Европе. В декабре 2014 года по вопросу уточнения границ между Азией и Европой в нашем регионе в Институте Географии имени Гасана Алиева Национальной Академии Наук Азербайджана была проведена научная конференция под названием «Граница континентов Европы и Азии проходит по Азербайджану» (5). На конференции отмечалось, что, согласно мнению большинства ученых и экспертов в мире, на севере Кавказа граница между континентами Европы и Азии должна проходить не как ныне принято по Кума-Маньчской впадине, а по Главному Кавказскому водораздельному хребту и далее по Апшеронскому полуострову. В этом случае около 12 процентов территории Азербайджана оказывается в Европе. В этом случае также около 5 процентов территории Грузии будет располагаться в Европе. Из сказанного можно сделать вывод о трансконтинентальном расположении Азербайджанской Республики между Европой и Азией. На мероприятии было принято решение об обращении в адрес Международного географического союза с просьбой внести соответствующую поправку в границы между Европой и Азией в регионе Кавказа. Как известно, граница

между Азией и Европой на Кавказе вот уже 50 лет определяется на основе решения, принятого на XX конференции этой организации в Лондоне в 1964 году (6).

Следует особо отметить, что хотя географически часть Южного Кавказ и соотносится с Европой, но в историческом плане наш регион куда теснее связан именно с Азией, особенно с Ближним Востоком. В этом плане, на наш взгляд, Южный Кавказ имеет уникальную геополитическую значимость для реализации намерения стран Европы принять участие в деле модернизации Большого Ближнего Востока (7). При этом, несомненно, что указание части территории Азербайджана и Грузии в рамках Европы способно создать дополнительные благоприятные условия для полномасштабного участия этих двух стран в европейских процессах и структурах.

Кавказ занимает особо значимую в географическом плане позицию между Востоком и Западом. Благодаря этой позиции Кавказ способен в существенной степени либо дополнительно расширить, либо сузить связи между Европой и Азией, что предопределяется в первую очередь военно-политической ситуацией в нашем регионе. Лишь мир благоприятно отражается на посреднической миссии Южного Кавказа. Мирная ситуация позволяет лучше соединяться на Кавказе цивилизациям Востока и Запада, что способно оказывать большое благотворное воздействие на формирование культуры, образа жизни, особой ментальности народов нашего региона (8).

Как известно, стратегия развития каждой страны включает в себя своеобразную комбинацию различных составляющих, среди которых важное значение имеют географическая составляющая стратегии и проистекающие из этой составляющей аспекты. Поскольку Азербайджан расположен в весьма важном в стратегическом плане географическом регионе Ближнего Востока, связывающего три континента, а также на стыке Европы и Азии, то это предопределяет приоритетную роль геостратегической составляющей в стратегии развития Азербайджана. В геостратегии Азербайджана в качестве основных, на наш взгляд, аспектов возможно выделить экономический, политический, военный аспекты. Кратко рассмотрим сущность этих аспектов.

В масштабе Большого Ближнего Востока значимость экономического фактора в первую очередь предопределяется ролью Азербайджана как центральной страны в сети грузопотоков этого пространства. Статус Азербайджана как узловой страны на мировых транспортных магистралях известен еще с глубокой древности. Достаточно отметить, что Великий Шелковый путь проходил также и по Азербайджану. Поэтому сопредельные страны еще с древних времен пытались установить связи с Азербайджаном, и при возможности контроль над ним. Например, Российская империя уже на своей ранней стадии проявляла большой интерес к налаживанию экономических связей с Азербайджанской Сефевидской Державой, которая наряду с Османской империей превалировала в средние века на Ближнем Востоке. В петровской России XVII века ее официальные лица и купцы активно собирали информацию об Азербайджане, о чем свидетельствует, например, составленная в России в 1627 году «Книга Большому Чертежу» и изданный в середине XVII века «Дорожный работник». В этих документах представлено подробное описание расположения городов Азербайджана и путей, ведущих к ним (9). В этот период наблюдался приток русских купцов в наш торговый город Шемаху. Правительство Петра I, учитывая большой интерес русских купцов к рынку Шемахи, близость Азербайджана к южным границам России, подняло вопрос об учреждении именно в Шемахе консульства России (10).

В качестве ведущих стратегических транспортных направлений через Азербайджан можно выделить широтное и меридиональное направления. Как и в далеком прошлом, так и сегодня превалирующим направлением грузопотоков, идущих по Азербайджану является широтное направление. Узость грузопотоков в меридиональном направлении предопреде-

ляется тем, что в своих основных конечных пунктах это направление имеет лишь Россию и Иран, имеющим малые по объему грузопотоки через Азербайджан по сравнению с грузопотоками в широтном направлении. В отличие от этого широтный грузопоток включает в себя потоки не только между странами Большого Ближнего Востока, но и значительную часть грузопотоков из Индокитая, Индии в страны Европы и Африки и обратно. Именно широтное направление имеет и программа ТРАСЕКА по восстановлению Великого Шелкового Пути между Европой и Азией. Азербайджан принимает активное участие в разработке и реализации программы ТРАСЕКА. 7-8 сентября 1998 года в городе Баку с участием глав государств 9 стран (Азербайджан, Болгария, Грузия, Киргизия, Молдова, Румыния, Турция, Узбекистан, Украина), участием делегаций 13 международных организаций и 32 стран была проведена международная конференция под названием «Восстановление Великого Шелкового Пути», была принята Бакинская Декларация и подписан «Основной Международный Транспортный многосторонний Договор для развития Транспортного Коридора Европа-Кавказ-Азия» на основе программы ТРАСЕКА Европейского Союза (11).

Несомненно, в обозримом будущем значение широтного грузопотока через Азербайджан будет постоянно возрастать. Ведь пока что торговля как между странами Большого Ближнего Востока, так и торговых партнеров между Азией, Европой и Африкой находится по существу в стадии становления и будет набирать силу по мере развития ныне отстающих стран Азии и Африки. Несомненно, большие возможности в нарастании грузопотока, а также пассажироперевозок в широтном направлении откроет железная дорога Баку-Тбилиси-Карс, строительство которой на стадии завершения. Эта дорога соединит Трансевропейскую и Трансазиатскую Железнодорожные сети.

В настоящее время немалую роль в обеспечении энергетической безопасности Грузии, Турции играет нефтяной трубопровод Баку-Тбилиси-Джейхан. Думается, что нефтепроводы и газопроводы в широтном направлении через Азербайджан будут обретать в скором будущем все большую значимость по мере подключения к ним таких богатых углеводородными странами, как Иран и Туркменистан. Сказанное вполне достаточно, чтобы оценить транспортно-экономический аспект геостратегии Азербайджана как весьма многообещающий.

Политический аспект геостратегии Азербайджана в пространстве Большого Ближнего Востока, прежде всего, предопределяется весьма выгодным географическим расположением страны, в сущности, в центральной области этого пространства. В широтном направлении Азербайджан равноудален и от Египта в Африке, и от Центральной Азии, Пакистана в Азии. Подобное обстоятельство превращает Баку в перспективное место, где могли бы расположиться центральные политические структуры Большого Ближнего Востока, если страны этого пространства перейдут к режиму более тесной политической интеграции между собой.

В сущности, Баку как политический центр может оказаться весьма привлекательным и в более широком масштабе, имея в виду расположение страны на стыке Европы и Азии. В географическом плане именно здесь оптимально расположить органы широкой глобальной политической интеграции между странами двух континентов. Баку как исторически традиционное место контактов и мусульманской, а в более широком смысле азиатской, и также европейской цивилизаций вполне смог бы исполнить роль своеобразного цивилизационного моста между Азией и Европой. Традиционная толерантность населения Азербайджана по отношению к представителям различных цивилизаций, вероисповеданий, культур создаст благоприятный психологический фон для реализации идеи подобного цивилизационного моста.

Широко известно выражение прусского генерала XIX века Карла фон Клаузевица, что

«Война есть ничто иное, как продолжение политики, с привлечением иных средств». Весьма выгодное геостратегическое расположение Азербайджана довольно часто побуждало те или иные страны к установлению контроля над Азербайджаном. Если это не удавалось сделать экономическим или политическим путем, то в дело вступало оружие. Наш народ видел много захватчиков на нашей земле. Но, в конечном счете, мы так или иначе восстанавливали контроль над своей территорией. Увы, мы и сегодня живем в условиях наглой агрессии против нас со стороны Армении. История Армении показывает, что ее правящие круги, по существу возглавляемые агрессивным армянским духовенством, всегда стремились к захвату земель сопредельных стран с целью создания за их счет химеры под названием «Великая Армения». В результате агрессивность армян каждый раз направлялась против тюркского, мусульманского населения, а также против православной Грузии. При этом армянские агрессоры, не имея достаточных сил для реализации своей утопии, всегда пытались захватить эти территории чужими руками, заигрывая с этой целью то с Францией, то с Англией, то с Россией. Особенно активно армяне пытались склонить Россию к войнам против Османской империи, чтобы таким образом создать свою псевдовеликую армянскую державу. Особенно активно армяне проводили свою агрессивную политику в отношении Азербайджана. Следует признать, что частично их стратегия удалась. Так после оккупации Россией в 1827-1828 гг. северной части исторического Азербайджана, приведшей к разделу страны на две части, с переходом южной части в состав Ирана, армяне, используя царскую Россию, добились массового переселения армянского населения из Ирана, а затем из Турции на территорию Закавказья, главным образом на территорию бывшего Иреванского ханства: «В результате этих переселений в начале XX столетия из 1,3 миллиона армян, проживающих в Закавказье, более миллиона не являлись коренным населением региона, а были переселены нами» (12). Опираясь на русские штыки, вселившиеся армяне изгнали жившее в Иреванском ханстве азербайджанское население, составлявшее до оккупации Россией более 90 % процентов населения. Так из ничего на территории Западного Азербайджана ханства возникла Армения.

Вновь опираясь на русские штыки, армянские агрессоры оккупировали до 20 процентов территории Азербайджанской Республики развязав в 1992 году Карабахскую войну. Несмотря на то, что в то время территорию Азербайджана защищали полувоенные местные отряды самообороны, хотя армяне вторглись на нашу территорию армейскими частями, армяне добились частичного успеха лишь благодаря военной, экономической, политической поддержки России. В ходе ожесточенных боев весной 1994 года едва сформированная армия Азербайджана не только остановила наступление армянской армии, но и готовилась перейти в решительное контрнаступление. И тут вновь на помощь армянам пришла Россия. Когда русским военным экспертам стало ясно, что Армения на грани разгрома, был приведен в действие весь мощный механизм давления России на Азербайджан. В результате нас, по существу, заставили подписать в мае 1994 года Бишкекский договор о прекращении огня, спасая этим Армению от военного разгрома.

Обобщая краткое рассмотрение экономического, политического, военного аспектов современной геостратегии Азербайджана можно с уверенностью отметить наличие самых радужных перспектив, которые открываются перед Азербайджаном в плане задействования на полную мощь огромного геостратегического потенциала страны.

Уникальное по своим культурологическим, экономическим и геополитическим возможностям пространство Большого Ближнего Востока словно связывает между собой континенты Азии, Европы, Африки. Большую лепту в геополитический потенциал этого пространства вносит Азербайджанская Республика, играя роль моста между Азией и Европой. В этом плане интересно предложение азербайджанских ученых внести изменения в наличный географический статус Азербайджана, который ныне полностью

рассматривается в составе азиатского континента. Если соответствующие международные структуры примут предложение азербайджанских специалистов о проведении граничной линии между Европой и Азией на Кавказе не по Кума-Манычской впадине, а по Главному Кавказскому водораздельному хребту и далее по Апшеронскому полуострову, то 12% территории Азербайджана и 5% территории Грузии окажутся в Европе, что откроет дополнительные возможности перед нами для участия в европейских структурах и политических процессах.

Выгодное географическое расположение Азербайджана на путях из Азии в Европу, из Азии в Африку предопределяет наличие у него большого геостратегического потенциала. Экономический аспект геостратегии Азербайджана в основном проявляется в транспортной составляющей, порождаемой нашей географией. Причем из широтного и меридионального транзитных направлений значительно большую значимость имеет широтное транзитное направление. Не случайно, что такие основные международные проекты грузопотоков через Азербайджан, как Великий Шелковый Путь, нефтяной трубопровод Баку-Тбилиси-Джейхан, глобальная по своей значимости железная дорога Баку-Тбилиси-Карс имеют широтное направление. Равноудаленность Азербайджана от крайних точек пространства Большого Ближнего Востока образует благоприятные условия для превращения Баку в своеобразный центр глобальной политической интеграции между странами этого пространства. Кроме того, Азербайджан, органично включающий в себя черты и восточной и западной культур, может быть привлекателен и в качестве цивилизационного моста между Азией и Европой.

Литература:

1. Мирский Г. И. Большой Ближний Восток - самый конфликтный регион мира. В кн: Мировая политика Москва: ИД ГУ-ВШЭ. 2008.
2. Ибрахим Н., Ионов А. В., Исаев Л. М. Ливийский кризис как особый компонент Арабской весны // Системный мониторинг глобальных и региональных рисков: Арабский мир после Арабской весны. Москва: ЛЕНАНД. 2013.
3. Брук С. И. Население мира. Этнодемографический справочник. М. Наука, 1986.
4. Цыганков П. А. Международные отношения. Учебное пособие. М. Новая школа, 1996.
5. “Avropa və Asiya qitələrinin sərhədi Azərbaycandan keçir” mövzusunda elmi konfrans [<http://azertag.az/xeber/819054>]<http://azertag.az/xeber/819054>] (Научная конференция по теме «Граница континентов Европы и Азии проходит по Азербайджану», на азерб. яз.).
6. Avropa və Asiya qitələrinin sərhədinin Azərbaycandan keçməsi ilə bağlı təkliflər müvafiq qurumlara göndəriləcək / Xalq qəzeti, 18 dekabr 2014 (Предложения, связанные с прохождением по Азербайджану границы между Европой и Азией будут направлены соответствующим организациям. Газ. «Xalq Qəzeti», Баку, 18 декабря 2014, на азерб. яз.).
7. Abbasbəyli A. N. Dünya siyasəti (XX əsrin ikinci yarısı – XXI əsrin əvvəlləri). Bakı: “NURLAR” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2011, S. 25 (Аббасбейли Т. Мировая политика (вторая половина XX века – начало XXI века). Баку, Издательско-Полиграфический Центр “NURLAR”, 2011, на азерб. яз.).
8. Метревели Р. Кавказская цивилизация в контексте глобализации. Стокгольм: Издательский дом SA&CC Press, 2009.
9. Сеидова Г. Азербайджан во взаимоотношениях Сефевидской империи и Русского государство в XVII веке (по русским источникам). Bakı: Nurlan. 2007.
10. Мамедова Г. Н. Русские консулы об Азербайджане (20-60-е годы XVIII в.). Баку, 1989.
11. «TRASEKA» Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin rəqabət qabiliyyəti [www.intranslaw.com/jurnal-188.html] (О конкурентной способности транспортного коридора «TRASEKA» Европа-Кавказ-Азия. На азерб. яз.).

12. Шавров Н. Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам. СПб. 1911.

იგრარ მამედლი
აზერბაიჯანის დიდი ახლო აღმოსავლეთის სივრცეში: გეოგრაფიული
ადგილმდებარეობა და გეოსტრატეგიული ასპექტები
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია თანამედროვე სამყაროს განვითარების თავისებურებები გლობალიზებულ სამყაროში, ამ პროცესებში აზერბაიჯანის მონაწილეობა; ახლო აღმოსავლეთის, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური სივრცის მახასიათებლები. ასევე ყურადღება გამახვილებულია აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე, მის მდიდარ და ნაყოფიერ მიწებზე.

Igrar Mammedli
Azerbaijan in the Greater Middle East: geographical location and geostrategical aspects
Summary

The article deals the features of the modern world development in a globalizing world, provides an overview of Azerbaijan's participation in this globalization. In various analyzes of the characteristics of the Greater Middle East, which is one of the most important geopolitical spaces of the world, attention is also paid to the huge space of Azerbaijan, with its great wealth.

Nino Phartenadze
(Georgia)

**INTERCULTURAL ASPECTS OF CINEMATIC ADAPTATIONS
BASED ON WORKS OF W. SHAKESPEARE**

Language is the principal means whereby we conduct our social lives. When it is used in the contexts of communication, it is bound up with culture in multiple and complex ways.

Depending how culture is defined and which discipline one comes from; various terms are used to refer to communication between people who don't share the same nationality, social or ethnic origin, gender, age or occupation. The term 'cross-cultural' or intercultural usually refers to the meeting of two cultures or two languages across the political boundaries of nation-states. They are predicted on the equivalence of one nation-one cultural-one language, and on the expectation that a 'cultural shock' may take place upon crossing national boundaries. The term intercultural may also refer to communication between people from different ethnic, social, gendered cultures within the boundaries of the same national language. Intercultural communication refers to dialogue between minority cultures and dominant cultures, and is associated with issues of bilingualism and biculturalism (4, 3).

Newmark fines culture as "the way of life and its manifest that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression" (5, 94), thus acknowledging that each language group has its own cultural specific features.

The notion of culture is essential for considering the implications for translation. Discussing the problems of correspondence in translation, Nida confers equal importance to both linguistic and cultural differences between SL and TL and concludes that "differences between cultures may cause more severe complications for the translator than do the differences in language structure" (6, 130).

As Basnett points out, "the translator must tackle the SL text in such a way that the TL version will correspond to SL version... to attempt to impose the value system of the SL culture onto the TL culture is dangerous ground" (1, 23). Therefore, when translating it is important to consider not only the lexical impact on the TL reader, but also the manner in which cultural aspects may be perceived and make translating decisions accordingly.

Language and culture may thus be seen as being closely related both aspects must be considered for any type of translation. When considering the translation of cultural words and notions, Newmark proposes two opposing methods: transference and componential analysis (5, 96). As newmark mentions, transference gives "local color", keeping cultural names and concepts. Although placing the emphasis on culture, meaningful to initiated readers,, he claims this may cause problems for general readership and limit the comprehension of certain aspects. The importance of translation process in communication leads Newmark to propose componential analysis which he describes as being "the most accurate translation procedure" which excludes culture and highlights the message" (5, 96).

Issues of translation and intercultural communication arise everywhere in the contemporary world: in literary texts, on the internet, television and film, in business, science, and in questions of human rights. How does one translate the language of a poem? How does one translate a legal system or concepts such as democracy, or happiness, or scape goat, or hero from one culture and

language to another? How do we translate meanings across disciplinary as well as international borders—from genomics to dance, from philosophy to film?

Cinema is easily distributed across the globe, meaning it is ‘transnational’ by nature. The availability of films from across the world provides the opportunity for us to learn about other cultures through film. But how easily can cinema really cross cultural boundaries? For example, how might a British audience interpret a Georgian film made for Georgian audience? Would the language and cultural differences make it harder to fully understand the film?

Shakespeare’s plays are often considered to be a significant part of British culture, as well as part of Britain’s literary heritage. Yet it does not mean that British are neither the only audience nor the only producers of Shakespeare: the plays have been adapted into film in many different countries and in variety of languages, from Bollywood cinema to Japanese samurai, as well as being repeatedly transformed by Hollywood to suit American taste.

Some people regard Shakespeare’s works as quintessentially British. Hollywood adaptations, however, offer another cultural interpretation. A significant part of the Hollywood studio system is to make films for profit. Therefore, filmmakers adapting Shakespeare’s plays in a Hollywood studio may be concerned more with finance than the originality or essence of the Shakespeare’s text. It has arguably always been the case that Shakespeare’s plays were a commodity. If they were not popular when performed, the acting company would not make money. When the theaters were closed for two years because of the plague (1592-94), Shakespeare turned to writing poetry. The political, social and economic dynamics of Shakespeare’s time had as great impact on the nature of his creative product as they do on modern interpretations today.

Over fifty films of William Shakespeare’s Hamlet have been made since 1900. Seven post-war Hamlet films have had a theatrical release: Laurence Olivier’s Hamlet of 1948; Grigori Kozintsev’s 1964 Russian adaptation; Tony Richardson’s Hamlet 1969 – the first in color and others. Because of the play’s length, most films of Hamlet are heavily cut, although Branagh’s version used the full text (7, 108)

Edgar G. Ulmer’s (Austrian- American director) *Strange Illusion* was first post-war film to adapt the *Hamlet* story, and was one of the earliest films to focus its attention on a young character’s psychology (2, 147).

Hamlet has been adapted into stories which deal with civil corruption by the West Germany director Helmut Käutner in *Der Rest ist Schweigen (The Rest is Silence)* and by the Japanese director Akira Kurosawa in *Warui Yatsu Hodo Yoku Nemeru (The Bad Sleep Well)*. Japanese director Kurosawa is famed for adapting Shakespeare in Japanese. Although his film took on another language, setting, time and characters, these adaptations are often hailed as being more faithful interpretation of Shakespeare’s themes and meanings than some British adaptation (3, 300).

In Claudio Chabrol’s *Ophelia* (France, 1962) the central character, Yvan, watches Olivier’s Hamlet and convinces himself wrongly, and with tragic results – that he is in Hamlet’s situation.

Aki Kaurismäki’s *Hamlet Liikemaaailmassa (Hamlet Goes Business)* (Finland, 1987) piles on the irony: a sawmill owner is poisoned, and his brother plans to sell the mills to invest in rubber ducks.

The highest-grossing film adaptation of the Hamlet story (if one can really call it that) is Disney’s 1994 Academy Award-winning animated feature “The Lion King”, in which the king’s brother murders the king, taking his place as ruler of the Pride Lands. The exiled son of the late king (the main character, Simba) is exhorted by his father’s ghost to challenge his wicked uncle. The screenplay’s authors state they were influenced by both various traditional African myths as well as Shakespeare’s story in creating this film. As it befits the genre, the tragic ending of Shakespeare’s play is avoided (8, 5).

In China, the majority of Shakespeare productions have been in the huaju or spoken drama form, the modern style of theatre which was developed early in the twentieth century on the model

of contemporary Western theatre. Customarily, huaju performances of Shakespeare have attempted to imitate Western appearance in scenery, costume and make-up, including coloured wigs and prosthetic noses, as in this production of 1984. By contrast with huaju, where the spoken language is the basis of the dramatic form, in sinified Shakespeare productions the original plays have been adapted into genres of the traditional Chinese music theatre, xiqu, where the focus of the performance is on aria singing, dance, mime and acrobatics. Whereas some sinified productions adopted certain spoken drama conventions, with performers pretending to be Westerners and telling the story in a Western way, others have used Shakespeare's plays as a resource from which to create Chinese stories with Chinese characters, as in this production of *King Lear*.

Another way in which filmmakers use Shakespearean texts is to feature characters who are actors performing those texts, within a wider non-Shakespearean story. "Hamlet" and "Romeo and Juliet" are the two plays which have most often been used in this way.

Shakespeare movies are so numerous; they form their own sub-genre. With over 250 Shakespeare movies produced, Shakespeare film adaptations such as Baz Luhrman's "Romeo and Juliet", the Shakespeare inspired "Shakespeare in Love" and the more recent "Hamlet 2000", prove that Shakespeare films adaptations and movies retain their enduring appeal.

As an example of Shakespeare's enduring popularity, sixty one film adaptations and twenty one TV adaptations alone have been made of Hamlet, the earliest being in 1907 and the latest in 2000.

In the last four centuries Shakespeare's plays have been read and staged in different cultures and various historical circumstances. They have been translated into many languages and, in last century, projected on the big and the small screen. They have been used as a source of pleasure and study, but also as a means of validating ideologies and aesthetic values, old or new. In our days they serve as rich sites for the exploration of cultural identity, power structure, and other complex issues, like gender, race, class and ethnicity. In all these instances Shakespeare is never the same but always changing, evolving with the times. Shakespeare, in other words, turns out to be amazing malleable and adaptable to the needs of changing societies.

We may think of Shakespeare as England's poet, but he is a lot more international than that. In De Oscuro's *MacBeth* - to be staged in the Linbury Studio Theatre this month - the dancer-actors speak extracts from Shakespeare's play not just in the original English, but also in a new Welsh translation by Mererid Hopwood and occasionally in Polish and Hebrew. They are far from the first to let Shakespeare loose in other languages.

Though German came first, translations to other languages followed in the 18th century, with Voltaire's French translations in the 1730s, Sumarokov's Russian in 1750 and translations into Italian (1756), Spanish (1772), Czech (1786), and more translations across the rest of Europe. On the back of the British Empire, Shakespeare was performed in Calcutta in the 1780s in Marathi, Gujarati and Parsi, and Urdu translations came in the 19th century. Elsewhere we have translations into Hebrew (1874), Japanese (1885), Arabic (1890s), Korean (1921) and Chinese (1922). With the translation of Hamlet into Klingon in 2000, you could say the final frontier has been crossed.

There are also huge numbers of successful adaptations where Shakespeare's original poetry is just a side show: the host of Shakespeare operas; musicals such as *Kiss Me Kate* or *West Side Story*; films such as the brilliantly atmospheric adaptations by Akira Kurosawa (including *Throne of Blood* and *Ran*); and modernized recontextualizations such as "10 Things I Hate About You". Or if you want to dispel the smoke of words altogether there are ballets "Romeo and Juliet", "A Midsummer Night's Dream" and The Royal Ballet's forthcoming "Winter's Tale" – and a raft of silent films from the early 20th century (including Svend Gade's 1921 "Hamlet" and Dmitri Buchowetski's 1922 "Othello") that transcend linguistic boundaries all on their own.

Based on said above we can come to conclusion that "Foreign Shakespeare" adaptations and performances in different cultures offer new perspectives on the understanding and interpretation of

the plays, and illustrate the ongoing cultural exchanges between the playwright and the indigenous cinemas, theaters as well as their audiences. Adaptations which preserve the Shakespearean dialogue but update the play on other levels shatter the illusion of a real world. Intercultural aspects of any type of adaptations vary from one culture to another considering the culture of the country and audience where the adaptation takes place. The latest ensures the film to be very close to their own culture and be more realistic to the audience.

Literature:

1. Bassnet S. Translation Studies, Routledge, London, 1991.
2. Brode D. Hamlet in Shakespeare in the Movies, Oxford University Press, 2000.
3. Howard T. Shakespeare's Cinematic offshoots in Jackson, Russell. The Cambridge Companion to Shakespeare on Film, Cambridge University Press, 2006.
4. Kramsch C. Language and Culture, Oxford University Press, 2011.
5. Newmark P. A Textbook on Translation, New York, 1998.
6. Nida E. The Translation Studies Reader, Routledge London, 1964.
7. Thompson A. & Taylo N. Hamlet (The Arden Shakespeare, 3rd series, Thompson Learning) 2006.
8. Vogler C. The Writer's Journey: Mythic Structure for Writers, 1998.

ნინო ფარტენაძე
სინემატოკური ადაპტაციის ინტერკულტურული ასპექტები
რეზიუმე

სტატია ეხება უილიამ შექსპირის პიესათა სინემატოკური ადაპტაციის კულტურათაშორის ასპექტებს. მასში მიმოხილულია სინემატოკური ადაპტაციის სხვადასხვა ნიმუში და გამოყოფილია განსხვავებული კულტურათაშორისი ასპექტები, რაც სპეციფიკური და დამახასიათებელია კონკრეტული კულტურისთვის. ასევე აღნიშნულია მოცემულ შემთხვევებში კულტურათაშორისი ადაპტაციის განმაპირობებელი მიზეზებიც.

Нино Партенадзе
Межкультурные аспекты синематической адаптации
Резюме

Статья посвящается исследованию межкультурных аспектов синематической адаптации пьес Уильяма Шекспира. В ней рассмотрены разные образцы синематической адаптации выделены межкультурные аспекты, специфические и характерные для конкретной культуры. В статье также предпринята попытка выявления причин и факторов, определяющих появление этих межкультурных адаптаций.

Лариса Такаландзе
(Грузия)

ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БИЗНЕСА

В последнее время во всем мире широко обсуждаются проблемы социальной ответственности бизнеса и его роли в социально-экономическом развитии страны. В распространении лучших практик корпоративной социальной ответственности подключились международные, правительственные и общественные организации. Созданы организации, цель которых - внедрение этических принципов и социальной ответственности в практику деловых отношений (Европейская организация деловой этики, Совет по устойчивому развитию бизнеса, Этическая корпорация, Всемирная бизнес-академия, Институт деловой этики (Institute of Business Ethics) в Великобритании, Международный центр корпоративной социальной ответственности при Ноттингемском университете (Великобритания) и т.д.). В Великобритании учреждена должность советника по КСО (Minister for corporate social responsibility), в Италии за вопросы КСО ответственны Министерство труда и социальной защиты и Министерство экологии и охраны окружающей среды, в Норвегии - Министерство иностранных дел при поддержке Координационного Совета государственных секретарей. В 1999 г. был инициирован проект ООН «Глобальный договор» (Global Compact), участником которого могла стать любая компания, принявшая на себя обязательство руководствоваться десятью основополагающими принципами, определяющими ответственность компании и изложенными в Договоре. В 2002 году 36 крупнейших транснациональных компаний подписали заявку о „корпоративном гражданстве”, где была признана необходимость социальной ответственности бизнеса. Проводятся международные конференции, форумы и множество других публичных мероприятий на тему социальной ответственности бизнеса во всех уголках Земного шара.

Мировой опыт социальной ответственности бизнеса представлен к настоящему моменту времени тремя основными моделями: англо-американской, европейской и смешанной. Каждая из них обладает специфическим набором элементов взаимодействия бизнеса и социума, учитывает национальные и культурные традиции каждой из стран. Европейская модель социальной ответственности принципиально отличается от модели американской. Европейский бизнес рассматривает государство как институт, приводящий в исполнение принятые правила поведения, а в США подобное вмешательство государства расценивается как нарушение свободы бизнеса. Если американская модель рассматривает в качестве целей корпоративной социальной ответственности прибыльность и ответственность перед акционерами, то европейская относит к ней дополнительно вопросы ответственности перед работниками и местными сообществами. Благотворительность в Европе не так популярна, как в США, что объясняется более существенным налоговым бременем. В последние годы в связи с развитием крупного бизнеса наиболее популярной в Европе стала смешанная модель, или корпоративная социальная ответственность. Эта модель ориентирует бизнес на три сферы проявления социальной инициативы: экономику, занятость и охрану окружающей среды. Ответственность бизнеса распространяется на условия труда, заработную плату, выплату дивидендов акционерам, выпуск качественной продукции и оказание услуг, охрану окружающей среды, занятость в конкретном регионе,

реализацию социальных инициатив населения. Ответственность, связанная с реализацией региональных социальных проблем, осуществляется через конкурсные гранты совместно с местным самоуправлением. Корпоративная деятельность, как правило, регулируется нормами, стандартами и законами соответствующих государств. Во многих европейских странах законодательно закреплено: обязательное медицинское страхование, пенсионное регулирование, природоохранная деятельность предприятий.

Социальная ответственность нашла отражение и в деловой практике грузинских компаний. Многие компании начали заниматься благотворительностью, участвуют в спонсировании социально значимых проектов, публикуют социальные отчеты. Следует отметить, что социальная ответственность стала неотъемлемой частью дискуссий в обществе почти сразу после развала СССР на постсоветском пространстве.

В 2004 году представители более 40 грузинских компаний подписали Грузинский Кодекс Делового Поведения (ГКДП), который был разработан в рамках программы по бизнес-этике, профинансированной департаментом торговли США и направлен на содействие формирования в Грузии бизнес-среды, в которой должно цениться этическое поведение в бизнесе. ГКДП – это свод основных принципов поведения, служащий пособием для создания собственного кодекса поведения в любой компании в Грузии.

В декабре 2006 года в Грузии стартовала инициатива ООН "Глобальный договор", при поддержке которой была создана сеть социально ориентированных грузинских компаний. "Глобальный договор" призывает деловые круги руководствоваться в своей деятельности основополагающими принципами в области соблюдения прав человека, трудовых отношений, охраны окружающей среды, борьбе с коррупцией. За эти годы к "Глобальному договору" в Грузии присоединились 36 компаний. Первыми проявили инициативу иностранные компании, относящиеся к международным корпорациям, в основном частные компании, а затем и крупные грузинские компании, такие, как "Никора", "Магтикком", банк "Республика" и др. В сеть также входят неправительственные и научные организации, профессиональные ассоциации.

В июле 2009 года в Тбилиси в рамках Программы развития ООН (UNDP) и Инициативы Глобального Соглашения ООН состоялась первая национальная конференция по вопросам корпоративной социальной ответственности. В работе конференции приняли участие грузинские и международные компании и бизнес-ассоциации, международные доноры, представители научных кругов и правительства Грузии. Участники конференции обсудили внедрение в стране практики социальной корпоративной ответственности и пользу, которую оно принесет как отдельным компаниям, так и государственной экономике. Чуть позже, в июне 2009 года «Центр стратегического развития и исследований Грузии» и «Евразийский фонд сотрудничества» в Тбилиси организовали семинар по корпоративной социальной ответственности, где состоялось ознакомление бизнес-представителей форматом «Глобальной отчетности» (GRI), согласно которому мировые ведущие компании подготавливают социальные отчеты. Цель семинара была направлена на предоставление грузинским бизнес-компаниям информации по социальной отчетности. В Тбилиси уже несколько лет стала традиционной церемония награждения лучших бизнес-компаний, где одной из номинаций награждения является социальная ответственность компании. В целом за последние годы в Грузии теме корпоративной социальной ответственности было посвящено множество бизнес форумов, семинаров, конференции. В апреле 2012 года Центр стратегических исследований и развития при поддержке Фонда им. Фридриха Эберта разработал учебник для университетов на тему Корпоративной социальной ответственности (КСО) с целью его дальнейшего интегрирования в учебные программы факультетов экономики. Также Программа развития ООН (UNDP) представила новый учебник для грузинских бизнесменов "Справедливая победа", посвященный вопросам проведения

программ корпоративной, социальной ответственности. В разработке учебника активное участие приняли представители грузинской сети Глобального соглашения и ведущие бизнес-компании и организации Грузии.

Эти мероприятия дали свои плоды - в настоящее время о социальной ответственности бизнеса перед обществом говорят на всех уровнях. Декларирование принципов социально ответственного поведения стали неременным атрибутом сайтов крупных компаний, публикуются и представляются обществу социальные годовые отчеты. Компании и предприятия, объединения и фонды постоянно информируют общественность о том, какую благотворительную или спонсорскую помощь они оказывают детским домам, учреждениям образования и культуры и т.д.

В 2007 году в Грузии Центром стратегических исследований и развития при финансовой поддержке фонда «Оксфам-Новиб» было проведено первое солидное исследование «Крупный бизнес г. Тбилиси и корпоративная социальная ответственность – отношение и существующий опыт», которая была частью проекта «Социальная ответственность бизнеса - вызовы и перспективы». В ходе исследования выявилось, что основной формой СОБ в стране, несмотря на коренные преобразования в бизнес-среде, все еще остается благотворительность. Абсолютное большинство опрошенных компаний в Грузии выделили в качестве мотивов своей благотворительной деятельности стремление решить ключевые социальные проблемы. Ряд компаний при этом хотели оставаться инкогнито. Если компания и стремилась получить некоторые дивиденды для себя, то это в первую очередь дивиденды имиджевого порядка. Грузинские компании назвали улучшение репутации компании в качестве важного мотива благотворительной деятельности.

В результате ознакомления с материалами исследования можно выделить три основных фактора, ограничивающих развитие СОБ в Грузии: высокие налоги; отсутствие льгот и доступа к льготным кредитам для социально ответственных организаций; недостаточный уровень осознания ценности социально ответственного поведения. В Грузии отсутствует законодательная база для благотворительной деятельности (несмотря на неоднократные попытки принятия закона о благотворительности, он так и не был принят). В республике Беларусь, например, создано законодательство, которое серьезно поддерживает и стимулирует развитие предприятий, предоставляющих рабочие места людям с инвалидностью. Сформировано таможенное пространство, где сняты барьеры по регулированию оплаты труда и заложены серьезные стимулы для социальной активности. Льгутируется прибыль компаний при поддержке религиозных и бюджетных организаций. Действует большое количество законодательных документов, регулирующих социальную активность (Гражданский кодекс РБ, указ президента РБ № 300 "О предоставлении и использовании безвозмездной (спонсорской) помощи" и декрет президента Республики Беларусь от 28.11.2003 № 24 "О получении и использовании иностранной безвозмездной помощи" и др.). В России все социальные расходы, которые несут компании, включаются в себестоимость и это, соответственно, уменьшает налог на прибыль. В Грузии же вся благотворительность осуществляется только из чистой прибыли. Политика государства по отношению к благотворительности остается неопределенной. В реализации своей благотворительной работы компании по-прежнему нередко сталкиваются со значительными бюрократическими трудностями. Более того, государство зачастую считает благотворительность обязанностью бизнеса, оказывает давление на компании, фактически возлагает на них социальные обязательства и требует определенных «благотворительных» акций.

В заключении заметим, что в стране все усилия направлены на создание цивилизованного бизнеса и благоприятной бизнес-среды. Важно также, чтобы необходимой частью этих усилий стала активизация стимулирования развития СОБ в Грузии - снижением налогов, льготным кредитованием социальных проектов и т. д. Это самый действенный способ мотивации

социально-ответственного поведения компании. Государство участвует в финансировании социально-важных проектов и программ через предоставление субсидий, налоговых льгот, льготных кредитов; Государство также должно учитывать социально-ответственное поведение компании при отборе компании на выполнение социальных заказов.

Литერატურა:

1. Аникеева О., Симонова Л. Модели социальной ответственности бизнеса: мировой опыт и российская практика, Вестник Тюменского государственного университета, 4. 2010.
2. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект. Монография ФГОУ ВПО. Под общей редакцией д.э.н., проф. И.Ю. Беляевой, д.э.н., проф. М.А. Эскиндарова. Москва. 2008.
2. Такаландзе Л. Социальная ответственность бизнеса (Монография на груз. языке) Тбилиси, “Инновация”. 2006.
3. Глава 3. Социально ответственный бизнес в странах СНГ (в сокращении) в книге: Социально ответственный бизнес: глобальные тенденции и опыт стран СНГ, 2001 // Пер. с англ. Лаптева А.А.; под. Ред. Либоракиной М.И. – М.: Фонд «Институт экономики города». www.UrbanEconomics.ru/download.php?dl_id=588
4. Такаландзе Л. Благотворительность, как основное проявление социальной ответственности бизнеса, журнал Экономика, 3-4. 2007.

Электронные статьи:

1. Корпоративная ответственность www.about.beeline.uz/ru/responsibility/index.wbp
2. Корпоративная социальная ответственность в Беларуси. Диалог власти, бизнес-сообщества и населения. www.csjjournal.com/2026-korporativnaja-socialnaja-otvetstvennost-v.html#
3. С. П. Перегудов, И. С. Семенов. Корпоративное гражданство: концепции, мировая практика и российские реалии. Ин-т МЭМО РАН. М. 2008. www.mgimo.ru/files/53303/53303.pdf
4. Грузинский Кодекс делового поведения. Тбилиси, 2004. www.conference.ge/stuff/gbcc.pdf
5. Роль государства в продвижении КСО. Обзор международного опыта. Минск. 2010.

ლარისა თაკალანძე ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ევროპული გამოცდილება რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ევროპული ქვეყნების ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის გამოცდილება. ევროპული გამოცდილების შესწავლა და გამოყენება საქართველოს ტრადიციებისა და თავისებურებების, აგრეთვე ეკონომიკური გარემოს სპეციფიკის გათვალისწინებით ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ფორმების შემუშავებისა და გავრცელების საშუალების ძიების ვარიანტების გაფართოების შესაძლებლობას იძლევა.

Larisa Takalandze European experience in Corporate Social Responsibility Summary

The article analyzes the main models of corporate social responsibility (CSR) in European countries. Studying and sharing European experience with due account for peculiarities, traditions, and specificity of Georgian economic environment provides an opportunity of broadening of means of elaboration and dissemination of CSR development forms.

Giorgi Tchotchua
(Georgia)

INVOLVEMENT OF THE LOCAL COMMUNITIES IN CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT

Concerns of cultural tourism studies observe the phenomenon of cultural tourism in its largest meaning. Looking for postmodern perspectives, they underline the importance of popular cultural tourism and alternative ethnic tourism as well. Their main focus is on the role that cultural tourism plays in the globalization process and impacts of global tourism development on culture in common, including traditions and identity, especially for regions and its local communities - ethnic and minority groups.

It is already known that everyday innovativeness and sustainability of tourism sector is highly related to economic progress and growth of regions and effects on populations' social, cultural and economic level of life. It is one of the economic sectors that contribute a huge part of employment, balance payments, GDP growth, and capital investment in direct and indirect sectors. Consequently, approaching tourism in a systematic and strategic way will be significantly substantial for many social aspects and focused on relevant sectors improvement. But despite its key role in economic activities, only recently made research of tourism has been considered worthy of serious research endeavor and academic study (1).

At the beginning, it would be better to split approaches toward tourism in different periods of its development. Nowadays, to speak about the tourism planning, we need to glance into the era of World War II. Especially it is visible how it has been changing and evolving with industrial impact on it. It had developed from a state-oriented and physical emphasis into a more regional and systematic approach.

To take into consideration postmodern points of view of this discipline, it can be said that for those who live in poorer countries culture and cultural tourism is often associates more closely to the original meaning of the word – tending crops and animals – a way of life dictated by living on the borders of the global economy rather than a cultural lifestyle.

Culture and commerce have clearly become intertwined in the context of the cultural and other creative industries. In the postmodern world of global cultural consumption, culture has become a commodity to be packed and sold much like any others. However, there are problems with the basic assumption that people and places can be treated similarly. For example, Hewson (1991:175) argues that culture and commerce are not synonyms: in his opinion, commerce is not culture whether we define culture as the pursuit of music, literature, or fine arts.

A postmodern theory favors more participatory and democratic approach to cultural development including the breaking down of obstacles between culture and society, art and life, high and low culture. Theory brings us to the process of globalization where it has led to the crossroads of different cultural forms; decolonization and immigration have contributed positively to the multiculturalism in common.

The economic problems of the late 80s' and 90s' have led many communities to consider taking on this growth industry of the post-industrial era. Though, without careful analysis focused on future perspectives of globalization, consequences could lead these same communities into deep false expectations. As the solution of avoiding wrong targets of desire, it is important to start with a more sensitive and cautious approach to develop and transform already existing system planning in conjunction with an ecological community approach. This way, existing or new destinations may create more community control over the development rate and style of their field of action. It also gives opportunity to become individually growing component of tourism market assortment.

It is important to have clearly understandable collaboration between government, or politically

powered groups of society and the public opinion in order to gain optimal desire that the support and community assets of the government are for the survival and success of the selected sector. But we do not have a right to forget another possible extension caused by being under authorities control and requirements. Its negative impact is a stress for the employee sector and other system aspects of tourism. It became apparent that this kind of actuality is interwoven into the social, economic and environmental issues of all communities, whether or not they are major destinations.

With the clear vision, to achieve sustainable development of the regions we should consider tourism as it can bring many broader benefits that will contribute local economics and social well-being of both local communities and individuals. With the assistance of local government, creating a focus group, which would provide with opportunities for local communities to attend trainings helping implementation of the most needed projects for the selected area. It will work as a good catalyst for stabilizing outmigration from the regions and especially from mountainous regions. As the additional benefit it will reflect on a growth of GDP of local population.

Outmigration remains to be one of the main problems of tourism development in mountainous regions, especially, in the countries where capitals and big cities are offering low-paid workplaces for population. To avoid outmigration from regions, first of all, it is necessary to improve conditions for effective local communication, in particular to strengthen cooperation between the governmental level, civil society, and the business sector. This should result in better public services that will be provided more quickly, while locals' sense of equality improves, and, above all, the local people benefit from sustainable development of the sector.

As the objective to maintain and upgrade already existing facilities, local authorities and other local communities should be able to benefit more effectively from the perspective of cultural tourism. Helping to maintain and expand under used sport and recreational facilities in urban areas, supporting and enhancing local services and facilities, such as shops and pubs in rural areas, are the minimum required needs to have successful consequence in the end of implementation of the projects which should bring wide range of benefits to the region.

One of the core elements of sustainable tourism is that the tourism industry takes into account the views and aspirations of the host community. Their support for tourism development and promotion is essential; genuine community involvement can enrich the visitor experience. When a community is involved in tourism development, it is more likely to become an active partner and take a particular stake in the development of the destination.

While the economic benefits of tourism are increasingly appreciated by local communities, some of the less identifiable benefits are not so well understood. There are many benefits for a tourism business in becoming a respected and valued partner of the local community and economy:

- contributions to community development can help to improve relations with local communities and minimize the risk of future conflicts;
- supporting community development can generate positive publicity and improve reputation;
- contributions to community development can enhance approval from guests and others who are concerned about local community welfare;
- providing benefits to local people can support conservation goals by offering alternative, relatively non-destructive sources of livelihood.

Here are some effective planning techniques for working with local communities to achieve mutual benefits, improving social sustainability:

- formal written consultations to improve outset of the comprehending of nature and extent of local business interests in tourism;
- focus groups (one-to-one meetings) to explore options and support particular proposals;
- public meetings and expeditions;

- area forums and workshops;
- purchase of locally produced goods and services;
- employment of local people;
- development of training programs covering both basic skills and those necessary for promotion, so that local people can be phased into management positions over time;
- encouraging employees to volunteer in local communities and follow environmental practices at home;
- providing information to guests on the area's cultural and natural characteristics and offering tips on how they can ensure that their own behavior respects these characteristics. Encouraging guests to purchase locally produced products and support local service providers;
- working with local partners to support projects that increase community well-being;
- providing support for local schools;
- purchase of materials needed for construction and maintenance from local sources, assuming that they are available and of equivalent environmental performance standards to sources typically available elsewhere;
- providing tangible support or participation to a not-for-profit organisation or event that contributes to the welfare of the local community;
- offering discounted access to your tourism product to a local school, local resident group or local special interest group;
- offering work experience for one or more students residing in your local area and/or provide advice on job applications or interviews;
- sponsoring local events, sporting teams, etc.

Literature:

1. Cooper C., Fletcher J., Gilbert D., Shepherd R. & Wanhill S. Tourism: Principles and Practice (Second edition). London: Longman Publishing. 1998.
2. Janos C. The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry, Strategies for Tourism Industry - Micro and Macro Perspectives, Dr. Murat Kasimoglu (Ed.), ISBN: 978-953-51-0566-4, InTech, DOI: 10.5772/38693. 2012.
3. Fariborz A. Sense of Community and Participation for Tourism Development. Life Science Journal, Volume 8 (1). 2011.
4. Smith M.K. Issues in Cultural Tourism Studies (Second edition). Routledge. 2009.
5. <http://www.tourismexcellence.com.au/sustainability-in-tourism/working-with-local-communities.html>

გიორგი ჭოჭუა
ადგილობრივი გაერთიანებების ჩართულობა კულტურული
ტურიზმის განვითარებაში
რეზიუმე

სტატია ეძღვნება კულტურული ტურიზმის სექტორში ადგილობრივი მოსახლეობის გაერთიანებების ჩართულობის საკითხს. ასევე განხილულია დაგეგმარების ის მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება ახალი პროდუქტის შექმნის პროცესის მართვის ხარისხის გასაუმჯობესებლად. სტატიაში ხაზგასმულია კულტურული ტურიზმის განვითარება, მისი სოციოკულტურული, ეკონომიკური და გარემოს დაცვაზე მიმართული გავლენა.

Георгий Чочуа
Участие местных общин в развитии культурного туризма
Резюме

В статье поднимается вопрос участия местных общин в развитии культурного туризма. Также рассматриваются методы планирования, которые используются для улучшения качества управления процессом создания нового продукта. В статье особое внимание уделяется вопросу развития культурного туризма, его социокультурному, экономическому и экологическому влиянию.

Орхан Мусаев
(Азербайджан)

КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Несмотря на исторический прецедент в лице благотворительной деятельности, термин корпоративная социальная ответственность является новым для Азербайджана. Отсутствие концептуальных исследований и информации в данной области снижает одновременно и уровень общественного восприятия и степень обязательства по отношению к ней. В частном и некоммерческом секторах, восприятие КСО отличается от европейских стран, так как большинство компаний за исключением банков, телекоммуникаций и нефтяных компаний воспринимают КСО как благотворительность. Это восприятие создает непонимание и ограничивает принципы корпоративной ответственности периодическими благотворительными акциями местных организаций, государственных органов, и весьма немногих представителей частного сектора. Подобная деятельность не следует преднамеренной стратегии КСО, и не учитывается на регулярной основе.

Опыт различных стран по КСО, как описано выше, показывает, что при разработке концепции на практике следует учитывать многочисленные факторы. КСО требует не только наличие влиятельных корпораций, но также стабильный экономический рост, наличие соответствующего законодательства, готовность присоединения к международным инициативам и, самое главное, готовность заинтересованных сторон и групп влияния создать систему социальной ответственности.

Ранее развитие корпоративной ответственности в Азербайджане было исключительно в рамках благотворительной деятельности. В результате нефтяного бума в конце 19 века в Азербайджане появилось большое количество людей, которые заработали на этом. Следуя принципам Ислама помогать бедным, некоторые такие акционеры и нефтяные магнаты, как Зейналабдин Тагиев, Муртуза Мухтаров и Агамуса Нагиев занимались благотворительностью, откладывая деньги на общественные нужды (1).

Благотворительная деятельность Гаджи Зейналабдина Тагиева была сосредоточена на решении социальных проблем в различных областях. Он внес значительные суммы в российские, еврейские благотворительные фонды; общества «Мусульманская благотворительность», «Публикация и образование» и «Ниджат» также связаны с именем Тагиева. Он также спонсировал строительство зданий уникального дизайна в Баку, а также водопровод Шоллар. Так как родственникам заключенных, содержащихся на острове Наргин, было трудно посещать их, Тагиев построил тюрьму между площадями Физули и Комурчи. Помимо этого, Гаджи Зейналабдин Тагиев внес огромный вклад в распространение грамотности и образования, построив первую школу для девочек на Южном Кавказе, финансируя образовательное и культурное развитие путем создания благотворительных обществ и издавая газеты и журналы, а также на регулярно отправляя молодых людей в Европу для обучения за свой счет.

Наряду с Гаджи Зейналабдином Тагиевым, нефтяной магнат Муртуза Мухтаров также выделял значительные ресурсы для общественных нужд. Почетный член мусульманского благотворительного общества, он внес огромный вклад в развитие образования, основав Бакинское реальное училище и Темирхан-Шуринскую женскую гимназию, а также учредив 40 стипендий для студентов из нуждающихся семей. Он спонсировал общество и издание газеты "Təgəqqi" («Прогресс») для распространения грамотности среди горцев. Он также заботился о своих работниках и построил трехэтажный жилой дом вблизи с заводом бурильного оборудования в Биби-Эйбате.

Ага Муса Нагиев также оказывал поддержку образованию и осуществлял

благотворительную деятельность. Он спонсировал строительство больниц и благотворительный центр «Исмаилия» в Баку. Он заплатил за строительство недостроенного третьего этажа реального училища, и позже взял в школу под свое попечение, а также настоял на дополнительном приеме 25 студентов-мусульман в эту школу, в результате чего мусульманское население в школе составило до пятидесяти процентов студентов.

В целом, нефтяные магнаты и миллионеры внесли существенный вклад в развитие национальной печати, образования, общественного благосостояния и архитектуры в Азербайджане. Хотя их деятельность не отвечает современному определению корпоративной социальной ответственности, в определенном смысле они представляют собой первые шаги в этой области в Азербайджане.

Благотворительность утратила свое значение после образования советской власти, так как частная собственность был упразднена. Командная экономика сделала невозможным развитие предпринимательства. Только после 1991 года, когда Азербайджан восстановил свою независимость, коллективная и государственная собственность уступила место частному бизнесу.

В Азербайджане нет специального закона корпоративной социальной ответственности. Тем не менее, некоторые аспекты, связанные с вопросами КСО, регулируются, но не ограничиваются, различными документами, такими как:

1. Закон о государственной службе регулирует вопросы по этике на рабочем месте, социальной безопасности персонала, а также вопросы регулирования занятости.

2. Закон по охране окружающей среды регулирует экологический аудит и список экологически опасных видов деятельности; налагает особые правила их осуществления; определяет административное и судебное наказание для вредных для окружающей среды предприятий; ограничивает строительство и объекты, которые негативно влияют на окружающую среду; ограничивает вредные для окружающей среды домашние хозяйства и требует, чтобы предприятия отчитывались исполнительной власти.

3. Трудовой кодекс Азербайджанской Республики регулирует отношения между работниками и работодателями, а также с соответствующими органами государственной власти, рассматривает другие аспекты, вытекающие из отношений правовой природы между работниками и работодателями.

4. Налоговый кодекс требует финансовую отчетность, которая может быть проверена по запросу властей.

Следует также отметить, что социальное обеспечение, медицинское страхование, экологическая очистка, защита окружающей среды и многие другие вопросы, которые могут считаться внутренними обязанностями компаний, регулируются законом и контролируются органами исполнительной власти. Хотя правительство обладает правом контроля в этих вопросах, компании могут уклоняться от своих обязанностей. Так как не все сотрудники заключают трудовые договора, правовые вопросы в этих случаях остаются нерегулируемыми. Иными словами, отсутствие трудовых договоров приводит к злоупотреблению вопросами социального обеспечения в будущем. Реализация внутренних обязательств социальной ответственности также неудовлетворительное. Несмотря на то, что в некоторых компаниях трудовые договоры заключаются и социальное благополучие работников обеспечивается, медицинское и другие виды страхования, похоже, игнорируются.

По словам государственных представителей, принятие закона о создании государственного регулирования КСО может снизить развитие уровня бизнеса в Азербайджане. Таким образом, правительство рассматривает вышеуказанные законы и законодательные акты, регулирующие определенные внутренние области деятельности компании, как приемлемые.

В целях поощрения предприятий в мировом масштабе принять устойчивую и социально ответственную политику, ООН продвигала Глобальный Договор (UNGC), крупнейшую корпоративную глобальную инициативу в мире. Глобальный Договор, будучи наблюдателем, а не руководителем, является добровольной инициативой, основанной на принципах сотрудничества.

Однако, Договор требует выполнение некоторых обязательств, таких как подготовка отчета «Информация о развитии». Если член Договора не представляет отчет ежегодно, его Активный статус будет аннулирован. Компания, которая не присылает отчет в течение двух лет, будет убрана из списка Договора. Организации, которые присоединяются к UNGC, утверждают свою приверженность относительно соблюдения 10 главных принципов Договора, а именно – права человека, трудовые права, принципы противодействия коррупции и экологические принципы.

Местная сеть GC была создана по инициативе миссии UN в Азербайджане в ноябре 2011 года (2). Присоединение определенных бизнес ассоциаций, местных NGO и малых и средних предприятий (SME) к GC является положительным шагом по направлению к развитию КСО в Азербайджане.

Правительство является основой для определения национальных стратегических рамок действий относительно продвижения КСО. Хотя корпоративная ответственность является наиболее ориентированной на предпринимательскую деятельность, правительство играет важную роль в стимулировании ее развития. Согласно Бизнес Этике: *Европейский Обзор*, «Основная проблема для правительства заключается в нахождении способа разработки и проведения государственной политики, которая мобилизует руководство и инновации на основе партнерской деятельности, стремясь к максимизации выгоды от этих инноваций путем обеспечения их систематического признания и применения среди более широкого бизнес сообщества» (3).

Различные правительственные органы, начиная с министерств до всевозможных государственных органов, участвуют в продвижении КСО в Азербайджане. Продвижение КСО в Азербайджане правительством было отражено в концепции развития «Азербайджан 2020: видение будущего», одобренной Президентом Азербайджанской Республики господином Ильхамом Алиевым в 2012 году.

Министерство Труда и Социальной Защиты (MLSP), Министерство Экономического Развития (MED), Министерство Экологии и Природных Ресурсов, а также Государственный Комитет по проблемам семьи, женщин и детей принимают участие в продвижении КСО.

За последние годы интерес к продвижению КСО возрос. Первый серьезный шаг был сделан в 2008 году, когда Министерство Экономического Развития при сотрудничестве с Международной Финансовой Корпорацией (IFC) и Государственным Секретариатом по экономическим вопросам Швейцарии организовало проект «Корпоративное управление в Азербайджане». В рамках данного проекта был подготовлен проект Кодекса Корпоративной Этики специальной рабочей группой по корпоративному управлению, которая включала в себя представителей Министерства Экономического Развития, Национального Банка, Комиссии по государственной безопасности, Министерства Юстиции Республики Азербайджан, Инвестиционной компании Азербайджана и Международной Финансовой Корпорации. Министерство Экономического Развития разместила на своем сайте всестороннюю информацию о кодексе и корпоративном управлении. В ходе подготовки отчета рассматривался опыт ведущих компаний развитых стран.

По информации Министерства Кодекс корпоративного управления Республики Азербайджан был подготовлен в соответствии с принципами, принятыми Министерством Экономического развития в 1999 году и усовершенствован на основе Принципов Корпоративного управления от 2004 года. Кодекс повышает такие ценности, как уважение

прав трудящихся, поддержка профессионализма, совершенствование опыта и поощрение усилий, направленных на развитие компании. Более того, Кодекс содержит нормы поведения партнеров, а также ответственность перед обществом: Компания должна поддерживать повышение благосостояния, защиту окружающей среды и иные социально важные проекты как в стране, так и по месту проведения деятельности; компания должна также сотрудничать с университетами относительно набора новых кадров и функционировать, преследуя цель сокращения уровня безработицы и бедности.

«Для того, чтобы нанять высококвалифицированный персонал, компания должна отбирать кандидатов, начиная со средней школы, и помогать им в их учебе в университете; компания также должна следовать принципам прозрачности и подотчетности в своих социальных проектах. Отбор кандидатов на проекты должен базироваться на четких и недвусмысленных критериях».

Кодекс также обращается к отношениям между правительством и компаниями. Было отмечено, что компании обязаны своевременно оплачивать все расходы, а также налоги, и не должны участвовать в антиправительственных проектах. Компании, которые приняли этот кодекс, должны обеспечить промышленную безопасность и защиту окружающей среды. Министерство поощряет компании к добровольному присоединению к кодексу и проводит политику «следовать или объяснять». Суть данного принципа заключается в том, что компании должны соответствовать кодексу или, в противном случае, объяснить свое неучастие. В отличие от законодательных актов, одним из преимуществ кодекса является его открытость для поправок. Также, по сравнению с требуемыми минимальными правовыми нормами, кодекс продвигает права акционеров, государственные процедуры по сбору информации, финансовую отчетность и другие вопросы. Министерство Экономического развития утверждает, что не только правительство, но также не правительственные организации и группы должны быть вовлечены в формулирование принципов корпоративного управления. Оно также подчеркивает, что успешное применение Кодекса Корпоративной Этики поможет компаниям в достижении надежности, защите компаний от неэтичного поведения работников и партнеров, осуществлении профессиональной деятельности и достижении высокой продуктивности и конкурентных преимуществ, а также признании на международном уровне.

Следует заметить, что уровень деятельности министерств разный, так как уровень их участия в продвижении корпоративной ответственности не одинаковый. Министерство Экономического Развития непосредственно имеет дело с КСО, поэтому оно подготовило Кодекс Корпоративной Этики. При этом, Министерство труда и социальной защиты, Государственный комитет по проблемам семьи, женщин и детей и Министерство экологии и природных ресурсов работают над отдельными аспектами, которые затрагивают корпоративную ответственность, а не ее продвижение в частном секторе в качестве единой концепции.

Так как основную часть экономики Азербайджана составляет нефтяная промышленность, общественность ожидает более активного участия нефтяных компаний в КСО. Кроме министерств еще одним активным правительственным участником в области развития корпоративной ответственности является Государственная Нефтяная Компания Республики Азербайджан (SOCAR). Согласно информации официального вебсайта SOCAR корпоративная социальная ответственность – это «гораздо больше, чем вопросы маркетинга или связей с общественностью, это часть непосредственных функций и природа компании». Компания на своем официальном сайте имеет специальный раздел, предоставляющий информацию по уже осуществленным проектам SOCAR. Данный раздел «Социальная ответственность» состоит из 5 страниц - культура и отдых, региональные проекты, социальное развитие, социальная поддержка и спорт. Компания имеет отдельный раздел по

«Экологическая безопасность», не входящий в раздел «Социальная ответственность». Каждая страница предоставляет информацию или перечень уже осуществленных проектов.

Государственная политика является решающей для продвижения и содействия корпоративной ответственности среди бизнеса и в обществе. Отношения между государственным, частным и не коммерческим секторами предоставляют собой крепкую базу для успешного развития КСО в Азербайджане.

Даже в случае, когда успешная КСО требует посредничества и поддержки части государства, компании должны стать действующими лицами в проведении корпоративной ответственности с целью достижения эффективности. Ранее бытующие мнения об исключительно коммерческих целях компаний - то есть зарабатывать деньги, послужили формированию такого общественного отношения, что компаниям необходимо занимать выгодную как для общества, так и для них самих позицию. Опыт стран, где КСО является высокоразвитой, показывает, что основным фактором для повышения социальной подотчетности является существование развитого частного и банковского сектора в стране. Как было описано выше, были предприняты некоторые положительные шаги в отношении формирования КСО в Азербайджане, в основном местными дочерними предприятиями нефтяных, телекоммуникационных и аудиторских компаний, а также некоторыми частными и государственными банками. Однако большинство SME (что составляет вплоть до 79.6% от общего числа коммерческих предприятий в стране) остаются крайне пассивными в отношении КСО.

В 2008 году исследование, проведенное Советом государственной поддержки NGO, Центром экономических исследований, внимательно изучило вопрос уровня развития КСО в Азербайджане, и центр опубликовал результаты в местном экономическом журнале *Эксперт*. Исследование не смогло оценить ситуацию полностью, так как только 38 из 100 исследуемых компаний согласились ответить на вопросы. Значительное большинство исследуемых компаний (81.1%) имели программы социального инвестирования и только 8.1% респондентов сказали, что они не участвуют в социальных программах. Также исследование обнаружило, что компании не публикуют социальные отчеты; 74.1% респондентов сказали, что их компании не публикуют регулярные (не финансовые) отчеты по социальному инвестированию и устойчивому развитию. Фактически, только 25.9% респондентов публиковали регулярные отчеты. Одним из вопросов, к которому обращалось исследование, было наличие кодекса корпоративной этики в компании; по результатам опроса 81.1% респондентов заявили, что их компании имеют кодекс корпоративной этики. Респонденты считали юридические барьеры основными препятствиями при проведении социальной политики: 21 компания сказала, что юридические барьеры являются главным препятствием, 8 компаний назвали институциональные проблемы, 7 компаний - социальные барьеры, 5 компаний - экономические барьеры, и 2 компании подчеркнули политические проблемы. 18 респондентов выбрали пункт «другие». Последний вопрос в анкете был следующим: «Какие стимулирующие меры следует предпринять для развития корпоративных социальных инвестиций?» Почти три четверти респондентов подумали, что средства, выделяемые в этих целях, следует освободить от налогообложения; 20% ответили, что следует применить некоторые налоговые стимулы; 5.7% выбрали пункт «другое» без дальнейших объяснений.

Согласно исследованию, транснациональные корпорации были основными действующими лицами, проводящими корпоративную социальную политику в Азербайджане. В частности, большие международные компании, функционирующие в стране, осуществили несколько проектов по защите окружающей среды, или претворили в жизнь проекты по очистке грунта, засаживанию зелеными насаждениями.

Очевидно, что в Азербайджане существует ряд проблем, сдерживающих развитие

корпоративной ответственности в Азербайджане. Исследование, проведенное Центром экономических исследований, и ранее предоставленная информация показывают, что недостаток информации о КСО, отсутствие осведомленности относительно международного опыта в данной сфере, незначительное воздействие на сообщество, и недостаточность государственных стимулов являются основными причинами недостаточного развития корпоративной ответственности в Азербайджане. Единичные действия, предпринятые для продвижения КСО среди местных компаний, являются не эффективными.

В течение последних лет Центральным Банком была проведена рекламная кампания среди банков с целью распространения принципов социальной подотчетности. В 2010 году Центральный Банк при сотрудничестве с Фондом Партнерства Евразия (EPF) организовал для банковских служащих тренинги по маркетингу, связям с общественностью и КСО. По словам Вице-президента Центрального Банка, КСО играет важную роль для повышения общественного доверия не только Центральному Банку, но также всей банковской системе. Одна из главных задач новой коммуникационной стратегии Центрального Банка заключается в содействии применению принципов КСО и поощрению банков в области инвестирования в развитие общества.

При сотрудничестве с Глобальной Инициативой по отчетности в 2009 году мобильным оператором Azercell Mobile Operator был организован подобный тренинг. Компании призвали к социально ответственным действиям, а также им рекомендовали постепенно применять принципы GRI к своей деятельности (4).

Важно исследовать препятствия для развития КСО, которые могут существовать в Азербайджане. Многие компании, осуществляющие проекты, не афишируют публично свою деятельность и не интересуются распространением данной информации. По этой причине, некоторая деятельность, которая подразумевала КСО, могла утаиваться или не объясняться общественности. Например, местные власти в столице и в регионах привлекают компании к инвестированию в строительство или иные социальные проекты. В большинстве случаев, компании предоставляют необходимую сумму денег и получают устные гарантии относительно уже установленного порядка ведения бизнеса. Многие компании также помогают своим работникам или поддерживают их при прохождении обучения, не рассматривая эту деятельность как КСО.

Существует еще несколько причин, по которым компании в Азербайджане могут утаивать свои социальные инвестиции. По одной из них, компании не хотят привлекать к себе внимание налоговых департаментов и иных государственных органов по какой-либо причине, и к компаниям, прилагающим усилия в области социальных вопросов, могут возникнуть дополнительные вопросы.

Другая причина, по которой компании могут быть «тихими», заключается в том, что они продолжают вести не прозрачную деятельность в сфере КСО, что является распространенным в их деловой деятельности. Например, вместо того, чтобы выделить денежные средства на социальные проекты через тендеры, крупные компании могут ассигновать их привилегированным подрядчикам или частным лицам. По очевидным причинам это тот вид деятельности, который компании предпочитают утаивать.

Подводя итог, можно сказать, что, несмотря на существующие в Азербайджане некоторые инициативы в области корпоративной ответственности, общий уровень вовлечения частного сектора в КСО крайне низкий.

Заключение

Деятельность гражданского общества посредством неправительственных организаций, общественных объединений, профессиональных ассоциаций и центров социальной поддержки дает сильный стимул для развития корпоративной ответственности.

Организации гражданского общества играют роль посредников, демонстрируя озабоченность и потребности более широкого общества. Сотрудничество гражданского общества с частным сектором может стать механизмом для развития КСО в Азербайджане. Несмотря на некоторые положительные тенденции в области участия гражданского общества в КСО, также существуют многочисленные пробелы в этой области.

Одной из положительных тенденций является усилия Совета государственной поддержки NGO при Президенте Республики Азербайджан по налаживанию связей между компаниями и NGO. При участии представителей бизнеса, медиа и NGO было организовано несколько конференций (5). Совет государственной поддержки NGO при Президенте Республики Азербайджан предложил подготовить проект закона по «Корпоративной Социальной Ответственности» с целью содействия сотрудничеству между NGO, правительством и частным сектором. Во время публичного обсуждения в декабре 2011 года отношение всех заинтересованных лиц к проекту закона было неоднозначным, затем закон должны были представить на рассмотрение в парламент. Однако некоторые представители NGO, а также члены парламента заявили, что в мировой практике законов по КСО не существуют.

Одна из организаций гражданского общества, которая активно участвует в подготовке закона, был Центр социальной поддержки «Надежда» (6). Эта организация, по просьбе Совета государственной поддержки NGO, подготовила проект закона для общественных обсуждений. Документ состоит из 13 страниц и проясняет цель, принципы, эффективность, перспективы и другие вопросы по КСО. Документ гласит, что правительство рассматривает свои обязательства в сфере КСО как приоритетные. Правительство принимает следующие меры: 1) развивает стратегию и государственные программы для корпоративной социальной ответственности; 2) стимулирует деятельность в этой области; 3) принимает необходимые изменения в законодательстве. Принимая во внимание коммерческие и не коммерческие организации, правительство продвигает лучшую мировую практику в сфере корпоративной социальной ответственности. «Данный документ, который Совет государственной поддержки NGO хотел бы принять как устав, является менее полным документом по сравнению с Кодексом Корпоративной Этики, подготовленным Министерством экономического развития, так как он не отражает социальную ответственность компаний или их добровольные обязательства.

Несмотря на позитивные положительные шаги в области обеспечения связи частного сектора и гражданского общества существует много факторов, которые препятствуют развитию этой важной взаимосвязи. Партнерство между компаниями и NGO может дать возможность четко сформулировать КСО, но сотрудничество между компаниями и неправительственными организациями недостаточно развито в Азербайджане.

Профессиональные ассоциации Азербайджана также являются крайне пассивными относительно построения связей с частным сектором с целью ведения совместных проектов, которые послужили бы на благо общества. Одна из причин недостаточного сотрудничества между NGO и компаниями это низкая степень доверия к NGO. Это ограничивает возможности привлечения компаний для поддержания социальных проектов. Представители NGO утверждают, что они имеют значительную обязанность по развитию корпоративной социальной ответственности. NGO должны предоставлять необходимую информацию компаниям, с которыми они работают, подготавливать соглашения и концепции, и создавать ассоциации для интенсивного сотрудничества.

Представители NGO верят, что необходимо создать крупномасштабный, эффективный механизм для сотрудничества между NGO и компаниями. На сегодняшний день в Азербайджане существует достаточно бизнесменов. Если государственным органам делегируются полномочия в качестве национальных доноров, тогда, совместно с представителями NGO, они смогут помочь в решении многих проблем.

Литература:

1. Süleymanov Manaf . Eşitdiklərim, Oxuduqlarım, Gördüklərim, Azərənşr, 1987.
2. UN Global Compact, Global Compact Launches Local Network in Azerbaijan <http://www.unglobalcompact.org/news/171-11-30-2011>.
3. Albareda Laura. The changing role of governments in corporate social responsibility: drivers and responses, Business Ethics: A European Review, Volume 17 Number 4, Oxford, Blackwell Publishing Ltd. 2008.
4. Eurasia Foundation, AZERCELL Telecom LLC and Eurasia Partnership Foundation held an evening reception.
<http://www.epfound.az/english/whats-new/press-releases/telecom-llc-and-eurasia-partnership-foundation-held-an-evening-reception-on-june-22-2009.html>
<http://www.epfound.az/english/whats-new/press-releases/telecom-llc-and-eurasia-partnership-foundation-held-an-evening-reception-on-june-22-2009.html>
5. The Council of State Support to Non-Governmental Organizations under the President of the Republic of Azerbaijan.
http://www.cssn.gov.az/az/index.php?option=com_content&task=view&id=353&Itemid=119
6. “Umid” Support to Social Development Public Union, Public Discussion of new bills developed by Council of State Support to Non-Governmental Organizations near the President of the Azerbaijan Republic. <http://www.umidhdsdm.com/en/events/367.html>

ორხან მუსაევი კორპორაციის სოციალური პასუხისმგებლობა აზერბაიჯანში რეზიუმე

კორპორაციის სოციალური პასუხისმგებლობის განმარტება წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას ბიზნესისა და აკადემიური გაერთიანებებისათვის. წარმოდგენილი სტატიის მიზანია აზერბაიჯანში კორპორაციის სოციალური პასუხისმგებლობის ამჟამინდელი მდგომარეობის ანალიზი. მასში მოცემულია კორპორაციის სოციალური პასუხისმგებლობის ფორმირების საფეხურების, კორპორაციული მმართველობის სისტემის, მისი თავისებურებებისა და სარგებლიანობის აღწერა.

Orkhan Musaev Corporate Social Responsibility in Azerbaijan Summary

The definition of corporate social responsibility is one of the main challenges for the business and academic communities. The subject of this paper is a comprehensive analysis of the current state of CSR in Azerbaijan. The article examines the stages of formation of corporate social responsibility in Azerbaijan, as well as the corporate governance system, its features and benefits in general.

ხათუნა ამაღლობელი, თინა დოღბაია
(საქართველო)

მამაკაცის იდეალური ტიპი ქართველ ახალგაზრდებში

ამბობენ, „კაცად რომ იქცე, მარტო დაბადება არაა ამისთვის საკმარისი“ (1). მართლაც, დაბადებისთანავე მამაკაცი მკაცრად განსაზღვრულ ჩარჩოებში ექცევა, რომლებსაც მისი სქესიდან გამომდინარე საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული შეხედულებათა სისტემა განაპირობებს. ის, თუ როგორი უნდა იყოს ჭეშმარიტი მასკულინობა, დიდწილად კონკრეტულ, კულტურულად თუ ისტორიულად განსაზღვრულ სოციუმზეა დამოკიდებული, რომელსაც თავისი ღირებულებათა სისტემა, წესები და წარმოდგენები გააჩნია, ამ უკანასკნელთა კვლავწარმოებას კი მომავალ თაობაში ახორციელებს. ამასთან ერთად, ყოველი ეპოქა მამაკაცის თავისეულ იდეალს ქმნის, რომელიც წლებთან ერთად გარკვეული სახით იცვლება. ამ მხრივ, არც საქართველოა გამონაკლისი – დღევანდელ რეალობაში, ევროპეიზაციისა და ამერიკანიზაციის პროცესების შედეგად, ქვეყანა ნელ-ნელა დასავლურ რელსებზე გადადის, რაც თავის მხრივ გავლენას ახდენს იდეალური ქართველი მამაკაცის ტიპის ფორმირებაზე, რომელიც დასავლეთისა და აღმოსავლეთის გასაყარზე მდგომი, თანამედროვეობასა და ისტორიულ წარსულს შორის მერყეობს.

სწორედ ეს ერთგვარი დუალიზმი გამოყოფილად ვესტერნულსა და მკაცრად ტრადიციულს შორის ჩვენი კვლევის ჩატარების უმთავრესი მიზეზი გახდა – გვაინტერესებდა, თუ როგორ ხდება XXI საუკუნის მობილურ თაობაში ქართველი მამაკაცის იდეალური ტიპის კონსტრუირება ღირებულებათა გადაფასებისა და გარდაქმნის ფონზე. დიდი ხანია იმ სოციუმში, სადაც ვცხოვრობთ და ვმოღვაწეობთ, მსჯელობენ იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა იყოს ან არ იყოს ჭეშმარიტი ქართველი მამაკაცი, რა არის მისთვის მისაღები და რა – მიუღებელი. შესაბამისად, ჩვენი კვლევა კონცენტრირებულია იდეალური ქართული მასკულინობის გარშემო და მის მიზანს სწორედ იმ ძირითადი თვისებებისა თუ მახასიათებლების გამოყოფა წარმოადგენს, რომლებსაც ქართველი ახალგაზრდები, კერძოდ კი სტუდენტი ვაჟები, მამაკაცის იდეალურ ტიპს მიაწერენ. ამასთან, აღნიშნული კვლევა მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც იგი განიხილავს მეინსტრიმულ ქართულ მასკულინობას იდეალურთან შედარების ფონზე (როგორი არის ქართველი კაცი აშკამად და როგორი უნდა იყოს), განსაზღვრავს როგორც ქართული, ასევე დასავლური კულტურის ზეგავლენას ახალგაზრდების ღირებულებათა თუ შეხედულებათა სისტემების ფორმირებაზე და იკვლევს მათ დამოკიდებულებას ეროვნული ფესვების მიდევნებასა და თანამედროვე მსოფლიოს გამოძახილთან მიმართებაში.

კვლევის დაწყებამდე ვვარაუდობდით, რომ იდეალური ტიპის ქართული მასკულინობა როგორც ქართული, ასევე დასავლური კულტურისა თუ ღირებულებების ერთგვარი ნაზავი იქნებოდა. უფრო კონკრეტულად კი, ვთვლიდით, რომ აღწერისას დიდი ყურადღება მამაკაცის კარიერულ წინსვლასა და ფინანსურ წარმატებაზე გამახვილდებოდა, რაც მას ჰეგემონურ პროექტთან დააკავშირებდა. ასევე, დარწმუნებული ვიყავით, რომ რესპოდენტების მიერ აღწერილი იდეალური ტიპის ქართველი მამაკაცი პატივისცემით მოეკიდებოდა ოჯახსა და ქალს, თუმცა ქართულ ტრადიციებზე დაყრდნობითა და იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ რესპოდენტები ვაჟები

იყვნენ, ვფიქრობდით, ისინი ოჯახში მოვალეობების დიფერენცირებასა და ქმრის დომინანტურ როლს დაუჭერდნენ მხარს. იმას, თუ რა რამდენად გამართლდა ჩვენი სამუშაო ჰიპოთეზა, ქვემოთ იხილავთ.

უშუალოდ კვლევის ჩატარებისას გამოვიყენეთ სიღრმისეული ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუ. რესპოდენტების ასაკი 19-20 წელს შორის მერყეობდა. მათი არჩევა იმ ფაქტმა განაპირობა, რომ ყველა მათგანი წარმატებული და რეალიზებული სტუდენტია, მათ მეტ-ნაკლებად ჩამოყალიბებული შეხედულებები გააჩნიათ ქართული მასკულინობის შესახებ და, შესაბამისად, შეუძლიათ ისაუბრონ, თუ როგორი უნდა იყოს იდეალური ქართველი მამაკაცი.

ინტერვიუ ტიპურ ქართველ მამაკაცზე საუბრით დავიწყეთ, რომელიც რესპოდენტებმა თითქმის იდენტურად დაახასიათეს. პირველ რიგში, აღინიშნა, რომ ქართველი მამაკაცების უმრავლესობა გენდერული სტერეოტიპების მსხვერპლია, რაც აისახება როგორც მათი ჩაცმულობისა თუ საუბრის მანერაზე, ასევე ცხოვრების წესსა და ქალებთან დამოკიდებულებაზე როგორც პრივატულ, ასევე საჯარო სივრცეში. რესპოდენტთა თქმით, მათ ტიპური ქართველი მამაკაცი წარმოუდგენიათ შავი ფერის ტანსაცმელში გამოწყობილი, მოუწესრიგებელი წვერ-ულვაშითა და საუბრის „მოძველებიჭო“ მანერით, რომლისთვისაც ბილწსიტყვაობაც უცხო არ არის, ხოლო საუბრის სფერო ხშირად საკმაოდ ვიწრო, პრიმიტიული თემებით შემოიფარგლება: „მე რასაც ვაკვირდები, ისევ მეინსტრიმს ვგულისხმობ, შავი ფერი ჭარბობს მამაკაცებში... წვერის საკითხიც არის კიდევ ერთ-ერთი. ეგ პრობლემა არის, რომ ყველას მოუწესრიგებელი წვერით შეუძლია გადაადგილება...“ (ნიკა, 19 წლის); „საუბრის მანერა... ცოტა მოძველებიჭო და ზოგადად ასეთი ტიპის კაცები მანქანებზე ან ქალებზე ლაპარაკობენ“ (ვაჟა, 20 წლის).

რაც შეეხება ქალებისადმი დამოკიდებულებას, რესპოდენტები აღნიშნავენ, რომ ტიპური ქართველი მამაკაცისთვის დამახასიათებელია ქალის რეპროდუქციული მნიშვნელობის ხაზგასმა, მისთვის მხოლოდ და მხოლოდ ოჯახურ საქმეებში ჩართვის უფლების მიცემა. შესაბამისად, ტრადიციულ ქართულ ოჯახში როლები საკმაოდ მკაცრად არის გადანაწილებული – კაცი „შემომტანია“, ხოლო ქალი კი – ბავშვების მოვლითა და საშინაო, რუტინული საქმეებით არის დაკავებული, რაც დროთა განმავლობაში ოჯახის წევრებს შორის გაუცხოებას იწვევს: „არ მესმის მამაკაცების, რომლებსთვისაც მთავარია ცოლის რეპროდუქციული როლი, ცოლის მომხმარებლურ საგნად აღქმა... მე ვერანაირ ახსნას ვერ მოვუძებნი მამაკაცთა იმ ნაწილს, რომლებსაც მოსწონთ როგორ დიასახლისობს ცოლი სახლში და როგორ არიან თვითონ მატერიალური კეთილდღეობის განმსაზღვრელები და ცოლები კიდევ სახლში სხედან და უაზროდ გაჰყავთ რაღაცებში დრო“ (გიორგი, 20 წლის).

რესპოდენტთა აზრით, დღევანდელი ქართული მასკულინობის ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა იქონია ქვეყნის ისტორიულმა წარსულმა – ერთი მხრივ, ფეოდალიზმის ხანამ, როდესაც მატერიალური კეთილდღეობის განმსაზღვრელი იყო მიწა, ხოლო ფიზიკური სიძლიერის გამო მიწაზე კაცი მუშაობდა და მეორე მხრივ, საბჭოთა პერიოდის იდეოლოგიამ, რომელიც მთლიანად პატრიარქალურ საწყისებზე იდგა, დემოკრატიულ ღირებულებებს მოწვევტილი იყო და კოლექტიური ცნობიერებით მოქმედებდა. ამასთან ერთად, ერთ-ერთმა რესპოდენტმა ყურადღება გაამახვილა ქართულ მართლმადიდებულ სამოციქულო ეკლესიაზე, რომლის დროსაც „დამახინჯდა და კარგად ვერ ინტერპრეტირდა საზოგადოებაში ქრისტიანული დოქტრინა, ქრისტეს საყოველთაო ჭეშმარიტებისა და საყოველთაო თანასწორობის იდეა, რამაც მიგვიყვანა კიდევ ნაწილობრივ ამ მდგომარეობამდე“ (გიორგი, 20 წლის). თუმცა ტიპური ქართული მასკულინობის კრიტიკის მიუხედავად, რესპო-

დენტებმა აღნიშნეს, რომ ის, რაც ქართველ მამაკაცში მოსაწონი და დასაფასებელია, არის ემპათიის, თანაგრძობის უნარი – ის მუდამ მზადაა ოჯახის წევრებსა თუ მეგობრებს გასაჭირში მხარში ამოუდგეს, რაც ხშირად მისი ინტერესების დათრგუნვას, უკანა პლანზე გადატანას იწვევს.

ვესტერნიზაციის პროცესებზე საუბრისას, რესპონდენტებმა ერთხმად აღნიშნეს, რომ სხვადასხვა უცხოური ფილმის მეშვეობით დასავლური კულტურისა და ღირებულებების შემოტანამ, იქნება ეს ე.წ. „ოჯახური ბარბექიუები“, შობისა თუ ახალი წლის ტრადიციები, ქალებს მათთვის უცნობი ცხოვრების წესი გააცნო, მიახვედრა, რომ აუცილებელია არსებული გენდერული სტერეოტიპების დამსხვრევა და შრომით ბაზარზე დასაქმება. თუმცა არსებულმა პროცესებმა გავლენა ქართველ მეინსტრიმ მამაკაცებზე ვერ იქონია, რაც, ერთი მხრივ, ეკლესიის მიერ ყოველივე დასავლურის „დემონიზებითაა“ განპირობებული, ხოლო, მეორე მხრივ, ფილმებით გადმოცემული იმ თავისუფალი ცხოვრების წესით, რომელიც ქართული მეინსტრიმისთვის ტრადიციებიდან გამომდინარე სრულიად მიუღებელია: „არის ახლა ვესტერნიზაციაში ისეთი რაღაცები, რაც მიუღებელია ქართველი მამაკაცისათვის. კონკრეტულად შეიძლება ვთქვათ ის თავგადასავლები, რომლებიც შეიძლება ჩაითვალოს ქართველი კაცებისთვის მათ ტრადიციებთან შეუსაბამობაში. ვგულისხმობ, უნივერსიტეტის დამთავრების შემდგომ ივენთებს, მთელ თავგადასავლებს, ამის შემდეგ სამსახურობრივ საკითხებს, იქ მდივნის როლის მორგებასა და უფროსთან სექსუალურ კავშირებს...“ (ნიკა, 19 წლის).

რაც შეეხება დასავლური წარმოშობის მამაკაცს, ქართველისგან განსხვავებით, ის აღწერეს, როგორც მუდმივად განვითარებასა და წარმატებაზე ორიენტირებული, დინამიური, სწრაფი ცხოვრების ტემპის მქონე, რომელიც საშუალო და უმაღლესი განათლების მიღების შემდეგ გარკვეულ კაპიტალს აგროვებს და ოჯახს მხოლოდ ფინანსური დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ქმნის.

როდესაც საუბარი უშუალოდ იდეალური ტიპის ქართველ მამაკაცზე ჩამოვარდა, გამოიყო რესპოდენტთა აზრებზე როგორც „ფილმების მეშვეობით შემოჭრილი“ დასავლური კულტურის, ასევე ქართული ტრადიციების გავლენა. მეინსტრიმი, ქართველი მამაკაცისგან განსხვავებით, რომელიც ზუსტად იმეორებს ენტონი გიდენსის მიერ დასახელებული „ტრადიციული ნორმატიული მამაკაცურობის“ მახასიათებლებს – ემხრობა შრომის დანაწილებას სქესის მიხედვით (კაცი ოჯახის რჩენით, ქალი კი ბავშვების აღზრდით უნდა იყოს დაკავებული), ფლობს ძალაუფლებას სხვებზე (დომინირებს ქალებზე პრივატულ, ოჯახურ გარემოში) და იღებს გენდერულ სხვაობებს, როგორც ბუნებრივ მოცემულობას (ქალი, როგორც რეპროდუქციის საგანი), იდეალური ქართველი მამაკაცის პორტრეტი დაკავშირებულია „ახალი ტიპის მასკულინობასთან“ (1), რომელიც ქალების მიმართ ძალადობისა და ჩაგვრის წინააღმდეგ ილაშქრებს და კონკურენციის ნაცვლად ურთიერთთანამშრომლობას ემხრობა. სწორედ ეს თვისება განასხვავებს მას ჰეგემონური პროექტისგან, რაც მამაკაცთა ერთი ჯგუფის მიერ მეორე ჯგუფის (როგორც ქალების, ასევე კაცების) ჩაგვრისა და დომინირებისკენაა მიმართული. შესაბამისად, იდეალური ტიპის ქართველი მამაკაცისთვის დაუშვებელი უნდა იყოს ქალების მხოლოდ ოჯახური სივრცით შეზღუდვა და ამით მათი „დეგენერაციის პროცესისთვის ხელის შეწყობა“, ასევე ცოლ-ქმარს შორის უფლება-მოვალეობების მკაცრდ დიფერენცირება, ქალისთვის მხოლოდ „ქალური“, ხოლო კაცისთვის მხოლოდ „მამაკაცური“ საქმეებით დაკავება. რესპოდენტთა აზრით, თუ ასეთი მიდგომები არ იარსებებს, მაშინ ოჯახში ცოლ-ქმარს შორის ჯანსაღი, სიყვარულსა და პატივისცემაზე აგებული ურთიერთობა დამყარდება: „მოვალეობები არ უნდა იყოს, ყველაფერი ურთიერთგაგებიდან უნდა გამომდინარეობდეს. შეიძლება დროის ერთ მომენტში

შენ ვერ შეძლო რაღაცის გაკეთება, ან შენმა ცოლმა. მოვალეობები არ უნდა იყოს. ერთადერთი, რაც მთავარია და როგორც უნდა მოეპყრას ქართველი კაცი ცოლს, არის პატივისცემა“ (საბა, 19 წლის).

„პრივატულ გარემოში წარმოუდგენელია არსებობდეს ფუნქციები, რომლებიც ქალისთვისაც და მამაკაცისთვისაც განმსხვავებელია. საოჯახო საქმეები აუცილებლად მამაკაცთანაც უნდა იყოს დაკავშირებული. ნუ ახლა, ისე თუ ხდება, რომ წვეილი გურმანია და ცოლს უფრო კარგად გამოსდის საჭმლის კეთება ვიდრე ქმარს, ან ქმარი უფრო კარგი მზარეულია, ვიდრე ცოლი, ასეთ დროს შეიძლება ფუნქციების გადანაწილება ისევე მათ სასიკეთოდ. მაგრამ საკითხი ისე რომ წავიყვანოთ, რომ ფუნქციები გვქონდეს განსხვავებული, აბსურდია“ (თორნიკე, 20 წლის).

ამასთან, რესპოდენტებმა ყურადღება გაამახვილეს ქმრის ერთგულებასა და „ვნებასთან კომპრომისზე“, რაც როგორც თავად მიუთითეს, დასავლური მასკულიზაციისთვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო თვისებაა. გარდა ამისა, მათ ისიც აღნიშნეს, რომ საჯარო სივრცეში, იქნება ეს შრომითი ბაზარი თუ პოლიტიკა, იდეალური ტიპის მამაკაცმა ხელი უნდა შეუწყოს ქალის წინსვლასა და განვითარებას, უფრო მეტიც, ერთ-ერთი რესპოდენტის თქმით, მას „როგორც კონკურენტს და არა როგორც სუსტი სქესის წარმომადგენელს უნდა შეხედოს“, რაც ანტიდისკრიმინაციული პოლიტიკის დანერგვასა და მის პრაქტიკულ განხორციელებას შეუწყობს ხელს:

„კაცს ძალიან დიდი შესაძლებლობა აქვს დაჩაგრული ქალები დაუბრუნოს საზოგადოებას. იმდენად, რამდენადაც მამაკაცებში ძალაუფლება არის კონცენტრირებული და, შესაბამისად, გარკვეული ტიპის ბიზნეს ორგანიზაციებში, კორპორაციებში თუ ტრანსნაციონალურ ორგანიზაციებში სქესის მიხედვით არ უნდა ხდებოდეს დისკრიმინაცია და ქალსაც ისეთივე შესაძლებლობები უნდა ჰქონდეს, როგორც კაცებს“ (ნიკა, 19 წლის).

ამასთან ერთად, სტუდენტებმა აღნიშნეს, რომ იმისათვის, რათა ეროვნული იდენტობა შევინარჩუნოთ და ჩვენი ფესვები არ დაგვარგოთ, აუცილებელია ქართული ტრადიციების დაცვა, თუმცა საჭიროა მათი მოდერნიზაცია, რათა ისინი თანამედროვე მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოვიდნენ. იდეალური ტიპის ქართველი მამაკაცი ტრადიციების მიმდევარი უნდა იყოს, მაგრამ ყველაფერში ზომიერება უნდა დაიცვას და იცოდეს, რომელი ადათი არის არსებულ დროში მისაღები და რომელი – მიუღებელი: „ნუ ტრადიცია ყოველთვის შესაბამისი დროიდან გამომდინარეობს. უნდა შეხედო შენ დროს და უნდა იცოდე და მიხვდე ესა თუ ის ტრადიციაა დღესდღეობით თუ არის შესაბამისი და შემდეგ ამის მიხედვით უნდა იხელმძღვანელო... არ უნდა იყო შტამპირებული, ვთქვათ ვიდაცა ესე აკეთებდა და მეც აუცილებლად ასე უნდა მოვიქცე. არც ძველ დროში არ იყო ყველაფერი სწორი“ (ვაჟა, 20 წლის).

რესპოდენტებმა აღნიშნეს, რომ როგორც ისტორიის ფურცლებიდან, ასევე თანამედროვეობაში რთულია ის ქართველი დაასახელო, რომელიც მათ მიერ აღწერილი მამაკაცის იდეალურ ტიპში ჯდება, რადგან გვინდა თუ არა, როგორც წარსულში, ასევე დღესაც მამაკაცები პატრიარქალურ საფუძვლებზე იზრდებიან, რაც მათ მსოფლმხედველობაზე დიდ გავლენას ახდენს. თუმცა ერთ-ერთმა სტუდენტმა იდეალთან ახლოს მდგომი მხატვრული პერსონაჟი - „ვეფხისტყაოსნის“ ავთანდილი დაასახელა, რომელიც მისი აზრით, იდეალური მასკულიზაციის ყველა საჭირო თვისებას ფლობს: პატივს სცემს ქალს, მეგობარს გასაჭირში ეხმარება (ემპათია), განათლებული და რაციონალურად მოაზროვნეა. გარდა ამისა, რესპოდენტებმა ერთხმად აღნიშნეს, რომ ქართულ რეალობაში, იქნება ეს პოლიტიკა, შრომითი ბაზა-

რი, ტელესივრცე თუ შოუ-ბიზნესი, უამრავმა კაცმა მოიყარა თავი, რომელიც იდეალურის სრული ანტიპოდი - გაუნათლებელია, უარყოფს ქართულ კულტურასა და ღირებულებებს და სკანდალური განცხადებების ფონზე ცდილობს ხალხში პოპულარობის მოპოვებას: „ამ საშინელ მენისტრიმ მედიაგადაცემებში მისვლა, სექსიზმისა და დისკრიმინაციის აპოლოგია, გაშიშვლება, დემორალიზაცია ყველაფრის, თითქოს ხელის წამოკვრით, იმის გამო, რომ პროგრესულად ჩაითვალო, ყველა ქართულ ღირებულებაზე ხაზის გადასმა და დიდი ისტორიული გამოცდილების, რომელიც გვაქვს და რომელიც მოგვსდევს დამოუკიდებლად, ამ ყველაფრის უგულვებელყოფა იწვევს გაოცებას, გაკვირვებას, აღშფოთებას საზოგადოებაში და ეს უკვე აქცევს ამ ტიპის კაცს პოპულარულად“ (ნიკა, 19 წლის).

რესპოდენტებმა ასევე ის თვისებები დაასახელეს, რომლებსაც იდეალური ტიპის ქართველი მამაკაცი აუცილებლად უნდა ფლობდეს. ესენია: ემპათია, ერთგულება, ოჯახის, ქალისა და მეგობრების პატივისცემა, განათლება და შრომისმოყვარეობა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩამონათვალში გარეგნობას ყველაზე ნაკლები პრიორიტეტი აქვს მინიჭებული, რადგან „მთავარია, მამაკაცი მოწესრიგებული და მოვლილი იყოს, ხოლო ფიზიკური მიმხედველობა და ტანსაცმელი მეორეხარისხოვანია. ეს ხომ არაფერს არ შეცვლის არც საკუთარი თავისთვის და არც სხვისთვის და ალბათ უფრო ნაკლებად მნიშვნელოვანია“ (სანდრო, 20 წლის).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ მიერ დასაწყისში ნახსენები ჰიპოთეზა ნაწილობრივ გამართლდა, ნაწილობრივ კი – არა. რესპოდენტების მიერ აღწერილი იდეალური ტიპის ქართველი მამაკაცი წარმოადგენდა, ერთი მხრივ, ვესტერნულისა (გენდერული სტერეოტიპებისგან თავის დაღწევა, განათლებისკენ სწრაფვა, პარტნიორის ერთგულება), ხოლო მეორე მხრივ, ქართული კულტურის (ტრადიციების მიდევნება, ვესტერნული ცხოვრებისთვის დამახასიათებელი „სექსუალური თავგადასავლები“ მიუღებლობა) ერთგვარ ჰარმონიულ ნახავს. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი მოსაზრების საპირისპიროდ, რესპოდენტებმა ოჯახში ფუნქციების გადანაწილება და კაცის დომინანტობა იდეალური ქართველი მამაკაცისთვის დაუშვებლად მიიჩნიეს. ასევე, ყურადღება იმდენად არა კარიერულ წინსვლასა და ფინანსურ წარმატებაზე, არამედ ჯერ კიდევ არსებული გენდერული სტერეოტიპების გადალახვასა და ოჯახურ იდილიაზე გამახვილდა, რაც იდეალურ ქართულ მასკულინობას ჰეგემონური პროექტისგან აშორებს და მას უფრო კომპლიციტურ მასკულინობასთან აახლოებს, რომლის წარმომადგენელი მამაკაციც, მიუხედავად იმისა, რომ ერთგვარი „პატრიარქალური დივიდენდებით სარგებლობს, პატივს სცემს ცოლს, არ არის მოძალადე ქალის მიმართ და ასრულებს თავის წილ სამუშაოს სახლში“ (2).

ლიტერატურა:

1. ტარტაკოვსკაია ი., „მასკულინობა - ყველა კაცი საზიზღარია?“ გენდერი დამწყებთათვის. ჰეინრიხ ბიოლის ფონდი, 2006.
2. კონელი რ., „მასკულინობის სოციალური ორგანიზება“, მასკულინობები. University of California Press. 2005.
3. კონელი რ., „ჰეგემონური მასკულინობა და ხაზგასმული ფემინურობა,“ გენდერი და ძალაუფლება. Polity Press. 1987.
4. ფრედერკსენი მ., „კეთილი გულები ან დიდი ღიპები: ძმაცობა და მასკულინობის სახეები საქართველოში“. ახალგაზრდა კაცები გაურკვეველ დროში, Berghan Books. 2012.

5. ჯაფარიძე ე., ბარქაია მ., გენდერული თანასწორობის შესახებ ქართველი ახალგაზრდების ცოდნის, აღქმისა და დამოკიდებულების კვლევა. CSS, 2014.

Khatuna Amaglobeli, Tina Dolbaia
Ideal man's definition among Georgian youth
Summary

The portrait of the Ideal Georgian Man is connected to the “new type of masculinity” (Tartakovskaya) that resists violence against women and prefers collaboration over competition. Exactly this characteristic distinguishes him from the hegemonic project, which is based on discrimination and dominance of one specific group of men over others (both men and women). Therefore, it should be utterly unacceptable for the Ideal Georgian Man to limit down women’s abilities only to domestic sphere and “encourage the process of their degeneration” as well as differentiate duties between wife and husband.

Хатуна Амаглобели, Тина Долбая
Идеальный образ мужчины в среде грузинской молодежи
Резюме

Идеальный портрет грузинского мужчины связан «с новым типом маскулинства» (Тартаковская), которая восстает против насилия и унижения женщин и вместо конкуренции склоняется к сотрудничеству. Именно это свойство отличает его от проекта гегемонии, которая направлена против унижения и доминирования как мужчин, так и женщин. Поэтому, для идеального мужчины неприемлемо ограничение только семейным пространством и этим «помогать процессу дегенерации». Также важна строгая дифференциация обязанностей между супругами, где женщине отводятся только «женские обязанности», а мужчине «мужские».

ნათელა ჭოჭუა, ანა ჯვარშიშვილი
(საქართველო)

მოხალისეების როლი 13 ივნისის სტიქიის შედეგებთან ბრძოლაში

ისეთი მოვლენა, როგორც არის ნებისმიერი სახის სტიქიური უბედურება, ყოველთვის დიდ გავლენას ახდენს მოსახლეობაზე, რომელსაც სტიქია შეეხო. რეაქცია სტიქიაზე უმეტესად არის პანიკა. ხალხი საჭიროებს დახმარებას ფიზიკური, ეკონომიური და ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით. ზოგს შიში იპყრობს და ცდილობს განერიდოს ეპიცენტრს თავდაცვის მიზნით. მაგრამ არის იშვიათი შემთხვევებიც, როდესაც, მიუხედავად ამ ფაქტორების სიმწვავისა, საზოგადოება ერთიანდება სტიქიის წინააღმდეგ და ყველაფერს აკეთებს მისი შედეგების გამოსასწორებლად.

სწორედ მსგავსი პრეცედენტი დაფიქსირდა თბილისში, როდესაც 13 ივნისს ძლიერი წვიმის შედეგად 30 ჰექტარზე მეტი ფართობის მეწყერი მოსწყდა, რომელიც ღვარცოფის სახით მდინარე ვერეს შეუერთდა. მდინარემ პირდაპირ ვერეს ხეობისკენ წამოიღო შლამით სავსე მასა და სვანიძის ქუჩა, ზოოპარკი, გმირთა მოედანი და მზიურის მიდამოები დატბორა. შედეგი საზარელი იყო, თუმცა რეაქცია – სამაგალითო.

ჩვენი ნაშრომი წარმოადგენს 2015 წლის 13 ივნისის სტიქიის შედეგების აღმოფხვრისთვის მობილიზებული არაფორმალური ჯგუფების მიერ გაწეული საქმიანობის კვლევას. უნდა აღინიშნოს, რომ სტიქიის შემდეგ, პირველივე დღეს უამრავმა ადამიანმა გამოთქვა გამწმენდ სამუშაოებში და სხვა მოხალისეობრივ საქმიანობაში ჩართვის სურვილი დაზარალებულთა დასახმარებლად. რამდენიმე დღის განმავლობაში სვანიძის ქუჩაზე, გმირთა მოედანსა და მზიურში (ანუ იმ ტერიტორიებზე, რომლებიც ყველაზე მეტად დააზარალა სტიქიამ) არ წყდებოდა დახმარების მსურველ მოხალისეთა ნაკადი. ჯამში 22 000 მოხალისემ მიიღო მონაწილეობა მიმდინარე სამუშაოებში. მათ უმეტეს ნაწილს ახალგაზრდები წარმოადგენდნენ, რომელთაც შემდგომ „მზიურის თაობა“ ეწოდათ.

საკითხი, უდავოდ, აქტუალურია, რადგან ამ სტიქიიდან მხოლოდ რამდენიმე თვეა გასული და ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობას დღემდე ნათლად ახსოვს და აკვირვებს მოხალისეთა მიერ გაწეული შრომა. მოხალისეთა ასეთი ფართომასშტაბიანი თვითმობილიზება კონკრეტული მიზნით უნიკალური ფაქტია როგორც საქართველოში, ასევე მთელს ევროპულ სივრცეში. ამ პრეცედენტმა დიდი გავლენა მოახდინა ქალაქის მოსახლეობასა და თავად ქალაქზე. არსებული დაძაბული ვითარება, რაც საზოგადოებაში ეკონომიკური, სოციალური თუ სამართლებრივი ნორმების გაუარესებით იყო წარმოქმნილი, ერთბაშად გადაფარა მომხდარმა. საზოგადოება მოიცვა იმ საამაყო აზრმა, რომ ქვეყანაში პასუხისმგებლობის გრძნობის მქონე, პატიოტი, ორგანიზებული ახალგაზრდები იზრდებიან. ამ ფაქტმა მნიშვნელოვნად შეასუსტა უფროსი თაობის კრიტიკა ახალგაზრდების მიმართ და მომავლის იმედი ჩასახა მოსახლეობაში.

მრავალი სპეციალისტი დაინტერესებულია ამ მოვლენით, თუმცა დღემდე არ წარმოებულა კვლევა, რომელიც დეტალურად ასახავდა არაფორმალური ჯგუფების მიერ წარმოებულ მუშაობას, მათ მოტივებსა და შედეგებს. სწორედ ამ მონაცემების შეგროვებასა და ანალიზს ემსახურება ჩვენი ნაშრომი. მოხალისეთა მოტივაციის კვლევა საშუალებას გვაძლევს მათი ღირებულებების, აზროვნების სტილის, ფსიქოლოგიური მახასიათებლების გააზრებაში, რაც გვეხმარება ახალი თაობის საერთო ფონის შესახებ აზრის ჩამოყალიბებაში და მათი მომავალი ქცევის

პროგნოზირებაში. ეს ყველაფერი მეტად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ზემოთ აღნიშნული ინფორმაციის მოპოვება სახელმწიფოს მხრიდან ადეკვატური ქმედების განხორციელებისა და ახალგაზრდების სახით არსებული რესურსის სწორად გამოყენების საშუალებას იძლევა.

აღნიშნული კვლევა გვაძლევს ზუსტ შეფასებას მოხალისეთა მთავარ მოტივებზე – რამდენად იყო ეს წმინდა პატრიოტული სულისკვეთებით გამსჭვალული, ადამიანური მხარდაჭერის სურვილით ჩადენილი, სოციალური სასურველობის მოპოვებაზე ორიენტირებული თუ ტენდენციას აყოლილი ქცევა. რამდენად უნდა მოველოდეთ ანალოგიურ მხარდაჭერას მომავალში მსგავსი საჭიროებების გამოვლენის შემთხვევაში.

უშუალოდ სამუშაოს შესრულების პროცესის კვლევა საინტერესოა, რამდენადაც გვაძლევს ინფორმაციას ახალგაზრდების მიერ გამოყენებული მეთოდებისა და ინსტრუმენტების შესახებ, რომლებმაც საბოლოოდ მიიყვანეს ისინი სასურველ მიზნამდე. რა ძალისხმევა დახარჯეს მათ ამ ყველაფრის გაკეთებაში, ანუ რეალურად რამდენად უღირთ, რამდენად დიდი სურვილი ამოძრავებთ თანამოქალაქეების გვერდით დგომისა და რამდენად დიდ მსხვერპლზე შეუძლიათ წასვლა ამის გულისთვის.

ზემოთ აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, მეტად აქტუალურად მივიჩნევთ ამ ფაქტს და აუცილებლად – მის კვლევას. უამრავი ქართველის (და არამარტო ქართველის) მოსაზრებით, 2015 წლის ივნისი საქართველოს ისტორიაში საამაყო მოვლენად დარჩება და დიდი მაგალითი იქნება ყველა ერისთვის. შესაბამისად, აუცილებელია ამ მოვლენის დეტალური აღწერა და ანალიზი, რაც შესაძლოა მოხალისეების მიერ გაწეული სამუშაოს დაფასებად და მომავალში მსგავსი ქცევის წახალისებად ჩაითვალოს.

უშუალოდ კვლევის პროცესში ჩვენ გამოვიყენეთ სიღრმისეული ინტერვიუ და დისკურს-ანალიზი. სიღრმისეული ინტერვიუ ჩავატარეთ მოხალისეთა ჯგუფების ორგანიზატორებთან – ლაშა გოგუასა და ნატა ფერაძესთან. დისკურს-ანალიზში გამოყენებული გვაქვს ინტერნეტში არსებული მასალა, პოსტები, კომენტარები, გადაცემები, რომლებიც ეხებოდა 13 ივნისის სტიქიის შედეგად მიყენებული ზარალის აღმოსაფხვრელად მომუშავე არაოფიციალურ ჯგუფებს.

თბილისის 13 ივნისის ტრაგედია ბევრი რამით არის გამორჩეული, მაგრამ მათ შორის განსაკუთრებული იყო მოხალისეთა უპრეცედენტო რაოდენობა და აქტიურობა. უამრავი ადამიანი შეიკრიბა, რათა დახმარებოდა დაზარალებულებსა და სახელმწიფო სტრუქტურებს გაწმენდით სამუშაოებში. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ახალგაზრდების მაღალი ჩართულობა და აქტიურობა ამ პროცესში. სწორედ მათი აქტიურობით, ისეთ ადგილებში, სადაც ტექნიკა რთულად მიდიოდა, ან საერთოდ მიუწვდომელი იყო ტექნიკისთვის და მხოლოდ მუშახელს შეეძლო გაწმენდა, სამუშაოები თითქმის ორ კვირაში დასრულდა.

მოხალისეების მიერ ჩატარებული სამუშაოებისა და მისი შედეგების უკეთ გასაცნობად, ჩვენ ჩავატარეთ ინტერნეტ-მოკვლევა, რომლის ანალიზსაც ქვემოთ წარმოგიდგენთ.

„რომ ვამბობდი ყველაფერი იცვლება, სხვა თაობა მოდის მეთქი, ირონიული ღიმილით მეუბნებოდნენ - შენ სტუდენტები სულ გიყვარდაო, რომ ვამბობდი მივდივართ-მეთქი, მეუბნებოდნენ - გეჩვენებო, ხომ გვაჯობეს შვილებმა, ხომ ხედავთ, რა დიდი ამბავია დამოუკიდებელ ქვეყანაში რომ დაიბადები“, – ეს ლევან ბერძენიშვილის პოსტია საკუთარი „ფეისბუქის“ გვერდზე, სადაც ის ხაზს უსვამს ახალგაზრდების მაღალი ჩართულობის მნიშვნელობას და იმას, რომ ეს თავისუფალი, დამოუკიდებელი ქვეყნის შვილისათვის დამახასიათებელი ქცევაა. ადამიანს, რო-

მელსაც გააზრებული აქვს, რომ ის წარმოადგენს მოქალაქეს, სახელმწიფოს შემადგენელ ერთეულს, გარკვეული პასუხისმგებლობები უნდა და საჭიროების შემთხვევაში ის რეალიზდება სამოქალაქო აქტივობის სახით. მოხალისეობაც სწორედ სამოქალაქო აქტივობის ერთ-ერთი სახეა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მოხალისეობა მხოლოდ მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობაზე არ იყო დაფუძნებული. ძალიან ბევრი ადამიანი საერთო საქმეში, სხვების თანაგრძნობამ მოიყვანა აქ, ბევრი იმ დადებითი ემოციის ტალღამ აიყოლია, რამაც მთელი მოსახლეობა მოიცვა იმ პერიოდში. ამას ადასტურებს ისიც, რომ შემთხვევის ადგილზე არაერთი უცხოელი მუშაობდა. მათი ნაწილი აცხადებს, რომ ისინი ქართველების ერთიანობამ აიყოლია და სურვილი გაუჩნდათ მათ გვერდით დადგომოდნენ ამ მძიმე პერიოდში. ეს ფაქტიც, თავისთავად, ქართველი ახალგაზრდობის სასარგებლოდ მეტყველებს, რადგან არაქართული მოსახლეობის დიდი ნაწილი ახალგაზრდაა. მათი დახმარება კი ნიშნავს, რომ ქართველების მიმართ კეთილგანწყობილები არიან და ისინი ჩვენი საზოგადოების სრულფასოვან წევრებად გრძნობენ თავს.

საბოლოო ჯამში, შეკრებილ მოხალისეთა რაოდენობამ რამდენიმე ათასს მიადწია, „ფეისბუქზე“ შექმნილ სპეციალურ ჯგუფში დაახლოებით 22 000-მდე წევრმა მოიყარა თავი. ეს რიცხვი ნათლად გვჩვენებს, თუ რა მასშტაბის მოხალისეობრივ სამუშაოებთან გვეკონდა საქმე; მეტიც, არაოფიციალური ინფორმაციით, მოხალისეთა საერთო რაოდენობა, ვინც ერთხელ მაინც მიიღო მონაწილეობა სტიქიის შედეგების აღკვეთის სამუშაოებში, მნიშვნელოვნად აღემატება მოცემულ რიცხვს. ცხადია, ამ მასშტაბის საქმიანობას ძალიან სერიოზული ორგანიზება სჭირდება, მოხალისეობრივი სამუშაოების წარმატებით მიმდინარეობაში ძალიან დიდი წვლილი შეიტანეს ორგანიზატორებმა, რომელთა ნაწილი მოხალისეებს წარმოადგენდა, ნაწილი კი მერიისა და სხვა სახელმწიფო სტრუქტურის თანამშრომელი იყო. მათ დიდი შრომა გასწიეს, რომ სამუშაოები ეფექტური ყოფილიყო, სწრაფ რეჟიმში ავრცელებდნენ ინფორმაციას მუშახელის საჭირო რაოდენობისა და საჭირო ნივთების შესახებ, არიგებდნენ სპეციალურ აღჭურვილობას და ადგენდნენ მუშაობის გრაფიკს. გამოიყო 5 ძირითადი სამუშაო ობიექტი, სადაც ნაწილდებოდნენ მოხალისეები: სვანიძის ქუჩა, „მზიური“, ზოოპარკის ტერიტორია და ვაკე-საბურთალოს გამგეობის შენობა. ასევე სამუშაოები მიმდინარეობდა ვაკის სასაფლაოს მიმდებარე ტერიტორიაზე, ყოფილი აბრეშუმის ფაბრიკის ტერიტორიასა და წყნეთის ქუჩაზე, თუმცა აქ მოხალისეები შედარებით მცირე რაოდენობით იყვნენ ჩართულები.

მოხალისეთა კომუნიკაციასა და კოორდინაციაში ძალიან დიდი წვლილი შეიტანეს ტელეკომპანიებმა და სოციალურმა ქსელმა. სხვადასხვა არხი მთელი დღის განმავლობაში ავრცელებდა ინფორმაციას, სად იყო დამატებითი მუშახელი საჭირო და სად რა ნივთები სჭირდებოდათ მოხალისეებს. ისინი მთელი დღე ავრცელებდნენ მოხალისეთა მუშაობის კადრებს, რაც მოსახლეობის ჩართულობასა და ინფორმირებულობას ზრდიდა. საყოველთაოდ აღინიშნა ამ პროცესში „ფეისბუქზე“ შექმნილი ჯგუფის – „13 ივნისი - მოხალისეთა გაერთიანება“ (13 June – volunteers) მნიშვნელობა. მასში 22 000-მდე ადამიანი გაწევრიანდა და მათ რამდენიმე დღის განმავლობაში ოპერატიულად მიეწოდებოდათ ინფორმაცია სიახლეებისა და ორგანიზატორთა გადაწყვეტილებების შესახებ. ამ ჯგუფში იწერებოდა იმის შესახებ, თუ სად, რომელ ლოკალიზაციაზე იყო საჭირო მეტი სამუშაო ხელი, ასევე გაფრთხილებები და რეკომენდაციები მოხალისეთათვის. ჯგუფი 18 ივნისს გაუქმდა დაუდგენელი მიზეზების გამო, რამაც საშიშროება შექმნა ინფორმაციის ნაკლებობის, რასაც შესაძლოა მოჰყოლოდა ცუდი შედეგები, რადგან ამ პერიოდში იყო ცხოველების თავდასხმისა და ეპიდემიის გავრცელების საფრთხე. სწორედ ამ მი-

ზეზებით, 18 ივნისს, ერთი დღით, შეწყდა მოხალისეობრივი სამუშაოები. ამ პერიოდშივე მერიის ინიციატივით, ტატო კუტალიამ და დავით გოქაძემ შექმნეს ვებ-გვერდი 13ivnisi.ge. მასზე განთავსებული იყო „ფეისბუქის“ ჯგუფის ალტერნატიული ინფორმაცია, ასევე რუკა სახელმძღვანელოდ და მოხალისეთა უსაფრთხოების ინსტრუქციები. ჯგუფს ადმინისტრირებას „13 ივნისი – მოხალისეთა გაერთიანების“ ორგანიზატორები უწევდნენ. 20 ივნისისათვის კი „ფეისბუქის“ ჯგუფიც აღადგინეს.

17 ივნისისათვის გავრცელდა ჯანდაცვის სამინისტროს და დაავადებათა კონტროლის ეროვნული ცენტრის განცხადება იმის თაობაზე, რომ მოსალოდნელი იყო ეპიდემიის გავრცელება მოსახლეობაში, რადგან მოხალისეთა დიდ ნაწილს არ ჰქონდა სამუშაო პირობების შესაბამისი თავდაცვის საშუალება (ხელთათმანი, რეზინის ბოტები, პირბადე და ა.შ.). ხშირი იყო სხეულის დაზიანება, რა დროსაც მათ კონტაქტი ჰქონდათ მიწასთან, ეს კი არის საკმაოდ საშიში – ტეტანუსის ბაქტერიის გავრცელებისთვის იდეალური პირობები. 17 ივნისს დაავადებათა ეროვნული კონტროლის ცენტრის წარმომადგენლებმა პოსტი დადეს „ფეისბუქის“ ჯგუფში, სადაც მოსახლეობას მოუწოდეს აცრა ანატოქსინი გაეკეთებინათ, თუნდაც მცირე ნაკაწრზეც კი მიემართათ იმუნიზაციის ცენტრებისათვის. ამისთვის ამუშავდა 2 ცენტრი 24/7 რეჟიმში: „იმუნიზაციის ცენტრი“ და მე-5 კლინიკური საავადმყოფო, ხოლო დაახლოებით 10 სამედიცინო პუნქტი 10-18 საათებში იღებდა პაციენტებს. ჯანდაცვის სამინისტრომ საინფორმაციო საშუალებებში ასევე გაავრცელა ცნობა პრევენციული ღონისძიებების შესახებ. 18 ივნისს დროებით შეჩერდა სამუშაოები, რის შემდეგაც მოიმარაგეს საჭირო ნივთები საკმარისი რაოდენობით, რამაც შედარებით უსაფრთხო გახადა მოხალისეობრივი სამუშაოები. Ipress.ge-ს ინფორმაციით, ჯანდაცვის მინისტრის დავით სერგენკოს განცხადებით, 23 ივნისისათვის აცრა 2000-მდე ადამიანმა გაიკეთა, თუმცა მოხალისეობრივი სამუშაოები ამის შემდეგაც გაგრძელდა, რის პარალელურადაც მოხდა ცოცხალი ძალის ნაკლებად სახიფათო ადგილებზე თავმოყრა, სადაც ინფექციის გავრცელებისა და საწარმოო ტრავმის მიღების რისკი ნულამდე იყო დაყვანილი.

სოციალურ ქსელებსა და მასმედიაში გავრცელებული ინფორმაციის თანახმად, მოხალისეთა რეაგირება იყო უპრეცედენტოდ სწრაფი და ადეკვატური შექმნილ სიტუაციაში. როგორც რადიო „თავისუფლების“ გადაცემა „გენდერულ ამბებში“ მოხალისეთა ერთ-ერთი ორგანიზატორი, ნინო სიხარულიძე აცხადებს, მას არანაირი ახსნა-განმარტების მიცემა ან დათანხმება არ სჭირდებოდა ადამიანებისათვის, ისინი თავად გამოთქვამდნენ მოხალისეობის სურვილს და ენდობოდნენ ორგანიზატორებს, რომლებიც სულაც არ იყვნენ ცნობილი სახეები. მათგან, უბრალოდ, სურვილი ირგმნობოდა, რომ მიეღოთ მონაწილეობა სამუშაოებში. ხოლო „სამოქალაქო განვითარების სააგენტოს“ აღმასრულებელი დირექტორი ზვიად დევიდარიანი აცხადებს, რომ ამ პერიოდში ახალგაზრდა მოხალისეებმა სახელმწიფო სამსახურებიც კი ჩაანაცვლეს და მათი ფუნქციები შეითვისეს, რადგან რიგ შემთხვევებში გარკვეულ ადგილებზე საჭირო რაოდენობის სახელმწიფო სამსახურის წარმომადგენლები არ იყვნენ; სტიქიის მასშტაბურობიდან გამომდინარე და, რომ არა მოხალისეების მიერ მათი ფუნქციების შეთავსება, სტიქიის ლიკვიდაციის ვადები მნიშვნელოვნად გახანგრძლივდებოდა. ის ასევე აცხადებს, რომ იქამდე ჩატარებული კვლევები აჩვენებდა, რომ საქართველოში მოხალისეობა არსებობდა, თუმცა ის შემოიფარგლებოდა მეგობრებისა და ნათესავების, ან მეზობლების წრეში და არ ვრცელდებოდა სრულიად საზოგადოებისათვის სასარგებლო საქმიანობაზე. მოცემულ შემთხვევაში კი გამოჩნდა საპირისპირო სურათი – 13 ივნისის ტრაგედიის შედეგების აღსაკვეთად და დაზარალებულთა დასახმარებლად მოდიოდა სრუ-

ლიად უცხო ხალხი და ისინი ამას უანგაროდ აკეთებდნენ. აღსანიშნავია ასევე, რომ სტიქიის დროს დაზარალებულთა დასახმარებლად ერთ-ერთი სკოლის დამამთავრებელი კლასის მოსწავლეებმა საბანკეტოდ შეგროვილი თანხაც არ დაიშურეს.

მოხალისეების სწრაფად მობილიზებაზე მეტყველებს 20:30-ში გასული სიუჟეტიც „13 ივნისის გმირები“, რომელიც იმ ადამიანებზე მოგვითხრობს, რომლებიც უშუალოდ სტიქიის დამეს – 14 ივნისის დილას იმყოფებოდნენ ეპიცენტრში – სვანთისა და წყნეთის ქუჩებზე და მათ ადამიანების სიცოცხლე გადაარჩინეს. მათი ნაწილი იქ ახლობლებისა და მეგობრების დასახმარებლად იყო, თუმცა ნაწილმა, უბრალოდ, სოციალურ ქსელში გავრცელებული ინფორმაცია წაიკითხა და სწრაფად აღმოჩნდა სტიქიის ზონაში. ზოგი მათგანი ადგილზე სამაშველო სამსახურებთან ერთად მივიდა. 20:30-ის სიუჟეტი მოგვითხრობს მაშველებსა და პატრულის თანამშრომელზე, თუმცა ამასთან ერთად მოხალისე ბიჭზე – 18 წლის ფეხბურთელ გიორგი ხარებაშვილზე, რომელმაც 3 ასაკოვანი ადამიანის გადარჩენაში მიიღო მონაწილეობა. მიუხედავად კრიტიკული სიტუაციისა, მოხალისეებს არც ცხოველები დავიწყებიათ; ამავე სიუჟეტში საუბარია სტუდენტ ალექსანდრე შენგელაიაზე, რომელიც ადგილზე მეგობრების დასახმარებლად მივიდა და ადამიანებთან ერთად ცხოველებიც გადაარჩინა, რომლებიც დატბორილი ძაღლთა თავშესაფრიდან გამოიყვანეს.

საინტერესოა არა მხოლოდ ქართველი, არამედ უცხოელი მოქალაქეების მონაწილეობა თვითორგანიზებულ მოხალისეთა ჯგუფებში. „კვირის პალიტრამ“ შეკრიბა მოხალისეთა ჩანაწერები, ერთ-ერთში ვკითხულობთ: „ფილმებში რომ დიდი და კეთილი ფერადკანიანები არიან, ეგეთია ზუსტად, ჯერ გვიყურა, გვიყურა, მერე მოვიდა და ერთი დიდი ხე ისე ამოიღო, თითქოს ჩვენ იმდენ ხანს არ ვეწვალებოდით“. სოციალური რგოლიდან „ერთია თბილისი“ ირკვევა, რომ ის ფერადკანიანი ტურისტული გიდი სემია, რომელიც თბილისში ცხოვრობს. მის გარდა კიდევ არაერთი უცხოელი მოქალაქე მონაწილეობდა მოხალისეობრივ საქმიანობაში. როგორც ზოგი მათგანის სოციალური ქსელის სტატუსებიდან ირკვევა, ისინი ალაფრთოვანა მოქალაქეების ერთად დგომამ და გაერთიანებამ სხვის დასახმარებლად, ამ ყველაფერმა ისინიც აიყოლა. „მე ნიგერიიდან ვარ. დამწუხრებული ვარ იმით, რაც საქართველოში ხდება. აქ მოვედი იმიტომ, რომ მე მყავს ქართველი მეუღლე, ჩემი შვილებიც ნახევრად ქართველები არიან. არ შემეძლო ამ დროს ვყოფილიყავი სახლში და მეყურებინა შორიდან, თუ როგორ ალაგებენ ქალაქს, სადაც უკვე მე რამდენიმე წელია ვცხოვრობ ჩემს ოჯახთან ერთად“.

მოხალისეთა ნაწილი 14 ივნისს დილიდანვე შეუდგა სამუშაოებს და რადგან ჯერ კიდევ არ იყო ორგანიზებული ჯგუფები, ისინი „წითელ ჯვარს“ დაუკავშირდნენ. ამის შესახებ იხსენებს „წითელი ჯვარის“ წარმომადგენელი ნათია ლოლაძე: „14 ივნისს თბილისში 1000-ზე მეტი მოხალისე შემოგვიერთდა, რომელთა გადანაწილება მოხდა რეაგირებისა და ჰუმანიტარული მხარდაჭერის გუნდებში. ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ როგორც გაწმენდითი სამუშაოების შესრულებაში, ასევე ვაკის გამგეობის მიმდებარე ტერიტორიაზე ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ გახსნილ ჰუმანიტარული მხარდაჭერის მიმღებ-გამანაწილებელ პუნქტში, სადაც აქტიურად მონაწილეობდნენ მოქალაქეთა მიერ გაღებული შემოწირულობების მიღებასა და დახარისხებაში“. ამ ხალხს ორგანიზატორი სჭირდებოდა და ამიტომაც მიმართეს ამ მხრივ ყველაზე გამოცდილ ორგანიზაციას.

მოხალისეობრივ საქმიანობასთან დაკავშირებით საზოგადოების დიდ ნაწილში იყო ერთსულოვნება, თუმცა იყო გამონაკლისი შემთხვევებიც. მაგალითად, სოციალურ ქსელებში გავრცელდა ერთ-ერთი პროფესორის მიერ დაწერილი კომენტარი,

რომელშიც ის მოხალისე ახალგაზრდებთან დაკავშირებით ამბობს, რომ მას აქვს გამოცდილება, უამრავ თაობას გაუწვლია მის ხელში და დრო და დრო ისინი სულ უფრო ჩლუნგდებიან, თბილისის სოლიდარობა კი მისასალმებელია, მაგრამ მეორე დღეს ეს ყველაფერი ყველას დაავიწყდება. აღნიშნულ განცხადებას ძალიან დიდი გამომხაურება მოჰყვა სოციალურ ქსელში, განსაკუთრებით კი ადრესატებისაგან – ახალი თაობის წარმომადგენლებისაგან. ერთ-ერთი სტუდენტი აღნიშნულ კომენტარს ასე ეხმაურება: რაც შეეხება ჩვენს „ჩლუნგ“, სირაქლემის პოზიციამორგებულ, გოგლი-მოგლიზე გაზრდილ, კიბერ თაობას, მე ვარ ამაყი, რომ ვეკუთვნი ამ თაობას. მეამაყებით ვერე-დალეულთა თაობაჟ!!! (თავად ლექტორი აცხადებს, რომ ეს კომენტარი ძველი დაწერილია სრულიად სხვა თემასთან დაკავშირებით და არაკეთილსინდისიერად, კონტექსტიდან ამოგლეჯილი სახით გაუვრცელეს).

მართალია, ძალიან ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა ლექტორის მიერ აღნიშნულ აზრს, მაგრამ ძალიან ბევრი დაეთანხმა იმასაც, რომ ყოფილა საქართველოს გაერთიანების და საზოგადოების ერთად შეკრების შემთხვევებიც, რაც ძალიან მალე მიეცა დაავიწყებას. თუნდაც 9 აპრილის შემთხვევა. თუმცა ზემოხსენებული ბატონი ზვიად დევდარიანი ამის შესახებაც აცხადებს, რომ მოხალისეობა კონცეპტუალურად განსხვავებული შემთხვევაა. აქ საუბარია საზოგადოებისათვის სასარგებლო საქმის კეთებაზე უსასყიდლოდ. სასარგებლო საქმის ერთად კეთების მსგავსი მასშტაბის მუხტი კი უკვალოდ არ ჩაივლის და ამ მოხალისეების ნაწილი ამის შემდგომ აქტიურად ჩაერთვება სამოქალაქო საქმიანობასა თუ სახელმწიფო მართვაში, თუ მთავრობისაგან ან ორგანიზაციებისაგან მათთვის შეთავაზებული იქნება კონკრეტული ინსტრუმენტები.

მოხალისეების მიერ ამ დღეებში და შემდგომ დაწერილ კომენტარებსა თუ პოსტებში ჩანს ის მუხტი, მოტივაცია და განწყობა, რაც ჰქონდათ მათ სამუშაოების შესრულების პროცესში. მოხალისეთა დიდი ნაწილის სახელი შეგნებულად არ ვრცელდება საინფორმაციო საშუალებებით, რადგან სწორედ ეს გახლდათ მიზანი კამპანიისა „თბილისი ერთია“, რომელიც გულისხმობდა, რომ ყველა ადამიანი ამ პერიოდში გაერთიანდა წოდება – მოხალისის ქვეშ, ამიტომ „კვირის პალიტრას“ მიერ შეკრებილი პოსტებიდან რამდენიმეს წარმოვიდგინოთ სახელების მითითების გარეშე: „ერთმა დღემ საზოგადოების დიდი ნაწილი შეცვალა ან არ შეცვალა და ტრაგედია მქართული საზოგადოების რეალური სახე დაგვანახა. რა იყო 13 ივნისამდე? დილას იღვიძებ, მიდიხარ სამსახურში, ლექციაზე, სკოლაში, სასაბურთალოს, სამუშაოდ, მეზობელთან, მეგობართან, შეყვარებულთან. მაგრამ უცებ რაღაც ხდება. ეს შენ არ გეხება, არც შენ ოჯახს, არც შენს მეგობარს, არც შენს შეყვარებულს, არც შენს სამსახურს, მაგრამ შენ აღარ შეგიძლია არსად წასვლა და არაფრის გაკეთება. ფიზიკურად, რა თქმა უნდა, შეგიძლია, მაგრამ ვერ აკეთებ... ეს ყველაზე ადამიანური განცდაა და ამ დროს გაცნობიერებულად თუ გაუცნობიერებულად ხვდები სად უნდა წახვიდე, რა უნდა გააკეთო, ვის უნდა დაეხმარო, სად ხარ საჭირო და შენ ხდები მოხალისე!“ მეორე მოხალისე – „მოხალისეები ნამდვილად იყვნენ სამაგალითოები, ოღონდ არ აინტერესებდათ სახელის მოხვეჭა. მათთვის ისიც საკმარისი იყო, რომ მათი მოწოდებული წყალი დაგველია და ეგრძნოთ, რომ საკუთარი წვლილი შექონდათ დიდ საერთო საქმეში“. აქ ჩანს მოტივაცია, მოხალისეები ხედავდნენ, რომ ისინი საჭირო და სასარგებლონი იყვნენ ქვეყნისათვის და ეს მათ მოტივაციას ამაღლებდა.

ბევრი დაიწერა გენდერულ ბალანსზეც. რადიო „თაფისუფლების“ გადაცემა „გენდერულ ამბებში“ აღნიშნეს, რომ სქესთა ბალანსი საკმაოდ დაცული იყო. მიუხედავად რთული სამუშაო პირობებისა, გოგონები საკუთარი ინიციატივით პოულობდნენ შესაფერის საქმეს, რიგ შემთხვევებში კი მძიმე პირობებსაც არ ერიდებოდნენ.

საბოლოოდ, მოხალისეებმა მოახერხეს სტიქიის ლიკვიდაცია სახელმწიფო სამსახურებთან ერთად და დადგა დრო, როდესაც შეწყვიტა მუშაობა „ფეისბუქის“ ჯგუფმა. რამდენიმე მოხალისისა და ორგანიზატორის ინიციატივით, 24 ივნისს „მზიურში“ გამოიფინა ბანერი სამადლობელი წარწერით „მზიურის თაობის“ მიმართ. ეს სახელწოდება ერთ-ერთი მოხალისის, გიორგი სარალიძის მიერ გამოყენებული სტატიიდან იქნა აღებული, რომელსაც ავტორი მზიურის ტერიტორიაზე გაცნობილ მოხალისეებს უძღვნის და ქართველ მოსახლეობას მიმართავს: „ლაფში ამოსვრილი მზიურის გაწმენდა თუ შიშველი ხელებით მოვახერხეთ, გაუტანლობაში ამოსვრილი ქვეყნის გაწმენდასაც შევძებთ და გვედრებით, უბრალოდ გჯეროდეთ, გჯეროდეთ ჩვენი. ჩვენ „მზიურის თაობა“ ვართ“.

კვლევის ფარგლებში სიღრმისეული ინტერვიუ ჩავატარეთ მოხალისეების ორგანიზატორებთან, რათა გაგვეგო, თუ როგორ მოახერხეს ადამიანების მობილიზება, რა იყო მათი მოტივაცია, რა მიზნები ჰქონდათ და როგორ შეასრულეს ისინი. როგორც ვიცით, ტრაგედიის დროს შეიქნა facebook-ზე ჯგუფი სახელწოდებით „13 ივნისი“, რომლის ერთ-ერთი ადმინისტრატორი ევროპა ბეთის მარკეტინგის მენეჯერი 33 წლის ლაშა გოგუა იყო. ჯგუფის შექმნა კი რეალურად გახდა მოხალისეთა ორგანიზების წინაპირობა. მეორე ორგანიზატორი, რომელსაც გავესაუბრეთ, ნატა ფერაძე იყო, რომელიც უშუალოდ ვაკის გამგეობაში იმყოფებოდა და იქიდან მართავდა მოვლენებს. ნატას პირადად გადახდა უსიამოვნება სტიქიის დღეს. ის მისი ოჯახის არასრულწლოვან წევრებთან ერთად ასული იყო ელიზბარაშვილის თავშესაფარში ძაღლების გადასარჩენად, როცა მოულოდნელად წყალმა აიწია. სამაშველო სამსახურებზე ოპერატიულად მისმა მეგობარმა იმოქმედა და ამოიყვანა წყლიდან ნატა მისი ოჯახის წევრებთან ერთად. სავარაუდოდ, ეს გამოცდილებაც მნიშვნელოვანი ბიძგი იყო ნატასთვის, რომ ჩართულიყო მოხალისეობრივ საქმიანობაში.

ლაშასთან საუბრისას გაირკვა, რომ თავდაპირველად ზემოთ ხსენებული facebook ჯგუფი სრულიად განსხვავებული მიზნისთვის შეიქმნა. ლაშამ და მისმა ორმა მეგობარმა შექმნა ეს ჯგუფი და დაამატეს საერთო მეგობრები, რათა გაერკვიათ სტიქიისას მათი ადგილსამყოფელი და ის, თუ რამდენად უსაფრთხოდ გრძნობდნენ თავს. აღმოჩნდა, რომ ზოგიერთ მათგანს ესაჭიროებოდა დახმარება, სატელეფონო კავშირი წყდებოდა და სწორედ ამ ჯგუფში დაწერეს საკუთარი კოორდინატები და დახმარებაც ოპერატიულად განხორციელდა. ჯგუფში ღამის სამი საათისთვის ას ორმოცდაათ ადამიანამდე იყო გაწევრიანებული, დილით კი წევრების რაოდენობამ ათი ათასს მიაღწია. ჯგუფის ახალი წევრები ინფორმაციას ე.წ. ადმინებისგან ელოდებოდნენ. რეალურად იმ დროს არ არსებობდა სხვა წყარო, საიდანაც შეიძლებოდა ინფორმაციის მიღება და გავრცელება. ნაწილი დახმარებას ითხოვდა, მეორე ნაწილი კი რესურსს სთავაზობდა დასახმარებლად. შეიძლება ითქვას, რომ პასუხისმგებლობა სრულიად მოულოდნელად დაატყდათ თავს ჯგუფის შექმნელებს. თუმცა, რადგან ადმინისტრატორები მარკეტინგის სფეროში მოღვაწეობენ და კომუნიკაციისა და კრიზისის მართვის საკითხების შესახებ ფლობენ ინფორმაციას, აღმოაჩნდათ ჯგუფის მართვის საჭირო უნარ-ჩვევები, ეს მოულოდნელი პასუხისმგებლობა გაიაზრეს და დაუყოვნებლივ შეუდგნენ საქმეს. როგორც ლაშა ამბობს, ჯგუფს გაუჩნდა ახალი მიზანი. ის უნდა ყოფილიყო უტყუარი ინფორმაციის სწრაფი გამტარი. საორგანიზაციო ჯგუფი 30 მოხალისისგან დაკომპლექტდა, ყოველი მათგანს საკუთარი ფუნქცია ჰქონდა. ნაწილი ჯგუფში დავალებებს პოსტავდა, ნაწილი ვაკის გამგეობაში იყო, საიდანაც ანაწილებდა რესურსებს, იქნებოდა ეს მატერიალური თუ ადამიანური. ვაკის გამგეობაში, ასევე, ხდებოდა მიტანილი პროდუქტების დახარისხება, რის ორგანიზებასაც იგივე ჯგუფი ახდენდა. ერთ-ერთმა ორგანიზატორმა ნიკა დავითაშვილმა შექმნა ქოლ ცენ-

ტრი თავისუფალი უნივერსიტეტის ბაზაზე, რათა კომუნიკაციის პროცესი კიდევ უფრო გამარტივებოდა. ორგანიზატორებიდან ნაწილი სტიქიის ზონებში იმყოფებოდა და კონკრეტული ლოკაციებიდან აწვდიდა ინფორმაციას გამგეობაში, თუ სად რა იყო საჭირო; იქნებოდა ეს დამატებით ხალხი, ბოტები, წყალი, საჭმელი და ა.შ. ასევე გაკეთდა ინტერნეტ რესურსი მძღოლების მომწოდებლების და ა.შ. საჭიროების შემთხვევაში სწრაფად ხდებოდა მათთან დაკავშირება. ამ ყველაფრის ორგანიზება უმეტესად ინტუიტიურად ხდებოდა, რადგან ორგანიზატორებს არ გააჩნდათ შესაბამისი ცოდნა და გამოცდილება ასეთ მასშტაბებთან მუშაობის.

რამდენიმე დღეში facebook ჯგუფის წევრთა რიცხვმა ოცდამდე ათასს მიაღწია, ამიტომ თითოეული სიტყვა დიდი სიფრთხილით იწერებოდა. ყოველი დავალება მხოლოდ ოთხი ორგანიზატორის გადახედვის შემდეგ ქვეყნდებოდა. არ უნდა გაპარულიყო პანიკის ან არეულობის გამომწვევი არც ერთი სიტყვა. დავალებებს გარკვეული ფორმატი მიეცათ, რადგან ამდენი ხალხისთვის მარტივად აღსაქმელი ყოფილიყო და გაერჩიათ სხვა შინაარსის პოსტებისაგან. ორგანიზატორები ყვებიან, რომ იმ პერიოდში საკუთარი თავი სრულიად მიუძღვნეს ამ მოვლენას, მოსცილდნენ ყველა სხვა საქმეს, ფაქტობრივად, არც ეძინათ. რაც შეეხება მათ მოტივაციას, ნატა ფერაძე აცხადებს, რომ მთავრი მოტივაცია სახელმწიფოს უმოქმედობა იყო. როდესაც მათ დაინახეს, რომ მერია რეალურად არ იღებდა შესაბამის ზომებს, საკუთარ თავს უმოქმედობის უფლება არ მისცეს და ამიტომ ჩაერთვნენ ასე აქტიურად ქვეყნის კრიზისიდან გამოსვლის სამსახურში. ლაშა კი ინტერვიუში აცხადებს, რომ თავდაპირველად არანაირი მოტივაცია არ ჰქონია, უბრალოდ, ახორციელებდნენ იმ საქმეს, რის სათავეშიც უეცრად აღმოჩნდნენ. თუმცა მოგვიანებით, როდესაც რიგითი მოხალისეების შრომა და მათში დიდი პოზიტივი დაინახეს, მათაც დიდი სტიმული მიეცათ, რომ დაწყებული საქმე ბოლომდე მიეყვანათ. ლაშა საუბრისას ერთ შემთხვევას გამოჰყოფს, რამაც შეუცვალა აზროვნების სტილი და გაცილებით მოტივირებული გახადა. საქმე ეხება ერთ ადამიანს, რომელიც აცხადებს, რომ სწორედ ამ ჯგუფის დახმარებით გადარჩა, მან ბანკში დიდი კრედიტი აიღო და შეძენილი პროდუქტები სტიქიისგან დაზარალებულ ოჯახებს გადასცა.

„იმ პერიოდში პოზიტივი და თანადგომა ყველაზე ტრენდული გახდა, მე ჩემი 33 წლიანი სიცოცხლისას არ მახსოვს მსგავსი ფაქტი“, – ამბობს ლაშა ინტერვიუსას. სწორედ ამ ერთიანმა პოზიტივმა გააკეთებინა მოხალისეებს რეალური საქმე.

რისკი საკმაოდ მაღალი იყო, საშიშროება იყო როგორც დაავადების გავრცელების, ასევე გარეული ცხოველების, რომლებიც ქალაქში თავისუფლად დადიოდნენ. ადმინისტრატორები იაზრებდნენ ამხელა პასუხისმგებლობას და ცდილობდნენ ხალხის უსაფრთხოების შენარჩუნებას. აქვეყნებდნენ პოსტებს ამ თებმთან დაკავშირებით და მოუწოდებდნენ მოხალისეებს სიფრთხილისკენ. თუმცა ადამიანების ამხელა მასა როცა მოტივირებულია დადებითის გაკეთებისკენ, ძალიან რთულია შეაჩერო არსებული საშიშროების მიუხედავად.

გამაფრთხილებელი პოსტების გარდა, აქტიურად იღებოდა გამამხნეველები შინაარსის მქონე სტატუსები, რათა არსებული სულისკვეთება შეენარჩუნებინათ მოხალისეებს. ლაშა გოგუას მიერ დაწერილი ერთი-ერთი ასეთი პოსტის მაგალითია შემდეგი: „დავალება №122 – ვინც ახლა გვერდით გიდგათ უთხარით, რომ ძალიან მაგარია!“ ბუნებრივია, ასეთი პოსტები მატებდა მხნეობას მოხალისეებს და მეტი ენთუზიაზმით მუშაობდნენ.

ინტერვიუს მსვლელობისას აღმოჩნდა, რომ ჯგუფის ადმინისტრატორები სახელმწიფო სტრუქტურებთან თანამშრომლობდნენ. ჯგუფის ამოქმედებიდან დაახლოებით მესამე დღეს მათ მთავრობის წარმომადგენლები დაუკავშირდნენ და კოორდინაცია სთხოვეს. რადგან ორგანიზატორებს არ ჰქონიათ არანაირი პოლიტიკუ-

რი მოტივი ან მიზანი, მათი თანამშრომლობა მხოლოდ გარკვეული რესურსის მობილიზაციით შემოიფარგლა; ანუ ადმინისტრატორთა ჯგუფი მთავრობას სთხოვდა გამოეყოთ სასწრაფო დახმარების, პოლიციისა და სამხედრო რესურსი, რათა საჭიროების შემთხვევაში შეფერხება არ ყოფილიყო.

მოგვიანებით აღნიშნული ჯგუფი დაიხურა. როგორც ლაშა აცხადებს, „ვიღაცამ დაარეპორტა“, დაიბლოკა ყველა ადამიანი, გაუქმდა ბაზები და, ფაქტობრივად, შეწყდა სამუშაო პროცესი. ამ თემასთან დაკავშირებით დაიწყო საგამოძიებო პროცესი, რომელიც დღემდე მიმდინარეობს. ორგანიზატორებმა აღადგინეს საკუთარი ანგარიშები და ახალი ჯგუფი შექმნეს, თუმცა ინფორმაციის დიდი ნაწილი ვერ აღადგინეს. დღემდე საკმაოდ ბუნდოვანია ეს საკითხი, ვინ გააკეთა და რა მიზეზით. ზოგი ორგანიზატორი მთავრობის წევრებს ადებს ხელს, მიზეზად კი შიშს ასახელებს, რადგან ამდენ ადამიანზე შეეძლოთ იმ პერიოდში გავლენის მოხდენა. თუმცა ეს მხოლოდ დაუსაბუთებელი ეჭვებია.

ხარვეზების მიუხედავად, ძალიან დიდი საქმე გაკეთდა, ამბობს ნატა. შემდეგში, მსგავს შემთხვევაში, გაცილებით ორგანიზებულად იმოქმედებენ და იგივე შეცდომებს აღარ დაუშვებენ. ძირითად შეცდომად კი ადმინისტრატორებში უცხო ადამიანების დამატებას მიიჩნევენ, რომლებსაც განსხვავებული მიზნები ამოძრავებდათ, უმეტესად – პოლიტიკური. ასევე გაითვალისწინებენ უცხოელების გამოცდილებას კრიზის მენეჯმენტში და ყველაფერს გაცილებით პროფესიულად გააკეთებენ.

ნატა გამოთქვამს წუხილს იმასთან დაკავშირებით, რომ მას შემდეგ, რაც შეწყვიტეს რესურსების კონტროლი, ჰუმანიტარული დახმარება სახელმწიფოს არ დაურიგებია სრულად.

ამ მოვლენის დასრულების შემდეგ, ორგანიზატორებს ულოცავდნენ წარმატებულ საქმიანობას და ორდენებსაც კი სთავაზობდნენ. ამისათვის სახელებს და გვარებს ითხოვდნენ, თუმცა ამასთან დაკავშირებით ისინი ასე პასუხობდნენ: „ჩვენ 22 ათასი ვართ, ჩამოთვლისას ვიღაც გამოგვრჩება“. ორგანიზატორები საკუთარ ქმედებას გმობდად არ აღიქვამდნენ; ეს, უბრალოდ, სოციალური და სამოქალაქო პასუხისმგებლობა იყო, რომელიც ყოველი მოქალაქის ვალი იყო სახელმწიფოს წინაშე. ისინი არ თვლიან, რომ რიგით მოხალისეზე მეტი გააკეთეს. ამბობენ, რომ ყველა ერთიანი ძალით მუშაობდა და ყოველი საქმიანობა საბოლოო მიზნის მიღწევისთვის მნიშვნელოვანი იყო.

„ადამიანური რეაქცია იყო, მიიღო მონაწილეობა შენი ქალაქის გაჭირვებიდან ამოყვანაში. არაფერი ჰეროიკული. ვისაც რა შეეძლო, იმას აკეთებდა, რაც თითქოს ბუნებრივია. უფრო მნიშვნელოვანია შემდეგში ამის პრევენციაზე დაფიქრება და ეს კატასტროფამდე უნდა მოხდეს“, – ამბობს ნატა ფერაძე. ინტერვიუს მიწურულს ნატა მოხალისეებს მოუწოდებს, რომ უფრო მეტად იყვნენ ჩართულები კატასტროფის პრევენციისა და კანონების შესწორების საქმეში.

დასკვნა

დასკვნაში გვსურს ნათლად გავცეთ პასუხები კვლევის ძირითად კითხვებს.

კვლევის ანალიზიდან ჩანს, რომ მოხალისეთა ძირითადი მოტივაცია ქვეყნის წინაშე საკუთარი მოქალაქეობრივი ვალდებულების გაცნობიერება იყო. ისინი მზად იყვნენ განეხორციელებინათ ალტრუისტული ქცევა, ანუ დაეხარჯათ დიდი დრო და ენერჯია საკუთარი თანამოქალაქეებისა და ქვეყნის კეთილდღეობისთვის. მოხალისეთა საქმიანობები განსხვავებული იყო მათი როლების მიხედვით. ნაწილი

ფიზიკურად მუშაობდა სტიქიის ზონებში, ნაწილი ვაკის გამგეობაში ახარისხებდა პროდუქციას; იყვნენ ასევე მოხალისეები, რომლებიც მოხალისეებს ეხმარებოდნენ, უმზადებდნენ სენდვიჩებს, მიჰქონდათ წყალი, სთავაზობდნენ მობილურის დატენვას და ა.შ. მოხალისეობრივ საქმიანობას ეწეოდა „წითელი ჯვარიც“. არაფორმალური ჯგუფების ორგანიზებაც სრულიად მოხალისეობრივი საქმიანობა იყო, რაც თავის მხრივ, მრავალ ქმედებას მოიცავდა – იქნებოდა ეს ინფორმაციის მოძიება და გაზიარება, ქოლ ცენტრში მუშაობა, მომწოდებლებთან დაკავშირება, საჭირო ინვენტარის მოძიება, მიწოდება და სხვ. მოხალისეთა საქმიანობა ფასდაუდებელი აღმოჩნდა ქვეყნის იერსახის აღდგენასა და მისი კრიზისული სიტუაციიდან გამოსვლაში. რომ არა მოხალისეთა ერთობლივი მუშაობა, დროში ძალიან გაიწველებოდა (თუ საერთოდ დასრულდებოდა) აღდგენითი სამუშაოები. სამწუხაროდ, ორგანიზატორებმა ვერ მოახერხეს ბოლომდე მიედევნებინათ თვალი, თუ როგორ დარიგდა ჰუმანიტარული დახმარებები. ეს საკითხი დღესაც აქტუალურია.

ლიტერატურა:

1. <http://www.tavisupleba.org/media/video/gender-stories/27085588.html>
2. <http://www.tavisupleba.org/media/video/mziuri-after-floods/27077806.html>
3. <http://www.tabula.ge/ge/story/97391-13-ivnisis-moxaliseta-jgufi-facebook-ze-gauqmda>
4. <http://www.kvirispalitra.ge/young-people/25540-ckhovreba-13-ivnisamde-da-13-ivnisis-shemdeg-mokhalisis-chanatserebi.html?device=xhtml>
5. <http://1tv.ge/ge/news/view/102016.html>
6. <http://cp.ge/ge/stiacci.php?ID=40613>
7. <http://goodnews.on.ge/news/891-moxaliseebis-inpormirebis-miznit-axali-saiti-13ivnisi-ge-sheikmna>
8. <http://netgazeti.ge/2015/06/17/46607/>
9. <http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/134494-leqtori-romelmac-akhalgazrda-thaobas-dachlungebulebi-utsoda-qchemi-arachveulebrivi-komentari-konteqstidan-amoglijesq.html>
10. <http://newposts.ge/?l=G&id=78792>
11. <http://www.postalioni.com/2015/06/%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%97-13-%E1%83%98%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%92%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91/>
12. <http://intermedia.ge/vid/418226-%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90-%E1%83%9B%E1%83%96%E1%83%98%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%A1-%E1%83%A3%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9E%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%9F%E1%83%98/17/user:beko777:show:channel:loop:true>
13. http://mental.ge/sxva_taoba/

Natela Chochua, Ana Jvarsheishvili
The role of volunteers in the struggle against the June 13 natural disaster outcomes
Summary

Such a large-scale mobilization of volunteers following the June 13, 2015 natural disaster is an unprecedented case not only for Georgia, but for the whole Europe as well. A large number of experts are interested in this phenomenon, but until now no research was conducted to study the work of the volunteers, the motives and the results of their work. The article provides the insight into the data collection procedure and analysis.

Натела Чочуа, Анна Джваршеишвили
Роль волонтеров в борьбе против последствий стихии 13 июня
Резюме

Такая широкомасштабная мобилизация волонтеров, объединенных конкретной целью, произошедшая вследствие стихии 13 июня 2015 года, представляет собой беспрецедентное явление как для Грузии, так и для Европы в целом. Многие специалисты заинтересованы этим явлением, но до нынешнего времени не было исследований, которые детально изучили бы работу этих неформальных групп, их мотивацию и результат их деятельности. В данной статье дается описание и анализ вышеупомянутых вопросов.

Пшемислав Зюлковски, Цезарь Косцеляк *
(Польша)

**МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ В РАМКАХ
УНИВЕРСИТЕТОВ ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА**

«Признания, следовательно, заслуживают все общественные инициативы, благодаря которым люди старшего возраста могут не только заботиться о своем физическом и интеллектуальном состоянии, а также развивать отношения с другими людьми, становиться полезными, отдавая другим свое время, умение и опыт. Позволяет им это сохранить и углубить сознание ценности жизни, главного дара Божьего» (Ян Павел II).

Межкультурные компетенции - это один из десяти приоритетов Европейской комиссии, а также так называемых «десяти компетенций сотрудника будущего», определенных Конфедерацией «Левиатан». Они формируются у молодого поколения начиная с детсада, затем продолжают через все уровни школьного образования и заканчиваются в вузе. Межкультурные компетенции формируются путем участия в разного типа занятиях и образовательных мероприятиях, реализованных: домами культуры, многими фондами или обществами, а также другими неправительственными организациями, а также, на модных в последнее время, университетах третьего возраста. Межкультурные компетенции, это также существенный аспект отношений между молодым поколением и старшим поколением, которых ничего так не отличает, как широко понимаемая культура. Таким образом, в данной статье можно смело определять межкультурную коммуникацию, как общение между поколениями.

Анализ старения общества европейского и польского

Численность населения в Европейском Союзе увеличивается с каждым годом. В 2010 года численность населения членских государств составляла 501 млн, а в 2060 года должна превысить 516 млн. Увеличивается при этом количество лиц в возрасте старше 65 лет. Коэффициент их участия в общей численности населения в 2010 году составлял 17,4 а в году 2060 предполагается, что будет он близким 30. Подобным образом увеличится количество лиц в возрасте 80 лет в общей численности населения. В 2010 году этот коэффициент составлял 4,6. Предполагается, что в 2060 года он достигнет 12. Число лиц в возрасте выше 80 лет возрастет в три раза с 21, 8 миллионов до 61, 4 миллионов.

В соответствии с ожиданиями популяция 27 членских государств ЕС стареет. Закономерность эта будет сохраняться, как минимум до 2060 года. В ближайшие годы в Европе высокая численность стареющего общества с поколения демографического бума увеличит группу лиц старших, т.е. в возрасте 65+, а в это время количество лиц в производственном возрасте (от 18 до 65 лет), точно, уменьшится.

Таблица 1. Коэффициент лиц в возрасте 65+ относительно популяции лиц в производственном возрасте.

ЕС 27	Год	1950	2000	2010	2050
	Коэффициент	13,4	23,4	26,0	50,6

Источник: J. Świątoniowska, Старение европейского общества в контексте мирового кризиса (7, 96).

* Университет Экономики в Быдгоще.

Старость как ценность

В традиционных обществах людей старшего возраста общество часто одаривало довольно большим почтением. В обществах, разделенных на возрастные классы, старшие люди имели большое, а иногда решающее влияние на важные для общества вопросы. Внутри отдельных семей авторитет мужчин, равно как и женщин, обычно увеличивался с возрастом. Иначе дело обстоит в индустриализированных обществах, там старшие люди преимущественно, не пользуются авторитетом ни в семье, ни в обществе. После их ухода с рынка труда их доходы обычно падают. Одновременно в обществе существенно возрос процент лиц в возрасте свыше шестидесяти пяти лет (1, 201).

В коренных культурах возраст 50 плюс был почетным моментом, который открывал двери в круг почетных лиц. Замечались и использовались достоинства, которые преподносят зрелость - интуицию, опыт, способность смотреть дальше кратковременной прибыли, а также видения бизнеса широкомасштабно. Таким образом, уважались авторитеты старейшин в зрелых политических системах, например в Древней Греции. В нашей культуре возраст 50 плюс - это для многих людей начало перехода в область общественной тени. Культура запада близорука - ставит на молодость, красоту и соперничество. Мы живем в цивилизации, опирающейся на культ нескончаемой работоспособности и побед над другими. Смотрим на процесс старения не как на возможность развития личности, а как наступающее неизбежное зло. Иногда, однако, стоит посмотреть на зрелость в более широком масштабе, чем обычно и расколдовать мифические культы, которым подчиняемся.

Старость - это наиболее дифференцированная стадия жизни человека. Можно рискнуть сделать определение, что имеем столько способов старения, сколько людей в данном обществе. Следовательно, проблемы периода старения должны рассматриваться многогранно, в различных аспектах.

В биологическом аспекте старение - это возрастной процесс, который заключается в постоянном уменьшении биологической активности организма.

Психическое старение означает изменение в сфере запоминания, учения, мышления, использования анализа и синтеза, мотивировки, эмоций, а также психосоматических талантов.

В свою очередь старение можно рассматривать с двух точек зрения. Первый аспект касается субъективного восприятия процесса старения каким-то субъектом. Во втором аспекте рисуется проблема восприятия, а также акцептации лиц преклонного возраста данным обществом.

В современных обществах, называемых постсовременными или постмодернистскими, которые преклоняются перед молодостью, витальностью, полезностью, старость воспринимается, как неимеющий ценности период жизни - грустный, страдающий.

Тем временем, старость открывает новые возможности, так как это не только время для размышлений над своей жизнью, но одновременно шанс быть полезным для дальнейшего развития и творческой активности. Старость является, таким образом, ценностью, моральной задачей для самого пожилого человека и молодого поколения.

Непонимание, нежелание общения между молодыми и пожилыми, иногда очень сложные взаимные отношения, это актуальное явление для всех времен. Всегда будет создаваться пропасть между теми, кто иначе думает, говорит, поступает. Следовательно, говоря о конфликте поколений, необходимо учитывать не столько хронологический и биологический возраст, а скорее всего взаимные отношения молодой - пожилой, пожилой - молодой, предпочтительный стиль жизни, проявление подхода, поведения.

Разве в мире, где все поставлено на культ молодости, а также на стиль жизни, направленной на потребительско-материальные, престижные ценности, старость может быть положительной? Можно ли говорить о диалоге поколений, являющимся оказией для

передачи от старших молодым своего опыта, жизненной мудрости, традиционных ценностей?

Сглаживание отрицательного подхода молодежи к лицам старшего возраста

Мы живем во времена молниеносных перемен. Раньше, когда ученик сапожника получал диплом, то дальше уже до конца жизни, в той же самой мастерской ремонтировал сапоги. Времена изменились, смена «шаблонов, наковальной и рабочих мест» происходит намного быстрее. То, чему научились вчера, сегодня проверяется на пригодность. Меняются также отношения и их устойчивость, а также значение. Имеем неповторимую возможность быть одновременно мастером и учеником. Раньше поколения сменялись каждые 25-30 лет и приходили поочередно а теперь социологи определяют разные поколения уже через каждые 10 лет, а рядом друг с другом живут люди из поколений В, Х, Y а тем временем подходит уже поколение С. В этом контексте стоит задуматься, что на самом деле определяет слово «поколение». Согласно словарю польского языка: поколение (лат. *Generatio*- роды, творение) - в науках общественных и биологических, термин, имеющий несколько коннотаций, связанных с рождением.

В социологии поколением называется группа лиц, которая особенно ввиду схожести возраста, подверглась испытанию какого-то особенного события или событий. Отличие таких поколений является вопросом конвенций и в отдельных случаях может вызывать сомнения. Быть может хорошей идеей является начало дискуссии о диалоге между поколениями. Безумный темп жизни, стресс, множество изменений, все новые техники общения. Казалось бы, что современные возможности содействуют диалогу во всяких аспектах. В действительности же оказывается, однако, что чрезмерное количество приходящей информации в некоторой степени «глушит» диалог. Особенно тот, между разными поколениями. Легче иметь контакт с ровесниками. Труднее с лицами существенно младшими или старшими, разговаривающими немного другим языком (или при помощи других инструментов, какие предлагает новые технологии). Так, на самом деле, диалог между поколениями - это дело нас всех и каждого в отдельности, поскольку живем в мире быстрых перемен. Мастерство коммуникаций, взаимопонимания и выслушивания имеют все большее значение. Каждый из нас может иметь свой вклад в создание формы партнерских отношений мастер - ученик.

Локальные общества могут усиливать связи между поколениями как в плоскости соседских отношений, где контакты между многими поколениями являются частью ежедневной жизни, так и в группах интересов типа обществ старших, молодежных организаций и других, целью которых будет разрешение местных задач обществ, таких как безопасность, охрана окружающей среды, богатство культуры и т. д.

Местные общества должны также содействовать коммуникациям между молодыми и старшими поколениями, особенно в сфере создания условий и оказания содействия инициативам правительственных организаций, школ, общества ветеранов и т. п.

Семейная активность в настоящее время имеет часто иные задачи, чем были раньше в семьях, состоящих из нескольких поколений. Современный пожилой человек одолевает прежде всего проблемы натуры психологической т.е. чувство быть нужным, одиночества или синдрома покинутого гнезда. Контакт с внуками часто бывает эпизодическим. Следовательно, почти у всех пожилых прежде всего появляется огромная боязнь одиночества, беспомощности, болезни, непригодности, жизни в бедноте, а также нетерпимости. Одиночество пожилых, особенно затяжное, вызывает сосредоточенность на себе - на проблемах. Такая отрицательная концентрация на себе содействует психической, общественной изоляции, замыканию в себе, притязаниям и озлобленности, а также нередко встречаемому чувству непогрешимости. Может углублять жизненное расстройство или

чувство отклонения и ущерба. Человек, как существо общественное, нуждается в присутствии второго человека, взаимной доброжелательности, деления заинтересованностью, мечтаниями, радостью от встреч, чувством одобрения. Как показывают исследования, все больше межчеловеческих отношений и общественного содействия пожилые получают от неродственных знакомых или соседей. Вытекает это из множественных миграций, выехавших внуков, занятых детей.

В Польше живет около 12 миллионов бабушек и дедушек. Это большие запасы содействия для занятых родителей. В настоящее время дедушки и бабушки являются активными, деятельными, заинтересованными знанием, нередко оказывают финансовое содействие своим детям и внукам. Дедушки и бабушки ищут активные формы времяпрепровождения, так как роль стариков в кресле перед телевизором все чаще не удовлетворяет их честолюбие.

Учреждениями, удовлетворяющими эти потребности, являются в т.ч. клубы старших людей, которые сотрудничают с учреждениями просвещения, т.е. яслями, детсадами, начальными школами, гимназиями и т.д. Вместе организуют день бабушек и дедушек, торжества по случаю праздников, а также совместные экскурсии, встречи в клубах или учреждениях просвещения, мероприятия в рамках ЖСК, семейные гулянья. Интеграция поколений составляет великолепную возможность для контактов между старшими и младшими лицами, к обмену опытом и деления своим знанием. Эти клубы являются ответом на потребности старших лиц, так как руководствуются мнением и заинтересованностью своих членов. Благодаря деятельности таких клубов отмечается улучшение жизни старших людей, изменению их личности и отношению к жизни, рост самооценки, а также открытость на предпринимаемые инициативы и активизирующие действия.

Иногда именно деятельность старших является неоценимой. Разного рода учреждения, к примеру детсады, детские клубы или местные клубы могут побуждать старших к разному роду деятельности в пользу детей. Это достойная помощь, какую оказывают старшие. Неоценимым ресурсом большинства старших лиц является время и присутствие. Это редкие ценности в сегодняшнем мире, создающие фундамент для обмена и построения отношений, где старшие могут испытать себя в качестве важных, нужных и ценных. Часто старшие лица берутся за роли бабушек и дедушек для дошкольников, которых родные дедушка и бабушка не доступны с учетом расстояния. Поэтому всяческие учреждения, которые предлагают различные формы развлечений для старших должны иметь всегда запись в своей деятельности, что старшие безоговорочно заслуживают то, чтобы достойным и соответствующим образом переживать период старости.

По мнению молодежи определение «старый» синоним кого-то бесполезного, худшего. Молодежь умножает в своих мнениях довольно широко распространенный отрицательный стереотип старшего человека. Граница, определяющая старость, по мнению молодежи носит характер функциональный и сходится, главным образом, с прекращением активности, а не с возрастом. Восприятие старости, а также принятие в будущем опекунских задач дифференцировано с учетом пола: парни показывают эгоцентричный подход, девушки социцентричный. Молодые понимают проблемы, вытекающие из необходимости обеспечения старшим лицам всесторонней помощи и опеки, а также благополучного быта, хотят справиться с возложенными нагрузками, однако, осознавая демографические проблемы и расходы, связанные с этим, не соглашаются на увеличение налогов на цели финансирования пенсионных платежей и системы содействия.

Связи между внуками и дедушкой и бабушкой

В отношениях между поколениями дедушек и бабушек с внуками значительное место занимает совместное выполнение действий. В большинстве случаев это действия

рекреационного характера, такие как: экскурсии, прогулки, просмотр телевидения, игры, а также танцевальные мероприятия. Передают им также элементы истории страны, в которых сами принимали участие. Бывает, что дедушка или бабушка для внуков становятся героями, образцами к подражанию. Это существенным способом влияет на развитие личности ребенка.

Непосредственные контакты с дедушкой и бабушкой учат детей понимать развитие общества, а также историю собственной семьи. Соответствующим способом формируется также их отношение к старшим людям. Благодаря дедушкам и бабушкам дети с молодых лет учатся улавливать разные потребности других людей, учатся толерантности, а также уважению к другому человеку. Старшие лица влияют также на формирование у них чувства долга и соответствующих позиций (2, 23).

Обращается внимание, что в основном среди старшего поколения большее влияние на жизнь семьи оказывает бабушка. Во многих случаях бабушка выполняет ряд опекунических функций, чтобы помочь таким образом родителям. Дедушки и бабушки любят гордиться успехами внуков, но вместе с тем они отнюдь не склонны брать на себя ответственность за их проступки, а также ошибки. Очень часто охотно устанавливают контакты с внуками, потому что они бывают для них более интересными, чем контакты с представителями своего поколения. Имеют они главным образом характер игр, общения или рекреации (3, 101).

Такие взаимоотношения, если являются частыми и дети их любят, существенным способом воздействуют на них. Отношение детей к дедушкам и бабушкам обычно является отражением отношений родителей к дедушкам и бабушкам. Это может быть отношение неодобрения, а также неуважения, или же почтения, а также признания. При все чаще отсутствующих дома занятых родителях дедушка и бабушка составляет опору для молодых членов семьи. Отсюда так существенным является впитывание почтения для лиц старшего возраста. Непосредственный контакт детей с дедушкой и бабушкой позволяет осмыслить им, какую мудрость приобретает человек с возрастом. Присутствие в семье старших лиц учит молодежь толерантности, но и позволяет также непосредственно соприкоснуться с их проблемами.

Дедушка и бабушка часто берут на себя заботу относительно передачи традиций. Если воспитывают своих внуков, сопровождает это не только желание исполнения обязанностей или желание оказания содействия родителям. Важное для них также и то, что в своих внуках они видят продолжительность рода, видят тех, кто может дать новый смысл их жизненным усилиям, а также стараниям предков. Существует также убеждение среди самих дедушек и бабушек, что родители воспитывают, а дедушка и бабушка балуют. Их задача - придание дополнительного контекста воспитанию: выполнения пожеланий, мечтаний, радости от факта самого общения с детьми своих детей. Старшие люди имеют часто больше времени, они меньше нагружены стрессом, а также заботой об ежедневных ценностях. Отсюда также наиболее всеобщим в контактах с внуками имеет место связь занятости и общительности. Первый характеризуется активным участием в воспитании внуков, в свою очередь второй - дружественными отношениями, а также доверием (4, 13-21). Во многих семьях именно дедушка и бабушка удовлетворяют у ребенка необходимость защищенности, длительная нехватка которой может неблагоприятно модифицировать развитие ребенка (5, 19-21).

Заключение

Развитие цивилизации, все более быстрый научный прогресс и технологическое развитие, ставят перед человеком потребность быстрой адаптации к переменам и изучению новых компетенций. С недавнего времени наблюдаем также явление так называемой культуры загадочных детей (6), в которой наступил разлад традиционной передачи между поколениями, типа поколение старшее, среднее и младшее.

Стереотипная картина учителя и ученика это: старший учитель и младший ученик. Однако в настоящее время в отношениях между поколениями (в т.ч. в Университетах третьего возраста) часто именно это молодой человек учит старшего человека новым знаниями, умениям. Убеждения такого молодого „учителя”, касающиеся старости, могут иметь огромное влияние на отношения с участниками занятий и через это на процесс обучения. Если он отождествляет старость только со слабостью и страданием, то трудно ему будет относиться к участникам, как полноценным и полноправным партнерам образовательного процесса. Будет иметь трудности с мотивированием их к действию, так как сам не очень будет видеть смысл такой активности (6). Если, однако, отношения между поколениями будут построены на солидных основах взаимопонимания потребностей, почтения, а также сотрудничества, они будут доведены до взаимного обучения, а также правильных и развивающихся для обеих сторон отношений.

Литერატურა:

1. Adamczyk B., Zmiany demograficzne i ekonomiczne w Polsce – wyzwanie dla systemu oświaty. Przykładzie Łodzi [w:] B. Matyjas, J. Biała, Rodzina, jako środowisko dla socjalnej: teoria i praktyka, Wyd. Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2017.
2. Susłowska M. Psychologia starzenia się, Warszawa 1998.
3. Wawrzyniak J.K. Opiekunczo-wychowawcza rola dziadków w rodzinie, „Edukacja dorosłych” nr 1 (64), 2011.
4. Marchow M. Dziadkowie, „Remedium”, nr 6/2005.
5. Włodowska Z. O późnej miłości, „Wychowanie na co dzień”, nr 4/1995.
6. Ziolkowski P., Student 50+, poradnik dla organizatorów uniwersytetów trzeciego wieku, wyd. WSG, Bydgoszcz 2013.
7. Świętoniowska J. Starzenie się społeczeństwa europejskiego w kontekście kryzysu światowego. Czy UE nadal ma szansę stać się najbardziej konkurencyjną gospodarką światową? http://znze.wsiz.rzeszow.pl/z11/4_Joanna_Swietoniowska_Starzenie.pdf.

პრეზენტაცია ზოგადკოვსკი, ცეზარ კოსციელაკი კულტურათა შორისი კომუნიკაციები მესამე თაობის უნივერსიტეტში რეზიუმე

ცივილიზაციისა და ტექნოლოგიების განვითარებამ, სწრაფმა მეცნიერულმა პროგრესმა გამოიწვია ცვლილებებისადმი კაცობრიობის უფრო სწრაფი ადაპტირებისა და მის მიერ ახალი უნარების ათვისების მოთხოვნილება. დღევანდელ დღეს ჩვენ მომსწრე ვართ ისეთი ფენომენის არსებობის, როგორც არის „იდუმალი ბავშვების კულტურა“, რომელმაც გამოიწვია ასაკოვანი თაობის, საშუალო და ახალგაზრდა თაობებს შორის არსებული ტრადიციული თანმიმდევრობის არევა.

მასწავლებლის და სტუდენტის სტერეოტიპულ გამოხატულებას/სახეს წარმოადგენს უფრო ასაკოვანი ადამიანი – მასწავლებელი და უფრო ახალგაზრდა ადამიანი – სტუდენტი. თუმცა დღესდღეობით, რაც შეეხება თაობებს შორის ურთიერთობებს (მესამე თაობის უნივერსიტეტის ჩათვლით), ხშირად ხდება ისე, რომ ახალგაზრდა ადამიანი მასწავლის ასაკოვან ადამიანს ახალ უნარებს. ახალგაზრდა მასწავლებლის დამოკიდებულებას სტუდენტის „მოხუცებულობასთან“ შეუძლია უზარმაზარი გავლენა იქონიოს კურსის მონაწილეებს შორის ურთიერთობებზე და, შესაბამისად, სასწავლო პროცესზეც. თუ მასწავლებელი აიგივებს ასაკს სისუსტე-

სა და ტანჯვასთან, მისთვის რთული იქნება სტუდენტის, როგორც სასწავლო პროცესის სრულყოფილი წევრის, დანახვა.

Przemyslaw Ziolkowski, Cezary Koscielak
Intercultural communications under the third age university
Summary

Civilization development, more rapid scientific progress and technological development arouse for humankind the need for quicker adaption to changes and acquiring new skills. Recently, we also observe the phenomenon of so-called “culture of mysterious children”, which caused disorder in traditional sequence between generations, such as older, middle and young ereneration.

The stereotypical image of a teacher and a student is when a senior person is a teacher, and a junioris a student. However, nowadays, regarding relations between generations (including those at the University of the Third Age), it is frequently observed that it is the young person who teaches the elder one new skills and information. Attitude of this young teacher towards “oldness” of the student might have a huge impact on relations between participants of the course and, consequently, on the learning process too. If the teacher identifies old age with weakness and sufferings, it will be difficult to perceive the student as a full member of the educational process.

ლეილა შეროზია
(საქართველო)

პრობლემა თუ ტრაგედია?!

ყველა ეპოქაში ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა ზნეობრივი აღზრდა იყო.

განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამაში ნათქვამია: „განათლების სისტემის დეპოლიტიზაციის მცდარმა გაიგივებამ დეიდეილოგიზაციასთან სავალალო შედეგი გამოიღო: სასწავლო დაწესებულებები დღითიდღე კარგავენ აღმზრდელობით ფუნქციას, მოიშალა ამ ფუნქციის მატარებელი ძველი ინსტიტუტები, მათ სანაცვლოდ კი ჯერ-ჯერობით არაფერია შემოთავაზებული. აღზრდის პროცესი სტიქიურ დინებაზეა მიშვებული“ (2).

ცნობილმა კლასიკოსებმა – იან ამოს კომენსკიმ, ჰ. პესტალოცმა, ი. ჰერბარტმა, კ. უშინსკიმ, ი. გოგებაშვილმა, აკაკი წერეთელმა, ილია ჭავჭავაძემ და სხვებმა ზნეობრივი აღზრდის საკითხები ასაკობრივი და სასკოლო საფეხურების თავისებურებათა გათვალისწინებით კვლევის საგნად აქციეს.

მოგვიანებით ამ საკითხებით დაინტერესდნენ ქართველი მეცნიერები – ტ. სარიშვილი, ვ. გაგუა, შ. ამონაშვილი, რ. რაფავა, პ. ჯანელიძე, ვ. გობროშიძე და სხვები, რომლებმაც არაერთი მონოგრაფიული ნაშრომი მიუძღვნეს ამ საკითხს. მათი აზრით, ზნეობრივი აღზრდა ჯერ კიდევ ადრეული ასაკიდან უნდა დაიწყოს. იან ამოს კომენსკი თავის „დიდ დიდაქტიკაში“ ამბობს: „ყოველ არსებას, რომელიც იბადება, ის თანდაყოლილი თვისებები აქვს, რომ სანამ ის ნორჩია, ძალიან მოქნილია და იღებს სასურველ ფორმას, ხოლო როდესაც მომაგრდება, ეს შეუძლებელი ხდება. ადამიანში მხოლოდ ის არის ურყევი და მტკიცე, რასაც იგი შეითვისებს პირველ ასაკში“ (3).

ქართული პედაგოგიკის ფუძემდებელს ი. გოგებაშვილს მიაჩნია, რომ „პატიოსანი, კეთილშობილის გრძნობების აღზრდა მოზარდი თაობის გულში უფრო მეტად საჭიროა და ძვირფასი, ვიდრე გონების გამდიდრება სხვადასხვა ცოდნით“ (4, 137).

ილია ხედავდა, რომ მისდროინდელ საქართველოში ზნეობა დაცემული იყო: „თავი გაავწირეთ, ხორცი მივეცით სულისათვის და ერთმა მუჭა ქართველებმა ქრისტიანობა შევინარჩუნეთ, ცოდვა არ არის ეს ერი მოსწყდეს“, – ამბობდა იგი (5, 204).

ასე იყო ყოველთვის და ასეა დღესაც. თუმცა თანამედროვე ჩვენი ცოდვა უფრო დამძიმდა, რადგან მასიურად ხდება წახალისება ცოდვის პროპაგანდისა. ბოროტის შემოტევის ასეთი ფართო მასშტაბები ადრე არ იყო. ადრე დევნიდნენ და აწამებდნენ მორწმუნეებს, ანგრევდნენ ტაძრებს, შეურაცხყოფდნენ სიწმინდეებს, მაგრამ ზნეობაზე სიტყვით მაინც უარს არ ამბობდნენ.

„თანამედროვე ფსევდო-ლიბერალიზმს კი სურს საერთოდ გააქროს მორალი და მათ შორის სინდისის ქენჯნაც. იერიში მიტანილი აქვს ზნეობაზე, რაც დღეს უკვე გულისხმობს ბრძოლას არა მარტო რელიგიურ მცნებებთან, არამედ საყუველთაო, ზოგად ადამიანურ ღირებულებებთან. „ფაქტობრივად, ისინი ცხოველებზე უფრო დაბალი ცხოვრების წესს სთავაზობენ საზოგადოებას და სრული სულიერი გადაგვარებისაკენ უბიძგებენ: აჩვენებენ საღიზმითა და სექსოპატიით გაჯერებულ ფილმებს და თან „გართობის“ მიზნით აწყობენ სხვადასხვა „შოუებს“. ისინი გადაცემებში ირონიით საუბრობენ ადამიანურ ღირსებებზე, კულტურაზე, ტრადიციებზე, რათა მათი თქმით, ხალხი განკურნონ „ნერვოზისა და ფობიებისაგან“ (1).

სწორედ ამის დასტურია ის, რომ ბოლო წლების სტატისტიკურ მონაცემებზე

დაყრდნობით, არ შემცირებულა, პირიქით, გაიზარდა ისეთი დანაშაულობები, როგორებიცაა: ქურდობა, გაუპატიურება, მკვლელობა (არაფერს ვამბობთ ზნეობრივი ნორმებიდან გადახვევის სხვა ფაქტებსა და მოვლენებზე), რაც ცალსახად მიგვანიშნებს, რომ ზნეობრივი აღზრდის პრობლემა ჯერ კიდევ რჩება ძირითად პრობლემად.

გარდა ზემოაღნიშნული გლობალური მიზეზებისა, სოციალური გარემოც გადამწყვეტ როლს თამაშობს ზნეობრიობის ფორმირებაზე. თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდენარე უარყოფითი მოვლენებიც, კერძოდ, პოლიტიკური პარტიების გაუთავებელი დაპირისპირება ხელისუფლებაში მოსასვლელად, საზოგადოების დაყოფა „ისტებად“ და „ანტიისტებად“, უზნეო კანონებისა და ქმედებების აღიარება და ა.შ. ამდენად, ნომერ პირველი გამოცანაა სოციალური გარემოს გაჯანსაღება, მაგრამ არანაკლები ფაქტორია სამართლიანობის აღდგენა, საზოგადოებრივი ფასეულობების დამტაცებელთა მხილება, დაუსჯელობის სინდრომის აღკვეთა. მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელია ახალგაზრდობის ზნეობრივი ფორმირება; მარტო სკოლას ამ პრობლემის გადაწყვეტა არ შეუძლია, აუცილებლად სხვა ინსტიტუტებმაც (ოჯახი, საზოგადოება) უნდა მიიღონ მონაწილეობა.

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური ცვლილებები, რომლებიც უმაღლეს პოვებენ ასახვას ბავშვის ცნობიერებაში. ჩვენ დავინტერესდით უფროსი სასკოლო ასაკის მოსწავლეთა დამოკიდებულებით ამ საკითხისადმი და ჩავატარეთ შემდეგი სახის კვლევა (კვლევა ჩატარდა თბილისის რამდენიმე სკოლაში 2010-2012 წლებში. მონაწილეობდა IX-X-XI კლასების 165 მოსწავლე). მათ დაუსვით შემდეგი მარტივი კითხვა: როგორ გესმით ტერმინი „საბაზრო ეკონომიკა?“ 25 მოსწავლემ საერთოდ ვერ უპასუხა კითხვას, 70 მოსწავლეს მიაჩნია, რომ ეს არის სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული კანონი ხალხის კეთილდღეობისათვის (რომ მათ აკეთონ ფულები) და იგივე რაოდენობას მიაჩნია, რომ ეს არის აბსურდი, უგეგმო მეურნეობა.

ხოლო კითხვაზე – „რომელ პიროვნულ თვისებებს მიანიჭებდით უპირატესობას საბაზრო ურთიერთობაზე გადასვლის დროს?“ – 4%-მა ეშმაკობა დაასახელა, 2%-მა – გაიძვერობა, 2%-მა – ფლიდობა, ხოლო 25%-მა – მომჭირნეობა. არასახარბიელო მონაცემია, როცა ახალგაზრდობის 8% წინა პლანზე აყენებს ისეთ ურყოფით ზნეობრივ თვისებებს, როგორებიცაა: ეშმაკობა, ფლიდობა, გაიძვერობა; უფრო მეტიც: უმაღლეს ჩნდება ახალი მოვლენების ამსახველი უარყოფითი ტერმინები: მოტეხვა, გადაგდება, ჩალიჩი, ახევა და ა.შ., რაც ასევე უარყოფითად მოქმედებს ბავშვის ფსიქიკაზე, მის ზნეობრივ ფორმირებაზე.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ზნეობრივ ცნებათა შინაარსის არასწორი გაგება. სამწუხროდ, პოსტსაბჭოთა სივრცეში არასწორად იყო გაგებული ზოგიერთი ზნეობრივი ცნება. ამიტომ მასწავლებელი ვალდებულია სიცხადე შეიტანოს საუბრებსა და პაექრობებში, უფრო გარკვევით აუხსნას ბავშვებს, რა განსხვავებაა მეგობრობასა და ურთიერთთავდადებას შორის, გულწრფელობასა და მამუხლარობას შორის, პატივსაცემასა და მამამებლობას შორის, თავმოყვარეობასა და პატივმოყვარეობას შორის და ა.შ. სიტუაციას უფრო ართულებს ის გარემოებაც, რომ მასწავლებელი ნაკლებ ინფორმაციას აწვდის აღსაზრდელებს ეთიკაზე, რადგან ბოლო პერიოდში, სამწუხაროდ, სწავლების განმავითარებელ ფუნქციაზე მახვილდება ყურადღება, ხოლო ზნეობრივი მხარე რეაგირების გარეშე რჩება (რაც, რა თქმა უნდა, სკოლაში ზნეობრივი აღზრდის მნიშვნელოვანი პრობლემაა).

მივადექით ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხს: როგორია გაკვეთილის აღმზრდელობითი ფუნქცია მისი რეალიზაციის თვალსაზრისით. ამ მიზნით ჩვენ გამოვიკით-

ხეთ რამდენიმე სკოლის მასწავლებლები და მათზე დაყრდნობით დაგადგინეთ სასწავლო დისციპლინების ადგილი მოსწავლეთა ზნეობრივი აღზრდის შესაძლებლობათა მიხედვით. პირველ ადგილზე გავიდა მშობლიური ლიტერატურა და ისტორია, მეორე ადგილზე – საბუნებისმეტყველო ციკლის დისციპლინები, ხოლო მესამე ადგილზე – ზუსტი მეცნიერული დისციპლინები.

კვლევაში მონაწილე მასწავლებელთა დიდი უმრავლესობა აღშფოთებას გამოხატავს იმის გამო, რომ ზოგად საგანმანათლებლო სკოლებში არ ისწავლება რელიგიისა და კულტურის ამსახველი მეცნიერული დისციპლინები, რაც დიდად შეუწყობდა ხელს მოსწავლეთა ზნეობრივი აღზრდის საქმეს, ოჯახის, სკოლისა და ეკლესიის ურთიერთთანამშრომლობას და ურთიერთდაახლოებას.

იმავე მასწავლებლებს ვთხოვეთ ჩამოეთვაღათ ზნეობრივი აღზრდის ის ფორმები, რომლებსაც ისინი იყენებენ სასწავლო-აღმზრდელობით პროცესში. გაირკვა, რომ მასწავლებელთა თითქმის უმრავლესობა ნაკლებად იყენებს ცხოვრებისეული პრაქტიკით განმტკიცებულ აღზრდის ფორმებსა და მეთოდებს, უფრო მეტიც, ისინი საერთოდ არ იცნობენ იმ ახალ მეთოდებს, რომლებიც ბოლო 10-15 წლის განმავლობაში ყველაზე გავრცელებულ ზნეობრივი აღზრდის მეთოდებად ითვლება დაწყებით კლასებში, მაგ., ხელოვნური ზნეობრივი სიტუაციის შექმნა (მაგ., ავადმყოფი კატის კნუტი, რომელიც უმოწყალოდ კნავის სკოლის ეზოში და ხელს უშლის გააკეთილის ნორმალურად ჩატარებას, როგორ მოიქცევიან ბავშვები ამ დროს? ან კიდევ ფრთამოტეხილი მერცხალი – აღზრდილობის დიაგნოსტიკის დადგენა).

ზნეობრივი აღზრდის პრობლემას წარმოადგენს, აგრეთვე, ზნეობრივი პრინციპების არაეფექტური გამოყენება, უფრო მეტიც, ზოგიერთი პედაგოგიკის სახელმძღვანელოს ავტორთა გარკვეული ნაწილი საერთოდ უარყოფს ეროვნულ თავისებურებათა გათვალისწინების პრინციპს, რომელშიც იგულისხმება დიფერენცირებული მიდგომის გამოყენება სხვადასხვა ქვეყნის ახალგაზრდობის აღზრდაში, რომელიც საკაცობრიო ზნეობის შემდგომი ამადლების აუცილებელი პირობაა. არადა, ყველასათვის ცნობილია, რომ საკაცობრიო კულტურა ეროვნული კულტურის წიაღში ვითარდება, იგი მხოლოდ გარკვეულ პირობებში იქცევა საკაცობრიო მნიშვნელობის ფაქტად, ამიტომ ერისა და ეროვნების მიმართ ქედმაღლური დამოკიდებულება ყოველად დაუშვებელია.

აღმზრდელობითი საქმიანობის წარმატებისათვის, ასევე, დიდი მნიშვნელობა აქვს ურთიერთობის სწორად შერჩეულ სტილს – რომელიც ზნეობრივი აღზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა. მეცნიერ-პედაგოგთა მიერ ჩატარებული კვლევებიდან გაირკვა, რომ სწორედ ჰუმანურ-დემოკრატიული სტილის გამოყენებისას არის მხოლოდ შესაძლებელი ბავშვებში ისეთი ზნეობრივი თვისებების განვითარება, როგორებიცაა: ინიციატივის, პასუხისმგებლობის გრძნობის, საზოგადოებრივი აქტივობის, მოსწავლეთა ნამდვილი კოლექტივის ჩამოყალიბებისა და ა.შ. თვისებათა აღზრდა, რადგან ამ სტილით მომუშავე მასწავლებლებისათვის უცხოა მუქარა, წყრომა, მკაცრი განკარგულებები, მეტისმეტი კონტროლი და მეურვეობა.

ზნეობრივი აღზრდის პრინციპებისა და მეთოდების გამოყენების პარალელურად უნდა შევეხოთ სახელმძღვანელო წიგნების როლსა და მნიშვნელობას ზნეობრივი აღზრდის კუთხით. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თანამედროვე პირობებში უფრო მეტი ყურადღება ექცევა სწავლების განმავითარებელ ფუნქციებს. ამას მოწმობს ის ფაქტიც, რომ დღეს სახელმძღვანელო წიგნებში შეტანილი მასალა ზნეობრივი ღირებულების თვალსაზრისით ნაკლებად ეფექტურია. მაგალითისთვის, ერთმანეთს შევადარე სამი სხვადასხვა დროის (რეფორმის წინააღმდეგ, სარეფორმო და ბოლო პერიოდის) ეროვნული გეგმები და პროგრამები და მეტად საინტერესო ფაქტს წავაწყდი. ზნეობრივი ღირებულების თვალსაზრისით ისინი რადი-

კალურად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. სავალალოა, მაგრამ ფაქტია, რომ მოქმედი სახელმძღვანელო წიგნების ზნეობრივი დატვირთვა რამდენადმე ჩამორჩება ძველისას. კერძოდ, ის მანკიერი მხარეები, რომლებსაც ერთ დროს გამოხატავდა ჩვენი სახელოვანი კლასიკოსი მწერლები, ან საერთოდ ამოღებულია, ან მათი ნაწილი შეტანილია სავალდებულო კლასგარეშე ლიტერატურის ჩამონათვალში. მაგალითისათვის განვიხილოთ დაწვებითი კლასების ინტეგრირებული კურსი მშობლიურ ენაში. არ ისწავლება „სანდროს ლოცვა“, „კატო და ფრინველები“, „მებადურის შვილი“, „ვედრება შველზე“ და ა.შ. იგივე შეიძლება ითქვას აქ შეტანილ ლექსებზე, ზღაპრებზე, იგავ-არაკებზე, გამოცანებსა და ანდაზებზე. შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა მაღალი კლასების სასწავლო წიგნებში შეტანილ მასალებში, თუმცა ხარვეზებს აქაც აქვს ადგილი.

შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს ზნეობრივი აღზრდის პრობლემად კლასგარეშე მუშაობის ჩავარდნა – რა თქმა უნდა, კი.

კლასგარეშე მუშაობა, რომელიც ზნეობრივი აღზრდის ყველაზე უფრო ეფექტურ საშუალებად ითვლებოდა წინა წლებში, დღესდღეობით მიძინებულია. ყველასათვის ცნობილია, რომ კლასგარეშე მუშაობის პროცესში ყალიბდება ბავშვი პიროვნებად. აქ მიმდინარეობს მისი სოციალიზაციის პროცესი, შემოქმედებითი აზროვნების განვითარება, ზოგადი და სპეციფიკური უნარ-ჩვევის ჩამოყალიბება, მოსწავლეთა მხრიდან ნებაყოფლობითობისა და არჩევანის თავისუფლების პრინციპის დაცვა.

რამ გამოიწვია კლასგარეშე მუშაობის უკანა პლანზე გადაწევა?

ამ საკითხის გარკვევისთვის ჩვენ კვლევაში მონაწილე მასწავლებლებს დავუსვით ასეთი შეკითხვა [კვლევა ჩატარდა 2010-2012 წლებში და მასში სულ 45 მასწავლებელი მონაწილეობდა] (6) – რა როლს ანიჭებთ კლასგარეშე მუშაობას მოსწავლეთა ზნეობრივ აღზრდაში? გამოკითხულ მასწავლებელთა 80%-მა დადებითად შეაფასა კლასგარეშე მუშაობის აღმზრდელობითი როლი, თუმცა ისიც აღნიშნეს, რომ დროის უქონლობის გამო ამას მასწავლებლები ვერ აკეთებენ, ამას დაემატა ბავშვების გატაცება ინტერნეტით, რაც კლასგარეშე მუშაობის სტიმულს აქვეითებს და ბოლოს, თვით ბავშვების უგულო დამოკიდებულება ამ საკითხისადმი (ბავშვებს გაკვეთილებზე დასწრება ეზარებათ და კლასგარეშე მუშაობა – მით უმეტეს). ამ პრობლემის მოსაგვარებლად აუცილებელია მასწავლებლებმა მოამზადონ სპეციალური პროექტი, სადაც გაწერილი იქნება ის ღონისძიებები, რომლებიც თეორიულად და პრაქტიკულადაც გაარკვევს მასწავლებლებს კლასგარეშე მუშაობის არსში, მის მეცნიერულ-პრაქტიკულ ღირებულებებსა და განახორციელების პედაგოგიურ ტექნოლოგიებს.

უფრო უარეს სიტუაციას წავაწყდით, როცა გამოკითხული რესპოდენტი მასწავლებლებიდან არც ერთი არ საუბრობს იმაზე, თუ რას აკეთებს თვითონ, რომ კლასის მუშაობა გახადონ უფრო საინტერესო, სასარგებლო და ხალისიანი, რომ მოსწავლეებს მიეცეთ საშუალება შეიცნონ საკუთარი თავი, დასაქმდნენ თავიანთი ინტელექტუალური და ფსიქო-ფიზიკურ შესაძლებლობათა მიხედვით (ნიჭი, მიდრეკილება და შინაგანი მოთხოვნები). იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სკოლაში ჯერ კიდევ არის პრობლემა იმისა, რომ ყველა პედაგოგიური სტრუქტურა და ინფრასტრუქტურა კოორდინირებულად ვერ მუშაობს, დაბალია მასწავლებლის აკადემიური მომზადება, არ ჩანს მასწავლებლის პროფესიისადმი დამახასიათებელი ოპტიმიზმი და მგზნებარება.

როგორც დავინახეთ, ზნეობრივი აღზრდის კუთხით სკოლაში ჯერ კიდევ ბევრი პრობლემა არსებობს. მაგრამ ამის დაძლევა თავისუფლად შეიძლება, თუ კოორდინირებულად იმოქმედებენ ის სისტემები, რომლებზეც დგას სასწავლო აღ-

ზრდელობითი მუშაობა. ესენია: საკლასო-საგაკვეთილო სისტემა, კლასგარეშე საგანმანათლებლო აღმზრდელობითი მუშაობა, სკოლისგარეშე სააღმზრდელო დაწესებულებები და, რაც მთავარია, – ოჯახი.

ლიტერატურა:

1. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II – სააღდგომო ეპისტოლე;
2. განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამა, თბ., 1998.
3. იან ამოს კომენსკი, დიდი დიდაქტიკა, თბ., 1958.
4. გოგებაშვილი, თხზულებანი, ტ. II, 1959.
5. ჭავჭავაძე ი., რჩეული ნაწერები, ტ. IV, 1960.
6. შეროზია ლ., კლასგარეშე მუშაობისათვის მასწავლებლის მომზადების პედაგოგიური ტექნოლოგია, თბ., 2012.
7. კუკავა თ., ზნეობრივი აღზრდა, თბ., 2002.
8. ჩიტაია, ჩალაძე, უმცროსკლასელთა ზნეობრივი აღზრდა, თბ., 2004.
9. მალაზონია შ., პედაგოგიკა, თბ., 2001.

Leila Sherozia ***A problem or a tragedy?!*** **Summary**

In the paper “A problem or a tragedy?!” the author tried to highlight some actual issues, like the problems of moral education at schools. According to the statistical data such crimes as robbery, rape, murder, domestic violence and others have greatly increased at present. The reason for this, according to the author, is rooted in schools, families and the society. The paper highlights the significant negative trends, which impede implementation of standards in this direction for schools and pedagogical staff. The paper contains the materials obtained as the result of the experimental studies in this field.

Лейла Шарозия ***Проблема или трагедия?!*** **Резюме**

В работе «Проблема или трагедия?» показываются те основные факторы, которые способствуют установлению синдрома «аморальности» в среде учащейся молодежи. К ним относятся социальное окружение, политическая жизнь, экономические изменения, неправильное понимание моральных ценностей. Снижение воспитательной функции урока и соответственно программа обучения имеет пробелы в этом отношении. Принципы морального образования, использования неэффективных форм и методов, неверно выбранный стиль в отношениях и, наконец, отказ от внеклассных мероприятий.

К работе прилагаются материалы, полученные в результате исследований, которые делают более убедительными существующие проблемы.

Айгерм Кошербаева, Г. Кошербаева, Р. Кошербаев
(Казахстан)

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СВЯЗИ КАЗАХСТАНА В ОТКРЫТОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Сегодня мы по праву можем рассматривать Казахстан как открытое образовательное пространство, которое успешно модернизирует систему обучения, внедряя инновации на уровне мировых стандартов. Во всяком случае представляется возможность констатировать стратегию и позитивные тенденции образования как по вертикали, так и по горизонтали.

Инновационные процессы в Казахстане – это теоретически обоснованные, целенаправленные и практико-ориентированные новшества отечественного образования. В этом плане, главным образом, необходимо отметить долгосрочную государственную программу развития образования на 2011-2020гг., Закон РК «О науке», новые ориентиры повышения профессионального мастерства педагогов.

Отдельного внимания заслуживает программа «Триединство языков», согласно которому казахстанская молодежь успешно осваивает в единстве три языка: казахский как государственный язык, русский как язык межнационального общения, английский, как принято называть его в Казахстане ``as a language of world status``, позволяющий выходить на уровень мировых стандартов. Не вызывает сомнения оригинальность программы в рамках сотрудничества различных языковых полисов, способствующей умственному и нравственному развитию человека. Процесс освоения иностранного языка сопровождается развитием многих факторов. Главным образом, способности и интереса к изучению иностранных языков, воспитания в каждой личности чувства толерантности и уважения национального своеобразия, расширяя культурный, мультиэтнический кругозор одновременно. Здесь невольно вспоминаешь прогностическое высказывание великого Гете: «Сколько я знаю языков, столько раз я человек».

Языковая программа, таким образом, нацеливает на интернационализацию в сфере образования. В этом направлении уже видны прогрессивные результаты. Современная казахстанская молодежь приобретает множество интеллектуальных способностей и, без преувеличения, человековедческих знаний. Практика показала, что они легко ориентируются в глобальном мире, с интересом познают его культурное и этническое разнообразие, приобретают опыт гуманного общения, стремятся к успешному сотрудничеству, совершенствуя коммуникативные качества.

Уникальным в сфере казахстанского образования является международная программа «Болашак», которая позволяет студентам, учителям школ и преподавателям вузов развивать профессиональный опыт в лучших учебных заведениях мира, осваивать уникальные модели обучения и образовательные технологии. Международная программа была запущена в 1994 году и до сегодняшнего дня успешно реализует себя на мировом пространстве. Благодаря программе претенденты, получившие грант, могут обучаться в 20 странах мира, включая Англию, Швецию, Германию, Францию и ряд университетов Азиатских стран. Необходимо отметить и языковую направленность программы. В зависимости от языкового уровня обладатели гранта за рубежом проходят языковую подготовку. Это уникальная возможность учиться по совершенным методикам, общаться с носителями языка и расширять мировоззрение.

Открытый характер казахстанского образования с выходом на мировое пространство сегодня позволяет как молодежи, так и педагогам с большим практическим стажем осуществлять позитивные изменения в интеллектуальной жизни. Так, например, пребывая на научной стажировке в Лондоне, мы восхищались уровнем организации работы

библиотечных фондов. Компьютерное оснащение, формат работы библиотечных залов, круглосуточный режим образовательного сервиса, отдельные комнаты для обучения и подготовки в мини-группах, предполагающие обсуждение и дискуссии и множество разных видов услуг придают комфорт учреждению, нацеливают на развитие личностного интеллекта каждого посетителя, позволяют полностью погрузиться в научную работу, привлекают сотни студентов и ППС к знакомству и сотрудничеству.

В Испании, а точнее Барселоне, наше внимание привлек уровень организации различных обучающих форумов и мероприятий, которые проводят университеты по окончании учебного года, оценивая труд каждого педагога. В одном департаменте трудятся преподаватели из разных стран, тем самым, придавая особый международный академизм и атмосферу интеллектуальной мобильности. В Испании уделяют большое внимание общеобразовательным школам, удивляет своей масштабностью и необычным стилем само здание школьных учреждений. Мобильность – один из признанных характеристик ППС зарубежных университетов. Без преувеличения следует отметить разнообразие педагогических методик, интересных приемов проведения групповых и индивидуальных занятий.

Закономерный процесс модернизации системы национального образования в стране естественным образом отразился на повышении квалификации специалистов. По сути, образовательная сфера в этом направлении переживает некий «бум». Конкуренция в сфере образования растет с каждым днем, желающих продолжить свой профессиональный рост становится все больше. Поэтому позиционирование и продвижение услуг образовательного учреждения, в данном случае, институтов повышения квалификации, бизнес-школ становятся важными составляющими успешной деятельности, требующей не только хорошего знания рынка и своего «интеллектуального продукта», но и знания механизмов продвижения образовательных услуг, умение планировать и организовывать маркетинговые мероприятия, оценивать эффективность деятельности.

Сфера повышения квалификации в Казахстане, включающая три базовых комплекса – Центры педагогического мастерства, холдинг «Национальный центр повышения квалификации педагогов «Өрлеу»» и Центры повышения квалификации учителей при педагогических учреждениях, успешно приобретает опыт международного сотрудничества. Согласно новым программам многие педагоги повышают свои квалификационные умения в университетах Кембриджа и Оксфорда, углубляют опыт практической деятельности в Германии. В свою очередь, казахстанские центры приглашают из-за рубежа лучших лекторов, методистов. Поэтому надо заметить, что сегодня трансформировалось понимание самой дефиниции повышения квалификации. И как видим, это связано с расширением и углублением процесса профессионального развития человека, характеризующегося, с одной стороны, потенциальной возможностью выполнять непростую педагогическую деятельность, а с другой – развитием уровня интеллектуального развития в новом измерении.

Таким образом, широкомасштабные преобразования в Казахстане на макроуровне затрагивают изменения во всей системе образования и приводят к изменению ее парадигмы. Как правило, они являются следствием изменений, происходящих в мире, меняют тип культуры современной личности, уровень его мышления и взглядов, придавая им *планетарный* характер. Вот почему так важно *быть открытым миру и непрерывно открывать мир для себя*.

Сегодня казахстанские школы и вузы характеризуются стремлением к совершенству, создаются учебные заведения нового типа на базе новых концептуальных подходов. Различные типы учебных заведений – элитарные, конъюнктурные (внутри системы очень иерархизированы или как в конъюнктурных осуществляется автономный контроль

индивидов) нацелены на успех, рассматривают себя как потребители. Что касается системы обучения, она основана на принципах личной ответственности с унаследованными классовыми ценностями.

Литერატურა:

1. Закон об образовании.
2. Государственная программа развития образования на 2011-2020 гг.
3. Закон РК «О науке».
4. Омилия З. Антропология св. Григория Паламы. М. 1996.
5. Рогозянский А. Педагогика в зеркале современности // Журнал Московской Патриархии №12, 2000г, №1-2, 2001.
6. Концепция 12-летнего среднего образования Республики Казахстан. Астана, 2010.
7. Документ ЮНЕСКО. Доклад о положении дел в мировом образовании, Париж, 1991.

**აიგერმ კოშერბაევა, გ. კოშერბაევა, რ. კოშერბაევა
ყაზახეთის საერთაშორისო ურთიერთობები საგანმანათლებლო სივრცეში
რეზიუმე**

დღევანდელ დღეს ყაზახეთში ინტენსიურად მიმდინარეობს განათლების სისტემის მოდერნიზაცია საერთო საგანმანათლებლო სივრცეში შესასვლელად, რომელიც ხორციელდება დადებითი სტრატეგიებისა და ტენდენციების რეალიზაციის გზით ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ დონეებზე.

ამ თვალსაზრისით გამოირჩევა სახელმწიფო გრძელვადიანი (2012-2020 წწ.) პროგრამა, ყაზახეთის რესპუბლიკის კანონი მეცნიერების შესახებ, მასწავლებლების მომზადებისა და პროფესული განვითარების ახალი პრინციპები და სხვ.

**Aigerm Koshberbaeva, G. Koshberbaeva, R. Koshberbaeva
International affairs of Kazakhstan in common education space
Summary**

Nowadays, Kazakstan represents common education space successfully modernizing the system of education by implementing strategies and positive tendencies in education on both vertical and horizontal levels.

Innovative processes in Kazakhstan are theoretically reasoned, purposeful and practical-oriented innovations of national system of education. In this perspective we can point our long-term state program of educational system development implemented during 2001-2020, the law of Republic of Kazakstan “About the science”, and new guidelines in professional development of teachers. Another noteworthy program is “Unity of three languages”, according to which young people in Kazakhstan succesffully learn three langauges at the same time: Kazakj as national language, Russians as a language of international communication, and English often called a language of world status.

მხატვრული თარგმანი – LITERARY TRANSLATION – ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОД

ინგლისურიდან თარგმნა ინგა მორგოშიამ

ედგარ ალან პო

სიმათლე მისტიკურ ვალდემარზე

რა თქმა უნდა, მე სრულებით არ მიკვირს, რომ განსჯის საგანი გახდა ის, რაც მისტიკურ ვალდემარს შეეძთხვა. ყველა გარემოების გათვალისწინებით, უცნაური იქნებოდა, მასზე რომ არ ესაუბრათ.

დროის რაღაც პერიოდში ჩვენ ვერ გამოვნახეთ შესაძლებლობა, გაგვეგრძელებინა ჩვენი გამოკვლევები – სწორედ ჩვენი ძალისხმევით შეგვენარჩუნებინა ყველაფერი, საიდუმლოდ შეგვენახა, რაც მოხდა – საზოგადოებაში მცდარმა ინფორმაციამ გაჟონა. ეს ჭორი უფრო გაზვიადებულს ჰგავდა და ამან ერთგვარი უნდობლობა გამოიწვია.

ამის გამო საჭიროებამ მოითხოვა, რომ მე ყველაფერი ფაქტებით დამესაბუთებინა – ისე, როგორც ყოველივე ეს თავად აღვიქვი. მოკლედ, სიმათლე ეს არის:

ბოლო სამი წლის განმავლობაში ჩემი ყურადღება ჰიპნოზირებამ მიიპყრო. დაახლოებით ცხრა თვის წინ, უცებ თავში გამიელვა, რომ ყველა ცდა, აგონიის მდგომარეობაში მყოფ ადამიანზე ჰიპნოზირების გარდა, უკვე ჩატარებული იყო. უპირველეს ყოვლისა, გასარკვევი იყო ადამიანი ზემოხსენებულ მდგომარეობაში მოექცეოდა თუ არა მაგნიტური ზემოქმედების ქვეშ, რა ხარისხით და რა დროის განმავლობაში იყო შესაძლებელი ამ პროცესის მეშვეობით სიკვდილის შეჩერება. სხვა კითხვებიც წამოიჭრა, მაგრამ ყველაზე უფრო მეტად მაინტერესებდა ბოლო, რომელიც მნიშვნელოვანი კვლევის საგანი გახლდათ.

გუფიქრობდი, რომ მეპოვნა კვლევის შესაფერისი ობიექტი და უცებ, ჩემი ერთ-ერთი ახლობელი ვალდემარი გამახსენდა. ცნობილი სასამართლოს ბიბლიოთეკის დამაარსებელი, ისახარა მარლსის „ნათელმხილველობის“ მთარგმნელი (ფრანგული ენიდან), ასევე „ვალენტიენისა“ და „გარგანტუას“ პოლონური ენიდან თარგმანების ავტორი. ვალდემარი 1839 წლიდან ცხოვრობდა ჰარლემში (ნიუ-იორკის შტატში), ყურადღებას იპყრობდა თვალშისაცემი სიგამხდრით – მისი ფეხები ძლიერ ჰგავდა ჯონ რანდალფის ფეხებს, აგრეთვე, ქერა ბაკენბარდები მუქ თმებთან ძლიერ კონტრასტს ახდენდა და ამის გამო ყველას „პარიკი“ ეგონა. ის უჩვეულოდ ნერვიული გახლდათ. აქედან გამომდინარე, ჰიპნოზირებისთვის შესაფერისი ობიექტი იყო. ორჯერ თუ სამჯერ მოვახერხე მისი დაძინება; მთლიანად დამორჩილება კი – გამიძნელდა. რაც შეეხება ვალდემარის „ნათელმხილველობას“, მასზე ჩატარებულმა ცდებმა არ მომცა სანდო შედეგები. მთელი ჩემი უიღბლობა მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობას მივაწერე. ჩვენს გაცნობამდე რამდენიმე თვის წინ მას ტუპერკულოზის ჩხირები აღმოაჩნდა. მისტიკურ ვალდემარს ჩვევად გადაექცა თავის სიკვდილზე მშვიდი საუბარი; ის მასზე, როგორც გარდაუვალზე საუბრობდა და ეს მასში არ იწვევდა არავითარ სინანულს. როდესაც მე ზემოთ ხსენებული განზრახვა გამიჩნდა, ბუნებრივია, მისტიკურ ვალდემარი გამახსენდა. მე კარგად ვიცოდი მისი ფილოსოფიური სიმტკიცის შესახებ და უარის არ მეშინოდა; მას არც ამერიკაში ჰყავდა ნათესავები, რომლებიც ამ საქმეში ჩაერეოდნენ. მე მასთან ამ თემაზე სრუ-

ლიად გახსნილად ვსაუბრობდი და ამან, ჩემდა გასაოცრად, ძალიან დააინტერესა. ვამბობ „ჩემდა გასაოცრად“: ის ჩემს ცდებს ყოველთვის ეთანხმებოდა, არ ეწინააღმდეგებოდა, მაგრამ თანაგრძნობა არასოდეს მიგვრძნია. მისი ავადმყოფობა ისეთი იყო, რომ აღსასრულის დრო შეიძლებოდა ზუსტად განსაზღვრულიყო. ჩვენ შევთანხმდით, რომ ცდის ჩატარების შესაძლებლობა მექნებოდა ერთი დღით ადრე, როდესაც ექიმი მიუთითებდა მას შესაძლო გარდაცვალების საათს.

შვიდი თვე გავიდა მას შემდეგ, რაც მე მისტერ ვალდემარისგან შემდეგი შინაარსის წერილი მივიღე:

ძვირფასო პ!

თქვენ უნდა მობრძანდეთ დაუყოვნებლივ. დ. და ფ. ორივე თვლის, რომ მე ხვალ ღამემდე ვერ მივაღწევ და ვფიქრობ, მათ დრო ზუსტად განსაზღვრეს!

ვალდემარი.

მე ეს წერილი მივიღე მისი დაწერიდან ნახევარი საათის შემდეგ. 15 წუთის განმავლობაში მომაკვდავის ოთახში აღმოვჩნდი. ათი დღე იყო, რაც ის არ მყავდა ნანახი და გაცეცხული დავრჩი საშინელი სხვაობით, რომელიც ასეთი მოკლე პერიოდის განმავლობაში იგრძნობოდა. სახეს ტყვიისფერი დასდებოდა, თვალები ჩამქრალიყო და ქანცი გასდიოდა, პულსი ძლივს იგრძნობოდა. მიუხედავად ამისა, ავადმყოფს შეენარჩუნებინა უჩვეულო სიფხიზლე, ფიზიკური ძალა. მას ჯერ კიდევ შეეძლო ლაპარაკი, რომელიც ამსუბუქებდა მის მდგომარეობას და როდესაც მივედი, თავის დღიურში რაღაცას ფანქრით წერდა. ის იჯდა ბალიშზე დაყრდნობილი. მასთან ექიმები დ. და ფ. იმყოფებოდნენ.

ვალდემარს ხელი ჩამოვართვი, ექიმები განზე გავიყვანე, მივიღე სათანადო ინფორმაცია მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. მარცხენა ფილტვი უკვე წელიწადნახევარია უფუნქციოდაა, მარჯვენა ფილტვის ზედა ნაწილს იგივე ემუქრებოდა და ქვედა ნაწილი ტუპერკულიოზური ჩირქით იყო სავსე. მასში რამდენიმე ფართო კავერნა წარმოიქმნა, ერთ ადგილას კი ის ნეკნს შეეზარდა. ცვლილებები, რომლებიც მარჯვენა ფილტვში შეინიშნებოდა, არც თუ ისე დიდი ხნის იყო. ყველაფერი ძალზე სწრაფად ვითარდებოდა. ერთი თვის წინ სხვა მდგომარეობა იყო, ბოლო სამი დღის განმავლობაში შეხორცება შეინიშნებოდა. ტუპერკულიოზის გარდა, ავადმყოფს აორტის ანევრიზმაც აღმოაჩნდა, მაგრამ ამის ზუსტად დადგენა რთული იყო.

ორივე ექიმის აზრით, მისტერ ვალდემარი უნდა მომკვდარიყო მომდევნო დღეს (ე.ი. კვირას), დაახლოებით შუაღამისას. ახლა საღამოს 7 საათია.

როდესაც დ. და ფ. ავადმყოფის ლოგინს მოშორდნენ ჩემთან გასასაუბრებლად, მას უკვე დაემშვიდობნენ. ისინი უკან დაბრუნებას არ აპირებდნენ; თუმცა ჩემი თხოვნით, გადაწყვიტეს საღამოს 10 საათზე შევევლოთ ავადმყოფის მოსანახულებლად. ექიმების წასვლის შემდეგ მე გავბედე მისტერ ვალდემართან დალაპარაკება მის მოახლოებულ გარდაცვალებაზე. ამასთან, უფრო დეტალურად მოვახსენე სავარაუდო ცდის შესახებ. მან დამიდასტურა, რომ მზად იყო ამისათვის, ინტერესიც გამოთქვა და მთხოვა, დაუყოვნებლივ დამეწყო. მისტერ ვალდემარს ახლდნენ მომვლელი და მოსამსახურე, მაგრამ მე ჩემს თავს უფლება არ მივეცი, ექსპერიმენტი უფრო სანდო მოწმეების გარეშე ჩამეტარებინა. ამის გამო ცდა მომდევნო დღის საღამოს 8 საათამდე გადავდე. ეს იყო მედიკოსი-სტუდენტის (მისტერ ტეოდორის ლ.-ლას) მოსვლის დრო, რომელსაც მე არც ისე ახლოდან ვიცნობდი და რაიმე გართულების შემთხვევაში ის მდგომარეობიდან გამომიყვანდა. თავდაპირველად ვაპირებდი ექიმებს დავლოდებოდი, მაგრამ ამის დაწყება უფრო ადრე მომიწია. მეორე მხრივ, მე თვითონაც ვხედავდი, თუ რა ცოტა დრო იყო დარჩენილი და ის როგორ სწრაფად ქრებოდა.

მისტერ ლ-ლ სიამოვნებით დამთანხმდა, რომ ჩანაწერებს გააკეთებდა; ყველაფერი,

რაზეც მე უნდა გესაუბროთ, აღებუღია ამ ჩანაწერებიდან, ოდნავ შემოკლებულად.

რვას თხუთმეტი წუთი აკლდა, როდესაც ავადმყოფს ხელი ჩავჭიდე, ვთხოვე, რომ მას (მისტერ ვალდემარს) კიდევ ერთხელ თავისი კეთილი ნებით დაედასტურებინა თანხმობა. ის სუსტი ხმით, მაგრამ სავსებით გარკვევით დამთანხმდა და დაამატა: „კშიშობ, რომ თქვენ ძალიან გააჯანჯლეთ“.

სანამ ვალდემარი საუბრობდა, მასზე თუნდაც მცირე ზემოქმედების მოსახდენად მივმართე ჩემს მეთოდებს. ხელისგულით ოდნავ შევეხე მის შუბლს. ამ ჟესტმა მასზე უცებ იმოქმედა, შემდეგ ვცადე ეს 11-ჯერ გამემეორებინა. შეთანხმების თანხმად, ექიმები დ. და ფ. მოვიდნენ: რამდენიმე სიტყვით განვუმარტე ჩემი გულისწადილი, ისინი წინააღმდეგი არ იყვნენ. დასძინეს, რომ ავადმყოფი უკვე აგონიის მდგომარეობაში იმყოფებოდა. მე ვაგრძელებდი ჩემს პროცედურებს და ყურადღებით დავაკვირდი მომაკვდავის მარჯვენა თვალს. ამ დროს პულსი უკვე აღარ ისინჯებოდა, ის ხრინწიანად სუნთქავდა, დაახლოებით ნახევარი წუთის ინტერვალით.

ამ მდგომარეობაში მან საათის მეოთხედი დაჰყო. შემდეგ ღრმად ამოისუნთქა, ხვრინვა შეწყდა, ე. ი. უკვე აღარ ისმოდა. სუნთქვა თანდათან შენედა. კიდურები ყინულივით ცივი გახდა.

თერთმეტს რომ თხუთმეტი წუთი დააკლდა, მე შევამჩნიე ჰიპნოზირების გავლენა. სარკისებრ თვალებში მოწყენილი გამომეტყველება შეიმჩნეოდა. რამდენიმე ჩქარი მოძრაობით შევქელი ქუთუთოები ამემოძრაებინა, როგორც ეს დაძინების დროს ხდება. კიდევ გავიმეორე და დავუხუჭე. ამით არ დავკმაყოფილდი და გავაგრძელე ენერგიული მანიპულაციები, მთელი ძალით დავიძაბე, სანამ მძინარე ადამიანის სხეული მთლიანად არ გავთიშე. ის უფრო მოხერხებულად მოვათავსე. ფეხები გაჭიმული ჰქონდა, ხელები თეძოებიდან რაღაც გარკვეული მანძილით იყო დაშორებული, თავი – ოდნავ აწეული.

შუალაშე დადგა და მე ვთხოვე იქ მყოფთ, რომ მისტერ ვალდემარი შეემოწმებინათ. რამდენიმე ცდის შემდეგ მათ მომაკვდავის ტრანსში ჩაგდების კონსტატირება მოახდინეს. ამან ორივე ექიმს ცნობისმოყვარეობა კიდევ უფრო გაუძლიერა. ექიმმა დ-მ გადაწყვიტა დარჩენილიყო ავადმყოფთან მთელი ღამის განმავლობაში, ექიმი ფ. კი წავიდა, თან დასძინა, რომ გამთენიისას ისევ მოვიდოდა. მისტერ ლ., მომვლელი და მოსამსახურე დარჩნენ.

ჩვენ მისტერ ვალდემარი დილის სამ საათამდე არ შეგვიწუხებია. როდესაც მას მივუახლოვდი, იმ მდგომარეობაში დამხვდა, როგორშიც იმყოფებოდა ექიმ ფ-ს წასვლამდე, ე.ი. იმავე პოზაში იწვა. პულსი არ ესინჯებოდა; სუნთქვა შესუსტებულიყო და მისი შეგრძნება მხოლოდ ტუჩებთან მიტანილი სარკის საშუალებით თუ იყო შესაძლებელი; თვალები მძინარე ადამიანივით დახუჭული ჰქონდა, ტანი მკვრივი, მარმარილოსავით ცივი. ეს მაინც არ იყო სიკვდილი. როცა მივუახლოვდი მისტერ ვალდემარს, შევეცადე დამეძალებინა, რომ ჩემი მარჯვენა ხელის მოძრაობას აჰყოლოდა მისი ხელი და ნელ-ნელა მოძრაობაში მოვიყვანე კიდევაც. ეს მოძრაობები მასთან ადრე არასდროს გამომსვლია და მე წარმატების ახლაც არ მჯეროდა, მაგრამ ჩემდა გასაოცრად მისი ხელი შემორჩილებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან სუსტად იმეორებდა ჩემს მოძრაობებს. მე შევეცადე მასთან გასაუბრება.

– მისტერ ვალდემარ, – ვკითხე, – თქვენ გძინავთ?

მან არ მიპასუხა, მაგრამ შევამჩნიე, რომ მისი ტუჩები ოდნავ ამოძრავდა და კითხვა ისევ და ისევ გავუმეორე. მესამე ჯერზე მას მთელს ტანში ჟრუანტელმა დაუარა, ქუთუთოები ოდნავ ასწია, თეთრი ზოლები გამოჩნდა; პირი დიდი ძალისხმევით შედეგად გააღო და ჩურჩული მომესმა (ძლივს გასარკვევი).

– დიახ, მე მძინავს. ნუ გამაღვიძებთ! მომეცით საშუალება ასე რომ მოგკვდე!

მე შევეხე მის სხეულს, – ის ისევ გაყინული იყო. მისი მარჯვენა ხელი ჩემი

ხელის მოძრაობებს იმეორებდა. მე კვლავ შევეკითხე: თქვენ მკერდში ისევ გრძნობთ ტკივილს თუ არა? ამჟამად მან ძალიან ნელა და უფრო წყნარად მიპასუხა, ვიდრე წინათ:

– არაფერი მტკივა. ვკვდები.

მე შევეცადე ის ისევ არ შემეწუხებინა, ჩვენ არაფერი გვითქვამს და არაფერს ვაკეთებლით ექიმ ფ-ს დაბრუნებამდე, რომელიც მზის ამოსვლამდე გვეწვია და ენით აუწერელი იყო მისი გაოცება, როდესაც მან პაციენტი ცოცხალი ნახა. პულსი გაუსინჯა, სარკე ტუჩებთან მიუტანა და მოხოვა ისევ გავსაუბრებოდი. მე ვკითხე:

– მისტერ ვალდემარ, თქვენ ჯერ კიდევ გძინავთ?

როგორც მაშინ, რამდენიმე წუთი გავიდა, სანამ მიპასუხებდა; მომაკვდავმა ადამიანმა მთელი ძალ-ღონე მოიკრიბა იმისათვის, რომ დამლაპარაკებოდა. როდესაც მეოთხეჯერ გავუმეორე შეკითხვა, ძლივს ამოიღუღლულა:

– დიახ, მე ჯერ კიდევ ძძინავს... ვკვდები.

ექიმების აზრით, ის იმავე მშვიდ მდგომარეობაში უნდა დაგვეტოვებინა სიკვდილის დადგომამდე, რომელიც, ყველა დარწუნებული იყო, რომ რამდენიმე წუთში ეწვეოდა.

მე კიდევ ერთხელ ვცადე მასთან დალაპარაკება და, უბრალოდ, გავუმეორე ჩემი შეკითხვა. ამ დროს მის სახეზე შესამჩნევი ცვლილებები შეიმჩნეოდა. ქუთუთოები აიწია, კანს მიცვალებულის ფერი დაედო, არა პერგამენტის ქაღალდის ფერი, ის თეთრი ქაღალდივით გაფითრდა. ციებ-ცხელებით გამოწვეული წითელი ლაქები ლოყებზე უცებ გაქრა. მე ამ სიტყვას იმიტომ ვიყენებ, რომ უცაბედად გაქრობა სინათლის ჩაქრობას მაგონებს. ერთბაშად ზედა ტუჩი აამოძრავა და კბილები გააშიშვლა, შემდეგ კი მთლიანად მოკუმა. ქვედა ყბა მკაფიო ტკაცუნით ჩამოუვარდა, პირი ფართოდ გაეღო, საიდანაც შესიებული და გაშავებული ენა გამოუჩნდა. ვფიქრობ, რომ ჩვენს შორის არავინ იყო ისეთი, ვინც არ შესწრებია სიკვდილის საზარელ სანახაობას; მაგრამ ამ წუთებში იმდენად საშინელი შესახედავი იყო მისტერ ვალდემარი, რომ იქ მყოფნი აქეთ-იქით მიმოიფანტნენ. მე ვგრძნობ, რომ ჩემს მონაცოლს ყველა მკითხველი არ დაიჯერებს, მაგრამ მაინც გავაგრძელებ თხრობას. ახლა მას სიცოცხლის არც ერთი ნიშანი არ ეტყობოდა, ჩვენ ის უკვე მიცვალებულად ჩავთვალეთ. მთლიანად მომვლელსა და მოსამსახურეს გადავაბარეთ, როდესაც მან ენა ძლიერ გაატოკა. ეს ვიბრაცია რამდენიმე წუთს გაგრძელდა. შემდეგ პირიდან ენით აუწერელი ხმა მოისმა. ორი-სამი ეპითეტის გამოყენება შეიძლება. დანამდვილებით ვამბობ, რომ ხმა იყო ხრინწიანი, ყრუ, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ აღწევდა ჩვენამდე. ეს საზარელი ხმა შეუძლებელია აღვწერო იმის გამო, რომ ადამიანის ყურს ალბათ მსგავსი არასოდეს სმენია. შეიძლება აქედან ორი გარემოება გამოვყო – ეს ქმნის წარმოდგენას იმაზე, რომ რაღაც ამქვეყნიურად ჟღერდა. ჯერ ერთი, ხმა ჩვენამდე, უფრო სწორად, ჩემამდე აღწევდა თითქოსდა ძალიან შორი მანძილიდან; ან ღრმა მიწისქვეშეთიდან ამოსულ ხმას შეიძლება ეს მივამსგავსოთ. მეორე მხრივ, ის სმენაზე ისევე მოქმედებდა, როგორც შეიძლება ძალიან წებოვანმა ან ძლიერ ცივმა საგანმა უსიამოვნო შეგრძნება გამოიწვიოს ჩვენში.

ვამბობ „ხმაზე“ და „ბგერებზე“. მინდა ვთქვა, რომ ბგერები იყო საკმაოდ საზარელი – დანაწევრებული. მისტერ ვალდემარმა დაილაპარაკა – მან პასუხი გამოცა შეკითხვაზე, რომელიც რამდენიმე წუთის წინ დავსვი. მკითხველს ახსოვს, მე მას ვკითხე – აგრძელებს თუ არა ძილს. მან თქვა:

– დიახ... არა... მე მეძინა... ახლა... ახლა... მე მოვკვდი.

იქ მყოფნი არ ცდილობდნენ იმის დამალვას და უარყოფას, რაც ამ რამდენიმე სიტყვამ მათში გამოიწვია. მისტერ ლ-ს (სტუდენტი-მედიკოსი) გული წაუვიდა. მოსამსახურემ და მომვლელმა ოთახი დატოვეს და როგორც არ შევეცადეთ, უკან

ვერ დავაბრუნეთ. ჩემს შეგრძნებებზე საუბარს მე არ ვაპირებ.

თითქმის ერთი საათი დაგვჭირდა იმისათვის, რომ მისტერ ლ- ჭკუაზე მოგვეყვანა. როდესაც ის გონს მოვიდა, ჩვენ კვლავ მისტერ ვალდემარის მდგომარეობის შესწავლას შევუდექით. ყველაფერი ისევე დარჩა, როგორც მე აღვწერე, თუ იმას არ ჩავთვლით, რომ სარკე სუნთქვას არ აფიქსირებდა. სისხლის გაშვება ხელიდან არ მოხერხდა. უნდა ითქვას, რომ ეს ხელი უკვე ჩემს სურვილებს არ ასრულებდა. მე ვცდილობდი, მომაკვდავს ჩემი მოძრაობები გაემეორებინა. ერთადერთი ზეგავლენა იმაში გამოიხატებოდა, რომ როცა მასთან ვურთიერთობდი, მისტერ ვალდემარი ენას ამოძრავებდა. ჩანდა, რომ ის ცდილობდა პასუხის გაცემას. მაგრამ ეს ძალისხმევა საკმარისი არ იყო. იმ შემთხვევაში, როცა იქ მყოფნი შეკითხვებს უსვამდნენ, ის აბსოლუტურად არ რეაგირებდა არაფერზე, მაგრამ ცდილობდა მათ შორის გარკვეული კავშირი დაემყარებინა. ვფიქრობ, იმ ჰიპნოზირებაზე რაღაც სურათი დაგიხატეთ. ჩვენ სხვა, ახალი მომვლელები მოვიყვანეთ და 10 საათზე მეორე ექიმთან და მისტერ ლ-სთან ერთად წავვედი.

ნაშუადღევს მერე კვლავ მივედი მისტერ ვალდემარის მოსანახულებლად. მისი მდგომარეობა უცვლელი იყო. ჩვენ ვერ გადავწყვიტეთ, შესაძლებელია ან ღირს თუ არა მისი გაღვიძება, თუმცა ყველანი შევთანხმდით, რომ ეს არაფერს კარგს არ მოიტანდა. აშკარა იყო, რომ სიკვდილი შეჩერებულ იქნა ჰიპნოზის შედეგად. ჩვენთვის გასაგები გახდა ის ფაქტი, რომ თუ მისტერ ვალდემარს გავაღვიძებდით, ეს ძალიან სწრაფ სიკვდილს გამოიწვევდა.

მას შემდეგ და გასული კვირის ბოლომდე – თითქმის შვიდი თვის განმავლობაში, ჩვენ ყოველდღიურად მივდიოდით მისტერ ვალდემარის სანახავად, ზოგჯერ ნაცნობი ექიმების თანხლებით ან, უბრალოდ, მეგობრებთან ერთად. ის ყოველთვის იმ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, ბოლოს რომ აღვწერე. მომვლელები მუდმივად მის გვერდით იყვნენ. გასულ პარასკევს ჩვენ საბოლოოდ გადავწყვიტეთ მისი გაღვიძება და ან შევეცადეთ მის გაღვიძებას. შესაძლებელია სწორედ ამ ბოლო ცდის ავისმომასწავებელმა შედეგებმა სხვადასხვა წრეში გამოიწვია დიდი გაოცება.

იმისათვის, რომ ამ ტრანსიდან მისტერ ვალდემარი გამოემყვანა, მე ჩვეულებრივ ხერხს მივმართე. რაღაც დროის განმავლობაში ეს უშედეგო აღმოჩნდა. პირველი გაღვიძების შედეგი კი ის იყო, რომ ქუთუთოებიდან ოდნავ გამოჩნდა ნათელი თვალის გარსი. ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ თვალების მოძრაობისას გამოიყოფოდა არასასიამოვნო ყვითელი სითხე საკმაოდ უსიამოვნო სუნით. მე გადავწყვიტე ზემოქმედება მისტერ ვალდემარის ხელზე როგორც უწინ. შევეცადე ამის გაკეთება, მაგრამ ამაოდ. შემდეგ ექიმმა ფ-მ მოისურვა შეკითხვა დამესვა. მე ვკითხე: მისტერ ვალდემარ, შეგიძლიათ მითხრათ, თუ რას გრძნობთ? უცებ ღოყაზე ჭლექიანი ავადმყოფის სიწითლემ გადაუარა, ენა გაატოკა, ტუჩები და ყბა თითქოსდა გაყინულიყო და იმ შემზარავი ხმით, რომელიც მე ადრე აღვწერე, თქვა:

– ღვთის მადლით!.. სწრაფად!.. სწრაფად!.. დამაძინეთ ან სასწრაფოდ გამაღვიძეთ! სწრაფად!.. გეუბნებით, მე მოგაკვდი!

მე შეშფოთებული ვიყავი და რამდენიმე წამს არ ვიცოდი, რა გადაწყვეტილება მიმეღო. თავდაპირველად, მის დაძინებას შევეცადე, ეს ვერ მოვახერხე და ენერგიულად მის გაღვიძებას შევეცადე. მალევე მივხვდი, რომ ეს გამომდიოდა, წარმატების იმედი მომეცა, დარწმუნებული ვიყავი, რომ იქ მყოფნიც ელოდებოდნენ მისტერ ვალდემარის გამოღვიძებას.

მაგრამ იმას, რაც მოხდა, არავინ ელოდა. სანამ ჰიპნოზირების მეთოდს ვიყენებდი, მან ძლიერ მიაყვირა: „მოგაკვდი“, „მოგაკვდი!“ მისი სხეული რამდენიმე წუთის განმავლობაში და უფრო ჩქარაც, ჩემს ხელში მთლიანად დაიშალა. ლოგინზე, ჩვენ თვალწინ, იწვა ნახევრად სითხედ ქცეული მასა, ეს ძალიან ჰგავდა დამპალ მასას.

მანანა ღამბაშიძე.....	3
<i>თემა-რემატული მიმართების პრობლემატიკა თანამედროვე გერმანულ ენაში</i>	
Manana Gambashidze	
<i>The Problems of Theme-rematic Relations in the Modern German Language</i>	
Манана Гамбашидзе	
<i>Проблематика тема-рематического отношения в современном немецком языке</i>	
მარია შლიახტიცი.....	11
<i>თანამედროვე რუმინული რომანი მოლდოვას რესპუბლიკაში</i>	
Maria Sleahitichi	
<i>The Romanian Contemporary Novel in the Republic of Moldova</i>	
Мария Шляхтички	
<i>Современный румынский роман в Республике Молдова</i>	
გულნარა დიასამიძე.....	19
<i>ემოციური თარგმანის საკითხები რუსულ და თურქულ ენებში</i>	
Gulnara Diasamidze	
<i>Upon Emotional Character of Translation in Russian and Turkish Languages</i>	
Гульнара Диасамидзе	
<i>Вопросы эмотивности перевода в русском и турецком языках</i>	
სამირა ტარივერდიევა.....	21
<i>თანამედროვეობის გამოსახვის თავისებურებები XX საუკუნის დასასრულის აზერბაიჯანულ და რუსულ პროზაში</i>	
Samira Tariverdieva	
<i>Characteristic Peculiarities Expressing Modernity in works of the Azerbaijani and Russian Prose of the late XX Century</i>	
Самира Таривердиева	
<i>Характерные особенности изображения современности в произведениях азербайджанской и русской прозы конца XX века</i>	
მირანდა თოდუა, ნონა ქეტცაია.....	27
<i>ყვავილთა სახელდება და მეტაფორული გააზრება ქართულ მითოლოგიასა და პიმნოგრაფიაში</i>	
Miranda Todua, Nona Ketsbaia	
<i>Naming of the Flowers in Georgian Language and Understanding of the Term – Kvavili (flower) in Spiritual Poetry</i>	
Миранда Тодуа, Нонна Кецбая	
<i>Наименование цветов в грузинском языке и метафорическое переосмысление термина – Квавили (цветок) в духовной поэзии</i>	

ანა ოსეფაშვილი..... 32
თარგმნის თანამედროვე ტექნოლოგიები

Ana Osephashvili
Modern Technologies in Translation
Анна Осепашвили
Современные технологии перевода

თეა ზოიძე..... 37
შემოქმედი ბილინგვის ორენოვნება სამყაროს ორ მოდელს შორის

Thea Zoidze
Bilingualism of Creative Bilingual in the two Models of the World
Tea Zoidze
Двуязычие творческого билингва между двумя моделями мира

გაბილ ახმედოვი..... 40
კონან დოილის მოთხრობის “შიშის ველის” სიუჟეტის თავისებურებანი

Gabil Akhmedov
Peculiarities of narrative strutcure of the novel “Valley of Fear”by A.Konan Doyle
Габил Ахмедов
Особенности сюжетного построения повести Артура Конан Дойла «Долина страха»

**ისტორია და პოლიტოლოგია – HISTORY AND POLITOLOGY –
ИСТОРИЯ И ПОЛИТОЛОГИЯ**

ფატალი აბდულაევი..... 45
თანამედროვე აზერბაიჯანის სახელმწიფოს მიგრაციული პოლიტიკის ახალი მიმართულებები

Fatali Abdullayev
New Directions of Migration Policy of Modern Azerbaijani State
Фатали Абдуллаев
Новые направления миграционной политики современного Азербайджанского государства

**საერთაშორისო ურთიერთობები – INTERNATIONAL RELATIONS –
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

ილიას უსტუნყერი..... 57
შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტის როლი ქართულ-თურქული ურთიერთობების კონტექსტში

Ilyas Ustunyer
The Role of International Black Sea University (IBSU) in the Context of Georgian-Turkish Relations
Ильяс Устуньер
Роль Международного Черноморского Университета (МЧУ) в грузино – турецких культурных отношениях

ნესტან ჯაჭვლიანი.....	60
<i>პოლიტიკური მიზნის მიღწევა პროპაგანდის საშუალებით: აშშ-ის პროპაგანდისტული პოლიტიკა მეორე მსოფლიო და ვიეტნამის ომების დროს</i>	
Nestan Jachvliani	
<i>The Achievement of Political Purpose by Means of Propaganda: the US Propagandistic Policy during the World War II and the Vietnam War</i>	
Нестан Джачвлиани	
<i>Достижения политической цели методами пропаганды: Пропагандистская политика США во время Второй мировой войны и войны во Вьетнаме</i>	
უღკარ ალიევა.....	65
<i>ევროპელების ბრძოლა აზერბაიჯანული ნავთობისთვის</i>	
Ulkar Aliyeva	
<i>The Europeans Struggle for Azerbaijani Oil</i>	
Улькер Алиева	
<i>Борьба европейцев за азербайджанскую нефть</i>	
სურა ჰუსეინოვა.....	72
<i>ევროკავშირის როლი ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურაში</i>	
Sura Huseynova	
<i>The role of the EU in the European Security architecture</i>	
Сура Гусейнова	
<i>Роль Евросоюза в архитектуре европейской безопасности</i>	
ამზა ჩარგაზია, ნესტან ჯაჭვლიანი.....	77
<i>სიმღერის ტექსტი, როგორც პოლიტიკური გზავნილი</i>	
Amza Chargazia, Nestan Jachvliani	
<i>Song Lyrics As a Political Message</i>	
Амза Чаргазия, Нестан Джачвлиани	
<i>Текст песни, как политическое послание</i>	
იგრარ მამედლი.....	82
<i>აზერბაიჯანი დიდი ახლო აღმოსავლეთის სივრცეში: გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა და გეოსტრატეგიული ასპექტები</i>	
Igrar Mammedli	
<i>Azerbaijan in the Greater Middle East: geographical location and geostrategical aspects</i>	
Играр Маммедли	
<i>Азербайджан в пространстве большого Ближнего Востока: географическое положение и геостратегические аспекты</i>	

კულტუროლოგია – CULTUROLOGY–КУЛЬТУРОЛОГИЯ

ნინო ფარტენაძე.....	90
<i>სინემატოგრაფიული ადაპტაციის ინტერკულტურული ასპექტები</i>	
Nino Phartenadze	
<i>Intercultural Aspects of Cinematic Adaptations Based On Works of W. Shakespeare</i>	
Нино Партенадзе	
<i>Межкультурные аспекты синематической адаптации</i>	

ლარისა თაკალანძე.....	94
<i>ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ევროპული გამოცდილება</i>	
<i>Larisa Takalandze</i>	
<i>European Experience in Corporate Social Responsibility</i>	
<i>Лариса Такаландзе</i>	
<i>Европейский опыт социальной ответственности бизнеса</i>	
გიორგი ჭოჭუა.....	98
<i>ადგილობრივი გაერთიანებების ჩართულობა კულტურული ტურიზმის განვითარებაში</i>	
<i>Giorgi Tchotchua</i>	
<i>Involvement of the Local Communities in Cultural Tourism Development</i>	
<i>Георгий Чочуа</i>	
<i>Участие местных общин в развитии культурного туризма</i>	
ორხან მუსაევი.....	102
<i>კორპორაციის სოციალური პასუხისმგებლობა აზერბაიჯანში</i>	
<i>Orkhan Musaev</i>	
<i>Corporate Social Responsibility in Azerbaijan</i>	
<i>Орхан Мусаев</i>	
<i>Корпоративная социальная ответственность в Азербайджане</i>	

სოციოლოგია – SOCIOLOGY – СОЦИОЛОГИЯ

ნათუნა ამაღლობელი, თინა დოლბაია.....	110
<i>მამაკაცის იდეალური ტიპი ქართველ ახალგაზრდებში</i>	
<i>Khatuna Amaglobeli, Tina Dolbaia</i>	
<i>Ideal Man's Definition among Georgian Youth</i>	
<i>Хатуна Амаглобели, Тина Долбая</i>	
<i>Идеальный образ мужчины в среде грузинской молодежи</i>	
ნათელა ჭოჭუა, ანა ჯვარშიეშვილი.....	116
<i>მონაღისებების როლი 13 ივნისის სტიქიის შედეგებთან ბრძოლაში</i>	
<i>Natela Chochua, Ana Jvarsheishvili</i>	
<i>The Role of Volunteers in the Struggle against the June 13 Natural Disaster Outcomes</i>	
<i>Натела Чочуа, Анна Джваршеншвили</i>	
<i>Роль волонтеров в борьбе против последствий стихии 13 июня</i>	

პანათოლჟა – EDUCATION – ОБРАЗОВАНИЕ

პშემისლაგ ზიუალკოვსკი, ცეზარ კოსციელაკი.....	127
<i>კულტურათაშორისი კომუნიკაციები მესამე თაობის უნივერსიტეტში</i>	

Przemyslaw Ziolkowski, Cezary Koscielak
Intercultural Communications under the Third Age University
Пшемыслав Зюлковски, Цезарь Косцеляк
Межкультурные коммуникации в рамках университетов третьего возраста

ლეილა შეროზია..... 134

პრობლემა თუ ტრაგედია?!

Leila Sherozia

A Problem or a Tragedy?!

Лейла Шарозия

Проблема или трагедия?!

აიგერმ კოშერბაევა, გ. კოშერბაევა, რ. კოშერბაევა..... 139

ყაზახეთის საერთაშორისო ურთიერთობები საგანმანათლებლო სივრცეში

Aigerm Koshberbaeva, G. Koshberbaeva, R. Koshberbaeva

International Affairs of Kazakhstan in Common Education Space

Айгерм Кошербаева, Г. Кошербаева, Р. Кошербаев

Международные связи Казахстана в открытом образовательном пространстве

*მხატვრული თარგმანი – LITERARY TRANSLATION –
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОД*

ედგარ ალან პო..... 142

სიმართლე მისტერ ვალდემარზე (ინგლისურიდან თარგმნა ინგა მორგოშიამ)

Edgar Allan Po

The Facts in the Case of M. Valdemar (Translated by Inga Morgoshia)

Эдгар Аллан По

Правда о том, что случилось с мистером Вальдемаром (Перевод с английского Инги Моргошия)

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია:

<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: Tel.: (+ 995 32) 2 30 25 48; (+ 995 32) 2 54 14 49

indira@dzagania.com Mob.: (+995 93) 93 20 91

irsociety@rambler.ru

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.

**Ответственность за содержание публикации
в журнале несет автор.**

**Authors are solely responsible for the content
of published materials.**

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge